DAVID AND SYLVIA STEINER YIZKOR BOOK COLLECTION

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 13984

Sokyri͡any Memorial Book

Seḳuryan

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY – NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

•

MAJOR FUNDING FOR THE
YIZKOR BOOK PROJECT WAS PROVIDED BY
Harry and Lillian Freedman Fund
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
David and Barbara Margulies
The Nash Family Foundation
Harris Rosen
David and Sylvia Steiner
Ruth Taubman

•

Original publication data

TITLE	Sekuryan (Besarabyah) : be-vinyanah uve-hurbanah / ha-'orekh, Z. Igeret.
IMPRINT	880-02 [Tel Aviv : Va'ad ha-Irgun shel yots'e Sekuryan, 714 i.e. 1953 or 1954]
DESCRIPT	260 p. : ill. ; 24 cm.
SUBJECT	Jews -- Ukraine -- Sokyr͡iany.
	Sokyr͡iany (Ukraine) -- Ethnic relations.
	Holocaust, Jewish (1939-1945) -- Ukraine -- Sokyr͡iany.
ADD'L NAME	Igeret, Ze'ev, 1897-

THIS BOOK MEETS A.N.S.I. STANDARDS FOR
PAPER PERMANENCE AND LIBRARY BINDING.

PRINTED IN THE U.S.A.

סקוריאן
(ביסרביה)
בבנינה ובחורבנה

העורך – **ז. איגרת**

חברי המערכת:
ד"ר י. בידר, ד"ר י. הר-אבן, ד. רידל

ועד הארגון:
יו"ר — ד"ר י. בידר

חבריו:
ז. איגרת, ד"ר י. הר־אבן, ד. נויברג, ד. איגרת—קופמן וד. רידל.

דפוס „יהלום", תל־אביב, רח' צ'לנוב 42, טל. 82491

תוכן

מבוא

מתוך רטט נפשי הננו ניגשים להקים שם וזכר לקהילת סקוריאן — קהילה שהיתה ואיננה עוד. עוד כיום עומדת היא לעינינו כמלפני 14 שנה, כשהיא רעננה ושוקקת חיים, פורחת ומשגשגת, כשהיא מתרפקת מתוך אהבה על מוסדותיה התרבותיים — החינוכיים והציבוריים, כשהיא מתכננת עוד תכניות שונות לקראת העתיד, מבלי לדעת כלל, כי סופת השואה הולכת ומתקרבת בצעדי ענק אליה, וכי גורלה כבר נחרץ מידי ההיסטוריה האכזרית.

אמנם בימים ההם — בימים האחרונים לשלטון הרומני בביסרביה שהיה מעין תערובת של משטרים אכזריים: משטר אנטישמי של גוגה־קוזה בשנת 1938, משטר דיקטטורי של קלינסקו בשנות 1938—1939 ומשטר באצי רצחני של קודריאני ונושאי כליו — משמר הברזל — בשנת 40—1939, ניכרו כבר הסימנים הראשונים של הזעזוע הממשמש ובא, נשמעו כבר הדים עמומים של הקול המבשר על שינוי וסת מדיני. אבל מי פילל אז, כי הזעזוע הזה, אפילו יבוא, יגיע לממדים גורליים כאלה, ש־90% של הקהילה המושרשת ישמדו בידי טמאי אדם באופן פראי ואכזרי כזה, שההיסטוריה האנושית בתקופותיה הברבריות ביותר לא ידעה על כך. כעד ראיה יכול אני להעיד, כי אף אחד מבני קהילתנו לא העלה כלל על דעתו סוף מר כזה. זכורני, כי לפני עליתי ארצה באביב 1940, — ששה שבועות לפני הכיבוש הסוביטי — הרביתי לדבר עם חברים ועם ידידים על עתידם, ומה התפלאתי לרוח אופטי־מיותם היתרה. טחו עיניהם מראות נכוחה את הצפוי להם, ומתוך אספקלריא מאירה של תקוה צפו וציפו לשינוי מדיני ולהחלפת המשטר, בחשבם, כי שינוי זה יביא בכנפיו מרפא לכל מכאוביהם. השינוי המקווה אמנם בא, אבל הישועה המקווה בעקבותיה בוששה לבוא. ולהפך, בא האסון, בא הטלטול בכף הקלע ממשטר למשטר, באה הגסיסה הממושכת, שראשיתה השפלת כבוד האדם עד עפר, אמצעיתה — טשטוש פרצוף האדם וסופה — יסורי מות מתוך רעב ועינויים קשים. והתוצאות איומות ונוראות!

הקהילה נחרבה. המונים נפלו כשבלים לפני החרמש, מאות חברי הסניף של צ״ע, שהיו חוט השדרה של כל פעולה ציונית־תרבותית־ציבורית נספו,

הועד לתרבות וחינוך איננו, אנשי הציונות הכללית, אשר הניחו את היסוד לעבודה ציונית בעיר נפלו, מי בגיהינום הטרנסדניסטרי ומי בערבות סיביר המושלגות. ארגון הנשים „ויצו" אשר מנשים באהל תבורכנה, ואשר לא נרתעו מפני כל, גם עליהן עברה הכוס. ילדי טיפוחנו — הנוער העברי — גורדוניה ודרור, הנוער הציוני והמכבי, תלמידי ביה"ס „תרבות", הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו, אשר עיניהם היו נשואות לציון, לבם המה ככינור לתרבות העברית ופיהם מלא שירת ישראל — עצמותיהם פזורות בקברים נעלמים שברחבי הערבה הביסרבית, ואחרון אחרון: אלפי סתם יהודים, יהודים טובים וישרים, יהודים בעלי תורה ודרך ארץ, בעלי מידות ישרות ומעשים טובים, יהודים עמלים ותמימי דרך, ציונים ברוחם וערים במעשיהם. תורמים בעין יפה לצרכי העם והארץ, נפחו את נשמותיהם הטהורות בעמק העכור של ארץ הדמים. ולזכר כל זאת נפלטים מאליהם דברי המקונן: „בני סקוריאן היקרים, המסולאים בפז, איכה נחשבו לנבלי חרש, מעשי ידי יוצר ?".

כנראה, קדושי סקוריאן, אשר מסרו את נפשם כקדושי יתר קהילות בסרביה על קידוש שם עמנו, כפרו בדמם עלינו ועל כל עוונותינו. במותם פדו אותנו מכיליון חרוץ והביאו לנו את הגאולה. קרבננו — קרבן ציבור היו הם, אמנם לא לרצונם וגם לא לרצוננו.

13 שנה עברו מהיום ההוא, המר והנמהר, עת גורשו אחינו מקנם. בעירום ובחוסר כל, מורדפים בלי חשך, תוך עינויים קשים, עינויי גוף ונפש, וכפושעים פליליים הובלו בדרך לא־דרך, דרך הרים ובקעות, דרך ביצות וסלעים ללא תכלית וללא מטרה. כתועי מדבר במשך שבועות וחדשים נער ונדו עד שנפחו את נפשם הזכה והטהורה על אדמה טמאה. ואנחנו, ישבנו פה רחוקים מהם וכולנו ציפיה וחרדה לגורלם. קצרה ידנו מהושיע להם, אך הלב בקרבנו נתכווץ מרב דאגה וכאב. הרגש הרגיש הלב כי בעלטת התעלומה הגדולה מתרחש דבר מה נורא ואיום. והלב לא טעה. ועתה כגואליהם — גואלי דמם — מצווים אנו למצער להיות גואלי זכרם. נעלה את זכרם מתהום הנשיה ומעולם השכחה. אבל במה ואיך ?

אכן, רבותינו אמרו: „אין עושין נפשות לצדיקים מפני שדבריהם הן זכרונותיהם" וכן „מפני שמעשיהם מצבותיהם". מעשיהם הטובים של יהודי סקוריאן, הן בהכנסת אורחים בימי נדידת הפליטים מאוקראינה בשנת 1919—21, הן בתרומותיהם בעין יפה לקרנות הלאומיות וליתר צרכי הצבור כל השנים, וכן בהקמת מוסדות ציבור וחינוך והחזקתם — מעשיהם אלה מצבותיהם הם, ואף אנו — שרידי החרב בארץ — הננו מצבותיהם —

נפשותיהם, כי אם בארץ נמצא כיום מספר גדול של עולים מסקוריאן יותר מאשר מיתר ערי ביסרביה, הרי אוירא דסקוריאן גרם לכך, ועל כך, כמובן, גאותה של קהילתנו.

ובכל זאת נתבע עלבונה. בלי אומר ודברים דורשת היא את זכותה מאתנו ואף מדברי ימי עמנו, כדרישתה של אסתר המלכה: „קבעוני לדורות". מחובתנו — חובת השרידים לזכור לה את זכותה זו ותזכר זאת גם ההיסטוריה. לשם כך בחרנו בצורה של הנצחה מתאימה ביותר, והיא: הכתובה על ספר, כמו שכתוב: „ועל ספרך כלם יכתבו" (תהילים קלט). מצבה פשוטה של עץ או אבן כמו שנהגו אבותינו וכמו שנהגנו אף אנו בארצות הגולה, יפה היתה לזמנה, לזמנים כתיקנם, כאשר אנשים יכלו לבוא לבית הקברות, להשתטח על הקברים ועל פי הכתוב על המצבה לדעת מי הוא הקבור תחתיה. מה שאין כך בימינו אנו, כאשר נטשטשו הגבולות ונתבלבלו הזמנים, כאשר מקום קבורתם של קדושינו רחוק מאתנו, נעלם מעינינו וסתום מידיעתנו, ממש בבחינת קבורתו של משה רבנו, אשר עליו נאמר „ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה". על כן הקימונו מעין מצבה שאינה מחוברת לקרקע, מצבה שאינה צמודה למקום מסוים, אלא מצבה נודדת, מצבה קלת רגלים, אשר בקלות תגיע למקומות הרחוקים ביותר: באמריקה ובארגנטינה, בדרום אפריקה ובאוסטרליה. תבוא ותספר את דברי ימיה של קהילתנו, את אשר עשתה ואשר נגזר עליה. ובכל מקום אשר דבר המגילה הזאת יגיע, ואיש סקוריאן יקרא בה — ויתיחד עם עברו, עם דמויותיה הנעלות ואישיה הדגולים — ויתעוררו בו רגשות אהבה ויקר למקום מוצאו, ולאחיו האומללים — שרידי החרב והכיליון באשר הם שם, יחם לבו לעזור להם.

ולא רק לדורנו אנו יש חשיבות במגלה זו, כי אם גם לדורות הבאים. היא תשמש מעין תעודה היסטורית לאנשי המחקר והמדע, אשר יעמיקו בה וממנה יוכלו לעמד על טיבה ועל אפיה של עירה ביסרבית. גם תשמש היא מעין מגלת יוחסין לבנינו אחרינו, למען ידע דור אחרון — עצם מעצמנו ובשר מבשרנו — את מקור מוצאו, יתגאה במעשי אבותיו ויצרר את נפשותיהם ואת זכרם בצרור החיים.

ז. איגרת

ד"ר יונהביידר

א. תולדות סקוריאן,
ב. ספריות,
ג. תיאטרון ושעשועים,
ד. עזרה רפואית,
ה. לידות וריפוי שינים.

ציונים לתולדות סקוריאן

כנראה לא תפסה עיירתנו סקוריאן מקום ניכר בהיסטוריה בכלל, ובתולדותיה של האימפריה הרוסית, על מליוני אוכלוסיה, שמונים פלכיה ואלפי מחוזותיה, בפרט.

סבורני, כי לפי המושגים האדמיניסטראטיביים של אותו זמן, לא היתה סקוריאן כלל עיירה: היתה רק כ פ ר. הרי „בית־המרקחת הכפרי", הרי „המועצה הכפרית", הרי „בית־הדין הכפרי", „זקן הכפר", „לבלר הכפר", „שר המאה" וכל כיוצא באלה. מסתבר, שאין סקוריאן, מבחינה היסטורית, אלא חלק של הכפר סקוריאן עם בית־הקברות הנוצרי הישן שלו, הכנסיה הישנה, אשר מעבר להר משם, כשיובל־המים הפזיז „שיפיט" חוצץ ביניהם.

ודאי תאמינו לי: כל מאמצי למצוא את סקוריאן על גבי המפות הגיאוגרפיות הישנות של רוסיה רבתי, או על דפי האינציקלופדיות הנודעות השונות, עלו בתוהו, אין!

ולא זו אף זו. בעת ביקורי האחרון בעיירה, שנים ספורות לפני החורבן, ניסיתי לחפש חומר שיהא בו כדי עדות מוסמכת לתולדותיה: התכוונתי לאילו פנקסים של קהילה, לרשימות של חברא־קדישא, של בתי־מדרשים, וכן לכתבות של מצבות ב„בית־העולם" וכו', חרס העליתי! ברירה, איפוא, בידינו? על כרחנו נסתפק בדברי זכרונות וסיפורים אשר שמעתי בשעתו מפי אמי שרה־קה אשת לייב־רופא ז"ל, שהורתה ולידתה בכפר סקוריאן, אשר הפך ברבות הימים לעיירה בעולמו של הקב"ה. כמקור שני, נוסף, לשאיבת פרטים לצרכי רשימתי ה„היסטורית", שמשו לי „דוקומנטים" אשר ברשותם של יהודים יוצאי סקוריאן, כגון: תעודות־רישום־של־קניינים, קבלות על תשלומי מסים וארנוניות שונים, וכן כתובות של נישואין, תעודות לידה ופטירה ופינקסי התייצבות לצבא וכיוצא בהם.

סקוריאן, כרובן של עיירות בסרביה, שוכנת על קו־הספר הגובל בפודוליה, אשר מעבר לדניסטר, במרחק 4 ק"מ מבית־משרפות־הי"ש

(„גראלני”) אשר בסביבת „היער הואסיליבי”, במקום שם מזרים „יובל־המים” הפזיז „שיפיט” את מימיו לתוך הדניסטר. מקורו של השם סקוריאן הוא, לדברי אמי שרה, במילה האוקראינית Cekupa שפירושה: גרזן, שכתבניתו, כנראה, תבנית העיירה. וכי יש חולקים על הסבר זה?

היו ימים וסקוריאן היתה מוקפה פלג, שהיה ידוע בפינו בשם „דער יאר”. מימיו נבעו מ„הנהר הישן” שבסביבת „בארות שצ׳וקה”, וחתכו להם את אפיקם לאורך הגשרים ה„בריצ׳אני” וה„מוהליבי”, לאורך „רחוב הקאצאפים” בואכה לבית־המטבחיים, במקום שם נתמזגו עם ה„שיפיט” ונבלעו ביחד אתו לתוך הדניסטר. האין בתיאור ה„טופוגראפי” הזה משום נתינת דמות של „גרזן”?

סקוריאן משוכנת היתה בתוך עמק, באופן שבעונת הגשמים וכן בזו של הפשרת השלגים היו מימי הרמה של הסביבה (ה„טראקט הקולביל־טשינאי”, „הכפר הסקוריאני”) באים בזרם ושוטפים ברחבי העיירה אילך ואילך ויוצרים בכל מקום את אותן הביצות הסקוריניות ששמן הולך לפניהן ברחבי המחוז כולו. לתוך עומקן של הביצות הללו היו צוללים עגלות וקרונות של אכרים על סוסיהם וסתם עוברים־ושבים, ביחוד „אורחים”...

תחומה של סקוריאן היה נרחב למדי, ונסתיים ביערות העבותים אשר בדרך בואכה קובילצ׳ינה מצד אחד, בגבול אוקניצה מצד שני, ובדרך העולה ליידינצי מצד שלישי.

מתי חלה ראשיתה של התישבות יהודים בסקוריאן?

הנה, על שאלה חשובה זו אין בפינו תשובה מדוייקת. אם ההם, הראשונים, לא דאגו ולא רשמו, כאמור, אף שמץ של דבר בנידון־זה, — לנו, האחרונים, „דיוק” מניין לנו? תיתי לה, איפוא, לאמי ז״ל, שמעין נטיה מלידה היתה בה שתהא מקיימת לעצמה „ארכיון”: מגירה מיוחדת לעצמה בתוך השידה אשר בביתנו, ובה היו שמורים, ביחד עם ה„קרבן־מנחה”, מטפחות־הראש שכולן משי, וספרי־לימוד שונים של הילדים, גם דוקומנטים וקבלות, תעודות רישום של מקרקעין על שמו של סבי קראסילשטשיק — מראשוני המתישבים בסקוריאן — וכן „כתובה” (תעודות־לידה טרם היו בהוגות במקום) וגם תעודת־נכסים אחת חשובה על שמו של ישראל שניידר אשר צווה את ביתו לייסוד בית־תפילה („בית הכנסת של שניידר”) — ועל יסוד כל ה„חומר” הזה מותר להניח שסקוריאן יושבה על־ידי יהודים לערך בשנים 1814—1826.

התחום כולו היה קניינה של המשפחה הצבאית הרוסית הנודעת בשם

לישין. הפולקובניק ניקולאי ניקולייביץ׳ לישין קבל את הנחלה הזאת מידי הצאר הרוסי לאות הוקרה על הצטיינותו במלחמת 1812. אמנם, בשנת 1913 חגגה בסרביה את יובל ה־100 לסיפוחה לרוסיה.

כבר בשנים הראשונות להתנחלותו של לישין במקום, נחוץ היה להביא בעלי מקצוע שונים: בעלי מלאכה, אנשי מסחר, חוכרים וכו׳. נחוץ היה להקים את ה„חצר״ של הפריץ — הוא הבית הגדול ששימש עוד בימינו כמקום שיכון לפוסטה, לאחר־מכן — ל„פרפקטורה״, ל„פרימאריה״, וכן את הכנסיה, הטחנות, בית־משרפות־היי״ש (גראנלני״). לתכלית זו הביא לישין מקישינוב את סבי דויד קראסילשטשיק, אבי משפחה ענפה למדי במחוז, והוא הוא הקבלן לעבודות הכנסיה וגם צייר לאיקונין; כן הובאו מסגר מקצועי — הלא הוא הירש קופרמן („הירש קוטליר״), והסוחר ישראל רימונקובוצר, אבי יצחק ויינבוים, וכיוצא בהם מומחים ובעלי מקצוע ידועים לתהילה מן־הסתם...

שתים ממשפחות המתיישבים קבלו מיד חמרי בניין ובחברותא הקימו שני בתי מגורים וקיר משותף להם וכיפת־גג אחת חופפת על ראשם המשותף גם הוא: הוא הוא הבית של מנשה קישקטניק ורייזל ויינבוים אשר ברחוב „ככר־הסחר״ בימינו. בלב הככר נחפרה באר־מים, ולא ארכו הימים ובשורה אשר ממול הוקמו 2 בתי־מגורים נוספים, מעורים זה בזה גם הם — ושני זוגות בתים אלה היוו את ה„גרעין״ הראשון לצמיחת הישוב הצפוף ברבות הימים.

אכן, לא ארכו הימים ובשטח סקוריאן התחילו תוקעים אהליהם יהודים מכפרי הסביבה ומעבר לדניסטר. מכאן מקורם של השמות והכנויים הטפוסיים של יהודי סקוריאן, הרומזים למוצאם: הקובילצ׳ינאים, האוז׳יבואיים, האוקניצאים, הואסיליבאים, הדינז׳ינאים, הקורז׳יצאים, הייליטאנאים, הפודולאים, הקאליסאים, היארשובאים, האושיצאים, הקריליבצאים — שורה כמעט בלי סוף. משפחות מסועפות וענפות הן: השמשונאים (הם הם הזיסמנים), הקראסילשצ׳יקים, השמרלים, שמלקים, קלמנאים, וסיליבאים, ואלישנאים, סנדראים, וולוולאים, רחמילקאים... אים היום?

רבות בשנים לא השתמשו יהודי המקום בשמות משפחה, ונקראו על שמות אבותיהם או על שמות משלחי־היד ועיסוקיהם (ועפי״ר בשמות־כנוי, כמובן): הירש־ליבה־ראניס, יוסיל־אברהם־לוביס, מוטיס־יענקל־קלמן׳ס, גדליה־חיים־דויד׳ס, חיים־הירש־קוטליר׳ס, גיני־הניה־לייב־רופא׳ס, וכו׳ וכן לפי מקצועות: לייב די־בילירר, מאיר־ליב גולדשמיט, מוניס פלאנטאטור,

וולוויל קרופניק, מנשה קישקטניק, שמואל סופר, לייב רופא, וולוויל שיירר, ברצי קיזשנר, שמאי גראלניק, רוב מניינם של יהודי סקוריאן לפי משלחי־ידם, היו: סוחרים, סיטונאיים זעירים, חנוונים ורוכלים, טבקאים, מגדל סלק, אריסים, חוכרי יערות לכריתה, חוכרי טחנות־קמח, סוחרי פירות ומוכרי פירות וירקות, סוחרי סוסים וכבשים, סרסורים ושדכנים וכו׳. בעלי מלאכה: נגרים, סנדלרים, פרוונים, מסגרים, עגלונים, שואבי־מים, וכן שוחטים ומוהלים, רבנים, שמשים ומלמדים.

כרוב רובן של העיירות הנידחות בפלך בסרביה, היתה גם סקוריאן מנותקת מכל סביבה שהיא, באין בה תחבורה כל־שהיא, מחוסרת כבישים וקשר עם ישובים אחרים. הדרכים־לא־דרכים עמדו מרופשות ברוב ימות השנה, כאילו לא באו לעולם אלא למרר את חייהם של היוצאים ונכנסים. ואעפי״כ חיים וקיימים היו בעלי־העגלות המפורסמים, והם גם „קונצסיונרים״ ובידיהם רשת החוטים המקשרים עם הסביבה. רצונך לײדינץ? לך להירש־ליב ויביאך לשם בלי־נדר; וכשתגיע שעתו של זה להיפטר מן העולם — הלך תלך אל ירמיהו שקבל מהלה את ה„חזקה״! לבריצ׳יני? פייטל הוא שיסיעך, ולאחר־מכן — ייקיל. פרידל־אהרון הוא המסיע למוהיליב, ולקאליס — זכריה. אַי, מוהיליב, מוהיליב! הרי שם נפתחת הדרך לעולם הרחב והרחוק: מסילת־ברזל היא, והכיוון אודיסה, קיוב וכו׳.

צרכי מזון היתה סקוריאן מקבלת מן הכפרים אשר בסביבה. „ירידים״ הם שהיו מתקיימים בקביעות פעמיים בשבוע, דהיינו ביום א׳ וביום ה׳ בשבת, וכן גם בימי פגרא ומועדים אחרים, — והם מקורות פרנסה ומחיה מובהקים מדור־דור. ואילו ביתר ימות השבוע עמדה סקוריאן דמומה. החנוונים והמוזגים אינם רואים ואינם מוצאים „לקוח״ „אפילו לצרכי רפואה״, והריהם יושבים מנומנמים על ה„פריזבאות״ שעם פני בתיהם ומפצחים זרעונים ומהרהרים. עם בוא הדמדומים ינהרו הכל בדרך העולה לבניין הפוסטה — לפגוש את נושא־המכתבים: שמא הביא זה מכתב ו„שיק״ בו מן הקרוב אשר מעבר לים, מאמריקה או מבראזיל. כ־50 למאה מהאוכלוסין היו מתפרנסים מן העזרה הכספית שהיתה מגיע מניו־יורק או מריאו־דה־ז׳אניירו. „באנק״ או „בורסה״ — מוסדות כאלה לא היו עדיין קיימים בסקוריאן, ובעלי ה„שיקים״ היו מזדקקים בהכרח למר אברהם פאמיליאנט: הוא החלפן.

את מימינו היינו שואבים מן הבארות, כמובן. זכורה לטובה בעיקר הבאר של שצ׳וקה, ששואבי־המים היו מביאים ממימיה בחביות ומחלקים בין הבתים למשך שבוע תמים; ברם, סידור זה היה קיים רק לגבי בעלי־היכולת,

ואילו „עמך" היו מטריחים עצמם יום־יום עם דלייהם אל מקור המים. ושני מיני מים הם: „מים לתה", שזכים הם וטעמם טעם מים ממש, והריהם משמשים גם לשתיה סתם, ולשתיה עם ריבה: מי בארות משובחות הן: בארו של הירש־לייב, באר סוסמן, באר ליסקר וכו' — „טעם גן־עדן", וסתם־מים, דהיינו, לכביסה ולרחצה וכו'. שואבי־המים היו משמשים גם ככבאי־שריפות. היתה קיימת אמנם גם חברת־כבאים „רשמית" — הרי „כלי ההצלה" שלהם: שתי חביות „עם חסרון": תמיד הן מגיעות למקום השריפה ריקות — זה בקיץ, ואילו בחורף הן מלאות קרח... יש גם משאבה וגם בה חסרון של „מה־בכך": המנוע אינו מתנועע, וגם צינור־גומי יש, לא־בלתי־קרוע כלל ועיקר! ובראש כל הכבודה הזאת — ואלריק הידוע, הוא עם סוסו סתום־העין. אילולא הם, שואבי־המים המובהקים: ברצי, פינחס, משה ליטמן, — מי יודע לאן היתה באה העיירה על בתיה ועל גגות הקש והעץ של אלה. ברם, הם לא היו נשארים, חלילה, יחידים במערכה: מיד היו צצים במקום גם הכבאים המוסמכים והידועים לתהילה בנועזותם ברחבי האיזור כולו ובפרט בסקוריאן עצמה. מי אינו מכירם? אליעזר פלדמן ואביו — הלא הוא לייזר־משה־סטוליאר'ס, אחיו זינדל פלדמן, שואל בעל־העגלה, יעקוב קיציס, אייזיק קרוניס, שלמה נחמיה'ס, (גרוסמן), יוסיל פרידל'ס, אברהם פורק, יענקל ציקרניק, לייביל'ה־דר־שווראַרצר, אביש צ'יגליק, משה שמייריל'ס וכו' וכו' — חבריא הגונה למדי: „חליסטרא". בשעת צרה לכלל התושבים היתה ה„חליסטרא" מכהנת גם בתפקיד של „הגנה־עצמית". ערלים אם ישתו לרוויה בחברותא ויתחשק להם פתאום לערוך מניה־וביה מעין פוגרום בזעיר־ענפין בטבור העיר — מיד יחושו בכך חברי ה„הגנה" ואף יהרסו אל מקום המעשה איש וזינו עמו: מי באלה או במוט ברזל, מי בקת של גרזן ומי במרדעת — בידוע שאפילו אנשי הרשות המקומית מעדיפים היו שלא להפגש עמהם, עם הללו!...

עשרות בשנים (עד 1890) לא היה לה לסקוריאן רב־מטעם משל עצמה, ורישום הלידות והפטירות היה נתון ביד מזכירות הרב־מטעם דק"ק בריצ'אן, מר ברשדסקי. ברם, הגיע היום ומר יחיאל מוזיס נתמנה כרב־מטעם בהמלצתו של ה„פריץ" הגנראל לישין בכבודו־ובעצמו. אבל אין לשכוח שקרב עז ורב־נצחנות היה נטוש רבות בשנים בין המועמדים המוסמכים לכהונה זו וכיתות חסידיהם השונים: הד"ר ברונשטיין ומצדדיו, ד"ר קופמאן וחסידיו, ד"ר זיסמן. אבל כל זה לא הועיל: יחיאל מוזיס הוא שהיה והוא שנשאר על כנו כרב־מטעם „כתוב־וחתום" עד עצם פטירתו.

וחברא־קדישא כמוסד־עצמאי — וכי היה קיים בסקוריאן? היו רק „שמשים" — קברנים מתנדבים. בשנות ה־90 שמשו „שמשים" ה"ה דלהלן: הירש־לייב בעל־העגלה, לוי סטוליאר, יצחק־מאיר קראסילשצ׳יק, יעקוב שמיירל׳ס, משה סטוליאר, לייזר משה סטוליאר׳ס, וכו׳ — הלא הם הם גם הכבאים וגם חברי ה„הגנה" שהזכרנו לעיל! קהילה מאורגנת בסקוריאן לא היתה קיימת עד עצם עונת המהפכה הגדולה של שנת 1918, וענייני הציבור היו נחתכים ע"י חברת „נכבדים", מן היוצאים־ונכנסים בחצר ה„פריץ", ובראשם אנשים כיחיאל מוזיס, יעקוב שלמה שייקיס, שמואל זלמן׳ס, חיים הירש קוטליר׳ס, יוסיל סוסמן, אברהם פרנק, מנשה קארנוס, שבתאי סנדר׳ס זלמינה ווקסלר, יענקל קלמן׳ס, פרויקה צ׳יגליג, מרדכי אלקנוביץ וכו׳. שטח פעולתם: שתדלנות בפני ה„פריץ", תיקון דרכים, ניהול בית־הקברות, נקוי בארות, קביעת מועמדים לראשות העיר, הכנת רשימת המסים, החכרת „הטקסא". מכאן המקורות שמהם היו משלמים את משכורתם של „כלי־הקודש": רבנים, שוחטים, חזנים וכו׳. ברם, חבורה זו לא הצליחה מעולם לבחור בראש־־עדה („סטארוסטה") יהודי, שהוא הוא ברוסיה הצארית הנציג המוסמך של הקהילה בפני השלטונות. רק ברבות הימים, עם עלות יחיאל מוזיס לכהונת רב־מטעם, הגיעו סו"ס הדברים לידי בחירתו של שלמה גרוסמן („שלמה סטארוסטה") כראש העדה.

כבר מימים קדומים היה „עמך" מתארגן בתאים מקצועיים בתוך מסגרת של בתי מדרשים נבדלים: „שניידר קלויז", „שיסטר קלויז", „קיז׳נר׳ס קלויז", „ליווירונטן־קלויז", — ובהם היה כל „מעמד" מקיים לו אוטונומיה משלו.

מעצם ההתחלה ועד שנות השמונים למאה שעברה היו ילדי סקוריאן מקבלים את דרגת השכלתם ב„חדרים". ילדי העניים היו מסיימים את דרגת השכלתם כבר אצל המלמד הדרדקי, ששם למדו תפילה, אמירת קדיש, ברכות. סמי מכאן חכמת הכתיבה והשבון. האמידים שבבעלי־הבתים היו שולחים את בניהם למלמד הגמרא, מקום שם למדו במקצת גם כללי חשבון ודקדוק. הנערות היו „לוקחות שעורים" אצל ה„בלפיר" וקונים את דעת הכתיבה אצל ה„שרייבר". סקוריאן עצמה לא עצרה כוח להוציא „מלמדים" משל עצמה, ואי לזאת היתה ממציאה אותם ממעבר לדניסטר, בעיקר מפודוליה. הבה ונזכיר כמה מן המלמדים הראשונים שלנו: מרדכי אלקנוביץ, אברהם מתי׳ס, יענקל דער־טויבר, יענקל משה לאכיס, בונים מלמד, יואל מלמד, שמחה בראוור, הייניך מלמד, יוסל קארנוסי, מאיר זאסלובר, דר יארשיוור, יוסל קיטארידר...

בתי־ספר עממיים לא היו קיימים עד שנת 1898. ברם, בדרך־מקרה נזדמן לסקוריאן אחד בחור־ישיבה ליטאי, ה׳ ראטנר, שבסיועם של בן המקום אליק פלדברג וחבורת משכילים מראשי הציבור, כמו גודל אורחוב, פיני פריימן, יחיאל מוזס, לייב רופא, חיים זיסמן, יחיאל בראוור, ש. קימלפלד, יעקב דיננברג, השיגו רשיון מאת הגוברנאטור לפתיחת בית־ספר יהודי עממי. בי״ס זה לא החזיק מעמד זמן רב: המנהל בא בברית־הנישואין והפך סוחר־תבואה, ואילו חברו אליק פלדברג עקר לאמריקה. בחזירתו משם הצטרף למורה שפירא הקאליסאי, ושניהם פתחו שנית בי״ס עממי בביתו של משה קאבאק (בסמוך לבית־המרקחת של שצ׳וקא). לאחר קיום של שנתיים ימים נסגר גם בית־ספר זה כתוצאה מהמלשינות שהלשין עליו ציבור המלמדים המקומי, שבית־הספר קיפח פרנסתם. אבל שפירא התעקש גם הפעם ופתח חדר מתוקן. בשנת 1905 נפתח בי״ס חדר ע״י ה״ה ברמן ווײדלר, וב 1908 נפתח בי״ס ע״י גולדשטיין.

המורה הראשון בסקוריאן היה דר־מייטר (סבו של בן־ציון רוטנברג). אבי לייב־רופא למד ממנו את חכמת הכתיבה, בכתב־יד יפה להפליא, כמנהג הימים ההם. המורה השני היה משה פאלאטניק, הוא הסבא של מלכה ספקטור. אצל יענקל שרייבר מיארשוב למדו בעיקר נשים ונערות: „שורה־גריזליך״, הא״ב הרוסי והלאטיני, וכן חשבון: 4 הפעולות היסודיות.

ספריות

במשך שנים רבות לא היתה מצויה אף ספריה אחת בסקוריאן. כן לא ניתן להשיג בתחומיה את ספרי הקודש, שבלעדיהם אין חייהם של יהודים קרויים חיים. בתנאים אלה היו מוכרי ספרים נודדים מספקים את „המזון הרוחני״ הזה. מו״סים אלה היו להם סוסים ועגלות משלהם, ולסקוריאן הגיעו לרוב בפרוס „הימים הנוראים״. בתי השו״בים שימשו להם אכסניה קבועה ושם גם מכרו את סחורתם. משנודע בעיירה על בואם של המו״סים היו תושביה נוהרים אל בתי השו״בים, כדי להצטייד בספרי רומ״ל ובתשמישי קדושה, כגון: חמישה חומשי תורה, ש״ס, מחזורים, הגדות של פסח, טליות, ציציות, וכן „צאינה וראינה״ ו„קרבן מנחה״ לנשים.

בשנות השמונים הופיע אחד מתושבי סקוריאן בשם הרשלי „פאקען טרייגער״ (נושא הצרורות), שבא למלא מקומם של מו״סי־חוץ ולספק לאוכלוסיה היהודית את „מזונה הרוחני״. קטן־קומה היה, זקנו אדום ומדובלל

דעיניו אדומות ודומעות תמיד. בכל ימות השבוע היה מתרוצץ מבית לבית, כשהוא טעון שניים או שלושה סלים גדושים „סחורה". אך לא תמיד האירה לו ההצלחה את פניה. בערבי שבתות ובערבי חגים היה מציג את סחורתו בכניסה לבית הכנסת על שם „וולוויל". כאן היה מוכר גם „ליטראטורה" וסיפורי מעשיות, כגון הרומאנים של שמ"ר ועוזר בלובשטיין, הסיפורים של מרדכי ספקטור וכן ספרים כ„אלף לילה ולילה", „נסיך הזהב", „עלי־באבה וארבעים השודדים", „המכשפה" ועוד. מכל ספר גבה קופיקה אחת כדמי־קריאה. לקוחותיו היו לרוב נערות ונשים, אשר בערבי שבתות, לאחר שחפפו ראשיהן ומשחו צמותיהן בשמן־שקדים והיו מוכנות לקבל את שבת המלכה — נהגו להצטייד בסיפורי מעשיות כאלה. הנערים לא היו מתמסרים ל„מעשה נשים" זה, אף שלפעמים היה נער מציץ בגניבה לתוך ספר אחותו או אמו וגם היה מקשיב כלאחר אוזן לקריאת „מעשה נורא" או מעשי נסים ונפלאות.

נייר לכתיבה נמכר בחנויות מכולת בצורת גליונות ארוכים וחלקים. וכך היינו מכינים מהם מחברות: נוטלים סרגל, משרטטים את השורות ואח"כ גוזרים את הגליונות לפי מידה מסויימת. את הדיו הכינו מצבע אדום או כחול שקנו אצל הצבע ואת העטים התקינו מנוצות של אווזים.

לפני חמישים שנה בערך בא לסקוריאן יהודי אחד, שנשא לו אשה מבנות המקום והשתקע בעיירה. שמו — דוד'לה הכורך (זינגר), הוא אביו של ירוחם זינגר, הנמצא כיום בארץ. הוא היה עובד ככורך ספרים בספרית התחנה באוקניצה. את הספרים היה מחזיק בביתו זמן רב, כך שהיתה לו שהות להשאילם לנוער ולמשכילים שבעיירתנו. בדרך זו התחלנו לקרוא את הספרות הרוסית הקלאסית, וכן גם חוברות ועתונים. במשך הזמן נתרבו דרישות הקוראים ודוד הכורך נענה להם והיה חותם בשבילם על עתונים ביידיש ובעברית. יהודי סקוריאן שמחו עליהם כמוצאי שלל רב, כי באמצעותם נפתח להם חלון אל העולם הגדול.

בתקופה שלפני מהפכת 1905 ואחריה כבר היה בסקוריאן נוער שואף דעת, שהספיק אפילו להתגודד למפלגות ולכיתות: בונדאים, סוציאליסטים מהפכנים, סוציאל־דימוקראטים וגם ציונים. כגורם להתפתחות זאת שימשה העיר בריצ'אן הסמוכה, ששם היו קיימות מזמן כל המפלגות האלו, וסקוריאן למדה ממנה. פקדו אותה מטיפים מבריצ'אן, שהיו מקהילים קהילות ברבים ומפיצים תורתם. אחדים ממטיפים אלה היו אח"כ למנהיגים בתנועות מהפכניות רוסיות. מהם אחיו של מנשה, פרל, בורשבסקי, רודנסקי, רבינוביץ, רוזנשטרק (ציוני), משה מורגנשטרן. הללו היו באים לסקוריאן לעתים קרובות, מקיימים

בה אסיפות („מאסאווקי״), מרביצים את תורת מארכס ומגלים את רזיה של הכלכלה המדינית.

אך באותו זמן כבר פעלה בעיירה גם התנועה הציונית, שעשתה לה בעיקר נפשות בין יוצאי ה„חדרים״. הציונים עסקו בהפצת בולי ציון בחתונות ובחגיגות אחרות. מן המגביות שערכו למען ציון יש להזכיר את מפעל ה„קערות״, שהוצגו בערב יום כיפורים בכל בתי הכנסת. ביחוד הצטיין בפעולותיו ובהשפעתו העסקן הציוני הידוע והדרשן המצויין יבזורוב ז״ל.

קבוצת ציונים בשנת 1920 בסקוריאן יחד עם תלמידי שעורי ערב

הוא היה מבלה בסקוריאן שבועות רבים ודורש דרשותיו בבית הכנסת הישן, שהיה מתמלא אנשים נשים ונוער, ביחוד מבין משכילי העיירה, כגון: גודיל אורחוב, שמואל וצפורה קרבסרסקי (שעלו ארצה בשנת 1913), חתנו של זלמן קרצמן — משה גלייזר, — בנציון ואסרשטיין, צבי וולמאן, אליעזר קאליכמאן, בנציון הוכמאן, אלקנוביץ, בריש שרייבמאן, משה זלדין, משה ליב דבלירר, חנה טשיגליק, זיידה ברון ועוד. אנשים אלה היו מראשוני חובבי ציון בסקוריאן.

הצעירים יותר, בני גילי, טעמו קצת מהציונות וגם מתורת מארכס ויצרו לעצמם כעין מזיגה בין שתי תורות אלו. הם ארגנו לראשונה את האגודה הציונית־הסוציאליסטית, שהתקיימה כמובן באורח בלתי־ליגאלי. בפעולתם עזר להם הרבה בחור אחד, שהיה עובד אצל הנגר קופיל גנדלמאן (קופיל הנגר). שמו היה זלונקה, בחור משכיל שידע על בוריה את תורת מארכס וכרך אותה באהבתו לציון. הוא היה נואם מצויין, קנאי לאידיאה הסינתיטית. בנו של ה„גביר" הירש זוסמאן — שמשון (או סאמסון) — היה תומך בו תמיכה חמרית, באהבתו אותו אהבת נפש. בזכות זו הפך גנו של זוסמאן למקום אסיפות ודרשות ופגישות לחברי האגודה הנ"ל. אזכור אחדים מתומכי האידיאה הסינתיטית: יוסף אקלנדר, חנינא, שמן גולדברג, יצחק קרימנוס, משה פרסיל, צבי פרסיל, רוזנבלאט (נמצא כעת בארץ), בחור מחובשי בית המדרש, שקאפוטה ארוכה לו ופיאות עבותות של חסיד, אידל סימה'ס, סוחר תבואה, שהיה קונה שעועית ו„שאר ירקות" אצל ה„גויות", לייבלה אורחוב, קאנאנוביץ, קימלפלד, הרשיל קארפילס, מורגנשטרן, כותב השורות האלו וכן משרתים ועובדים אחרים: שלמה'לי רוזנצוייג, מאיר אוז'יוור, שוארץ, אברהם צנקר (ציוני פעיל כעת באמריקה).

צעדם הראשון של צעירים אלה היה לפתוח בית ספר בשביל ה„פרו־ליטאריון" הסקוריאני, כדי להקנות להם את חכמת הקריאה, הכתיבה והחשבון. ה„פרוליטאריון" שלנו היה מורכב ברובו משוליות של סנדלרים, חייטים, כובענים, נגרים וכן שאר בעלי מלאכה וגם משרתים בחנויות. למטרה זו ייסדנו ספריה ליגאלית, ובה ספרים „כשרים", חוברות ועתונים, וגם ספריה מחתרתית, ובה ספרים וקונטרסים שהם אסורים לפי החוק.

תעמולה זו הכשירה את הלבבות. בין השאר קיימנו מעין שביתת הפגנה לטובת ה„פרוליטאריון" הסקוריאני, שתבע לצמצם את יום העבודה ל־8 שעות. כאשר חזרנו מאסיפה ביער קלקושנה, באו לקראתנו ה„בעלי

בתים", ובראשם נתן החיגר, שקיבלו אותנו באלות וקללות וגם כיבדונו במכות רצח.

כתוצאה מכל הפעולות האלו נוסדו ספריות קטנות, ע"י הציונים לחוד והלא־ציונים לחוד. יותר מאוחר נוסדה ספריה פרטית ע"י פאמיליאנט ווײדלר. כך הלכה סקוריאן מחייל אל חייל. בביקורי האחרון בעיירה בשנת 1939 מצאתי בה ספריה גדולה, שנוסדה ע"י הסניף של צעירי־ציון והכילה אלפי ספרים, היה בה אולם קריאה וזכתה לקוראים רבים. ספריה זו שוכנה בבנין מיוחד, שנבנה לתכלית זו. אגב בבנין זה שוכנו כל מוסדות החנוך מיסודה של „תרבות".

תיאטרון, שעשועים, מוסיקה

כמו בעיירות אחרות ברחבי בסרביה היו המנגנים וה„כלי־זמר" ואנשי התזמורת באים מקרב הצוענים, ש„בדחן" היה נלווה אליהם לחתונות ושמחות והילולות של אחינו בני־ישראל. זכורים לי הבדחנים קלמן, לייזר ובורישקה המתופף, וכן התזמורת של ניקולאי הצוענִי, סיגוניטקי, דיורדי. בחתונות של בני עשירים היו מופיעים וירטואוזים מרחוק: קוציק ושמיטשיק ממוהיליוב, או פוליאקוב מסורוקי.

זכות גדולה היתה לה לסקוריאן בשטח התיאטרון: להקות משחקים משלהם ומשלנו היו מזכים אותה בביקוריהם. היה מעשה ונקלע אלינו גולדפאדן — בכבודו ובעצמו — הוא ולהקתו הנודדת. מציגים היו במחסן של משה קאבאק. את הספסלים הדרושים היו מספקים בתי־המדרשים. להקמת הבמה היו דרושים קרשים — ואת אלה לקחו בחכירה מידי חנא ואסיליבר, הוא אבי אביו של קארואסארסקי, ואת המנגנים היו מביאים ממוהילוב. המחזות רובם ככולם היו משל האופירטות של גולדפאדן: „עקידת יצחק", „המכשפה", „בר־כוכבא". „ציוד" היו מספקים בעלי הבתים החשובים, תמורת כרטיסי־חינם. מכאן תוצאות: יש ואולם התיאטרון היה מלא וגדוש, ואילו בקופה אף פרוטה אחת. השחקנים היו סובלים, איפוא, „מנקיון שיניים", אם כי היו „אוכלים ימים" בבתים של „אנשי־חסד" מובהקים מבני העיר. ומעשה בגולדפאדן בכבודו־ובעצמו ש„הרבה לשבת" בעיירתנו מחמת מחסור בהוצאות־הדרך, עד שהגיע היום וחובבי־התיאטרון המקומי הכריזו על מגבית מיוחדת במטרה לאפשר סוף־סוף לגולדפאדן יציאה לבריטשאן.

בילדותי כבר פעלו אצלנו להקות תיאטרוניות נרחבות יותר —

האקדמאים הראשונים: ש. קרלט, ל. אורחוב, י. בידר, ש אורדובסקי, מ. כהנונוביץ.

היהודיות, אוקראיניות, רומניות, רוסיות; בתקופה יותר מאוחרת — להקתו של זיגלר, צ׳רבאקוב, פישזון, נודינסקי, והיו סרים אלינו גם צירקים בדרכם חזרה מן היריד בירמילינייץ.

ההצגות היו מוצאות להן תמיד מקום בבתי האכסניה שבעיר — באורוות הסוסים, לאחר שנעשו בהם כל ההכנות הדרושות, מן הסתם. את הבמה היינו בונים מקרשים, שהיינו מהדקים אותם בחבלים, מאחר שאנוסים היינו לכך על־פי תנאי מפורש שהתנו אתנו משאיליהם של אלה, בל נתקע בהם מסמרים. מקור לספסלים הדרושים לישיבה שמשו לנו בתי־התפילה. במרוצת הימים, כאשר היו לה כבר לסקוריאני „כפתורים" משל עצמה, דהיינו: גימנזיסטים ו„קומרסאנטים", הוקמה אצלנו „להקה" ממש. מאיר קאנונוביץ, לייב אורכוב, קארלאט, קימלפלד, נוני קארוואסארסקי, יונהביידר, אלקי זיסמן, בוזי ברונשטיין, הלל מוזיס, בני יחיאל באראץ, יחזקאל פריימן, גיניה דינבורג, שרה קאליכמן, סוניה רוזנטאל, אלה שמות היוזמים. נוסף לכך הקימונו גם תזמורת משלנו: תופסי כנור ונבל וכו׳.

עזרה רפואית בסקוריאן

בשנות ה־80 למאה שעברה כאשר בכל רחבי רוסיה הוקמו כבר בתי חולים עירוניים מטעם השלטונות המוניציפליים, היתה סקוריאן, ככפר, משוללת כל מוסד רפואי. את העזרה הרפואית הגישו ע"פ רוב „לוחשים" על מכות, ידעונים, מגידי עתידות ולאחרונה גם „החובשים" ממוצא הספרים והגלבים. המומחה הראשון ממין זה היה ר׳ שמואל ברונשטין (אביו של משה המכונה „פיפיק"). אותו הביא לאחוזתו הפריץ לישין, ותפקידו היה בראשונה לספר ולגלח את תושבי המקום ועם זאת גם לטפל בחולים. אותו גלב־רופא השתמש לגבי אנשים באותם אמצעי ריפוי, בהם השתמשו לגבי בהמות, והם: הקזת דם, עלוקות, כוסות רוח מכל המינים, חבישת מקום הפצע ומכה טריה בסמרטוטים, ריפוי גזזת ע"י סחבה מזופתת, משחת צינק ו„שאַרה", חוקן ושמן קיק, לכל מחלה. את הכויות היה מרפא בירקות או באד. מחלות עינים ב„אלון". רפואות אלו היה הוא עצמו מכין במעבדה שלו, כלומר במטבח, מקום שם היה מחזיק אותן בארון עם כל מצרכי המזון שלו. ממלא מקומו של שמואל ברונשטין היה ליב רופא, חובש מדופלם וחצי מנתח (חירורג בלע"ז).

בשנות השבעים השתכן בסקוריאן הרופא הראשון. בנו של אחד מבעלי האחוזות הסמוכות — פן גילינסקי. רופא זה בנה לו בית גדול ומרווח בקצה

העיר (ביתו נקנה אחר כך ע״י אברהם ליסקר) ומכיון שהיה איש עשיר ובעל נכסים לא רצה להתפרנס ממקצועו. רק לעתים רחוקות ובמקרים רציניים נאות לבקר אצל חולים. על פי רוב היה מפנה את החולים אל החובש ליב.

כאשר נפתח בסקוריאן בית החולים הראשון מטעם ה„זמסטוך", אשר בראשו עמד הרופא המפורסם במחוז חוטין טוניק, התחילו תושבי סקוריאן ליהנות מעזרה רפואית כהלכה.

בשנות ה־50 למאה שעברה הזמינה הקהילה את הרופא פרנקל מריגה. יהודי עממי וטוב. שכנוהו בדירה נאה שברחוב הטורגובי, מקום שם גר אחר כך גודל אורחוב. גם הבטיחו לו תמיכה שנתית ועוד הנחות שונות, אבל הקהילה לא עמדה בהבטחותיה והרופא עזב במהרה את העיר.

בעת מלחמת רוסיה—יפאן עלה בידי הקהילה להזמין רופא יהודי שני — הד״ר ברונשטין מבאר — פודוליה, שהיה לא רק רופא טוב אלא גם עסקן צבורי נאמן. כל עניני הקהילה היו קרובים ללבו ומשום כך נבחר גם לרב מטעם. בשנת 1905 בתקופת המהפכה הראשונה ברוסיה, כאשר סכנת פרעות היתה נשקפת לעיר, ארגן הד״ר ברונשטין הגנה עצמית ובזה הציל את העיר מאסון, אבל הרופא הזה נפל באופן טרגי. כדור תועה מרובה של אחד מחברי ההגנה פגע בו והמיתו.

את מקום הד״ר ברונשטין מלא הד״ר גולדנברג, משכיל ממדרגה ראשונה אשר נתחבב מאד על הנוער הסקוריאני וע״י כך השפיע עליו להשתלם בלמודים. תוך זמן קצר זכתה העיר למשכילים משלה, ביניהם המהנדס בעתיד קרלט, כהנוביץ, אורדובסקי, ליב אורחוב, כותב הטורים הללו ועוד. וגם לרופאים משלה — הד״ר נחום זיסמן ומ. גרבר, אשר משנת 1914 — 1941 שרתו באמונה את תושבי העיר. שניהם נספו באופן טרגי בעטים של הרומינים שותפי הגרמנים.

לידות, רפוי שיניים וכו׳

עד שנות השמונים של המאה שעברה היו יצורי אנוש נולדים אצלנו ללא עזרתם של רופאים. עבודת העזרה הזאת היתה נעשית בידי כמה מילדות משלהם ומשלנו.

כמו היום עוברות עדיין לעיני הגויה הישישה מיכאסיכה, שהתגוררה ברחוב הקצבים באותה „חורבה" הנוטה ליפול תחת גג הקש הענקי החבוש לראשה, וכן רבקה המילדת, אשת ר׳ ישראל התיגר.

אבי ז״ל, הוא לייב הרופא, הזמין לסקוריאן בשנת 1888, היא שנת הולדתי, מילדת מוסמכת כהלכה, היא היא שרה דאוידובנה מקאמיניץ — פודולסק, אני הייתי איפוא, לא פחות ולא יותר מאשר היוצא־לאור־עולם הראשון שלה! אלא שלא ארכו הימים והמילדת נפטרה, כתוצאה מפגיעתה של מחלת החולירע — והעיירה נתקפחה מעזרת יד מיילדת עד שבא היום והופיעו פנים חדשות: סלובה, פוליה, עטל ואסרמן; שתי האחרונות קיימו „פראקטיקה" עד עצם שנת השואה.

עד 1905 היו שיניים חולות בפיות של בני עירנו נעקרות בידי אבי לייב־רופא. כעבור שנים באה לידי שורה ארוכה ממכשירי העבודה שלו בשטח זה — מיני צבתות משונות־צורה, שהתפקיד להוצאת מסמרים היה הולמם הרבה יותר, וכן מיני ווים וקרסים וכשילים קטנים מחוטבים ומגולפים, לא יאֻמן כי יסופר; לא לחינם שמרתים עת רבה עד שתרמתים סוף־סוף, לאחר שנים, בשהותי באמריקה, למשמרת במוזיאון ההיסטורי הנודע אשר בניו־יורק רבתי! אלא שהיו לו לאבי גם מתחרים בשטח זה שבהגשת עזרה לנגועי מיחושי שיניים: פרומה אשת אנקויפר, הירש־לייביבה וכן זלדה־רשטניצקה. הרופאים היו משתמשים כאן בקריאוזוט ובכל מיני חומצות שהיו נותנות אותותיהן ביחוד בשיניים הבריאות דוקא. בימים ההם היה מזכה את עיירתנו מפעם לפעם מרפא־השניים פינקנזון מנובוסליצה, ומשתהה אצלנו חודש תמים: היה מרחיב ומרווח את הפיות, עוקר שיניים על ימין ועל שמאל — וכעבור שנה הוא חוזר ובא לקבוע את „תיבות" השיניים התותבות. ב־1907 השתקע אצלנו הדאנטיסטן מאלאמוד. ב־1913 כבר היו לה לסקוריאן רופאי־שיניים משלה, בני העיר ממש: כותב־הטורים האלה, שרה קאליכמן, רוזה שייוכמן, אניוטה באראץ, שבמרוצת השנים עקרו לעולם הגדול.

כאן המקום להזכיר את שמותיהם של רוקחים בבתי מרקחת בסקוריאן והם: ציון שלם ציון. שצ׳וקה, שור, לייב מוזיס, אוקסנר, לייואנט, גרינמאן, ברונשטיין, שרה די בומבי, באראק.

אלו הן בקצרה תולדות סקוריאן מיום הוסדה ועד תקופת מלחמת העולם הראשונה. השתדלתי עד כמה שידי השיגה להעלותן מנבכי הדורות על פי מקורות, ספורים, השערות וזכרונות. כמובן עוד רב החומר האצור בזכרון הדורות. כשתהיה הזדמנות נוספת להציל עוד חומר מתהום הנשיה נעשה זאת ברצון רב.

ד"ר י. הר־אבן

סקוריאן שלי

(מתוך דברים שנאמרו בכינוס השנתי של יוצאי סקוריאן)

אמר לי ידידנו י. ב. לפני ימים מועטים: „הבה ונקדיש ביחד דברי־אזכרה לסקוריאן שלנו; אני, הוותיק שבחבורה, אקדים מלים על דורי שלי, ואילו אתה תוסיף כעין המשך"... אודה: אחזתני חרדה. היה כאילו נדרשתי לדבר על איזו מהות מטאפיסית, כמעט מיסטית, שאולי היא בגדר המוחש, אבל אין להביעה ולא כל שכן שאין להגדירה כמו, היות ואין השכל שליט בה, והריהי בכללה, אם ייתכן לומר, נושא לתפילה, לאמונה. הלא זה ברור: סקוריאן ההיא, עיירת מולדת כולנו, הקונקרטית, על תושביה ועל סמטאותיה, על בתיה הקטנים והאינטימיים ועל טבעת הגבעות הירוקות העונדות אותה סביב, במלה אחת — סקוריאן של מטה, על ההוי שלה — כבר איננה. כמוה ככל קהילות ישראל הקטנות והגדולות באירופה: איננה עוד. פשיטא, שאיננה. נשארה איפוא סקוריאן של מעלה, זו שבלב, שלי ושלך ושל כולנו, זו שאין להחריבה לעולם, ששום נבוזראדן ושום היטלר לא ישיגנה, זו שהרכישה לנו את המפתח לעולם, את כושר הגישה לחזיונות החיים ותופעותיהם וגילוייהם תמיד, יהא זה האדם, החי בכללו, הדומם, או הצומח הוא הנוף. סקוריאן הסמלית. לא עוד אאריך בזה. הלא תודה, שאם נפגשת אי־פעם ואי־איפה בדרכך בנכר באדם שעשה עליך רושם חזק, הרי ליוותה אותך ההרגשה כי ממש רושם כגון זה כבר עשה בך בשכבר הימים מישהו דוקא בסקוריאן. אם תעית עם ערב במרחק שדות בנכר והסתכלת בשמים וקסמו לך מאד הכוכבים — אין ספק שהדבר בא לך בזכות הכוכבים שרמזו אליך פעם מכיפת שמי סקוריאן. שאלו את טשרניחובסקי בעל „כוכבי שמים רחוקים" — ויגיד לכם. כיוצא בזה, אם תעית פעם בתוך יער והבינות היטב לרעו — האם לא הבהב בחזונך בשעת־מעשה היער ה„קובילצ'ינאי", או היער אשר בהור ההר של „הגראלני", בדרך העולה „וולושקובה", וכן יער אחר מיערות פיוטר ניקולאביץ' לישין אשר בסביבת עיירתנו?

כזאת היא, בני עירי, סקוריאן שלנו, של כולנו. ואשר לי, לעצמי, הנה ברצוני עוד להוסיף משהו, אם כי עלי קודם־כל לבקש סליחתכם על השימוש המופלג במילה „אני". גם זה אולי סמל. דברים על עיר — בהכרח הם גם אוטוביאוגרפיים. כשאני עושה לעצמי חשבון פשוט, קאלנדארי, איני יודע כלל אם רשאי אני למנות את עצמי עם תושבי סקוריאן במלוא המובן. מבחינה זו מוצדק יותר אם אגיד לכם: „כי גר ותושב אנכי עמכם". יצאתי משם ב־1914; חזרתי בשלהי 1920, ואת פרק־השנים אשר עד יציאתי השניה, האחרונה, ב־1933, הוצאתי בנדודים־לימודים ב„חוץ־לארץ", ולא הייתי בא הביתה אלא בעונת החופש— ואף זאת כאורח נוטה לשעה. באה כאן איפוא בחשבון רק התקופה שעד אותה 1914, ואני אז כבן 15½ שנים. „באה בחשבון"? פורתא ודאי לא דייקתי. שנות־החיים יפה להן כמדומה נכוי של ארבע־השנים־הראשונות שאין בודאי להחשיבן מבחינת הזכירה. הרי, איפוא, בסך־הכל 11 שנות אזרחות במקום. במובן קאלנדארי זהו מיספר זעום. אבל אי־לזאת חזק הוא מבחינה פסיכולוגית, או ביאולוגית, יורשה נא לומר. כי במה כוחו המיוחד של תור־הילדות בחיינו אם לא במידת התרבות ובמה כוחה של תרבות אם לא בקליטת רשמים ראויים לשימור לבאות? יש לי איפוא הרבה לספר על סקוריאן כפי שתפסתיה בשעתו, ולכן אקצר על־ידי שאצמצם את אחת־עשרה השנה הנזכרות בשלוש „תקופות" או פרקי־זמן, — כרצונכם, ואם אזכיר גם שמות של אנשים מסויימים, הרי אין זה אלא מפני שנחקקו משום־מה יותר בזכרוני, או מפני שנראו לי כ„טיפוסיים", שבאו לרמוז לא על עצמם בלבד.

א) תקופת סבא. אזכיר שמו: חיים קופרמאן, הוא חיים־הירש־קוטליר'ס. מרובים ביניכם הזוכרים אותו. וכי מי מאתנו יוכל לשכחם — את אבות אבותינו, הפטאריארכים המופלאים ההם, דהיינו, הדמויות הראשונות, המתגלות לעינינו לאור שחרית ימינו? (רק יחידים ובודדים זוכים לראות גם את אבותיהם של אלה — וגם זאת בערפל). ובכן, דלתות בית סבא פתוחות לרווחה... הבריות נכנסים ויוצאים, יוצאים ונכנסים. מרחוק ומקרוב הם באים: שכנים וקרובים ומקורבים וידידים וסתם אנשים. הרי מיכל־משה ואסרשטיין המביא פנימה מריח עץ־האגוז אשר בחזית ביתו, הרי קרפל מורגנשטרן הטוב והמיטיב והגומל־חסדים; הרי משה טנדס שדחוקה לו תמיד השעה ואעפי"כ הוא „יושב" בלי סוף; הרי יצחק ויינבוים ה„גביר" השתקן, האציל, בעל־שאיפות, שסופו להתקומם נגד מנהגו של עולם על־ידי התאבדות בהדחה לתוך עצמו „מנה" של חומצת־הקארבול, שבזה הוא ודאי אחד ויחיד בבני דורו...

הרי יחיאל מוזיס הרב־מטעם יפה־התואר החובש צילינדר ולובש רדינגוט וכורך אידיש ושפת־המדינה במימרא אחת; והנה יוסף סוסמאן ואברהם ליסקר ולייב־רופא שיש אתו הרבה מן ההומור וגם מיסוד הסאטירה. אידיליה בעולם. אין עדיין „אספיראציות״: אלו תבואנה לאחר־מכן, בימי הבנים ובני הבנים. אין עוד חריגה אל מחוץ למסגרת: גם זו תבוא בזמנה. אין ציביליזאציה. פרט ל„סידור״ ול„מחזור״ ול„חומש״ ולכיוצא במינם, אין גם ספרים. יהודים פשוטים הם ומצניעי חשוב והרגש. אין מקימים עדיין בתים גבוהים להשכיר. בתי־המגורים שלהם קטנים, פשוטים, קרירים בקיץ וחמימים בחורף. אבל יש בתושבים הללו איזו תרבות עצמית: כולה שלהם. יש בהם בינת חיים. הם אוהבים את הקרוב. פילוסופים של הקרוב. יש מסורת, יש בית־כנסת, יש מנהגים, ישנן מידות. אבות אבותינו הפאטריארכים — זכרונם לברכה — הרבה נתנו לנו. למדונו לאהוב את הפינה, ולחזור אליה, באם יצאנוה. הורונו להוקיר את המשפחה, את הכלים והרהיטים והמרבדים על „מסילותיהם״: לא לשכוח דבר. וכי בשביל מה לימדונו בניהם של הללו ל כ ת ו ב, אם לא כדי שנכתוב „הביתה״? אבל גם לתמוך בעני, להדר פני זקן, לקום מפני שיבה, לרחם את הילד. לימדונו, כי החיים ניתנו לנו במתנת־חסד. כי על כן תעלה דמותם לפנינו בשעות של חסד, של השראה.

ב) תקופת אבא. רק דבר־עיקר אחד. כאן מתארע משהו. חלים ובאים שנויים. פתאום ובחתף הם באים, כאותה רוח בלתי־מצוייה המתכנסת פנימה בעיצומו של יום בהיר, מבדרת את הוילונות, חושפת את המרבדים, מרטיטה את כלי־הזכוכית על מדפיהם בארון. יש איזה אי־שקט. מתחילה איזו חריגה מן המקום אל אופקים אחרים. דור חדש קם והוא רוצה תנאים אחרים. הנפש נכספת. עדיין אין היא יודעת ברור לאן. הדבר יתברר אחר־כך. יתברר הכיוון. לפי שעה ברור רק זאת: ה„יש״ שוב אינו מספיק. בשטח החינוך כבר אין די ב„מסורת״. אין די עוד ב„חדר״, ב„רבי״. מופיעים מאי־איפה מייסדים של „בתי־ספר״. בא ברמן, בא גולדשטיין. כורכים שם עברית ורוסית ביחד. הברירה עוד איננה. יש לעת־עתה רק פשרה. נפתחות „ביבליותיקות״. מזו של פאמיליאנט אפשר להביא הביתה את „מאפו״ ואת „סמולנסקין״ וכיוצא בהם. מבית זיידלר אשר ברחוב ה„וולוסט״ אפשר להביא את „גורקי״, את „צ׳יחוב״ וגם את „מיין־ריד״ ואת ז׳ול־וורן״... בסקרנות ובצפיה ובהתקנאות עוקבת העין עם יציאת השבת, בין „העולם״ המטייל בשדרות ה„פריץ״, אחרי הגימנזיסטים בני העשירים במדיהם המבריקים וקובעיהם המנושרים, אשר חזרו לעונת החופש — מי מאודיסה ומי ממוהילוב... כל־כך „משכנע״ זה

תיתוך־הדיבור־של־המדינה אשר בפיהם! כן אין עוד כדי להשביע את הרצון גם במצב החמרי, אבל לא רק בזה החמרי בלבד. צר המקום בבית, צר הרחוב, צרה העיר. נפתחת נדידה לבראזיליה. מין בולמוס של נדידה להתם. אבל גם לפֶרו ולצ׳ילי ולאורוגוואי וקצת גם לארגנטינה. הנוסעים הם בראש־וראשונה מקרב העניים, וברבות הימים — לא דוקא... נוסעים מבין שנתרוששו, ירדו מנכסיהם, פשטו רגל, ושוב — לאו דוקא. נוסעים מבין ה„עבריינים״ ש„משפטים״ זקופים להם: טבקאים, מוזגים. נוסעים כבר במקצת מבין הצעירים שבקרוב עליהם „להתייצב״. שייך לומר „נוסעים״ או „יוצאים״ ו„הולכים״: הם נעלמים; הם מתחמקים בהיחבא, בסודי־סודות, באישון לילה, „אחד אחד ובאין רואה״... איש מטעמו, מן הסתם. בכל בוקר — חסר מישהו. חסרים שניים בבת־אחת: אליק קופרמאן עם אחיו פרויקה. חסרים האחים אליק שאמשן ויוסל פתחיהו׳ס. חסרים כל בניו של משה־לייזר. חסרה „שורה״ שלימה: חיים צ׳ארניס, פנחס רוטנברג, מאניה גרוסמן, לייב גרוסמאן, וולוויל זלמנ׳ס, פייבל שיסטר, אהרלי קיליער, איציק זאטיים... מרדכי שואב־המים, יהודי כבן חמישים, אף הוא כבר חסר; מתברר, כי ערק בשעתו מחובת ההתייצבות — והנה נמצא סוף־סוף, דהיינו, לאחר שלושים שנה, מי ש„מסר״. עצוב פה, עצוב עד מאד. עם פנות היום נוהרים בנים ובנות מכל העברים בדרך העולה אל הפוסטה — לפגוש את „חלמיש״. אך ייראה זה בשער — יקיפוהו. אולי מכתב, שמא גם מכתב וגם צ׳ק? הה, המכתבים! מריאו־די־ז׳אניירו ומבאהיא, מסאנטוס ומסאן־פאולו — כולם מלאים געגועים וצפיה וספקות ועייפות־ שמרוב־טירדה וגם ביטויים ומלים לא ברורות ביותר. „הנני בעצמי גם ה„דופק״ וגם ה„קוברידור״; ומאידך יש בהם גם פיסקאות ברורות מאד: „בקרוב אבוא ואבנה בית גבוה ואעניק לשרה׳לי נדוניא הגונה״; „כמדומה לי, שאקח אתכם לכאן״. עצוב, עצוב עד מאד. מה יהיה? איך יפלו פני הדברים? לשם? והלא הוא הדבר שהכול כותבים מפורשות, כי אין דעתם נוחה כלל ועיקר מדרך־החיים במדינה ההיא, ומה גם שאין הם מתארים לעצמם שאפשר שם לתת חינוך יהודי לילדים! ואם פה — לאן? לאודיסה? למוהילוב? לקיוב? אלא שממש כאן, כמו תמיד במצב־דברים כגון זה, חלים שוב אֵילו שנויים. שוב במפתיע הם באים.

ג) תקופת הבנים. ברשותכם הייתי אומר: תקופת ההתבהרות, או תקופת התחיה בסקוריאן; ואולי, פשוט, — תקופת ספקטור? מי מאתנו הנערים והנערות בימים ההם שבסמוך למלחמת העולם ההיא אינו זוכר את בחור־הישיבה מיאלטישקוב, אותו בן הי״ח הצנום והביישני והנחבא אל עצמו

שהופיע „פתאום" בלוית פלוני מתושבי העיר בבתי הורינו כדי להציע עצמו כמורה עברי לבניהם, אף עמד מיד לבחון את מידת ידיעותינו, ולא ארכו הימים וכבר כבש לצמיתות את לבות כולנו בהפיחו בהם מרות הבטחון והאמונה? הנה אמרתי „ספקטור" והכוונה היא לרבים. מי אינו זוכרם את המורים־המטיפים הראשונים חיים שווארץ, הוא שחר, גאנדלמי, מאטוסוב, האחים יאדלין וחבריהם מחוגים אחרים שהתלכדו עד־מהרה לחבורה סואנת כדי לחולל אצלנו תנועה של תחיה... כיצד עשו זאת? הנה כאן כל ה„קונץ". קדם־כל הרי היו סרים לחדרי בתינו יום יום בשעה הקבועה כדי ללמדנו... ברם, וכי בזה כל העיקר? היום אולי לא יובן, הדבר ככל הראוי. היתה בהם בבחורי־הישיבה ובאקסטרנים ההם מידה מופלגת של מין מסירות־נפש שכזו ביחד עם מידה דומה של מין דביקות שכזו — שתי מידות „ארכאיות" אלו אשר ודאי רק בעזרתן בלבד הוא שהשכילו להרכיש לנו אחת ולתמיד גישה יסודית ללימודים וגם לטעת בקרבנו יחס של אהבה אליהם, אהבה לכל: לסיפור ולחיבור, לשירי גוטליבר, ייל"ג וביאליק, אבל קדם־כל לפרקי התנ"ך... ואפילו לגמרא. אבל ראה זה עיקר העיקרים: ללשון, שאותה שמו בפינו, ידעו באיזה אופן שהוא להרכיש סגולה מופלאה במינה: סגולת ההתפשטות מבין כתלי החדרים אל מלוא חלל החוצות... אקוה, בהסתמך על זכרונכם כי לא תראו דברי כראות „ספרות". כן, בני ה„פמליא", עם כל צניעותם, התכוונו בפירוש שיהיו הדברים, אשר הם משננים לנו בפנים, נשמעים גם בחוץ. יתירה מזו: שיהיו מהדדים ורועמים, — מעשה דימונסטראציה רבתי! כאן הייתי מוסיף ואומר כי פעולתם בסקוריאן לא היתה בעיקרה אלא מין פעולה של חוצות ורחובות. אינכם זוכרים? פתאם הכריזו על עצמם כעל „דוברי עברית" על יסוד נדר מפורש: אף מלה בלע"ז. ואמנם כך עשו בהיפגשם בדרך משיעור לשיעור: עמדו ודברו ב„שפת הנדר" — ודוקא בקול רם יותר מדי!... זה היה הצעד הראשון, שכנראה נתן בהם עידוד, שכן החליטו עד־מהרה על צעד נוסף: להפוך את פגישות־הדיבור הארעיות האלו למיפגשי־חובה במועדים קבועים, אם קצרים או ארוכים, שאז יתלכדו הדואטים מאליהם למקהלה. פונדק? אכסניה שתהיא גם נרחבת וגם אינטימית ומסבירה פנים בכל עת ושעה, אבל יחד עם זאת פתוחה־וסגורה כאחד? חי נפשי, דירת ביתו של ברוך־משה־אהרנ'ס, הוא אבי חיים שחר, היה מצויין במעלות שאין כדוגמתן; העובדה, שחנות־המכולת, השוקקת תמיד, תפסה בעצם את כל החזית על מבואותיה, לא שמשה כלל הפרעה ל„אורח" אפילו בימות ה„ירידים" הגדולים: הן אפשר היה לחדור פנימה גם דרך המסדרון הצדדי הצר

המוביל קודם־כל אל המטבח; והלא קיים שם, בחצר, גם מבוא אחורי; והאם אי אפשר להכנס, בקיץ, פשוט, דרך החלון אשר בסמטא? חייך, יש שם תמיד „עניין לענות בו". „שלוש" — והן הרוח החיה, מקור ההשראה. אם טרודה זלדה, פנוייה לונה, ואם זו איננה — אולי תיכנס אותה בלומה, היפהפיה הגדולה; ובערבים הן תמצא את כולן ביחד... הורי המשפחה, כלומר הורי חיים שחר ושלוש הבנות, אף הם מצויינים במין סגולה יקרת־מציאות: הקולניות של ה„חבריא", כשם שאין היא מפריעתם מעיסוקם בירידים, כך הם נכנעים לה גם בשנתם — הן בזו שלאחר־הצהרים, והן בלילות... דבר זה בא להם, כנראה, ממידת יראת־הכבוד שרוחשים היו בצנעא לעולמם של „הללו", לויכוחיהם בענייני הוראה וציונות, וכן לדקלומיהם ולשירתם ולדברים שביניהם לביניהן, שכולם על טהרת לשון־הקודש! קיצור, אולי רק כאן הוא שיש לראות את תחילתה של הפרשה. שלטו ירחי אביב וקיץ בעולם, החלונות והדלתות עמדו פתוחים, והיו מבן העוברים־והשבים על פני המדרכות שהתחילו עוצרים ומציצים ומקשיבים פנימה, מקודם ממרחק, ולאחר־מכן — מקרוב יותר, מהם מתיישבים בדעתם ונכנסים ויושבים קמעא עד שסוף־סוף הם נעשים פה „תושבים" גם הם, ומרחיבים את ה„חוג". בשעות בין־הערביים של שבתות ומועדים, באותה מסילת־הטיול, הנמתחת מאצל ככר ה„חצר" על פני שדרת האקאציה בואכה משכנות הכפריים, מהלכים בעקבות בני ה„חבריא" השוקקת מהורי תלמידיהם של הללו. אחד אחד נלכדים סו"ס גם האינטליגנטים הקנאים לשפת המדינה. הנה התקרב קימלפלד, נסחף אקלאנדר... הד"ר ביימן, הגוי, גם הוא כבר „מעונין לדעת". עתה לא נותר להם עוד, למורים, אלא לברוא גם אותנו, התלמידים המפוזרים, „בצלמם ובדמותם": גוש אחד, דימונסטראטיבי גם הוא. בקצה „רחוב־בתי־הכנסת" מצאו חדר לא קטן, בו כינסונו ועשונו „פרחי התחיה". בשבתות, בשעות שלאחר הצהרים, כשהיינו משמיעים לפניהם מעל הבמה בזה אחר זה את נאומינו ואת דקלומינו חסרי הסוף, היו מרטיטים שמשות החלונות של בתי־התפילה לאורך השורה מזה ומזה, ובעלי־בתים היו מתבהלים ממשכבותיהם וצובאים עלינו מעברים. ראו זאת ונתאגדו גם הנערות — ותהיינה ל„בנות־ציון". וכי אינכם זוכרים עוד את הקולות שניסרו מעתה כקול הרעם בגלגל, ושהגיעו עד בריטשאן וידינצי וכו'? עכשיו אשאלכם: וכי לא אז, ממש אז, הוא שנוצרה ההרגשה כי הכול ברור, כי ישנו כיוון ואף זאת תזכרו אל־נכון: ממש באחד מאותם הימים אשר בשלהי אותו קיץ נתרגש מאורע כמו בכוונת מכוון לשמש גם סמל וגם בטוי להרגשה הכללית שעליה דברתי: ברחובותינו הופיע נער אורח מארץ־

ישראל. יוסף בראוורמן הוא, תלמיד „הרצליה" אשר ביפו, שעשה את ירחי החופש בבית הוריו באודיסה וסר משם, בלוויית הוריו, לבית סבו קרפל מורגנשטרן שלנו. העיר המתה סביבו כנחילים של דבורים ומקום הכוורת בבית קארוואסארסקי. אכן, היתה זאת ההתחלה. כבה מיניה־וביה כוכבה של בראזיליה... עת לי לסיים, רבותי: לא יצאו חדשים רבים מיום חזירתו של יוסף ל„גמנסיה היפואית" — ומשפחת קארוואסארסקי יצאה מסקוריאן ונשתקעה בתל־אביב הקטנה. הה, אותה תל־אביב הקטנה, הקוסמת, שפיעמוה הרוחות הגדולים! זלמן איינקופר שלנו הישיש — גם הוא ובני משפחתו כולם כבר התהלכו באותם הימים בסמטאות נוה־שלום. נחום דימאנד שלח את זאב חברנו לבית־הספר החקלאי אשר בפתח־תקוה... יעקב בן שלום שטיינברג בא גם הוא להימנות עם תלמידי „הרצליה". באו לאה ואסתר פרסל. בא חיים שווארץ, בא גם המורה יאדלין. מכל הנשארים התחילו זורמים לכאן מכתבים שופעי געגועים. הכל רוצים גם הם. רוצים יוכבד וצבי גלזר, שואף מאיר שטיינברג, צבי שטיינברג, יעקב לרנר, בני שאמשין, ועוד ועוד. חבל, חבל מאד, שעד־מהרה ופרצה מלחמת־העולם של שנת 1914 — ושמה מחסום לשאיפה.

זאב איגרת

בין מלחמה למלחמה

1. מתי נוסדה סקוריאן.
2. הרכב האוכלוסיה של העיר.
3. המצב הכלכלי שלה.
4. החינוך העברי בה.
5. הציבוריות בסקוריאן.
6. הפעולה הציונית בסקוריאן.
7. ארגוני הנוער שלה.
8. הספריה העממית.
9. סקוריאן והבחירות לפרלמנט.
10. המאבק מסביב לקהילה בסקוריאן.
11. בילוי הזמן של יהודיה.
12. צורת ההודעה בסקוריאן.

כשבאים לכתוב את דברי ימיה של קהילת סקוריאן אי־אפשר, נוכח המציאות המרה, לא לשוות נגד העינים, מצד אחד את סקוריאן שמלפני 36 שנים לאחר מלחמת העולם הראשונה, כאשר נשארה ככל עיירה בסרבית אבר קטן ומדולדל שנותק מהגוף הגדול והמסורבל ששמו רוסיה, ומהצד האחר, את סקוריאן שמלפני 14 שנה בפרוס מלחמת העולם השניה, מלחמה שהיתה גורלית לגבי קהילה זו כשם שהיתה גורלית לגבי אלפי קהילות יהודיות אחרות בכל רחבי אירופה העקובה מדם יהודי. בשנים כתיקנן אין בתקופה בת 20 שנה ערך רב בחיי קהילה, אבל בזמן של תמורות פוליטיות כבירות, של חילופי משטרים בשלטון, בהוי ובתרבות, הרי יש בתקופה כזו ולגבי קהילה צעירה כסקוריאן כדי לשנות את פניה תכלית שינוי מכל הבחינות, הן מבחינה כלכלית־ציבורית והן מבחינה תרבותית־לאומית. המעבר ממשטר אבסולוטי־מונרכי דרך צינור של מהפכה פוליטית־סוציאליסטית למשטר קונסטיטוציוני כביכול מצד אחד, והמעבר מתרבות עשירה ויסודית לתרבות אחרת עם הוי אחר ודרך צינורות חינוך וכלכלה אחרים מצד אחר, השפיעו לא במעט על מהלך החיים, ואם נוסיף על כל אלה עוד תנועה רבת גונים של רבבות פליטים יוצאי חבלים שונים עם מנהגים והרגלים שונים אפשר להבין את שינוי הוסת שחל בכל עיירה ביסרבית בכלל ובעיירה כסקוריאן בפרט, אשר ישבה על הספר וקלטה אלפי פליטים, שרבים מהם השתקעו בה ישיבת קבע.

פתגם עממי אומר: „אורח בא לרגע ורואה כל נגע" ואם באורח לרגע כך, באורח לעשרים שנה תמימות לא כל שכן. כאורח נוטה ללון בא כותב הטורים האלה בשנת 1920 לסקוריאן, אבל נסיבות הזמן גרמו שנתעכב בה לא פחות מ־20 שנה והיה על כן עד ראיה ואף עד מעשה לשינויים הכבירים, שחלו בה בתקופה שבין מלחמה למלחמה.

1. מתי נוסדה קהילת סקוריאן?

עד היום אין מקורות היסטוריים ברורים, אשר יקבעו בדיוק את תאריך ייסודה של הקהילה היהודית בסקוריאן. דבר אחד ברור, כי התאריך הזה חל לא לפני 1812, כי כאשר באים היסטוריונים למנות את הערים הכלולות במחוז חוטין בשעה שהמחוז עבר בשנת 1812 מתחת השלטון התורכי לידי

השלטון הרוסי, הם מזכירים את הערים בריציאן, ליפקאי ונובה־סוליצה, ואילו את שם סקוריאן אינם מזכירים. כנראה, בזמן ההוא היתה עוד סקוריאן כפר ללא כל ישוב יהודי. וכן לא לפני 1847. לפי האנציקלופדיה העברית נזכרת בספירה של 1847 במחוז חוטין אך הערים בריצאן וליפקן, ואילו סקוריאן שוב אינה נזכרת. גם במקורות היהודיים אין כל זכר לתאריך מסוים, אשר יעיד על קדמותה של הקהילה הזאת. לא זכות אבות גדולים ומעשיהם הנפלאים, ולא מאורעות חשובים כדוגמת ערים אחרות עמדו לקהילה זו לציין תאריך מסוים, אשר יעיד על קדמותה. יהודי סקוריאן היו מאז ומתמיד אנשים פשוטים, בעלי מעשים רגילים ללא כל שמץ של תביעה על פרסום. בשקט באו לעולם הזה ובלי רעש יצאו מן העולם ללא כל רושם חזק בדברי הימים. אף פנקס קהילה מיוחד, כנהוג בקהילות ישראל לא נכתב בסקוריאן. צעירה היתה יותר מדי, שתעסוק כבר בכתיבת זכרונות, שהיא נחלת קהילות ותיקות. יהודי סקוריאן בדורות הראשונים היו שקועים בגופם ובנפשם, בבנין עתידם. על כן היו פניהם מכוונות אך כלפי העתיד, ולא שעו כלל אל העבר. בכלל לא פיללו, כי ימיהם ספורים וכי החורבן עומד מאחורי כתלם ויש לדאוג ל„עולם הבא" — לדורות הבאים.

התעודה ההיסטורית היחידה, אשר ממנה יוכלו כותבי דברי ימיה של סקוריאן לשאוב את ידיעותיהם לקביעת תאריך הוסדה, הן הכתבות שעל המצבות בבתי הקברות. לא לפי תעודות לידה, כי אם לפי תעודות מות אפשר יהיה לקבוע בערך את תאריך הוסדה של הקהילה. והכתבות האלו מעידות, כי באמצע המאה התשע עשרה היה ישוב יהודי בסקוריאן. כנראה תקומתה של הקהילה חלה בסוף ימיו של ניקולאי הראשון מלך רוסיה (1825—1855) אשר למען פיתוח המסחר בביסרביה העניק זכויות מיוחדות ליהודים למען יסכימו להתישב או להשתקע בה. וזרם היהודים, אשר בא בעקבות הנחות אלו מערי פודוליה וחרסון, ייסד בין שאר הקהילות, כנראה, גם את קהילת סקוריאן. ואכן, רוב יהודי סקוריאן היו בקשרי משפחה עם יהודים, תושבי הערים הסמוכות, אשר מעבר לדניסטר. כנראה משם מוצאם. שמות המשפחות וכן כינויי התושבים היהודיים הם ראיה נוספת להשערתנו זו.

2. מצבה הגיאוגרפי של סקוריאן

בקרן מזרחית־דרומית של מחוז חוטין ע"י קוי מסלת הברזל בלצי—צ'רנוביץ משתרעת סקוריאן על שטח מישורי במרחק 2 ק"מ בערך מן הגדה המערבית וההררית של הנהר דניסטר, אשר במשך 23 שנים שימש גבול טבעי

בין רוסיה הסוביטית לבין רומניה. על אף היותה מוקפת כמעט מכל העברים יערות עבותים וכפרים פורחים, הטובלים בים של ירק וצמחיה עשירה, הריה היא עצמה — בעיקר החלק היהודי שבה — דלה בירק ועניה בצמחים כאילו הדירה עצמה מכל זה בהשארה נאמנה לכלל התלמודי האומר: „מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה כאילו מתחיב בנפשו", אבל תחת זאת, לעומת דלותה בשטח הירק היתה עשירה ומשופעת בשטח אחר — בשטח הבוץ. כמעט מחצית השנה היתה העיר כולה נתונה לשלטון הבוץ, שלטון בלתי מוגבל. ואילו הוענק פרס לבוץ הביסרבי בכלל, היתה סקוריאן בלי ספק אחת המועמדות לפרס זה. ואולי אף הזוכה בכך.

כנראה גרמו פניה המישוריים של סקוריאן לאצירת המים בקרקעה, וע"י מקוה המים נהפכה אדמתה הרכה והשחורה לבוץ ממאיר, ולזמן ממושך. והבוץ של סקוריאן, היה יחיד במינו: שחור ומבריק כזפת ודביק כדבק נגרים. ורגל בלתי מנוסה, שלא היתה בקיאה בהלכותיו ובסגולותיו של בוץ זה, לא על נקלה יכלה להתגבר עליו. ומששקעה בו היתה סכנה צפויה לה שלא תוכל להחלץ ממנו בלי עזרת מישהו. ומעשה שהיה באחד משליחי הארץ, הד"ר מרוז ז"ל, מי שהיה מנהל המחלקה לחנוך בת"א, שנקלע במקרה לסקוריאן בעונת הגשמים, עמד באמצע הרחוב וקשר במשיחה את נעליו לרגליו למען בטחון יתר, שלא יזדקק לעזרת הזולת ושנעליו לא תשארנה שקועות בבוץ.

בעונה זו היו חיי התושבים קשים לאין ערוך. כי לא פעם נשתבשו דרכי התחבורה — באופן כזה, שאף את צרכי האספקה ההכרחיים קשה היה להביא העירה. בימים אלה נראתה סקוריאן כאי בודד בלב הים, מנותקת לגמרי מן הסביבה ללא יוצא ובא, ואף אל תחנת הרכבת, שהיתה במרחק של 3 ק"מ מן העיר, היתה קשה הגישה.

משום כך מובנת הדאגה הרבה של תושבי העיר, ובעיקר של הסוחרים שבה, לסלילת כביש, לכל הפחות אל תחנת הרכבת. לא מעט דיו נשפך ולא מעט כסף הוצא בהשתדלויות לפני הרשות המרכזית והמחוזית יחד בענין זה, ואך אחרי 10 שנות טיפול ומתוך מאבק קשה הושג האשור המקווה, ואין לתאר במילים את השמחה, שהקיפה את העיר מן הקצה אל הקצה על כל שכבותיה למראה הסימנים הראשונים של עבודת הסלילה. בתמימותם הגדולה האמינו תושבי העיר, כי הקיץ כבר הקץ על סבלותיהם, אבל, כנראה, אחרת גזרו מן השמים. אמנם, הכביש נסלל, אבל בעית התחבורה הנוחה לא נפתרה עדין ע"י כך. ליצני הדור אומרים, כי לא היה בכוחה של האדמה

הרכה לשאת על עצמה משא כבד של אבנים וחול, ועל כן עם הגשמים הראשונים שקעה כולה תחת המעמסה הכבדה. ויש מהם אומרים, כי האבנים התמימות התביישו בפני התושבים בגלל חלק הארי של תקציב הסלילה ששולשל לתוך כיסיו של ראש העיר — אגב רוסי לפי מוצאו וליברל לפי השקפותיו — וזה העיק על מצפונן של האבנים וגרם שיכבשו את פניהן בקרקע. על כל פנים, כל רואיהן בשעת הסלילה לא הוסיפו לראותן עוד עד עולם. שכבה עבה של עפר כסתה את פניהן גם לאחר יבושת המים וקברה אותן תחתיה עד היום הזה.

לכביש בר־קיימא זכתה העיר באחדים מרחובותיה ואל התחנה, אך בשנת 1933 עם בחירת ראש עיר חדש (ממפלגת האכרים) וסגנו היהודי נקי־הכפים ובר הלבב י. רחמן ז״ל. סוף כל סוף טובים השנים מן האחד, ושכבת האבנים, שבאה במהדורה השניה על זו שבמהדורה הראשונה, החזיקה יותר מעמד, אף שבזמן קרוב נעשה גם הכביש החדש ככברה — חלולים־תלולים וגומות־גומות, שהפכו במשך הזמן ממש לבורות. המים, שנקוו בהם מחמת הפשרת השלגים וירידת הגשמים, שמשו לא פעם מכשול לעוברי דרכים, אשר נידונו ל„ריקוד של קדושה״ על עגלותיהם ובהמותיהם לכל אורך הדרך.

מספרים, כי יהודי עובר אורח, שבא מחוץ־לארץ, התלוצץ פעם ואמר: רצתה, כנראה, עירית סקוריאן להנעים לאורחיה את הדרך מן התחנה העירה, על כן עמדה ותיקנה את הכביש למען ירקדו כל הזמן תחת צלילי המנגינה המונוטונית של הקשת פרסות הסוסים באבני הכביש.

מכל מקום נשמו תושבי סקוריאן עם סלילת הכביש לרווחה. בעקבות הכביש הותקן גם החשמל ברחובות העיר, וכעבור כמה שנים נפתרה גם בעית המדרכות. סקוריאן השקועה בבוץ ובחשכה, שוחררה לאט — מכבלי הזוהמה והאפלה. יצאה לאור וזכתה להיות עיר ככל הערים.

3. הרכב האוכלוסיה של העיר

האוכלוסיה של סקוריאן היתה מגוונת. ברובה היתה מורכבת מיהודים ואוקרינים ובמעוטה מרוסים (קצפים) ופולנים. בעלי הספירות השונות היו מחולקים בדעותיהם ביחס למספר הכללי של האוכלוסיה. לפי הספירה, שנערכה בשנת 1897 היה המספר הכללי 8982 נפש וביניהם 5042 יהודים, ולפי האנציקלופדיה הרוסית הגדולה היה באותו הזמן המספר הכללי של האוכלוסיה בסקוריאן אך כ־3000 ורובם יהודים. לדעתי, קרובה לאמת הגירסה האחרונה. אבל אם קיימים חלוקי דעות ביחס למספרים הרי ביחס לאחוזים הכל מודים,

שאת המקום הראשון תפסה העדה היהודית. בעיקר גדל אחוז היהודים בשנות 1919—1922, כאשר זרם הפליטים מאוקרינה עבר דרך בסרביה. אמנם, אצל רוב הפליטים, שעברו דרך סקוריאן, שמשה העיר אך מעין תחנת מעבר, עד שהכינו את תעודותיהם ודרכוניהם להגירה לארצות אשר מעבר לים. אבל חלק ניכר מן הפליטים השתקע מסיבות שונות בסקוריאן והתאזרח בה.

בזמן האחרון היה מספר הנפשות של העדה היהודית כ־5000, ומספר בעלי זכות בחירה אל המוסדות המוניציפליים כ־1000.

4. המצב הכלכלי של סקוריאן ומקורות הפרנסה של יהודיה.

סקוריאן היתה אחת משש הקהלות היהודיות, אשר בהן נתברך המחוז חוטין, הנמצא בצפונה של בסרביה. לפני המלחמה הראשונה היתה סקוריאן כיתר ערי המחוז היושבות על הגדה הימנית של הדניסטר, קשורה מכל הבחינות יותר לאוקרינה מאשר לביסרביה. מרכזה התרבותי היתה העיר אודיסה, אשר רמזה בקסמיה הרבים לנוער היהודי המתקדם והצמא לדבר השכלה, ומרכזה המסחרי היתה העיר הסמוכה מוהילוב, אשר תודות לדניסטר ותנאי תחבורתו הנוחים, היתה לרוכלת הסביבה, והואיל וכל ברכתה ותנובתה של ביסרביה היתה מיועדת למעבר לנהר, ברור על כן, שגם מסחר העיר סקוריאן היה מכוון כלפי מזרח. בעיקר מסחר העץ והפירות. בהיותה רחוקה משאר ערי המחוז היתה סקוריאן המרכז לכל הכפרים הסמוכים לה משני עברי הנהר, שהיוו את שטח מחיתה. אליה היו מביאים תושבי הכפרים בימי השוק את תוצרתם החקלאית, והיא היתה מספקת להם את כל צרכיהם החיוניים, כגון צרכי מכולת, הלבשה, הנעלה וכיוצא בהם.

עם ניתוקה של ביסרביה מרוסיה וסיפוחה לרומניה בשנת 1918 נשתנו פני הדברים תכלית שינוי. גם סקוריאן כיתר אחיותיה היתה מוכרחה להפך את פניה כלפי עבר אחר, כלפי המרכזים התרבותיים — קישינוב בדרום וצרנוביץ בצפון — מצד אחד, וגם כלפי המרכזים המסחרים בלצי ויסי מצד אחר. השינוי שבא מבחינה מדינית הביא גם לידי שינויים כבירים בתנאי הכלכלה והמסחר של האוכלוסיה היהודית. רומניה כארץ עשירה ביערות ובתוצרת חקלאית לא היתה זקוקה כלל לכל תוצרתה של ביסרביה. על כן נראה היה בימים הראשונים לסיפוחו של החבל הביסרבי לרומניה, כי יסודות המסחר בביסרביה ירופפו, ודלדול כלכלי חמור נסתמן כבר באופק, בעיקר

בסקוריאן היושבת על הספר והמנותקת בחלקה מרוב הכפרים שמעבר לדניסטר, שהיו שטח מחיתה.

אבל לא עבר זמן רב ורווח והצלה עמד ליהודי סקוריאן ממקום אחר; ואם ירדה רמת המסחר בשטח אחד עלתה ופרחה בשטח אחר, אמנם לא באורח קבוע, אך טובים היו על כל פנים חיי שעה, עד יעבור זעם ויסתגלו לתנאים החדשים, וזה הדבר!

בימי המלחמה ואחריה, בימי המהפכה ברוסיה, נתרוקנה ביסרביה כיתר החבלים של רוסיה רבתי ממצרכים תעשייתיים רבים. החנויות היו ריקות מסחורה והתושבים היו ערומים ויחפים, רעבים וצמאים לכל דבר, שאינו מתוצרת המקום: לא בדים לבגדים ולא עורות לנעלים, לא נפט למאור ולא מלח למאכל. עם הסיפוח נפתח לפתע פתאום עולם חדש. פתאם התחיל זורם שפע של סחורות מכל המינים ומכל הסוגים. החנויות נתמלאו כל טוב, והאוכלוסיה הרעבה והצמאה התנפלה על הכל כעל בכורה בטרם קיץ.

מסיבה זו גדל מספר החנויות בסקוריאן. כל בעל בעמיו, שירד מנכסיו, או מי שמעין פרנסתו נסתם מסבה זו או אחרת, פתח לו חנות. ערי המרכולת צרנוביץ מצפון ויסי מדרום סיפקו סחורה בשפע ובזול. כל דכפין יתי ויכול. מי שרוצה לקבל סחורה ואף בהקפה היה בא ולוקח. עם זאת נוסף בהיסח הדעת עוד צרכן חשוב, בעיקר בתחומי הספר, והוא האוכלוסיה שמעבר לגבול, שנשארה רעבה לכל דבר. אמנם באורח חוקי לא היתה כל אפשרות לבוא במגע ולא כל שכן לקשר את קשרי מסחר, אבל בעקיפין ובאיסור נמצאו דרכים וסרסורים לדבר.

הכפרים הסמוכים לדניסטר על שתי גדותיו שלחו ידם במסחר זה. היו מבריחים מהתם להכא פליטים ומהכא להתם סחורות ובמחירים מפולפלים ומופרזים. והואיל וסקוריאן היתה, מלבד חוטין — בירת המחוז — הסמוכה ביותר אל הגבול, וקשרים מסחריים היו לה עם הכפרים הללו עוד מאז, על כן, אין פלא שקשרים אלה נתחדשו שוב, ויהודי סקוריאן סיפקו להם את כל צרכיהם, וכמובן לא הפסידו כלל על כך. מתנאי גאות אלה בשטח המסחר נהנו כל המעמדות. נהנה בעל המלאכה היהודי, החייט אשר במשך שנים עסק אך בהפיכת בגדים משומשים, הסנדלר, אשר עסק אך בהטלאת נעלים בעור של נעלים קרועות, הנגר, אשר מסמרים ומכשירים היו זמן רב ממנו והלאה — כל אלה ראו הפעם אור גדול ולנגהו ראו את שערי הרווחים, אשר נפתחו לפניהם לרווחה.

עוד מקור פרנסה חשוב נפתח לפני יהודי סקוריאן, וחלק ניכר מתושביה

התפרנס ממנו ברווחה. בסקוריאן ובסביבה היו לא מעט בעלי אחוזות, אשר לאחר הריפורמה האגררית, שהוגשמה אחרי המלחמה העולמית הראשונה, השאירה הממשלה ברשותם חלקות אדמה בנות 100 הקטאר למחיתם. בעלי החלקות האלו לא רצו מתוך דכדוך נפש או מתוך חרפה, או מתוך פחד מפני זעם האכרים, להשאר על אדמתם, על כן עברו לגור בערים הגדולות ואת חלקותיהם אלו החכירו ליהודים. ומזה היו יהודים מתפרנסים בכבוד. קרוב לאותו הזמן פתחו בבסרביה את המסחר בעורות הטלאים "שמוי־סן" בלעז. בין היוזמים של הענף הזה היו יהודים מסקוריאן, ותודות להם הפכה העיר להיות המרכז למסחר זה לכל הסביבה. אמנם שרשי המסחר הזה נעוצים היו בסקוריאן, אך צמרתו הגיעה עד לארצות הברית. מאות יהודים התפרנסו ברווח במשך שנים מענף זה, כסרסורים וכסוחרים מכל המדרגות. בשנים האחרונות ירד מסחר העורות פלאים, האריות של הענף הזה, האחים רבינוביץ וגיסם שנידר פשטו את הרגל, ע"י כך רוששו הרבה מיהודי סקוריאן ובעיקר אלמנות ויתומים אשר החזיקו אצל האחים רבנוביץ ושנידר את חסכונותיהם האחרונים. צעקת העניים והאומללים עלתה עד לב השמים, והאחים רבינוביץ היו מוכרחים לעקר את רגליהם מן העיר.

גם זרם הפליטים, אשר עבר את ביסרביה לאחר המאורעות באוקרינה, בחר לו עקב סיבות מסוימות כתחנת מעבר את סקוריאן. היו זמנים שמספר הפליטים מסקוריאן הגיע כמעט למספר התושבים בה. במשך שנתים ויותר המתה העיר מהמון הפליטים, אשר עם כל העזרה שקבלו מצד הועד העירוני, השפיעו הם מצדם טובה כפולה ומכופלת על העיר עצמה. רוב הפליטים קבלו תמיכה מקרוביהם בארצות אשר מעבר לים, ומזה נהנו לא במעט, אמנם בצינורות שונים, יהודי סקוריאן.

אבל השנים הטובות לא האריכו ימים, ולכלל „שבע השנים הטובות" לא הגיעו. המסחר הבלתי־ליגלי עם „עבר הנהר" חוסל כעבור זמן מה, וכל הרכוש הרב, אשר יהודי סקוריאן עשו, עלה לאחר מכן בתוהו. יצאו ממש בעירום ובחסר כל. חלק נאכל ע"י השלטונות המקומיים, וחלק נאכל ע"י עורכי הדין בבחינת „תן לי את הנפש ואת הרכוש קח לך". גם הסחורה בחנויות לאחר שנות השובע הראשונות נשארה כאבנים שאין להן הופכים. אז התחילה הפרשה של פשיטות רגל או עקירה לברזיל וליתר הארצות של דרום אמריקה. יש לציין, כי ארגוני יהודי סקוריאן בארצות אלו מהוים גופים ציבוריים חשובים ולפי עדותם של אנשים, אשר ביקרו בזמן האחרון בארצות אלו, הרי ארגונים אלה בעלי השפעה רבה בכל ענפי החיים היהודיים שם. מתהלכת

אפילו אגדה, כי מבין שני יהודים, שאתה פוגש בארצות אלו, הרי אחד מהם איש סקוריאן.

גם הממשלה הרומנית, אשר בימים הראשונים לסיפוחה של ביסרביה גילתה יחס אוהד לקיבוץ היהודי בביסרביה, התחילה לאחר התבצרותה בחבל המסופח יותר ויותר להצר את צעדיהם בכל שטחי החיים. מצד אחד פתחה צרכניות בכפרים, אשר התחרו בחנוני היהודי ומצד אחר פתחה תחנות לקנית היבול מידי האכרים, ע״י כך מנעה את הצרכן הכפרי מבוא העירה לקנות מצרכיו החיוניים ולמכור את עודף תוצרתו, נוסף על כך הוציאה הממשלה בשנת 1930 את גזרת הקונברסיה, אשר לפיה הלכו לאיבוד כל החובות, שהאכרים היו חיבים לסוחרים. כמובן, נפגעו בשורה הראשונה הסוחרים היהודיים, אשר נתנו הלואות לאכרים ע״ח היבול החדש (פוניה ורדה) הבא. כל אלה הדברים פעלו פעולת הרס כבירה על המצב הכלכלי של יהודי סקוריאן, אשר מעולם לא הצטינו בעושר ובעשירים.

תמורת זאת היתה סקוריאן עשירה ברוח. מבחינה תרבותית — ציבורית ציונית היתה סקוריאן אחד המבצרים האיתנים ביותר במחוז ואפילו מעבר למחוז — ממש מעין ירושלים דביסרביה. אכן אין להגזים על המידה ולומר שהיתה טלית שכלה תכלת. לא חסרו גם בה עמי־ארץ ואף חומר אנטי־ציוני ואנטי־ציבורי לא חדל מקרבה. אלא מה? היסוד העברי־ציוני בה היה איתן למדי ולא היה כוח בכל אלו הרוחות הקלות להזיזו ממקומו. בקיר החומה החזקה נופצו כל בעלי המגמות הנפסדות ועלו בתוהו.

יש להודות, כי למזלה של סקוריאן נתלקטה בראשית המאה הנוכחית קבוצה הגונה של משכילים יהודיים לאומיים, אשר רובם באו מעבר לנהר. וזו ידעה לכבוש את העמדות החזקות בעיר ואף להחזיק בהן ולהגן עליהן בחרוף נפש מפני כל צר ומסטין. והעמדה החשובה ביותר היא החינוך.

5. החינוך העברי בסקוריאן.

עד ראשית המאה הנוכחית היה מצב החינוך בסקוריאן כביתר הערים של תחום המושב. הילדים למדו כמקובל ב„חדר״ לדרגותיו השונות עד גיל מסוים, ואחר כך יצאו, מי לבית המדרש ומי לעולם המעשה. את לימוד הכתיבה היו רוכשים בבית בשעות של בין השמשות ומפי מורים מיוחדים לכך (שרייבערס בלעז). אנשים אמידים היו מרשים לעצמם תוספת של חינוך מודרני, כביכול, בשביל ילדיהם, כגון ראשי פרקים של ידיעת לשון המדינה,

מעט חשבון וגיאוגרפיה, עפ"ר מפי מורים פרטיים, שבאו מחוץ למקום, וכל זה למען יוכלו בניהם לכשיגדלו לבוא בין אנשים לפי סיסמת בעלי ההשכלה בימים ההם: „יהודי באהלך ואדם בצאתך". אך מעטים — ממש יחידים, שהיו בעצמם חפשים בדעתם ונתפסו לרעיון של השכלה כללי, נתנו לבניהם חינוך מודרני שיטתי מלא. אלה שלחו את ילדיהם לבתי הספר הממשלתיים מחוץ למקום ומטרתם היתה לראות בבניהם ברבות הימים רופאים או מהנדסים.

שינוי יסודי בחינוך בא בשנים הראשונות של המאה הנוכחית. החוג של המשכילים הצעירים, אשר לבם היה ער לכל קניני האומה, שמו להם למטרה לטפח את התרבות העברית ולשנות את פני החינוך ע"י צביון עברי מלא. בהיותם בעצמם כבר אבות לבנים בגיל ביה"ס קמו ויסדו להם מין „חדר

ביה"ס „התחיה" על מוריו בשנת 1920

מתוקן". המקרה אינה לידם את המורים המתאימים לכך. הלא הם המורה ק. ספקטור המכהן עוד כיום כמורה באחד ממוסדות ההוראה בת"א והמורה — הסופר א. יגולניצר ז"ל. שנים אלה ביססו את ביה"ס מצד התוכן והתכנית, הורים בעלי השפעה ואנשי מעשה כלכלוהו ודאגו לקיומו מבחינת התקציב. אמנם, התנאים היו עוד רחוקים מהיות אידיאליים. הדירה היתה שכורה ונוסף על כך צרה ומבחינה פדגוגית פסולה לגמרי. הציוד עני ומכשירי הלימוד מעטים. ואף שכל תלמידי ביה"ס היו מבני אמידים, לא השכילו לדאוג לדירת קבע. בכל זאת עצם קיומו של בית־ספר כזה היה חשוב לזמנו ועוד יותר חשוב לדורות הבאים. בקנותו זכות אזרח לעצמו הכשיר את הקרקע למוסדות חינוך אחרים, אשר קמו תחתיו וירשו את מקומו בבוא הזמן.

כמובן, לא הקיף ביה"ס הקטן את כל הנוער הלומד. רבים מן ההורים המשיכו את שלשלת הירושה של אבותיהם מתוך נימוקים שונים ונתנו לילדיהם חינוך מסרתי בחדר הישן. עם צאתם מן החדר התלבטו בני הנער בחיפוש דרכים לבנין עתידם. חלק גדול מהם הגרו לארצות אחרות. הרוב הלך עם הזרם לאמריקה, לברזיל ולארגנטינה, אך מעטים — ממש יחידים — כוונו את פניהם לעבר אחר ועלו ארצה. מן היחידים היה ת. שחר ז"ל מי שהיה מזכיר מחלקת החנוך בירושלים, הד"ר י. הן־אבן שנשלח ללמוד בגמנסיה הרצליה, זאב דימנט בנו של נחום והג' עטיה פרסיל, שהלכה לגליל.

באו שנות המהפכה הגדולה ואחריהן ימי הצהרת בלפור. התלהבות לאומית כבירה הקיפה את כל שכבות עמנו. המאורע היכה גלים בכל מקום, ובמשנה כוח — בסקוריאן, מקום שם תססה תנועה לאומית עוד מאז. לאור החופש והדרור נתגלו השבילים המוליכים לבית ספר עברי מלא, ואז הוקמו בבת־אחת שני בתי־ספר: עממי מיסודה של חברת „תרבות" ובית־ספר תיכון, שבסיסו היה בית־הספר המתוקן הקיים, ועל ידו גם כיתות של בית ספר עממי. בשני בתי הספר אלה, שהם למעשה 3, היתה הלשון העברית לשון ההוראה וצלצולה נשמע לא רק בין כתלי ביה"ס אלא גם ברחוב, ואיש זר, שסר בימים ההם לסקוריאן ונקלע לבין הנוער, יכול היה לחשוב כי על אדמת א"י הוא דורך. כיסוד לבתי הספר העממיים נוסד גם גן־ילדים. אולם עם כל האור שהיה שופע מהקמתם ומקיומם של 2 מוסדות חנוך מקבילים אלה, גדלו גם הצללים. אמנם מיסדיהם התכוונו אולי לטובה. ע"י כך בקשו להגדיל תורה ולהאדירה, להפיץ את הלשון העברית בין כל שכבות העם, אבל קרה, אולי שלא במתכון, ואל ביה"ס העממי מיסודה של „תרבות" נשלחו ילדי המוני העם ואל ביה"ס העממי שע"י ביה"ס התיכון — ילדי השכבות העליונות. רבים

מתושבי המקום ראו בכך חלוקה מכוונת והתחיל הריגון והריטון, קודם בסתר ואחר כך בגילוי. הפרוד בין הילדים גרם לפירוד בין ההורים וגם לפירוד הלבבות בין עסקני הציבור לרבות הציונים ובעיקר המורים שבשני המוסדות. מאליהן הוקמו בין 2 המוסדות מחיצות מעמדיות. בינתים התחילה הממשלה הרומנית להתערב בעניני החינוך העברי, ואגב „אורחא" לגלות את כל כונותיה הזדוניות לגבי האוטונומיה בשטח החינוך, שניתנה בשעת הסיפוח של ביסרביה לרומניה. כונותיה היו בהתערבותה — לרוקן את ביה"ס העברי מתכנו. לשם כך באה הדרישה לחייב את כל התלמידים מבתי הספר העבריים בחינות ממשלתיות בכל המקצועות, וכמובן בלשון הרומנית. מובן היה אז, כי דרישה זו היתה הצעד הראשון לקראת ההתנקשות בחיי ביה"ס העברי,

מורי הגמנסיה בסקוריאן בשנת 1922, במרכז המנהל ש גורין

כי כיצד יוכלו תלמידים להבחן ברומנית בשעה שכל המקצועות נלמדים בעברית? והתחיל המאבק בין הממשלה לבין הציבור העברי המאורגן. ציבור זה דרש מן המוסדות וגם מן ההורים, שיוותר על הבחינות ואפילו על הזכויות ובלבד לא לוותר על נפש ביה"ס. ואילו היו כל בתי הספר התיכוניים מאוחדים בדעה זו ונשמעים לקול המצפון של הציבור המאורגן, כשם שהיו מלוכדים בדעה זו כל בתי הספר העממיים מיסודה של „תרבות", היו אולי מבטלים את רוע הגזירה, אולם פה התערבו אחדים מן המנהלים, שנגררו אחרי העברית אך למראית עין, רק בשעת הצורך ובאין ברירה, אבל בסתר לבם היו אנטי־לאומיים מובהקים, והם ויתרו על נקלה על לשון הוראה זו, שהיתה להם, ולדעתם, גם לתלמידים לפוקה. ברוח זו ניסו להשפיע גם על ההורים ואפילו להוכיח להם שע"י עקשנותם האוילית יקבעו את נפש ילדיהם ועתידם, וההורים שברובם נהו אחרי זכויות, הסכימו לדעתם ולעמדתם של המנהלים.

אחד מאלה היה גם מנהל ביה"ס התיכון בסקוריאן מר ש. גורין, אשר בעקבות התביעה מצד הממשלה גילה את נטיתו האנטי־לאומית והוליך גם את ההורים בדרך של התרצות לממשלה. (אגב, נתפרסם שמו של מנהל זה לשמצה עקב הסכסוך שפרץ על רקע זה לאחר שנים בינו לבין המשורר ח. נ. ביאליק ז"ל, בעת בקורו של המשורר בביה"ס שבהנהלתו של מנהל זה בריוול).

מאבק קשה התחיל בין ש. גורין וסיעתו לבין מיסדי ביה"ס, שרובם היו ציונים, וכתוצאה מכך הוכרח ש. גורין לעקר את רגליו מסקוריאן ואתו אחדים מחבר המורים. המוסד עצמו אמנם לא נפל, אבל מאז פנה חינו, פנה זיוו והדרו. בעקב גורמים מסוימים נמסר המוסד להנהלתה של מנהלת־נוצריה, אשר במשך שנה כמעט שהחריבה אותו לגמרי. ביה"ס העממי שעל ידו נפל, ורוב תלמידיו עברו לבתי הספר הממשלתיים ויתערבו בין ה„גויים". מיסדיו הראשונים של המוסד, שהיו ברובם ציונים כלליים, משכו מתוך צער רב וכאב את ידם מן המוסד ופרשו מן העבודה הצבורית. בראשו של המוסד העמדו אז אנשים, אשר התרבות העברית היתה זרה לגמרי לרוחם.

גם ביה"ס, „תרבות" אשר בראשו עמדו המורים ד. ידלין ז"ל — כותב הטורים האלה — ומ. הק ז"ל (זה האחרון שמש לאחר עליתו ארצה זמן ממושך כספרן הספריה הלאומית שע"י האוניברסיטה העברית בירושלים) נעזב לנפשו, ואלמלא מסירותם של המורים לקיומו של המוסד, היה אף הוא בין הנופלים. השנים 925—924 היו כמעט שנים גורליות, שנות ירידה לחינוך העברי בסקוריאן.

את המצב הציל הסניף של צ"צ, אשר נתארגן ובימים ההם התחזק ע"י כותב הטורים הללו. חברי הסניף, שהיו בעצמם הורים לילדים בגיל ביה"ס, וביניהם כמעט כל מורי המקום, נכנסו בעובי הקורה של החינוך ובאחת האספות הכלליות של ההורים, כבשו את העמדות העקריות בועד ההורים והתחילו לחתר לקראת החזרת עטרת החינוך לישנה. אליהם הצטרף חלק מ, הציונים הכלליים וסתם יהודים נאמנים לחינוך עברי. בכוחות משותפים ארגנו מחדש את סניף „תרבות" במקום ולקחו את היזמה בידיהם: ראשית פעולתם

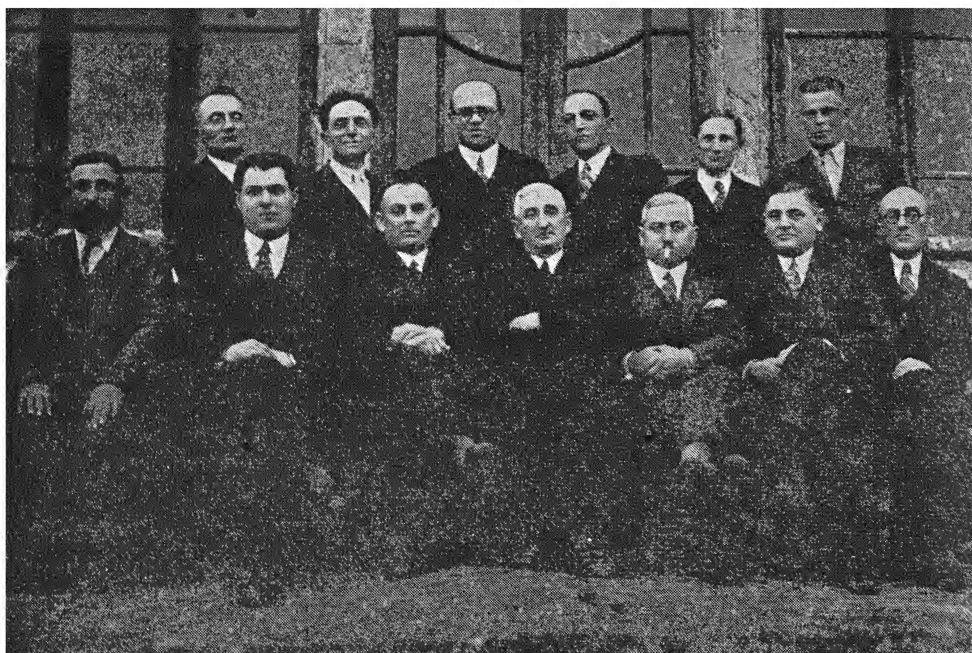
ביה"ס „תרבות" בסקוריאן בשנת 1930

היתה לשחרר את מוסדות החינוך מאפוטרופסותם של „בעלי הבתים" המושבעים ולתת למוסדות אלה גושפנקא ציבורית־לאומית — גושפנקא של „תרבות". לשם כך אמצו את כל הכוחות להקמת בנין מתאים, אשר ישמש דירת קבע לכל מוסדות החינוך ועם זאת להעמידם תחת בעלותו של מרכז „תרבות" בקישינוב. כמובן, היה צורך במאמץ נועז לביצוע התכנית, אבל הארגון עמד בנסיון, התגבר על כל המכשולים והקשיים והצליח. חבר אחד, אדם בעל אמצעים מוגבלים אך מסור ונאמן לרעיון של חנוך עברי ושמו מנדל קהת מסר להקמת הבנין המתוכנן מגרש גדול ללא כל תשלום.

תלמידי הגמנסיה על מוריהם בשנת 1935

אחריו החרו אחרים שיצאו בעקבותיו. ממנו ראו חברים יותר אמידים וכן עשו. אחד הנציח את שמו על ידי הקמת חדר שיקרא על שמו. שני — על שם אשתו, וכן הנצחות שונות, אנשים והורים בעלי יכולת מצומצמת קנו מניות

ועד הסניף „תרבות" בסקוריאן, שיזם את הקמת הבנין המפואר, שהכיל בקרבו את כל מוסדות החינוך בעיר מיסודה של „תרבות"

מימין לשמאל יושבים:

1. משה גלוזמן, 2. הד"ר נ. זיסמן, 3. א. צ. אהרנזון, 4. משה זיסמן, 5. זאב איגרת, 6. מ. י. זהר, 7. אלתר אוירבוך.

מימין לשמאל עומדים:

מרדכי לרנר, זוסיא בריכמן, לוי גוזמן, יעקב פרידמן, שלום שוחט, מנדל קהת.

בנות 500. ל״י רומניות כ״א ובתשלומים חדשיים לכל תקופת הבניה. בדרך זו הוקם במשך שנה אחת בנין לתפארת אשר בו שוכנו ביה״ס התיכון, ביה״ס העממי, גן הילדים והספריה. ונוסף על כך אולם גדול, שהכיל 600 מקומות ישיבה. באולם נתקיימו החגיגות והנשפים בין של מוסדות החינוך ובין של ההסתדרות הציונית, וכן כל האספות וההרצאות מטעם הקרנות הציוניות ותנועות הנוער.

על פעולת הביצוע ניצח משה זיסמן ז״ל — בן למשפחה עשירה ומיוחסת, — אבל מתבוללת למחצה, — כל הזמן היה האיש רחוק מעניני החינוך והתרבות. אך באחת האספות נלכד ונרכש לפעולה זו. ומשנכנס לפעולה התמסר בכל חום נפשו עד רגעיו האחרונים, לזכרו הקים הסניף „תרבות״ אגף נוסף, בו נפתח המועדון הציוני וביה״כ שערי ציון.

עד מהרה היה הבנין הזה של תרבות לתלפיות, למרכז של כל פעולה — תרבותית — ציונית, ואף תנועות הנוער למיניהן — „גורדוניה״, השוה״צ, „הנוער הציוני״ ו„דרור״ מצאו בו מקום לפעולותיהם.

באכסניה זו הלכו מוסדות החינוך והתפתחו על אף כל הגזרות שהוצאו חדשות לבקרים מטעם הממשלה על החינוך העברי. ואף המפקחים הממשלתיים — אלה המלאכים הרעים — שבאו בדעה מוקדמת ובכוונה מוחלטת להרס, בעל כרחם היו עונים אמן על המעשה המפואר. למראה המאמץ הגדול שנעשה ע״י תושבי המקום היהודים רפו אף ידיהם של המחבלים ולא פעם הפכו את קללתם לברכה.

קיצורו של דבר. החינוך העברי כבש את הלבבות, ואף אלה מן ההורים, אשר לפי השקפותיהם הפוליטיות היו ממתנגדי החינוך הריאקציוני, כביכול, היו שולחים את בניהם דוקא לביה״ס העברי, ואם לא מרצון הרי זה מאונס. אלה הודו במפורש: הואיל וביה״ס העברי עומד על הגובה הדרוש מכל הבחינות, על כן אין להם, כהורים, כל רשות בגלל אמביציות מפלגתיות לקפח את חינוך ילדיהם. באופן כזה הקיפו מוסדות החינוך העבריים בסקוריאן את כל ילדי ישראל בעיר למורת רוחם של מנהלי בתי הספר הממשלתיים, אשר מוסדותיהם נתרוקנו לגמרי מתלמידים יהודיים. בתי ספר אלה היו רגילים לראות קודם בין כתליהם את ילדי ישראל בהמונים וליהנות ממתנות הוריהם. מנהלים אלה ראו בזה מעין הסגת גבול מצד אחד ועלבון אישי מצד אחר. על כן חרקו שן וזכרו לנו כל זאת לעת מצוא. *

להרמת קרן החינוך העברי בסקוריאן עמלו בזמן האחרון ליד כותב הטורים הללו המורים: נ. פולישוק ז״ל — אדם בעל השכלה עברית רחבה,

ואחריו במשך 7 שנים רצופות המורה־המשורר מ' גולדברג ז"ל — אדם בעל נפש זכה ועדינה, אשר בפשטותו ובגישתו האבהית לילד עשה לא מעט נפשות לחינוך העברי בסקוריאן.

מבין העסקנים יש לציין במיוחד את פעולתו המבורכת של מ. י. הלר (זהר), אשר זמן ממושך עמד בראש ועד ההורים של ביה"ס תרבות, מ. קהת ז"ל ראש סניף „תרבות" במקום, משה זיסמן ז"ל — המבצע של תכנית „בית תרבות", הד"ר נ. זיסמן ז"ל, א. אוירבוך ז"ל, ש. זיסמן, יהודה פלישמן ז"ל,

קבוצת תלמידים עם מורם ז. איגרת ועם האורח מארץ־ישראל מ. א. אביגל
מימין לשמאל: זאב איגרת, ע. קהת, מ. א. אביגל, צ. הוכמן, מ. פינשטין, ז. זלדין, ב. טרכטנברוט, ז. בסטריצקי, י. הורביץ.

ל. גוזמן ועל ידם כל חברי הסניף של צ״צ, אשר על פעולתם המסורה לעניני תרבות וחינוך ידובר במקום אחר בספר זה.

ברור, כי פעולת החינוך השתקפה גם בהתפתחות תנועות הנוער, ביציאה להכשרה ובעליה המונית ארצה. חניכי מוסדות החינוך ותנועות הנוער של סקוריאן מפוזרים כיום בכל פינות הארץ מדן ועד אילת.

יש לציין, כי פעולה מוצלחת זו עוררה קנאה בין אותם החוגים של הציונים הכלליים, אשר משום מה משכו את ידם מפעולת החינוך מיסודה של „תרבות״. ע״י אפס פעולה יום־יומית התחילו לרדת מעל הבמה הציונית־ציבורית. משום כך גמרו אומר להתרכז מסביב לת״ת המקומי ולאחז בקרנותיו. ע״י כך חשבו להציל את קיומם בעולם הציבוריות. בכוח קנאה זו יצאו גם הם בעקבותינו, חזקו את המוסד ופארוהו עד שבימים האחרונים לפני השואה רכש לו מוסד זה מקום נכבד בחינוך וחתר לקראת הצטרפות מלאה למוסדות „תרבות״. במוסד זה הורו המורים מ. פלטניק ז״ל וד. אולכובצקי ז״ל, שניהם חברי צ״צ, ותקופה קצרה כהן בו כמורה הסופר הצעיר ח. הוכמן.

מוסדות החינוך החזיקו מעמד איתן על אף הגזרות והזעזועים המדיניים עד יוני 1941, מועד הפלישה הסוביטית לביסרביה. מה שהוקם וטופח בעמל רב במשך שנים נהרס בין לילה אחד.

חגיגות היובל

של השנה ה־15 לקיום ביה״ס „תרבות״ בסקוריאן.

הופיע ב„אונזער צייט״ 4109, י״ד בסיון תרצ״ו, מתורגם מאידית.

לאחר שחגיגות היובל נדחו פעמים רבות בשל סיבות שונות, נתקימו סוף־סוף ביזמת ארגון „ויצו״ במקום ובתמיכת כל עסקני „תרבות״. החגיגה הראשונה נתקימה במוצאי חג השבועות. קהל רב מבין תושבי המקום לשכבותיהם השונות (מחוץ לקבוצה קטנה של ספיחי העשירים) השתתף במסיבה הנאה.

בנשיאות ישבו: ז. איגרת, ל. בורשטין וג׳ פריליפציאנו. לנשיא הכבוד נבחר הד״ר נ. זיסמן, אשר חזר בימים אלה מביקורו בארץ.

פתח מנהל ביה״ס ז. איגרת, אשר ציין בנאומו את כל שלבי התפתחות המוסד מאז היוסדו ועד הנה.

את ברכותיהם לחגיגת היובל הביאו הרב ש. לם, מנהל הגמנסיה ג׳

פריליפציאנו, נציג הציונים הכלליים ג. דימנט, יו״ר הסניף „תרבות״ מ. קהת והאורח מא״י מר צ. ברונשטין.

לפי הצעתו של מר ז. איגרת יקרא מהיום חדר המורים על שמו של המנהיג הדגול נ. סוקולוב ז״ל, אשר נפטר בחודש זה. לזכרו של המנוח מכריזים על מגבית מיוחדת, אשר בו במקום הכניסה סכום הגון לצרכי המוסד. את האלף הראשון תרם האורח מא״י צ. ברונשטין.

על יד שלחנות ערוכים ובמצב רוח מרומם בילו האורחים עד שעה מאוחרת בלילה.

המסיבה ננעלה בדברי היו״ר מר איגרת, אשר ציין במיוחד את עבודתו המסורה של משה זיסמן ז״ל לטובת המוסד. את תודת המוסד הוא מביע לכל אלה, אשר תרמו ממרצם וסייעו להצלחת חגיגות היובל, בעיקר לועדה המארגנת, שבראשה עמדו: הג׳ רבקה איגרת, דבורה אהרונזון, יוכבד קויפמן, בתיה קרימר ור. רוזנברג.

לארגון המסיבה עזרו: הא׳ א. אוירבוך, הג׳ בוקלמן, הג׳ שרה בריכמן, פוליה גולדנברג, רבקה יוסליביץ, שרה יוסליביץ, הג׳ פרנקל, יהודה פלישמן, מנדל ורעיה קהת, עטיל קויפמן, יחיאל ורחל רחמן, הג׳ ש. שריבמן, פ. כהן, זינה לרנר, הג׳ זלדין, מניה מלמוד ומניה זמושץ.

למחרת היום נתקיים נשף ילדים עם תכנית עשירה. הצטיינו הילדים: ד. גרוס, פ. זלצר, ר. פרנקל, ל. קהת, מ. זמושץ, פ. גולדנברג, ג׳ גוטמן, גורפינקל, ליובה, קרימר, בזנוס וב. רבינוביץ.

ביום השלישי נתקיים נשף אמנותי עשיר מטעם החוג הדרמטי שע״י הסניף „תרבות״. בזמנו נתארגן החוג ע״י בוגרי ביה״ס ולטובת ביה״ס. הצלחת הנשף היתה למעלה מן הרגיל ומן המשוער. הצטיינו תלמידי ביה״ס לשעבר: נטע שרמן, פולה רפפורט, יהודה פלטניק, קושניר, ע. ויסמן, וולפמן, ג. למדמן וי. כהן.

הכנסת כל שלושת הנשפים היתה קודש בחלקה לכיסוי הגרעון של המוסד ובחלקה לגמר הבנין החדש על שמו של המנוח משה זיסמן ז״ל.

הבנין החדש מיועד כאכסניה לביה״ס המקצועי, לגן ילדים ולספריה העממית.

הבר המורים האחרון בביה"ס „תרבות" בסקוריאן. ששה שבועות לפני הכיבוש הסוביטי לפני עלית משפחת איגרת ארצה.

יושבים מימין לשמאל: י. ש. רביליס, זאב איגרת, רבקה איגרת, בתיה זילבר.
עומדים מימין לשמאל: עזריאל קהת, נ. ליפצין, ד. חליבקה (מורה לרומנית) ש שויד, המשורר מרדכי גולדנברג.

רשימת המורים

שעבדו בשדה החינוך העברי בסקוריאן בין מלחמה למלחמה.

1. **איגרת זאב — כעת בארץ מנהל ב"ס ממלכתי בחולון.**
2. **המשורר מ. גולדנברג — נספה בגרוש טרנסדניסטריה.**
3. **ד"ר הלמן מני — כעת בארץ עוסק ברפואה.**
4. **דוברוב הלל — כעת בארץ, עוסק בהוראה.**
5. **הילכובסקי דב — נספה בטרנסדניסטריה.**
6. **הק מרדכי — שמש שנים כספרן בספריה הלאומית בירושלים.**

7. הוכמן חיים — כעת ברוסיה הסוביטית.
8. ד„ר הר־אבן יעקב — כעת רופא בארץ.
9. חיקיס שלום — כעת בארץ.
10. יגולניצר א. ל. — מת בארץ.
11. ידלין נפתלי — כעת מורה בראשון לציון.
12. ידלין דוד — מת ברומניה.
13. מדז׳יבובסקה פ. — הגרה לארצות הברית.
14. ספקטור קלמן — מורה בארץ.
15. פולישוק נחמן — מת בסקוריאן מיתה חטופה בשנת 1933.
16. פלטניק מרדכי — נספה בטרנסדניסטריה.
17. קהת עדה — כעת מורה בארץ.
18. קהת עוזריאל — נספה בטרנסדניסטריה.
19. שויד ש. — נספתה בטרנסדניסטריה.

הציבוריות בסקוריאן

בעקב הפעולה החינוכית הלכה והתפתחה גם הפעולה הציבורית והציונית בסקוריאן. אמנם עסקנים וציונים — סתם לא חסרו מעולם בסקוריאן. מאז ומתמיד היו בעיר אנשים שטפלו בעניני צדקה: בית־מרחץ, ביקור חולים ולינת הצדק. אספו גם תרומות לטובת ישוב א״י בערב יום הכפורים, הפיצו שקלים ואפילו מניות של הבנק הלאומי, אך כל זה נעשה בצורה פרימי־טיבית, בלתי מאורגנת, מעשה גבאות. מי שרצה בא ונטל לו את השם והעמיס על עצמו את העבודה ללא בחירות וללא ביקורת אפילו. יהודי סקוריאן היו מאז ומעולם יהודים פשוטים ולבביים. יהודים תמימים, שנתנו אמון בעצמם ואף באחרים, יהודים שהיו נתונים לעצמם ולעסקיהם לפני מלחמת העולם הראשונה ושישבו על סיר הבשר של הגאות שלאחר המלחמה — על כן השליכו את יהבם וממילא גם את צרכי הצבור על שכם זה שבחר בכך. ויש להודות, כי בכל זמן נמצאו יחידי סגולה, שקבלו על עצמם לנהל את הענינים הציבוריים, אם לא כנבחרי העדה — הרי כבחיריה. אכן, קיימים היו בעיר ועדים שונים: ועד עזרה לנצרכים, ועד לפליטי אוקראינה, ועד לתרבות ולחינוך, ועד ציוני. אבל לאמתו של דבר היתה רק קבוצה אחת בת כמה חברים, אשר היוו את כל הועדים הנ״ל. מסורת היתה בידי הציבור הסקוריאני, כי עסקני ציבור אינם נבחרים שנה־שנה או מזמן לזמן. שליחי

ציבור הם שליחי עליון, ומי שחונן מידי ההשגחה העליונה בסגולה זו, לשם מה הבחירה?

אמנם ראש העיר וסגנו, או הרב מטעם היו מוכרחים להבחר, כי על כך גזרה המלכות, אבל העוסקים בצרכי ציבור, שאינם בסמכות הממשלה, בחירות לשם מה?

אכן, בעסק רב היו מקיימים בסקוריאן את הבחירות של הרב מטעם. לאמתו של דבר השתתפו בבחירות לא ההמונים, כי אם על פי רב הצדדים של המועמדים, והם הצליחו לעשות את העיר כמרקחה. בימים ההם לא היו עוד מפלגות בישראל, וחילוקי הדעות נקבעו לא לפי השקפות אידיאולוגיות, כי אם לפי היחס האישי או המשפחתי של המועמד. יותר נכון, לפי הבטחותיו בעתיד או לפי „המתן בסתר", שהיה מעניק לבוחר בהוה. ובמקום שיש טובת הנאה, ידוע, כי רבים הם המוכנים למלחמת מצוה. גם סגולותיו האישיות של המועמד לא הובאו בחשבון, ולא הן שהכריעו את הכף.

משום כך כהן במשרה זו שנים רבות — ועד שיבה וזקנה — יהודי פשוט שהיה אמנם בעל הדרת פנים אבל פחות מזה בעל הדרת נפש, יהודי, שרמת השכלתו הכללית היתה מצומצמת והשכלתו העברית כמעט מפוקפקת. כל גדולתו היתה בכך, שידע איך להתקרב לבעלי „הקול" ולבעלי „היד החזקה", ובעיקר איך להתהלך עם השלטונות. שטוף היה יהודי זה כל ימיו במשחק הקלפים ובו היה הוגה יומם ולילה. על כן היה ביתו בית ועד לשלטונות העיר, שהיו מבאי ביתו גם בגלל המשחק, שלא פסק בביתו כל הלילות לרבות הימים, ועוד יותר בגלל בת־לויתו של המשחק — הלגימה. ואכן נתאמתו ביהודי זה דברי חז"ל „גדולה לגימה שהיא מקרבת את הרחוקים". כל אלו הסגולות, עמדו לו ליהודי זה להערים אפילו על החוק, שדרש מבעל המשרה הכבודה הזאת תעודת השכלה שחסרה לו. וחולשה מיוחדת היתה ליהודי זה, נוספת לחולשה של אהבת כסף, חולשה שגרמה לתושבי המקום לא מעט צרות. חביבים היו על רב זה כמה שמות, שאותם היה נוהג לצרף לכל שם תינוק שנולד. לשם זכר היה מוסיף „מדליה" את השם „חיים" ולנקבה — את השם „חיה" או „בתיה". בא למשל יהודי ורשם אצלו את בנו שנולד על שם סבו אברהם, כעבור זמן היה מוצא אותו רשום, כשבא להוציא את תעודת לידתו לשם כניסתו לביה"ס או לצורך אחר, בשם חיים אברהם, חיים יוסף, חיים יונה או חיים יעקב. וכן לשמות נקבה. במקום רבקה — בתיה רבקה, או חיה רבקה. אף בתאריכים לא היה מדייק. וכיון שהגיע הזמן לרשם את הבן או את הבת לביה"ס או כשנקרא לצבא, היתה אי־התאמה

בשמות ובתאריכים גורמת ליסורים רבים, לסיבוכים בלתי נעימים ולפעמים גם להוצאות מיותרות. יש אומרים. כי סיבוכים אלה נעשו בכונה תחלה, והם ששימשו לרב מטעם זה מקור פרנסה, ויש אומרים, כי פשוט טרדותיו של רב בעניני הקלפים הן־הן שבלבלו את דעתו ואת זמנו.

ברור, כי „רב" אחר נבחר אך לאחר מותו של זה, אבל גם יורשו היה אחד ממקורביו, מבאי ביתו של הרב הקודם, ואף הוא מפורסם היה במשחק הקלפים. כונה אפילו בשם אלוף המשחק, כאילו, כך נגזר מן השמים, שבסקוריאן ישמש כ„רב מטעם" אך איש הקלפים. רב חדש זה התיחס דוקא על משפחה מיוחסת והיה בעל השכלה תיכונית, אבל במעשיו ובהתנהגותו הלך בעקבות קודמו ואף עבר עליו. אולם בימיו עמדה כבר שמש הרבנות בשקיעתה, כי עם יסוד הקהילה הדימוקרטית בסקוריאן עבר המנגנון לרשות הקהילה. בידי הרב נשאר אך הארכיון, שבשום פנים סרב הרב־מטעם האחרון להעבירו לרשות הקהילה. וסרובו זה הצליח בידו שוב תודות לקשריו בזכות הקלפים. בימי הגזרה לבדיקת האזרחות של יהודי בסרביה משנת 1938 נתעשר הרב הזה, כי אף היהודי, הכשר שבכשרים, זקוק היה לעבור בדרך כשרותו האזרחית על פני גשר של ניר ותעודות, וכל אלה נמצאו לאחר תשלום מסוים —, אחד המרבה ואחד הממעיט — בארכיון של הרבנות. לפי הידיעות שהגיעו מטרנס־דניסטריה מת האיש — הרב־מטעם האחרון בסקוריאן — מתוך עינויי רעב קשים במחנה פבליבקה.

פרשה מיוחדת במינה היא פרשת המשרה של ראש העיר בסקוריאן. בראשית שלטון הרומנים בבסרביה נתנה כעין אוטונומיה מוניציפלית ליהודים. והואיל ורוב התושבים היו יהודים, ברור היה כי ראש העיר היה מבין היהודים. הבכורה לראש העיר נתנה לאלה מאנשי הציבור שנזקקו לשפה הרומנית אשר מעטים היו יודעיה אז מבין היהודים. ידיעת הלשון הרומנית היתה הכרחית למען יוכל ראש העיר להיות לפה, למליץ ולמתווך בין הציבור לבין השלטונות. שנים היו כאלה שהאצטלה הזאת הלמה אותם. אחד יהודי יקר בעל לב טוב ועסקן נאמן צבי שרקר ז"ל. בו נתנו ראשי העדה את עיניהם ומינוהו עליהם לראש בניגוד לרצונו, אבל היו גם כאלה שנטו אחרי המועמד השני מ. הורביץ, גם הוא יהודי טוב ואיש הציבור. וזה דוקא רדף אחרי המינוי הזה, ופה ניצח המיעוט את הרוב, כי לצד המיעוט עמדו גורמים חיצוניים, אשר התערבו בענין והכריעו כמובן את הכף לטובת המועמד השני. הימים היו ימי הבריחה הגדולה מעיירות אוקרינה, אשר ברובן נחרבו

מקלגסי פטליורה ואנשי סודו. הזרם החזק ביותר של פליטים אלה פרץ לנו דרך בגבולות בסרביה.

סקוריאן היתה אחת התחנות החשובות ביותר. היו תקופות, שהעיר קלטה מאות פליטים יום־יום. חלק מהם נשאר בעיר זמן ממושך, וחלק שהה זמן קצר עד שהוכשרו התנאים להגירה נוספת. כאלה כן אלה היו זקוקים לתעודות, מי לזמניות ומי לתעודות קבע. ומי יטפל בכל אלה אם לא העיריה? ידי העיריה הצעירה היו אז מלאות עבודה, ועל עבודה זו ניצח ראש העיר ומזכירו — אדם חביב ובעל שאר רוח — חיים קלינרמן ז"ל. בעיר היו מרננים אחרי ראש העיר כי עם כל טוב לבו הוא דורש בעד כל „טובה", שעשה לאחרים, קודם כל „טובת הנאה" הגונה לעצמו. והרבה מן האמת היה בדבר. בעיקר היתה עוסקת בקביעת המחירים, ולפעמים אף האכזריים, אשתו — אשת הפרימר — אשר בגלל זה כנוה בשם „בעלת החותמת", כי חותמת העיריה היתה שמורה אצלה, מדאגה מדבר פן לא יוכל לבו הרך של בעלה לעמוד בפני הדמעות והתחנונים של הפליטים. את החותמת היתה מוסרת אך לאחר שבאה על שכרה המלא, מעין „שלמי תודה".

בכל זאת יש לציין, כי אם בדיני ממונות לא עמד האיש בזכות אשתו על הגובה הדרוש, הרי בדיני נפשות מתגלה הזוג כיהודים נאמנים, כלוחמים אמיצים, ולא פעם נלחמו כאריות להצלת נפש מישראל אף מתוך סכנת נפש לעצמם.

והנה אחד מן המקרים הרבים, אשר כדאי שיכתב ויזכר לדורות. הימים הם בשנת 1918, הימים הראשונים לכיבוש ביסרביה ע"י הצבא הרומני, בכפרים וביערות רוחשים עוד מחנות של מתקוממים אוקרינים, אשר מזמן לזמן מתנפלים על צבא המצב הרומני בנקודה זו או אחרת וכובשים אותה. והנה נער יהודי בן 15 מנסה להבקיע דרך לאביו, שניתק ממשפחתו באוקרינה מפאת הכיבוש הרומני, וגר בסקוריאן. כשאינו מצליח הנער בדרך ישרה, כי על כן סקוריאן נמצאת בידי הרומנים, מצטרף הוא למחנה של מתקוממים בסביבה, המבטיחים לו כי במהרה יגרשו את הרומנים מאדמת בסרביה. מתוך סברה, כי באופן כזה יכנס עם המחנה לסקוריאן ויראה את אביו, מקבל הנער רובה מידי המפקדה של המתקוממים ומשתתף בהתקפה, וכשההתקפה אינה מצליחה והמתקוממים נסוגים, נופל הנער כשבוי בידי הצבא הרומני ומובא לסקוריאן, כי על כן סיפר הנער את האמת שיש לו אב בסקוריאן. כמובן נדרש תר"מ האב לשלטון הצבאי וסכנת מות מרחפת מעל לראש האב והבן יחד, השלטון הצבאי רצה לראות בזה מעשה ריגול. וצריך היה אומץ

רוח ומסירות נפש מצד כל אדם, אשר יבוא ויכניס את ראשו בענין ביש זה, בעיקר בימים הראשונים של שלטון הכיבוש הרומני, אשר על כל צעד ושעל ראה צל הרים כהרים. וכל יהודי היה חשוד בעיניו כתפוס לקומוניזם. אבל ראש העיר מ. הורביץ ואשתו לא נרתעו כלל מצעד מסוכן זה. ימים ולילות התרוצצו מקצין לקצין עד שבסופו של דבר הצליחו באורח פלא לבטל את פסק־דין המות על האב ובנו, לתמהונם של כל תושבי העיר. הנער הוצא בלילה מבית הכלא ולמפקד הצבאי, שהתפרסם אחר כך בתעלוליו, כשונא יהודים מובהק, נמסר בדו״ח היומי, כי הנער נורה, גם בעתון הרשמי של הממשלה הופיע הדו״ח בנוסח כזה.. את אבי הנער שחררו מתוך נימוק, כי דברי הנער בשקר יסודם וכי לאדם זה אין בכלל בנים. הודעת האב אושרה ע״י ראש העיר. ברור כי במעשה אחד כזה קנה ראש העיר את עולמו בשעה אחת ונסלח לו על כל חטאיי הקטנים. אבי הנער הזה היה אריה הורינשטין ז״ל אשר נספה במחנה פבליבקה.

כשתים עשרה שנה משל הא׳ רוהביץ בכיפה ללא מתחרה רציני עד שצפה מועמדותו של האדם המוכשר והישר י. רחמן. קרה הדבר והאיש רחמן, שהיה סוחר יערות גדול וישר, אדם חביב על הבריות, ירד מנכסיו, והחליטו ידידיו הרבים לבחור בו כראש העיר, והתחילה האבקות בין שני המועמדים. מצד אחד ידו הפתוחה וכיסו המלא של ראש העיר הקודם, קשריו הרחבים עם השלטונות ועם תקיפי הקהל, ומצד אחר — ההמונים הרחבים ובעלי ההשפעה בעיר, שצדדו בזכותו של המועמד החדש. הביטחון בבחירתו של ראש העיר הקודם היה כל כך חזק עד שמצדדיו של מר הורביץ לא מצאו כל צורך לנהל תעמולה רחבה בין ההמונים. לפי חשבון הקולות שעשו היה הנצחון בטוח. ויום לפני הבחירות שתו כבר בביתו של ראש העיר הקודם לכבוד הבחרו מחדש, אבל כנראה טעו בחשבון, והמציאות באה והוכיחה, כי בשעה שאין התערבות צדדית וכפית רצון של מישהו, באה הבחירה החפשית ומכרעת את הכף לצד האמת. ברוב גדול נבחר י. רחמן לתמהונם הרב של תקיפי העדה. לא הועילו הקובלנות והמחאות, שנשלחו אל השלטונות הגבוהים לשם ביטול הבחירות. הבחירות אושרו וי. רחמן כהן במשרה זו לשביעת רצונם של כל חוגי הקהילה 8 שנים עד שנת 1938. עד ימי שלטונם של גוגה—קוזה, שהעביר את המשרה הזאת לגמרי מידי היהודים. י. רחמן שימש כמה שנים כראש העיר ולאחר שיצאה פקודה, כי במשרה זו צריך לכהן איש נוצרי על אף הרוב של האוכלוסיה היהודית, שימש הוא כסגן ראש העיר.

אולם בעקב הצללים בשדה הציבוריות בסקוריאן אחזו גם אורות, דאורות שבלטו ביותר מתוך רשת הצללים. יש להודות, כי השבלים הבודדות שעסקו בצרכי ציבור, אמנם על יסודות פרימיטיביים, עסקו באמונה וניהלו את העבודה כהלכה, כמובן לא כפקידים שכירים אלא כמתנדבים שלא חסו על זמנם ועל מרצם. ואם בימי הבריחה הגדולה מאוקרינה ידעה סקוריאן לקלוט מספר פליטים יותר גדול מאשר יתר ערי הסביבה, הרי זה בלי ספק הודות ליחס האנושי והטיפול הנאה בכל פליט ופליט מצד הועד. וכאן המקום להזכיר את המסירות הרבה לענין זה של האיש ש. ליבנט — רוקח לפי מקצועו, אשר לא פעם הזניח את עסקיו הפרטיים בשל עניניו הציבוריים. בעיקר בעניני הועד הזה.

יש לציין עוד לזכותו של הועד, שידע להגן על הפליטים מכל הבחינות. בימים טרופים אלה ליהדות האוקרינית היו לא מעטים מאחינו בני ישראל שניצלו את האסון לטובתם או ששיתפו פעולה עם השלטונות בדרך של מלשינות או התחברו עם גדודי השודדים אשר רחשו לאורך הדניסטר. בכלל בשאו מימי הדניסטר בחובם לא מעט תעלומות טרגיות וסודות מחרידים, אבל סקוריאן היתה נקיה ממעשי פשע אלה. בימים הראשונים לנדידת הפליטים היו אפילו נסיונות בשטח זה מצד אי־אלה אנשי העולם התחתון, אולם אלה הוזמנו בראשית פעולתם אל הועד והוזהרו שם, שאם יתגלה ספק ספקא של חשד כזה על מישהו מהם, יבוא תו״מ על שכרו המלא. וספרו, כי אחד מהם נסה להתחצף בנוסח של „מי שמך״? ושקל למטרפסיה במדה כזאת שצוה לבניו ולבני בניו, שלא יוסיפו עוד להעלות על דל שפתם דברי חוצפה כאלה.

מן התקופה ההיא כדאי להזכיר שני מקרים חשובים, אשר יש בהם כדי להסביר את סיבת הזרימה של הפליטים דוקא לסקוריאן.

קרה הדבר באביב 1921. העיר רחשה פליטים לאלפים, אשר ישבו בה לבטח מפחד השלטונות. אלה האחרונים באו מדי חודש בחודש על שכרם המלא מידי הועד האוקריני במקום. ומשום כך העלימו עין מנוכחותם של המוני הפליטים. שום איש ואף הועד האוקריני בכלל לא ידע את מספרם המדויק של הפליטים, כי על כן רבים מהם התאכסנו בבתי קרוביהם מבלי להזקק לעזרת הועד, ועל כן לא מצאו כל צורך להצהיר על עצמם ולהרשם בועד, על אף דרישתו של זה לכך.

והנה ביום בהיר אחד, למחרתו של ל״ג בעומר, עבר קול הכרוז בעיר ובשם ראש המשטרה במקום הודיע, כי כל הפליטים לדרגותיהם השונות יופיעו מיד בבית־הפקודות, לרישום נוסף. פנו בשאלה אל הועד האוקראיני

לפשר הדבר, והלז הבטיח, שאין כל פחד צפוי למישהו, כי על כן שלום בינו ובין השלטון במקום, ואילו היה חשש כלשהו לשלומם של הפליטים היה השלטון בלי ספק מודיע על כך. כנראה, אמרו, זהו אחד מן הרישומים הרגילים. מהרו הפליטים לבוא. וכשנאספו כלם, נסגרו שערי בית הפקודות ולא נתנו לפליטים לצאת. בן־רגע הוקפה החצר אנשי צבא מזוינים. אחרי כן נודע, כי הגיעה ועדה מיוחדת ובידה פקודה חשאית מטעם השלטון העליון, שמטעמי בטחון יש להעביר את כל הפליטים לבריציאן ומשם להעבירם לאחר בירור, אולי, גם למעבר הנהר. לא הועילה כל השתדלות. ולמראה כל ההמון הגדול נבהלו גם חברי הועדה. (אגב כעבור כמה זמן קבל השלטון המקומי נזיפה חמורה מטעם השלטונות המרכזיים בגלל הריכוז הגדול של פליטים קרוב לגבול, וכעונש על כך הועברו כמעט כל ראשי השלטון האזרחי למקומות אחרים.) במהירות הבזק גויסו עגלות, כל הפליטים על מטלטליהם הושבו עליהן ובליווי חיילים מזוינים נשלחו לבריציאן. אז באו הפליטים על מספרם המדויק ונמצאו כ־1800 נפש. תמונה מחרידה וקורעת לב היתה לראות: מצד אחד כמעט כל תושבי העיר, ומצד אחר במרחק עשרות מטרים הפליטים הגולים כשתינוקותיהם על זרועותיהם. קולות הבכי משני הצדדים בוקעים שמים ולא קרב זה אל זה, אפילו כדי לקבל את ברכת הפרדה.

חיילים מזוינים עמדו והפרידו ביניהם מתוך איום בכידוני רוביהם, אולם כשבאו הפליטים לבריציאן מצאו שם כבר את חברי הועד הסקוריאני, אשר מהרו לבוא והבהילו גם את הועד הבריציאני לפעולה: קודם לאכסון מידי של הפליטים, ואחר כך להגנה על מעמדם הפוליטי לפני השלטונות האזרחיים בבריציאן. יש לציין, כי למראה טיפולו האבהי של הועד הסקוריאני, נרתם גם הועד הבריציאני לפעולה, וע״י כך הועברה הגזרה של גרוש הפליטים למעבר הנהר. לאחר חדש ימים של ישיבה במאסר־בית בבריציאן ניתנו לפליטים תעודות זמניות בתנאי שיתרחקו מגבולות הארץ. לא ארכו הימים וכמעט כל הפליטים שבו לסקוריאן לשמחת כל תושבי העיר.

והמקרה השני. — עברה כמחצית השנה מאותו יום באביב, ובערב יום הכיפורים לפנות ערב, כשיהודים ממהרים מבתי הכנסת אל הסעודה המפסקת, נעצרו פתאם בדרך ע״י חיילים מזוינים ונשלחו אל מחוץ לעיר. באותו זמן נפוצו שוטרים בעיר, סובבו בין הבתים והוציאו מטף ועד זקן, איש ואשה, וגרשום מחוץ לעיר. בין־זמן מועט נתרוקנה העיר ואף הבתים מתושביהם. שום איש לא ידע על מה ולמה. על מגרש רחב מחוץ לעיר נאספה כל העדה, כשהיא מוקפת חיילים רוכבים על סוסים, היו, כמובן, אופטימיסטים שהתנחמו,

כי אך לצת חמדו להם אנשי השלטון, ועם חשכה ישתררום בלי ספק. ירדה החשכה ואין קול ואין קשב. איש מן השלטון אינו מופיע. אך חיילים ושוטרים מסביב לאנשים. בין הקהל היו גם שלושת הדיינים וכל השוחטים של העירה. ראיתי איך הדיין הזקן ר׳ פינחסל הופך את פניו כלפי רחוב בתי הכנסת, נושא את עיניו כל פעם כלפי מעלה ולוחש דבר־מה, כנראה לחש תפלת כל־נדרי. העיר כלה היתה עטופה אבל ואפלה, אך הירח המלא טייל לו על פני השמים הטהורים, ולאורו הובלטה עוד יותר החשכה ששררה בעיר. בשעה מאוחרת הופיע במרכבתו סגן־הפרופקט בלוית ראש המשטרה, קצין המחוז והרופא הממשלתי. האחרון — אדם מעורב בין היהודים — פנה אל הקהל ברוסית ובקש ממנו שיוציא מקרבו את שני הפליטים שעברו הלילה את הדניסטר בשליחות של ריגול, ולפי הידיעות שישנן בידי השלטונות נחבאים הם בבתי היהודים. במקום תשובה באה דממה, אז פנה הרופא שנית אל הקהל ובשם מושל המחוז איים בגרוש כללי, שוב דממה. כעסו השלטונות על היהודים החצופים ומסרום לרשות החיילים, אשר התעללו בהם כחצי שעה. עם חצות הלילה חזרו השלטונות, ובראותם את עקשנות היהודים ציוו לתת להם לחזור הביתה, אבל איימו שיתנקמו בהם בהזדמנות אחרת. באותו לילה לא נשמע קול כל־נדרי בסקוריאן. אולי בפעם הראשונה מיום הוסדה.

מקרים כאלה וכדומה להם שמשו כעין כוח משיכה לפליטים, בידעם כי יהודי סקוריאן חומה ומגן להם.

הפעולה הציונית בסקוריאן

האוירה בסקוריאן היתה עוד מאז ספוגה רוח ציונית. רוח זו היתה מורגשת בכל, ועוד לפני הכרזת בלפור היתה על כל פעולה ציבורית בעיר טבועה גושפנקה ציונית — תרבותית. מבחינה זו היתה סקוריאן הצועדת בראש כל ערי המחוז ואף בירת המחוז — חוטין — עצמה בכלל. לאשרה של סקוריאן היו עסקניה הציבוריים ברובם ציונים ותיקים ובעלי השפעה רבה. אנשים כמשה גליזר ז״ל, יהודי מסור לציונות בכל לבו ונפשו, יהודי כנחום דימנט, בעל לב חם וש. ליבנט, אשר נטה שכמו למס ציוני עובד, (כיום הוא גר בירושלים) שלא על מנת לקבל פרס ואחרים, הם־הם שעיצבו את דמותה הרוחנית־הציבורית של סקוריאן.

ברור, כי הכרזת בלפור, אשר הכתה גלים בכל רחבי העולם היהודי עוררה גם התלהבות עצומה בסקוריאן. ציוני סקוריאן ראו את עצמם כמחותנים

הקרובים ביותר לשמחת הציונות. ואמונת אומן האמינו, כי הגשמת הרעיון הציוני קרובה מאד — ענין של ימים ספורים בלבד. על כן תכננו לעצמם תכניות לחיסול עסקיהם והתכוננו לדרך. כמובן עם השפל הפוליטי, שחל בחזית הציונות, פגה ההתלהבות וכלם נשארו במקומותיהם.

בעיקר, הגיעה השמחה לשיאה עם בואה של המשלחת הראשונה של קרן היסוד העירה. זה היה בערב חג הסכות של תרפ״א, העיר לבשה חג מבעוד יום. הבתים קושטו במרבדים צבעוניים — תוצרת בסרביה. ו„פני״ העיר יצאו דחופים אל התחנה הקרובה להקביל את פני האורחים. לשם כך גויסו כל הכרכרות והמרכבות שבעיר, ואלה שלא דאגו להצטיד בעוד מועד מוכרחים היו לכתת את רגליהם מהלך של כמה ק״מ ברגל. ימי חג הסכות היו ימים של התרוממות נפש ועצרת חג במלוא מובן המלה. העיר המתה כלה, ויהודים, שמימיהם לא טעמו ולא הריחו את אבק הציונות, התחילו פתאם להתיחס על תנועה זו ומתוך מסירות רבה טפלו במשך שבועות בגיוס כספים לקה״י. והיה מעשה ויהודי אמיד אחד, קמצן מטבעו מעין „עכברא דשכיב אדינרי״ קפץ את ידו מהביא את תרומתו, ואף העז להתריס דברים כלפי הציונות, שקל למטרפסיה בצורה כזאת ודוקא מידי „גרי הציונות״, שצוה לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות, שלא יחזור על משגה כזה. מאז קפץ היהודי את פיו, אף שאת ידו לא פתח גם לאחר מכן.

המגבית הראשונה לקהי״י עשתה רושם כביר ונסכה מרוחה על המגביות הבאות. מאז נערכה המגבית לקה״י כל שנה בימי חג הסכות.

נוסף על המסורת שבדבר הכריע עוד נימוק אחד. בימי חג הסכות, היו המורים העבריים פנויים מעבודתם בביה״ס והיתה להם היכולת להתמסר לפעולה זו ביתר שאת.

בכלל היה השבוע של חג הסכות במשך עשרים שנה רצופות לא רק שבוע של מגבית לקה״י בלבד, כי אם שבוע של ציונות ותרבות יחד, שבוע של שאר רוח וחשבון נפש. היום היה לעבודה במגבית, והערבים לרבות החגים והשבתות קודש לאספות והרצאות, למשפטים ספרותיים ולמסיבות. בלשכה הראשית של קה״י ידעו כי השליחים לסקוריאן צריכים לא רק לקחת אלא גם לתת, ועל כן נשלחו שליחים מתאימים כך.

אולם במשך הימים נשתנו פני הדברים.

הציונים הותיקים, כלומר הציונים הכלליים, שהיו ברובם משירי חובבי ציון ראו את עצמם אפטרפוסים לציונות וככוהני קודש לפנים, החזיקו את היכל הציונות נעול בשבעה מנעולים בפני ההמונים הרחבים ואת המפתח הפקידו

אך אצל עצמם. כל רעיון של הרחבת הגבולות היה זר לרוחם. בחירת ועד חדש לא גרסו, כי על כן הם לשיטתם: בחירי העדה אינם נבחרים. בחירים הם מבטן ומלידה. את תנועת הנוער שהתחילה לגלות סימני חיים לא עודדו, ואף דחו באמתלא, כי חשודים הם מראש בדעות נפסדות ובנטיה לצד שמאל. ברור, כי בתנאים כאלה לא היה כל מקום לתנועה ציונית המונית. הרוח הציונית שהתחילה לפעם בלבות ההמונים בירחי הדבש של התנועה בימי הכרזת בלפור לא נוצלה. ההתלהבות הלכה והתנדפה, והפעולה הציונית נכנסה שוב למטת סדום — למסלולה הצר שמלפני ההכרזה. בינתים עזבו אחדים את העיר ואחדים מתו, מת משה גליזר שהיה הרוח החיה בתנועה. שוב היתה הציונות ענין של יחידים, יחידי סגולה, ציוני שבת וחג.

לתנועה ציונית המונית זכתה סקוריאן אך עם הוסד במקום סניף של צעירי ציון. בתחלה התיחסו הציונים האריסטוקרטים ליצור עלוב זה כאל משחק נערים, אחר כך התחילו להביט עליו בעין רעה וניסו לבטלו בהבל פיהם באמרם: „מה יושיענו זה". אבל כשזה הקטן גדול היה, כשהתנועה התחילה ללבוש עור וגידים, כשהתחילה להקיף המונים ולרכש את אהדת הציבור תודות לפעולות הממשיות של הסניף בכל שטחי החיים התרבותיים־החברתיים, כשהתחילה להכות שרשים עמוקים ע"י יסוד ספריה צבורית־הראשונה בסקוריאן, ע"י פתיחת שעורי ערב ללימודי הלשון העברית, ע"י פתיחת מועדון ציוני, אשר ערב־ערב התאספו חברים ובילו שעה שעתים בקריאת עתונות ציונית ביחידות ובציבור, או בשמיעת הרצאה ושיחה נאה, כשכל מוסדות החינוך במקום עברו לידיהם, כשנבנה על ידיהם בית־כנסת שערי־ציון, מקום ועד לתפילה ולהרצאות, וכשכל הפעולה הציונית ובעיקר הפעולה למען הקהק"ל נתרכזה בידיהם, וכשנתארגנו ונתמכו על ידיהם סניפי נוער חזקים מכל הזרמים: השוה"צ וגורדוניה, דרור ובוסליה ואפילו „מכבי" וה„עובד" — התחילו הצ. הכ. לעבור מביטול לקנאה ומקנאה, כמובן, גם לשנאה.

בעיקר גברה השנאה מאז הקונגרס הט"ו בשנת 1927 כשהוכרז בפעם הראשונה על בחירות לקונגרס הציוני. עד אז היו הצ. הכ. המושלים בכיפה והקובעים בענין שליחת צירים לקונגרס. גם הפעם חשבו שהשוקלים יצייתו להם ויתנו את קולם בעד רשימתם. כך חייב ההרגל וההגיון המסרתי שלהם. לפתע פתאם נשתנו סדרי בראשית. המבחן הראשון הפך את הקערה על פיה, ורוב הקולות ניתנו לרשימת צ"צ. הציונים הכלליים ראו בזה עלבון גדול ופגיעה בכבודם, ובלבם גמלו עברתם לאלה שעל ידיהם נתגלגלה להם חרפה זו.

קבוצה של „צעירי ציון״ עם הח׳ זאב איגרת לפני עליתו ארצה. ששה שבועות לפני הכיבוש הסוביטי.

יושבים מימין לשמאל: ב. זינגרמן, מ. פלטניק, א. אוירבוך, ז. איגרת, מ. גולדנברג, מ. בלינדר, י. רחמן.

עומדים בשורה האמצעית: נ. רוזנברג, ר. טרכטנברוט, ש. שוחט, י. פלישמן, ל. גוזמן, ב. ברקוביץ, ע. קהת, ד. אולכובצקי.

עומדים בשורה השלישית: י. פיקלמן, א. ליברמן, מ. לרנר, ש. יוסליביץ, י. ליבזון, מ. קהת, א. זילבר.

אגב, נשנתה תופעה זו גם בבחירות ליתר הקונגרסים, אשר כל פעם עלו צ״צ מעלה־מעלה ובקונגרס האחרון לפני השואה, כלומר הקונגרס הכ״א ניתנו כבר 80% מן הקולות לרשימת א״י העובדת. מענין, כי רבים מן הצ. הכלליים הצביעו בבחירות לקונגרס האחרון בעד רשימת א״י העובדת כמחאה על תכסיסי מנהיגיהם, ועל כך הודיעו בגלוי.

הבחירות לקונגרסים הציוניים, כמו כן למועצת העיריה, למפלגה היהודית ואף לועד המארגן של הקהילה הדמוקרטית, הוכיחו לצ. הכ. בסקוריאן, כי העמדה הציונית וכן הציבורית הולכת ונשמטת לאט־לאט מתחת לרגלי אלה החיים על העבר ובזכות אבות, והיא הולכת ונרכשת ע״י כוחות חדשים החיים בזכות ההווה והכובשים את הלבבות בזכות עצמם ובמעשים יום־יומיים. ומאז התחיל המאבק, והמאבק היה על כל עמדה ועמדה ועל כל צעד ושעל. כמקובל דרשו הציונים הכלליים בכל ועד את המשרות הכבודות לעצמם. יו״ר — משלהם, גזבר — משלהם, כי על כן להם הכסף ולהם הזהב, ומי נאמן על כך יותר מהם? ואף שצ״צ ויתרו על כיבודים והסתפקו אך במעט — במזכירות בלבד, — לא סרה בכל זאת קנאתם של הצ. הכלליים. בכל ראו צל הרים כהרים. ייתכן כי בתוקף הפעולה שנעשתה ע״י צ״צ היה המזכיר עורק החיים הן כלפי תושבי המקום והן כלפי המרכז, אשר ראה בו את העושה והמעשה יחד, אבל כל זאת הדריכה את מנוחתם של הצ. הכלליים. מתוך רוגז עברו קודם לפסיביות מלאה ובסופו של דבר התרחקו לגמרי מן העבודה היום־יומית, לרבות הפעולה למען הקהק״ל, אף שהמשרות הכבודות נקראו עוד על שמם.

מעמד יותר ממושך החזיקו הצ. הכ. בקרן היסוד. סוף־סוף הפעולה למען הקרן הזאת יותר קצרה, יותר מרוכזת והעיקר חד־פעמית. לשם ביצועה היה צורך רק לפנות לאילי הזהב, אשר הם עצמם התיחסו עליהם. משום כך ראו הצ. הכל. את עצמם אפוטרופסים לכך. אולם גם התבצרותם בשטח זה לא האריכה ימים. הברית החשאית, שכרתו מנהיגי הציונים הכלליים עם הרביזיוניסטים המקומיים למען מלחמה בצעירי־ציון הבאישה את ריחם בעיני הציבור הרחב ואף בעיני חבריהם מן השורה, והיא שגרמה עוד יותר להחלשתם הארגונית. אלה מחבריהם שנטו באמת אחרי הרעיון הרביזיוניסטי נספחו ישר בכוח הברית אליהם, ומי שבחל ברעיון בחל גם בבעלי בריתו. בסופו של דבר נשארה קבוצה קטנה של מנהיגים קרחים מכאן וקרחים מכאן, אשר נדחקו, או יותר נכון דחקו את עצמם, מכל פינות הפעולה הציונית הציבורית לקרן־זוית של פעולה למען הת״ת המקומי. קרוב לפני הכיבוש הסובטי התנערו לפתע פתאם מתרדמתם ויסדו להם ועדה נפרדת למען הקהק״ל על אף התנגדותו של המרכז בקישינוב, אשר גינה כפילות זו. באו שליחים מיוחדים מקישיטוב ומבלצי, ודוקא מן הציונים הכלליים כגון העו״ד רוזהפט, הא׳ אברמוביץ וג׳ דובינסקה, שהוכיחו את הצ. הכלליים על כפילות זו שהיתה יחידה במינה על הרקע הביסרבי, אבל ללא הועיל. הם בשלהם.

הדחיפה לכך ניתנה להם ע״י האפשרות להאחז בקרנות המזבח של הת״ת, אשר ניגש להקים לו בנין כדוגמת ביה״ס תרבות. פה מצאו להם מקום לגבות את חובם, כביכול, מביה״ס תרבות, אבל לא ארכו הימים ולאחר שהוקם הבנין הורחקו ע״י בעלי האגדוף גם משם. ממילא נתפרדה החבילה, ואז גם הועדה הנפרדת למען הקהק״ל נתבטלה.

ובמה במדה שהציונים הכלליים הלכו והתלישו, הלכו צ״צ וגברו כמעט לאורך כל החזית. בזמן האחרון לפני הכיבוש הסוביטי היה הסניף של צ״צ החולש היחידי על העסקנות הציונית־ציבורית בסקוריאן. עסקנים ותיקים כד״ר נ. זיסמן, שמשון זיסמן, יהודה פלישמן, עורכי דין קמניצקי ורבינוביץ ואחרים נכנסו באופן רשמי לתוך השורות של צ״צ.

על פעולת הדופק הציוני בסקוריאן בראשית שנות הארבעים יעיד מכתבה של המשוררת אלישבע — רות של תקופתנו.

תל־אביב 1932.8.7.

למר ז. אגרס (איגרת) ולחברים שסייעו לי בביקורי בסקוריאן.

חברים יקרים,

ודאי נודע לכם עוד בהיותי בקישינוב, מה היה הסוף העצוב מאד של כל ענין נסיעתי ושהותי שם. כעת אני כבר שבתי לארץ יחד עם בתי על מנת להסתדר כאן מחדש. לבקר שנית בעירכם, כמו שקוויתי פעם, לא עלה בידי, כי אחרי מות בעלי לא היתה לי כל אפשרות להוסיף להשאר ברומיניה. לכן אני כותבת לכם, כדי להפרד מכם עוד פעם ולהודות על היחס הלבבי היוצא מהכלל שפגשתי אצלכם, וגם לבקש סליחה על כל הצרות וההרפתקאות שגרם לכם בקורי אז, אמנם לא ברצוני וכמעט לא בדעתי. תאמינו לי. מכל מקומות ביסרביה את סקוריאן לא אשכח לעולם, כי היחס הזה ומסירות הנפש הזאת שראיתי אז מצדכם נגעו ממש עד לבי והביאו אותי לידי התרגשות. הלואי שיהיה ככה ושיהיו אנשים בכל המקומות של עולמנו הציוני! אז היה הכל אחרת... אני מאחלת לכם הצלחה בעבודתכם הקשה והמסורה לטובת העם, והנני נפרדת מכם בברכת חבר לבבית.

אלישבע

פרק עגום בדברי ימיה של סקוריאן הציונית הוא הפרק על פעולת קבוצה אחרת במקום שראתה את עצמה כציונית מסוג ידוע. אם קנאת הצ. הכלליים הביאתם אך לידי מצב של התרחקות מעבודה, הרי קנאתם של אחרים העבירתם ממש על דעתם ועל מצפונם, הביאתם לידי מעשים מגונים, שהם

למטה מכל ביקורת ציבורית ושעוררו נגדם את התמרמרותו של הציבור הציוני בביסרביה כלה. ארגון ללא עבר וללא הוה ציוני, עני ממעש ציוני ועקר מכל מחשבה ציבורית, אשר ברובו התלקט מאנשים בעלי אמביציות חולניות לא בחל בשום אמצעי מלחמה נגד היריב. בראותו כי בדרך ציבורית לא יוכל להתגבר על צ"צ במקום, שם למלשינות נתעבה את פניו. בשורה של מלשינות לפני הרשות על מנהיגי צ"צ, כי הם תפוסים לדעות קומוניסטיות, כי תחת דגל ציוני הם עובדים למען ברית המועצות, חשבו גבורים אלה לנצח את יריביהם. ברור, כי במשטר האכזרי, ששרר בימי גוגה־קוזה ולאחריהם, היה הנקל לחסל את היריב בדרך זו, לולא התערב בענין זה שופט השלום במקום. אדם ישר אוקריני לפי מוצאו, אשר הבין וידע את כל תככי המלשינים והוא יחד עם ראש־העיר — רוסי לפי מוצאו, לקחו את הנאשמים תחת חסותם, וכשבאה ועדת חקירה ממשלתית לחקר את הענין, גללו לפניה את כל הפרשה הזאת וע"י כך הצילו אנשים חפים מפשע ואתם גם את הפעולה הציונית במקום. נוסף על כל אספות המחאה שנערכו נגד המעלילים נעשה בפעם האחרונה ע"י הציבור היהודי דבר שהשפיע אף על הגויים ושם קץ לענין העלילות בכלל. באחת השבתות הופיעה ועדת חקירה רצינית עם הקטיגור המחוזי בראש ועליה היה להכריע סופית את גורל הנאשמים בעלילות. כשנודע דבר החקירה בבתי־הכנסיות, הפסיקו את התפלה, ומבתי הכנסיות הבויאני והקורילובצאי יצא כל קהל המתפללים עטופי טליתות ובראש הרב דמתא ודייניו הלכו בהפגנה אל אכסניתה של הועדה. בדרך נצטרפו אליהם מתפללים מיתר בתי־הכנסיות וסתם יהודים עד שהיו למחנה גדול. למראה המחנה הגדול יצא הקטיגור, כשכלו נרעש ונרגש ושאל לפשר הדבר. פנה אליו רב העיר בדברים נרגשים והוכיח את כל חוסר ההיגיון שבעלילות בכלל, הבאות לא מתוך נאמנות לממשלה אלא מתוך שנאה וקנאה לאנשים ישרים. לחנם מטרידים הם פקידים גבוהים מעבודתם ומתפקידיהם וע"י כך גורמים הם אך נזק לממשלה ולא יותר. בשם הקהל הוא מקבל על אחריותו את מעשי הנאשמים כביכול החפים מכל פשע, וטוב יעשו השלטונות אם לא ישעו עוד לדברי להג נוספים. הדברים עשו רושם כביר על הקטיגור, והבטיח לחסל את כל הענין.

בדבר אחד הצליחו המלשינים. בשנת 1939 כשיצא חוק הבדיקה של האזרחות בביסרביה מצאו שוב המלשינים מקום להתגדר בו. הודיעו לשלטונות כי מנהיגם של צ"צ לא היה אזרח ביסרבי בשנת 1918 כנדרש לפי החוק. אזרחותו נפסלה ע"י כך והיה מוכרח לעזוב את ביסרביה. בראשית

שנת 1940 עלה ארצה וע״י כך ניצל מהשואה. נתקיימו דברי המקרא: „אתם חשבתם עלי רעה, ואלהים חשבה לטובה״.

עם כיבוש ביסרביה ע״י הצבא האדום הוגלו אחדים מן הציונים הכלליים ורבים מצ״צ לערבות סיביר, ועקבותיהם שם נעלמו. כדאי לציין, כי מן המלשינים לא הגלה אף אחד. מי הגן עליהם ובזכות מן ניצלו — תיקו:

דף מזהיר בספר דברי ימיה של סקוריאן רשמו ארגוני תנועת הנוער, אשר היו החזקים ביותר במחוז כלו. החזק מכלם היה הארגון של גורדוניה, אשר בא ברובו מתלמידי ביה״ס „תרבות״, בה בשעה שתלמידי הגמנסיה התרכזו בקן של השוה״צ. לצערנו הרב לא הנחיל לנו הקן של השוה״צ רוב נחת. עליו עברו גלגולים וזעזועים שונים בשל התסיסה האידיאולוגית המתמדת בשורותיו. אך אלה מהם, שהספיקו לעלות ארצה, נשארו נאמנים לתנועה, ואילו אלה, שהחמיצו את עליתם או את יציאתם להכשרה, עזבו את התנועה ועברו לקומוניסטים. אחדים מהם הבריחו את הגבול עד לפני הכיבוש הסוביטי, ובימי הכיבוש גרמו לא מעט צרות לתנועה הציונית.

תחת זאת מלאו תפקיד חשוב בפעולה הציונית קני גורדוניה, בוסליה ודרור. נוסף על העבודה המעשית למען הקהק״ל ופעולה חברתית חשובה היו ארגוני נוער אלה מביאים את הרעיון הציוני לכל פינה נידחת בעיר, אל המקום, אשר קול ציון לא הגיע אליו מעולם. מועדוניהם, אשר המו ערב ערב ככוורות דבורים, ואשר מתוכם נישאו צלילי שירה עברית וקולות הדיבור העברי, שמשו מעין עמודי אש, שרמזו לתועי דרך בציונות. בשתי השנים האחרונות הוקמו ע״י צ״צ שתי נקודות הכשרה בסקוריאן: אחת לגורדוניה ואחת לדרור.

חברי התנועות האלו, בעיקר של גורדוניה מפוזרים בכל נקודות ההתישבות העובדת מחניתה בצפון ועד ניר־עם בדרום. רובם, הספיקו בעוד מועד להציל גם את משפחותיהם.

אף ארגון הנשים הציוניות „ויצו״ מלא תפקיד חשוב בתחום העבודה הציונית־ציבורית בסקוריאן. ארגון זה, אשר הקיף את רוב ציבור הנשים בעיירה נמצא תמיד ב„מצב הכן״ לקראת כל פעולה ציונית־ציבורית. הפעולה התדירה למען הקהק״ל, למען גן־הילדים וביה״ס „תרבות״ היתה להם לחם חוקן. משום כך היתה השפעת גומלין בין ארגון זה לבין הסניף של צעירי־ציון במקום, שני ארגונים אלה עבדו בצותא וזה השלים את זה.

עבודה משותפת זו של שני הארגונים האלה, שהיתה עבודה לשמה, קרבה את שניהם במידה כזאת, עד שהזדהו גם מבחינה אידיאלוגית־פוליטית.

חברות „ויצו" בסקוריאן לפני עליתה של החו׳ רבקה איגרת ארצה אדר ב׳ ת"ש
במרכז: ר. קהת, י. קויפמן, ר. איגרת, פ. כהן, פ. גלוזמן

בעיקר הודקו הקשרים בין ארגונים אלה בעת המאבק הקשה מסביב לתקנון של הקהילה הדמוקרטית, אשר מורדי האור המושבעים, רצו לקפח בו את זכויות האשה. הסניף של צעירי־ציון הניח אז את כל כובד משקל השפעתו על כפות המאזנים החברתיים להגנת זכויות אלו.

הרוח החיה בארגון „ויצו" היתה הג׳ יוכבד קויפמן ז"ל, אשר היתה

ממיסדיו וממקימיו של הארגון. במשך 20 שנים תמימות עבדה ללא לאות לביסוסו.

הערכה מיוחדת לדמותה של אשה זו מתפרסמת במקום אחר בספר זה.

מיתר הפעילות בארגון זה יש להזכיר את: ב. ש. חסיד, מניה, מלמוד, הג' פרומה כהן ועוד. בארץ נמצאות כיום: רבקה איגרת, פיגה הלר, נינה קרן־ציון, הינדה פרידמן, מלכה שוחט, עטיל קויפמן, רבקה ליברמן, רבקה סטוליאר, גולדה בריכמן ואחרות.

ארגוני הנוער בסקוריאן

ההתעוררות הציונית שחלה לאחר מלחמת העולם הראשונה, השפעת הצהרת בלפור והדי העליה החלוצית לארץ ישראל פעלו את פעולתם החיובית גם על הנוער העברי בסקוריאן. בשנת 1923 התלכדו קבוצות הנוער הציוני לגוניו השונים, שהיו עד אז בנות בלי שם והצטרפו כסניף לתנועה הארצית „התחיה", אשר מרכזה היה בקישינוב. בהשפעת הסניף המקומי של צעירי־ציון, אשר הוקם כשנה לפני כן, הלך הסניף של „התחיה" הלך וגדול, כי צעירי ציון ראו בקיום „התחיה" ערובה לתוספת כוחות חדשים לקיומם הם בעתיד. משום כך תמכו בו מכל הבחינות. במשך הזמן עם גידול הסניף של צ"צ נפתח על ידו מועדון ואף הונח היסוד לספריה. כמובן, גם המועדון וגם הספריה העמדו לרשות חברי „התחיה". בראש „התחיה" עמדו בימים הראשונים להוסדה תלמידים מן המחלקות הגבוהות של הגמנסיה העברית ובוגרי ביה"ס „תרבות" *. יש לציין, כי עד אז נתפסו רוב תלמידי הגמנסיה לרעיונות מהפכניים, אשר נטעו בהם ע"י המורה בתיה בורמן, היא פיתחה בין התלמידים הלכי רוח רדיקליים ומשום כך כונו אלה שהלכו בדרכיה בשם בני בתיה (בתיב"צים). בגמנסיה עצמה היתה ידם על העליונה. לעומת זאת היו בוגרי ביה"ס „תרבות" רובם ככלם כרוכים אחרי הרעיון הציוני. במשך שנתים נעשתה פעולה קדחתנית ע"י „התחיה", שהלכה והסתעפה והקיפה חוגים רחבים מבין הנוער המקומי, ואף מבין השכבות של תלמידים מהמחלקות הנמוכות של הגמנסיה, אשר השפעת בני בתיה לא פגעה

* ככסות עינים בפני השלטון שמש הרשיון של מכבי. המארגנים של סניף התחיה היו החברים: יוכבד בריל, בתיה הוכמן, חנה לרנר, חיה שכטר ודוד רידל.

בהן. המועדון הציוני המה תמיד ככורת. כל ערב נתקימו שיחות או הרצאות על נושאים שונים. לא חסרו גם ריקודים ושירים, אשר מלאו את חלל הרחוב ומשכו לא במעט את לבות הנוער, ואשר במסגרת האוירה הקרתנית של סקוריאן לא מצאו מקום לפורקן מרצם.

למען חזק את הפעולה ב„התחיה" נשלח מטעם הסניף של צ"צ כצירו הנאמן הח' מ. הג להנהלת הפעולה התרבותית בשורות „התחיה". יש לציין, כי הק התמסר לתפקידו זה בכל לבו ובכל כשרו הפדגוגי, ובמשך זמן קצר נעשו על ידיו גדולות. מאליו מובן, כי כל חברי המרכז שביקרו בסקוריאן לרגל הקרנות או מגביות אחרות, האצילו אף הם מרוחם ותרמו מידיעותיהם להסברת הרעיון הציוני ולהעמקתו בין חברי „התחיה".

הואיל והספריה של צ"צ היתה היחידה בעיר, על כן הפכה במהרה להיות מקום פגישה לחלקי הנוער שבאו לשאל ממנה ספרים, וממילא שמשה לא פעם כזירה של וכוחים סוערים בין הקוראים השונים. לפעמים נשלחו במיוחד קבוצות מ„בני בתיה" באמתלא של החלפת ספרים, והכונה היתה לעורר ויכוח מפלגתי. הניסיון הוכיח, כי שיטה זו של תעמולה הצליחה בחלקה, וחלק ניכר של „התחיה" בעיקר של השוה"צ, נלכד ברשתם ונתן במשך הזמן תוצאות גורליות.

באביב של 1926 התקימה בסקוריאן הועידה השניה של „התחיה" בביסרביה. בועידה השתתפו צירים מכל חלקי הארץ וגם באי כח המרכז של צעירי ציון והנהגת התחיה עם הח' א. רבינוביץ וח. לרנר בראש. במשך יומים סערה הועידה מוכוחים רעיוניים, כי בינתים נתגבשה בתוך הועידה קבוצה אשר דגלה בתורה של השוה"צ. המאבק היה קשה וכתוצאה מכך יצאו צירי הועידה מפולגים בדעותיהם. חלק ניכר של הסניף הסקוריאני על מנדיגיו, אשר בחלקו היה מורכב מתלמידי הגמנסיה, עבר לצד השוה"צ, והחלק שנשאר בתנועה היה מיואש מן המכה שקבל. כעבר זמן מה נרפא הסניף מפצעיו שהתחילו להגליד, ערך מחדש את שורותיו ע"י גיוס של חברים חדשים ובאמצעות ערוי הדם החדש התחיל במשנה מרץ את פעולתו תחת השם החדש „גורדוניה". השוה"צ וגורדוניה על אף דרכי מחשבתם השונות עבדו בזמן הראשון מתוך שיתוף פעולה מלא ומתוך הבנה חברתית. עבדו בצותא בקק"ל, בתרבות ועוד. גרם לכך אולי המועדון המשותף, שהעמד לרשותם ע"י הסניף של צ"צ. דרו בכפיפה אחת, והויכוחים התכופים, שנערכו ע"י שני הקינים, נשאו אופי רעיוני בלבד.

הועידה השניה של „התחיה" הכל ביסרבית בסקוריאן בשנת 1926.
במרכז הה' איסר רבינוביץ וחיים לרנר.

במרוצת הזמן התרחקו יותר ויותר דרכיהם השונות ולא רק להלכה כי אם גם למעשה. השוה"צ הלך והשמאיל, הויכוחים התחילו לשאת אופי תוקפני משני הצדדים. בעקבות הפרוד במהלך המחשבה בא גם הפרוד בפעולה המעשית. אז נוכחו שני הצדדים כי הישיבה המשותפת אינה כלל לטובתם, וע"כ החליטו להפרד איש מעל רעהו. השוה"צ עזב את המועדון וחפש לו פינה אחרת לפגישותיו. כמובן, אשד המים או כפי שנקרא בשם „שיפוט", היה תחליף לפינה מעין זו ולא רק לשוה"צ כי אם לכל סניפי הנוער.

קרוב לאותו הזמן נתארגן הקן של „ביתר". רובו היה מורכב מאלה שמסיבה זו או אחרת לא התאקלם בתנועות הנוער הקיימות. על כל פנים כאלה היו מארגניו הראשונים. כנוער הכפוף לתנועה הרביזיוניסטית הלך הוא בדרכי מקימיו ושמר בקפדנות את מצוותיו. משום כך הסתגר בעניני המפלגה ובספורט ללא כל השתתפות בפעולות ציוניות למעשה. בשעת הדחק נוצל ע"י חבריו המבוגרים לצרכי הפגנה, בעיקר בפעולה נגד הקהק"ל ולעניני תעמולה בשעת הבחירות לקונגרס של ההסתדרות הציונית החדשה.

אפיני להרכב החומר האנושי של אותו הקן, שבערב אחד עבר רוב הקן לתנועה הקומוניסטית, ולמחרתו כשבא ראש הקן למועדונם מצא את האולם סגור והודעה מודבקת, כי הצפרים עפו לקן אחר. נתברר אחר כך, כי חדרו לתוך הקן שליחי הקומוניסטים, אשר בתחלה גילו מסירות מפלגתית קיצונית וע"י כך קנו את לבם של החברים ושל ההנהגה, אבל בחשאי כנראה פעלו את פעולתם המהפכנית עד שהכשירו את הקרקע ל„פוטש" זה. המטה הצבאי נשאר ללא צבא.

אפיני גם הדבר, כי כל שלושת הסניפים היו מאורגנים לפי הקשר לשלושת בתי הספר בעיר, אשר בהם קבלו את חינוכם. כנראה תהליכי הגיבוש הרעיוני נרקמו לפי החינוך הראשון והיסודי שקבלו התלמידים. בשעה ששורות השוה"צ נתמלאו מחניכי הגמנסיה, ושורות גורדוניה מחניכי ביה"ס „תרבות", הרי רוב חניכי „ביתר" באו מחניכי ה־ת"ת המקומי אשר בראשו עמד איש „צהר". אף שבין מוריו היו גם אנשים כמ. פליטניק וד. אולכובצקי — חברים מסורים לצ"צ.

כל שלושת ארגוני הנוער מלאו תפקיד חשוב בהפצת הלשון העברית ובעיקר הדיבור העברי. הקיצוני בשטח זה היה דוקא הקן של השוה"צ. במועדוני הארגונים וכן ברחוב צלצל הדיבור העברי, והואיל ושמונים אחוז של הנוער היה מאורגן בשלושת ארגונים אלה ברור, כי צלצול העברית נשמע בכל פנה, ותודות לכך נתפרסמה סקוריאן בכל הסביבה כמצודת העברית. ועדות נאמנה לכך היא הברכה שהוגשה ע"י בא כח המרכז של צ"צ הח' י. סקבירסקי לד"ר ויצמן ז"ל בעת ביקורו בשנת 1928 בעניני קה"י בקישינוב. במסיבה חגיגית שנערכה לכב' האורח במעמד של מאות אורחים אמר הח' סקבירסקי בברכתו לד"ר ויצמן את הדברים דלהלן:

„אתה, הנשיא, חוזר עתה מאמריקה, ארץ של עפרות זהב וכסף. שם הגישו לך, בלי ספק, על מגש של כסף דינרי זהב מצלצלים. אנו, בני ביסרביה, עניים בשטח זה, אין ביכלתנו להתחרות בעשרה של אמריקה, אבל תחת זאת נגיש

לך עירה כסקוריאן, אשר בכל פינה שם מצלצל הדיבור העברי; וצלצולו בודאי ינעם לך יותר מצלצול המתכת הקרה, ותהיה אף יקרה."

בשנת 1930 נוסדה ה„קולטור ליגה" בסקוריאן. מיסדיה היו חניכי אותה הקבוצה שנקראה בשם „בני בתיה", ומאחוריהם עמדד כל אלה מבין המבוגרים, שנתפסו למחשבה מהפכנית. אך מאימת המלכות לא גילוהו למעשה. ממקור נעלם ובלתי ידוע עד היום קבלו אוצר של ספרים ותחת המסוה של ספריה, אשר לשם כך קבלו רשיון, פתחו את מועדונם, ובו התחילו לפתח תעמולה שמאלית ובעיקר אנטי ציונית.

בימים הראשונים היה היריב החריף של הקולטור ליגה הקן של השוה"צ. הוא נכנס בעובי הקורה של הויכוח האידיאולוגי אתה, והשמצה הדדית היתה לחם חוקם של שני ארגונים אלה, בשעה שיתר הארגונים הציוניים עמדו מן הצד וכמעט לא השתתפו בפולמוס זה. אבל לא עבר זמן רב והתקרבות פתאומית התחילה בין היריבים. מביקורים הדדיים במועדונים עברו לטיולים משותפים, לשיחות משותפות, ואחר כך באה כמעט המזיגה המלאה. קודם עבר לצד הקולטור־ליגה ראש הקן עצמו, מי שהיה היריב הקיצוני, אחר כך — הנהגת הקן, ובסופו של דבר — כל הקן ויתערב בקולטור ליגה עד שלא נודע, כי בא אל קרבה.

אכן, גם אחר כך נעשו עוד נסיונות להקים את הקן של השוה"צ מחדש, אבל ללא הצלחה. הוקמו קינים ועד מהרה נפלו — לא האריכו ימים. בכלל, לא הנחילו לנו הקינים של השוה"צ רב נחת. והגלגולים והזעזועים השונים, שעברו על ארגון זה בשל התסיסה הרעיונית המתמדת בשורותיו, הטביעו את חותמם על כושר קיומו. אך אלה מהארגון הזה, שהספיקו בעוד מועד לצאת להכשרה ולעלות ארצה, ניצלו ונשארו נאמנים לתנועה, ואילו אלה, שהחמיצו את יציאתם להכשרה ואת עליתם ארצה, עזבו את התנועה, הצטרפו לתנועה הקומוניסטית והפכו עורף לכל קניני העם. אחדים מהם עברו את הגבול עוד לפני הכיבוש הסוביטי (רובם נאסרו שם ושנים רצו את עוונם), ואלה שנשארו עלו בקנאתם האנטי ציונית על הקולטורליגיסטים מבטן ומלידה. את פרי הקנאה הזאת טעמו יהודי סקוריאן, ובעיקר הציונים, עם הכיבוש הסוביטי. לא מעט צרות נגרמו על ידיהם דוקא לתנועה הציונית.

בשנת 1933 התארגן גם „הנער הציוני". ראו מנהיגי הציונים הכלליים בסקוריאן, כי „דורם ניסע" וכי אין עתיד לתנועה עקרה בלי נוער ממשיך, קמו וארגנו את הנער הציוני. משום־מה התלקט מסביב לארגון זה נמושות הנוער הסקוריאני: או מאלה שהוצאו מסיבה זו או אחרת מהארגונים הקיימים,

או מאלה שבגלל חולשת בגרותם החברתית לא הגיעו עדין לכלל ארגון כלשהו. מלבד זאת הפיצו הציונים הכלליים ידיעות בציבור הנוער, כי כל מי אשר יצטרף בהקדם לארגונם ייהנה מזכות עליה מהירה. אבל גם צעד תעמולה זו לא הצליח ביותר, כי כאשר לא יכלו הציונים הכלליים לעמד בהבטחתם וזיכו בעליה אך יחידים, נשמטו הנותרים לאחוריהם. עד סוף ימיו לא הצליח הארגון לתפס מקום נכבד בציבור, ולא יצא מכלל ארגון — נפל.

בשנת 1935 נתארגנה „בוסליה״, המשמרת הצעירה של צ״צ, יש להודות, כי גם הארגון הזה לא התאקלם כהלכה. עוד בטרם התבסס הסניף יצאו מנהיגיו להכשרה, ואף אלה שבאו אחריהם נקראו לתפקידים שונים.

בקרוב באותו זמן נתארגן הקן של „דרור״ — המשמרת הצעירה של פועלי ציון, הואיל ולפועלי ציון לא היתה דריסת רגל בסקוריאן קיבל הסניף של צ״צ עליו את טיפוחו של ארגון זה וטיפולו בו. בשנת 1939 הוקמו בסקוריאן ע״י הסניף של צ״צ שתי נקודות הכשרה, אחת לגורדוניה ואחת ל„דרור״. הסניף של צ״צ דאג להשגת עבודה בשביל החברים של 2 הנקודות ההן ללא כל הפליה. רבים מחברים אלה נמצאים כיום בארץ.

גם ה„מכבי״ מלא תפקיד חשוב בחיי הנוער הסקוריאני. היו ימים, בראשית שנות העשרים, כלומר תכף לאחר מלחמת העולם הראשונה, והמכבי היה אחד הארגונים החזקים ביותר בסקוריאן. כארגון ספורטיבי גרידא, היה הארגון אפוליטי, ושעריו היו פתוחים לכל דורש. בשורותיו מצא את מקומו ואת ספוקו הספורטיבי הנוער היהודי לכל גונוו הפוליטיים. בצד הנוער הציוני ראינו את הנוער הקומוניסטי, בצד דוברי העברית העקרוניים את דוברי הרוסית לשמה. אהבת הספורט כסתה על כל הבדלי ההשקפות. אבל עם התהליך של התסיסה הרעיונית בקרב הנוער שהתחילה בשנת 1923 בא הגיבוש האידי־אולוגי בין חברי המכבי, ובעקבותיו בא המשבר. המכבי חוסל ובמשך 14 שנה תמימות לא היתה לו כל אחיזה בסקוריאן. אכן נתקימו קבוצות קטנות שעסקו בספורט, אבל שם „מכבי״ לא נקרא עליהם. אך בשנת 1937 קם המכבי שום לתחיה. הסניף של צ״צ הוא שהחיה את העצמות היבשות, והוא שארגן מסביב לדגל המכבי את השבלים הבודדות של חובבי הספורט מבין ארגוני הנוער, הציוני. שוב נשמע קול המכבי בעיר ותחרויות ספורטיביות היו לתופעה תדירה. בחסותם של צעירי ציון רכש לו המכבי שוב מקום נכבד גם בעיר וגם בסביבה, והפעם כארגון ספורטיבי — ציוני, שהשם „מכבי״ הלם אותו.

מכל ארגוני הנוער בסקוריאן היה הסניף של גורדוניה היציב והבריא

קבוצה של ראשוני גורדוניה בסקוריאן 1926.

ביותר, זה היה ארגון שלא ידע כל משבר אידיאולוגי בקיומו ולא עמד בשום ניסיון של תנודה מבחינה רעיונית. בשקט, בבטחון עצמי ובאחריות מלאה עשה במשך 15 שנה רצופות את עבודתו הציונית התרבותית — החלוצית, חינך מתנות של חלוצים, אשר כיום פוזרים הם בכל חלקי הארץ — מחניתה בצפון ועד ניר עם בדרום, ובזעתם מרוים הם את אדמת המולדת עד היום. מבין שורותיו יצאו חברים מרכזיים, אשר מלאו תפקידים אחראיים בהנהגה הראשית של התנועה. אוירבוך חמדה, יחזקאל יקיר, משה זלצמן, צבי בודניק ואחרים היו בשעתם חברי ההנהגה הראשית של גורדוניה, פעלו הרבה לא רק למען הסניף הסקוריאני, כי אם למען התנועה כלה.

בכלל רשמו ארגוני תנועת הנוער דף מזהיר בספר דברי ימיה של

סקוריאן ועליו גאותנו בעבר ובהוה. תקותנו היא, כי יוצאי הארגונים האלה בארץ לא יבישו אותנו גם בעתיד.

הספריה העממית בסקוריאן

כשבאתי לסקוריאן בשנת 1920 כפליט ועתותי היו בידי לקרא הרבה ספרים. — (מחוסר עבודה הייתי בזמן הראשון) — ביליתי את רוב הזמן בקריאה. בקשתי ספרים לקריאה מכל הבא ביד, וכשאלה אזלו שאלתי למקום הספריה הציבורית. התשובה היתה, כי ספריה ציבורית היתה פעם, אבל בזמן המלחמה נסגרה ואיננה. כמובן שום איש לא ידע, על כל פנים העמידו פנים, שאינם יודעים על מה ולמה נסגרה ובאיזה מקום נמצאים הספרים שנשארו לפליטה.

זכורני, כי פעם פניתי אל אחד העסקנים הציוניים, אשר טיפל גם בעניני „תרבות" וחינוך בסקוריאן ושאלתיו: „היתכן, כי בעיר ואם כסקוריאן לא תתקים ספריה? ואפינית תשובתו: ספריה לשם מה? — ענה לי בן שיחי בשאלה. — לבנינו אין מחסור בספרי קריאה. לכל אחד מאתנו יש ספריה פרטית משלו ומה שחסר לאחד ממלא האחר ע"י שאילה, ולבני השכבות העניות איננו דואגים כלל, ולא רק שאיננו מעונינים בקריאתם, אלא להפך, מעונינים דוקא שלא יקראו, כי קריאתם היתרה תביאם לידי דעות נפסדות והשקפות מהפכניות. השתוממתי למשמע אזני. הכיר העסקן את התרגשותי וחייך: אל תתמה, ידידי, אחראי אני לדברי. קריאה לשכבות העניות סכנה היא לקורא ולחברה כאחד.

התחלתי לחקור בדבר העלמם של ספרי הספירה לשעבר וכעבור זמן מה, לאחר שהתחלתי לעבוד כמורה בביה"ס תרבות, נודע לי מפי אחד המורים הותיקים, כי הספרים נמסרו לפקדון לאחת החברות, והם מתגוללים אצלה במחסן. סרתי לאותה חברה, ואכן נכון הדבר. הספרים ארוזים בארגזים ללא כל שמוש בהם. באתי בדברים עם הח' והוכחתי לה, כי עול גדול נעשה על ידה גם לספרים המונחים כאבנים שאין להן הופכים וגם לאנשים הצמאים לדבר ספרות ואין. באנו לידי מסקנה, כי הספרים יש להעביר אל ביה"ס „תרבות", בחלק מהם ישתמשו תלמידי ביה"ס, ואלה מהם שאינם, לפי גיל התלמידים והבנתם, יחכו לגאולתם עד עת מצוא, כלומר עד שתפתח ספריה עממית.

בדקנו את הספרים ומצאנו, כי המספר הראוי לשמוש הוא מוגבל מאד ואין בהם כדי לקים ספריה.

אפיני היה היחס של עסקנים ציבוריים לענין זה. יום אחד בא עסקן ציבורי לביה״ס ודרש בשם קבוצה של הורי הגמנסיה למסור לו את ספר השירים לצ׳רניחובסקי. על שאלתנו לשם מה דרוש לו הספר, לא בוש מענות, כי החליטו להגיש את הספר שי למנהל הגמנסיה ליום הולדתו. התמרמרתי מאד ומתוך התרגשות הגבהתי על מעשה זה בדברי הנביא: „כבשת הרש אתם לוקחים! הלא הספר הזה שיך לא לכם, כי אם לציבור כלו, וכי שאלתם להסכמתו!? העמיד האיש עלי עיני גזלן, נגש ישר אל הארון, הוציא את הספר ופרץ בכעס! „מי שמך אפטרופוס על דבר שלא טרחת ולא עמלת בו?" אגב, את הערתי זו זכר לי האיש כל הימים.

בעקבות הסכסוך הזה בשלה ההחלטה אצל אחדים מאלה, שהקימו אחר כך סניף צ״צ, להקים ספריה רשמית ובגושפנקה ציבורית. בסתו 1922 הוקם הסניף של צ״צ במקום, ובישיבה הראשונה עמדה על הפרק בין סעיפיו הראשונים שאלת הספריה. החלט לקים בעיר מפעל הספר לטובת הספריה. זוגות יצאו לביקור בעיר ובקשו מכל תושב ספר תרומה לספריה. נוסף על כך הוחלט לארגן נשף ספרותי, שהכנסתו תהיה קודש לספריה.

שני המפעלים האלה מצאו הד בקרב הציבור והצליחו. בעיקר התלהב הנוער לרעיון זה. באותה שנה נפתחה הספריה תחת השלט „ספריה עממית ע״י הסניף של צ״צ" לשמחת הנוער וכל צמא לדבר ספרות.

בחדר המורים של ביה״ס תרבות הוקצה מקום מיוחד לארון הספרים ואף ספרן מסור ובהתנדבות נמצא, הלא זהו הח׳ דוד רידל. בהנהלתו התפתחה הספריה, כי לא היו לה כל הוצאות, לא שכר דירה ולא שכר ספרן. כעבור זמן מה, והח׳ רידל נאלץ לעזוב את סקוריאן, נמצא חבר אחר, שהלך בעקבותיו ואף הוא בהתנדבות. הלא זהו הח׳ שמחה מיטלמן ז״ל, אשר עד רגעיו האחרונים חי את חיי הספריה.

במשך זמן קצר גדלה הספריה. ומספר ספריה בעברית ואידית הגיע לאלפים. מקורות הכנסתה היו נשפים, משפטים, תרומות ותשלומי קריאה. כשנפתח בשנת 1926 המועדון הציוני עברה הספריה אל המועדון. ומאז, לכל מקום שנדד המועדון נדדה אתו גם הספריה, עד שבשנת 1934 נבנה הבית הגדול לתרבות, ויחד עם כל מוסדות החנוך מיסודה של תרבות עברה גם הספריה אל הבנין — אל החדר המיוחד שנבנה בשבילה, מאז באה אל המנוחה. 17 שנים תמימות שרתה הספריה את הציבור הרחב של סקוריאן, את הנוער ואת

הקורא סתם. מכל החוגים מן הימין שבימין ועד השמאל שבשמאל באו לשתות מבורה המבורך. ולא פעם היתה הספריה במה לויכוחים, הן בעניני ספרות והן בעניני החברה. ממנה יצא הקול והיזמה לעריכת משפטים ספרותיים, אשר ענינו לא במעט את ציבור הקוראים, פיתחו את טעמם ואת השכלתם.

אכן בשנת 1930 פתחה הקולטור ליגה את הספריה משלה, חשבה להתחרות בספריה העממית ולצוד נפשות ברשתה, אבל לא הצליחה, ומשום מה גם לא האריכה ימים. הספריה העממית החזיקה מעמד עד 1939. אף בימי שלטון הרשע גוגה־קוזה לא נגעו בה לרעה. ודוקא בימי השלטון של קלינסקו נסגרה בעקב מלשינות נתעבה הארונות נחתמו בחותם השלטון ועד הכיבוש הסוביטי לא נפתחו.

יהודי סקוריאן והבחירות לפרלמנט

כנאמר בפרקים הקודמים היו בסקוריאן בזמן האחרון כבכל עירה בסרבית ארגונים שונים ומפלגות שונות. כל ענין ציבורי עורר ויכוחים ולפעמים גם סוערים. הדעות היו מחולקות לפי ההתיחסות למפלגה זו או אחרת. ארגון ארגון והשקפותיו, מפלגה מפלגה ועמדתה הפוליטית. אבל בדבר אחד היו יהודי סקוריאן תמימים בדעותיהם ומאוחדים בתכסיסם, וזה בבחירות אל הפרלמנט, בעיקר מאז שנוסדה המפלגה היהודית בקנה מידה כל רומני. החוש היהודי והאחריות הלאומית אמרו לו, כי נציגיו בפרלמנט מוכרחים להיות לא סתם יהודים השיכים למפלגות כלליות והנשמעים למרות מפלגתית זרה, אלא יהודים בעלי עמדה יהודית ובעלי משמעת יהודית, יהודים אשר יופיעו בפרלמנט כיהודים, ובשם שולחיהם היהודים יגנו ללא תלות במישהו על הענינים היהודים.

ובנידון זה גילו יהודי סקוריאן בגרות פוליטית מלאה ובשלה יותר מיהודי ערים אחרות. צו המפלגה היהודית היה קדוש בעיניהם וכמעט ללא יוצא מן הכלל. חזרו בשינוי נוסח קצת על דברי אבותינו במעמד הר סיני: כל אשר תאמר המפלגה היהודית נעשה ונשמע!

וזכורני, כי פעם אחרה המפלגה לנקט עמדה בבחירות אל הפרלמנט, בגלל משא ומתן ממושך עם המפלגה השלטת בארץ. נשארו עוד שבועות מספר עד לבחירות, כל המפלגות עובדות כבר במלא הקיטור, ורק הסניף של המפלגה היהודית במקום עודנו סביל, כי על כן טרם קיבל הוראות מהמרכז.

והנה בבוקר לא עבות אחד נכנס אלי יהודי, שבכל דרכיו היה הפכפך ואף קצת יוצא דופן, בגלל שכל ימיו שחה נגד הזרם, והודיעני, כי דבר סתר לו אלי. התפלאתי מאד לביקורו הפתאומי בביתי ולמסתוריות שבדבריו. ידעתי את האיש ואת שיחו, שאינו מתענין כלל בכל הבעיות המדריכות את מנוחתנו ושאלתיו בגילוי לבב: „מה לידידי בביתי? והאיש התחיל להוכיח אותי" „הלא יו"ר המפלגה היהודית אתה, ולמה אתה מחשה, ולמה מחשה המפלגה במרכז? היהודים מחכים ומצפים לצו, ולפי שעה אינם יודעים מה לעשות? הם במבוכה: נשארו עוד ימים ספורים עד לבחירות. התעמולה של כל המפלגות הנה במלא היקפה. ראה הזהרתיך, שלא תאחר". היהודי הזה היה מנשה פרל.

והיה מעשה ומפלגת הליברלים מושלת אז בארץ. ידעו אנשי השלטון מנסיונם בבחירות הקודמות, שיהודי סקוריאן נאמנים למפלגה היהודית, ובכוחותיהם הם לא יכבשו את המבצר הזה, מה עשו? הלכו והביאו ימים ספורים לפני הבחירות את העו"ד היהודי מעיר המחוז חוטין, את העו"ד המפורסם בורדיניק, איש שהיה מקובל על קהל לקוחותיו בסקוריאן. בא יהודי זה בערב שבת וקרא לאספת עם גדולה בליל שבת, עת כשכל יהודי פנוי מעסקיו ונתון להשראה עילאית. לשמע השם בורדיניק באו כמעט כל יהודי העיר ובמעמד השלטונות התחיל יהודי מכור זה לחרף את מערכות ישראל, להשמיץ את המפלגה היהודית, לגלות ברבים את חולשתה ואת חוסר השפעתה בחוגי השלטון. על כן הוא מצוה — בשם תועלת הרבים — על הציבור היהודי למסור את קולותיהם רק לליברלים, אשר בכוחם להושיע ואגב, ברשימתם מופיע אף הוא בורדיניק בכבודו ובעצמו.

עמדו היהודים כעל גבי גחלים לוחשות, הסתודדו ביניהם, אף התמרמרו, אבל שתקו. לא היה מבין הקהל הרחב אף פוצה ומצפצף. אמנם כל מילה שיצאה מפיו של המשמיץ צרבה כאש, אבל לא העזו. מצד אחד עמדו השלטונות אשר פחדם היה על הציבור עוד מאז ומצד אחר בורדיניק, אשר כל יום זקוקים היהודים לו ולהשתדלותו, בעיר הבירה — בירת המחוז, ואימת אלה שנים עשתה את פעולתה על הציבור. גמר בורדיניק את דבריו מתוך בטחון מלא, כי נצחונו הוא ללא כל ערעור והכריז: כל מי שרוצה בויכוח יעלה על הבמה, ממש כדברי גלית הפלשתי. עלה כותב הטורים הללו על הבמה ובמילים קצרות סתר את כל נימוקיו של מחרף זה, וכשנשמע רעם של מחיאות כפים באולם ידע בורדיניק שתבוסתו מלאה ויברח בבושת פנים מעל הבמה. מאז נמנע האיש מביקוריו בסקוריאן, אך את עברתו שמר לה כל הימים, כמובן, בבחירות ההן ניתנו כל הקולות לרשימה היהודית. ולא רק

בפעם הזאת. גם בבחירות הבאות ידעו יהודי סקוריאן לקדש את שם ישראל ברבים.

ופעם אחרת. נקבעו נציגים גם מטעם הרשימה היהודית להיות נוכחים בשעת הבחירות, ואחד מנציגים אלה הייתי גם אני. אף בימים ההם היו הליברלים בשלטון. ידענו, כי גם הפעם כמו בפעם הקודמת לא יתנו השלטונות לנציגי המפלגה היהודית לחדור אל אולם הבחירות או יאסרום לילה לפני הבחירות, כשם שעשו עם אלה שהיו חשודים בעיניהם כעושי תעמולה ביום הבחירות. כך אסרו את ל. גוזמן ואחרים. עובדה תכנית סתר, כיצד להפר את עצתם ולחדור לתוך האולם. אור ליום הבחירות הלכתי ללון, בבית בלתי חשוד והסמוך לאולם הבחירות. בעד הפתח האחורי יכלתי לחדור לתוך אולם הבחירות מבלי שירגיש מישהו בי. בארחות עקלקלות ובשבילים נעלמים מבלי שעין איש תרגיש בי הגעתי לביתו של השיל ספיבק ז"ל, שגר סמוך לעיריה, מקום שם נערכו הבחירות. הכונה היתה להכנס עם זרם הבוחרים הראשון לתוך אולם הבחירות ולהגיש את כתב המינוי שלי לשופט השלום. 5 דקות לפני השעה שמונה בבוקר, אני מכין את צעדי לפתח, והנה אני רואה מרחוק צועד ראש המשטרה המקומית ומכון את צעדיו אל בית ספיבק. הא' ספיבק מרגיעני, כי לא אל ביתו הוא מתכון, כי מה לו בביתו? ליתר זהירות עברתי לחדר השני. פתאם נפתחת הדלת, ואני שומע את הד קולו של האיש שואל לשמי. לא רציתי שתתגלגל על ידי אי־נעימות לבעל הבית ואצא לקראתו. הוא הזמינני ללכת אחריו. הייתי בטוח, וכן גם אנשי הבית היו בטוחים, כי הנני אסור. אבל, לתמהוני הרב, הוליך אותי אל ביתי והזהירני לא לצאת מפתח ביתי עד למחרת היום, ליתר בטחון העמיד משמר „כבוד" על יד הבית לשמור עלי. כל היום הייתי בודד, אין יוצא ואין בא לביתי. ולא ידעתי דבר על הנעשה בעיר. לפנות ערב הוסר לפתע פתאם המשמר, ובאו ידידים והודיעוני, כי במשך היום לא הלך אף יהודי אל הקלפי. רק לפנות ערב חלפה רוח חדשה משום מה על ראשי השלטון והכריזו, כי היהודים חפשים בהצבעה. ואכן, חופש גמור ניתן ליהודים לבחור כאות נפשם. רק אז הלכתי אף אני להצביע. תוך שעתים עברו כמעט כל בעלי זכות הבחירה, והתוצאות היו: למעלה מ־900 קולות מ־950 בעלי זכות בחירה נתנו לרשימה היהודית.

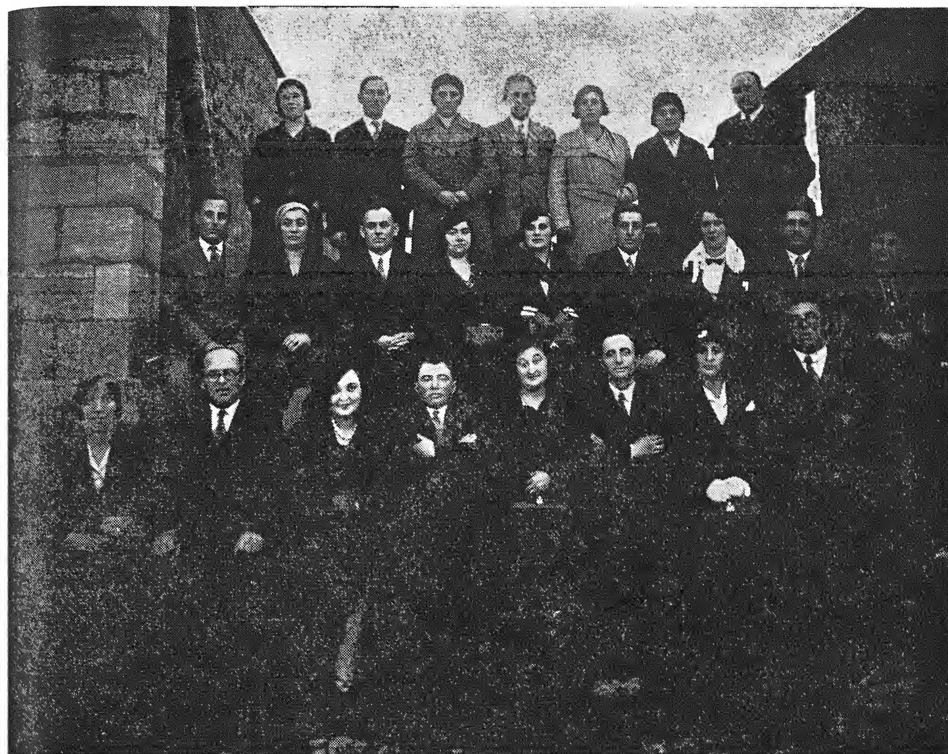
כך ידעה קהילת סקוריאן לקדש את שם ישראל ברבים, על אף הפחד והדכאון נשארו יהודי סקוריאן נאמנים למצפונם בבחירות בחינת „יהרג ולא יעבר"!

עמידה איתנה כזו של גאוה לאומית היתה מנת חלקם של יהודי סקוריאן כל הימים ובכל הנסיונות הפוליטיים הקשים.

המאבק מסביב לארגון הקהילה בסקוריאן

כמו ביתר הערים והעירות בביסרביה, כן גם בסקוריאן נתקבל החוק הממשלתי בענין ארגון הקהילה הדמוקרטית מתוך הרגשות מעורבות. בשעה שעל החוגים הדתיים הטיל החוק אימת מות מתוך חשש פן יחתור „יצור משונה זה" תחת ההוי היהודי המסורתי, הרי בחוגים אחרים, הראקציוניים בעיקר, בעלי הגוף ואנשי האגרוף, שרגילים עוד מאז למשול בכפה ולהדביר את החיים הציבוריים תחת רגליהם, חששו פן יורחקו הם מן ההגה הציבורי. כאלה כן אלה השתדלו להבאיש את ריחה של הקהילה העתידה להולד בעיני הציבור הרחב ולתארה כמפלצת זועה, שכל איש שומר נפשו והונו ירחק ממנה. סיסמאות מעין „מות בסיר הקהילה" „ציונים עליך סקוריאן" ועוד, נישאו באויר והפחידו את ההמונים. הטענה העיקרית היתה: הקהילה המאורגנת תטיל מסים כבדים ובעיקר לטובת הקרנות הציוניות. לחוגים אלה הצטרף גם הועד של „החברה קדישא", אשר בידיו היו מרוכזים כל עניני הצדקה ואף מכס הבשר. פחד ועד זה פן יוצאו כל הענינים הציבוריים והכספיים מתחת ידו ותידרש גם בקורת קפדנית למעשיו בעבר. אף הרב מטעם לא טמן ידו בצלחת מדאגה מדבר, פן יועברו גם עניני הרבנות לסמכותה של הקהילה. כל אלה עם סתם כוחות השחור חברו יחד לטכס עצה כיצד לבטל את הגזרה החדשה של ארגון הקהילה.

כמובן, הראשונים והיחידים, שקבלו את החוק הזה כדבר רצוי, היה הסניף המקומי של צ"צ. כציונים ראו הם בקהילה המאורגנת את הגשמת חזונו של הרצל, כי ארגון החיים הלאומיים בגולה הוא הפרוזדור לארגון החיים העצמאיים במדינת ישראל, וכעסקני־ציבור ראו בה חזות הכל: חיסול האנרכיה השוררת בעסקנות הציבורית, שסיסמתה היא „איש הישר בעיניו יעשה" מצד אחד, ומצד אחר הנחת היסוד לאוטונומיה הלאומית בגולה. אל צ"צ הצטרפו רבים מאנשים מתקדמים ללא כל גון פוליטי ואותו חלק מן הציונים הכלליים, שהפוליטיקניות הריקה והמושחתת היתה מהם והלאה. יש לציין, כי מנהיגי הציונים הכלליים, שעש הקנאה התחיל בהם את פעולתו ההרסנית, העמידו את עצמם במאבק זה בצד, במצב של „שב ואל תעשה" ובבחינת „נראה מה יהיו חלומותיו".

קבוצה של צ"צ לפני עליתם של החו' צ. ונ. קרינצין 1933.

אולם, כל עוד שדבר הקהילה הדמוקרטית היה אך ענין של הלכה או של הצעה בלבד, הסתפקו המחייבים והשוללים בויכוחים ולפרקים בויכוחי סרק. אבל, כשנדרש באופן ברור מטעם הממשלה לקיים הלכה למעשה, וכשאף השוללים נוכחו כי איז מנוס מעסק ביש זה, החליטו אף הם לקבל את גזר הדין אבל בתנאים כאלה, אשר המוסד יכוון לפי רוחם, ובראשו יעמדו אנשים משלהם. באותם הימים נקראו לשם ארגון הקהילה וגיבוש צורתה שתי ועידות נפרדות בקישינוב. ב־6/5 שנת 1928 נתקימה הועידה מטעם החוגים

המתקדמים ובה השתתף כותב הטורים הללו, וב־3/7 אותה שנה נתקימה ועידת החוגים הדתיים בנשיאותו של הרב צירלסון ז"ל. ואליה נשלח „גביר העיר", חיים זיסמן ז"ל. עם כל היותו מתנגד לעצם קיומה של הקהילה, מטעמים שהוזכרו לעיל, החליט הא' זיסמן בכל זאת להשתתף בועידה או כמשקיף או — כהודאת עצמו — להתחקות שם על שרשי יצור זה, לדעת מה טיבו ומה חולשתו כדי לבור „מיתה יפה".

שני הצירים חזרו מועידותיהם ומסרו כל אחד בחוגו דו"ח על הנעשה ועל מה שיש לעשות לשם הקמת המוסד. באי כוח המתקדמים פנו אל הצד השני בדבר שיתוף פעולה לקראת ארגון המוסד, כגון עיבוד התקנון ועריכת רשימת הבוחרים. אמנם למראית עין קבל הצד השני את ההצעה, אבל בפגישה הראשונה כבר הוכח, כי כונתו היא לא שיתוף פעולה, כי אם הקפאת פעולה. נוסף על כך ניסו בעיבוד התקנון להקיפו כדרכם בקודש, בסיגים ובחומרות באופן, שהרך הנולד יהא קשור וכבול ברצועות ולא יהא כלל מסוגל לשום פעולה עצמאית. שש שנים נאבקו שני הצדדים על התקנון וכל עוד שהיתה אפשרות של דחיה אימץ הצד השני את כל כוחותיו לכך, ולא ראו כלל שני הצדדים, על כל פנים צד המתקדמים, שמאחורי גבם פועל כוח שלישי, אשר בהדרכתו של השטן עצמו מכין הוא הפתעה שאיש לא פילל לה כלל. בראש כוח זה עמדו אנשים מפוקפקים, אשר ניצלו את המאבק הציבורי ובדרכים עקלקלות קבלו מהשלטון המחוזי — מפלגת הליברלים משלו אז בארץ — מינוי על הרכבת ועדה זמנית של הקהילה. מתפקידה של ועדה זו היה לעבד את התקנון, לערוך את רשימת הבוחרים ולקיים את הבחירות תוך 4 חדשים. כמובן, לתוך ועדה זו הכניסו את כל החוגים, לרבות את מנהיגי הציונים הכלליים, פרט לצ"צ מתוך אמתלא, כי צ"צ נוטים לפי השקפותיהם הפוליטיות אחרי מפלגת האיכרים (צרניסטים) אויבה בנפש של המפלגה הליברלית.

ברור, כי כל החומר הוכן ובכונה תחילה לרעת החוג המתקדם, באופן שהוא לא ישתתף לגמרי במוסד שיבחר. לשם כך הכניסו הגבלות דרקוניות בתקנון, שעל פיהן רוב חברי צ"צ והנוהרים אחריהם יקופחו בזכות בחירה. קודם כל הוציאו את ציבור הנשים מן הכלל. בזאת התכוונו נגד הארגון „ויצו", שהיה מסונף לצ"צ. ומדאגה מדבר פן ארגון זה ימשוך אחריו את כל קהל הנשים, על כן פסלו את כולן. ושללו מהן אפילו את הזכויות, שהעונקו להן מטעם הממשלה הרומנית הריאקציונית, כגון בעלות צנז' השכלה. כמו כן נשללה זכות בחירה מגברים עד גיל 25, וגם זאת מתוך כונה גלויה, בחשבם

כי עד גיל זה נוטים יותר לצ״צ. לפי תפיסתם העם־ארצית של מחברי התקנון הרי פירוש צעירי־ציון הוא ציונים צעירים. נוסף על כך הוצאו רבים מצ״צ שעברו את גיל 25 פשוט באופן שרירותי מרשימת הבוחרים.

ליתר ביטחון פסלה הועדה הזמנית את הרשימה, שהוגשה ע״י חוג המתקדמים, ונימוקים במשטר הרומני קל היה למצוא.

ברור היה, כי לאחר אמצעי הגנה כאלה, בטוחים היו אנשי הכת בניצחון מלא. ללא כל שמץ של סכנה יכלו ללכת אל זירת הבחירות ולמשול אחר כך כנבחרים חוקיים של העדה, אבל כנראה, פחד הבחירות שהדריך כל הזמן את מנוחתם הכשילם הפעם והתחילו ללכת בקו ההתנגדות הקלה ביותר. הואיל ואחר פסילת רשימת המתקדמים נשארה אך רשימה אחת, כלומר רשימתם, על כן הכריזו על עצמם כנבחרים ללא כל בחירות. הצעד הזה עורר התמרמרות רבה בכל חוגי העיר בדרך של „הרצחת וגם ירשת״, ואף בעיני השלטון „המשוחד״ לא מצא הדבר חן. ממעשה תרמית גלוי כזה נרתע אף הוא.

כעבור זמן־מה הודיע השלטון המחוזי, כי בחירות שלא נתקימו אינו יכול לאשר, ולמען תת אפשרות של קיום בחירות הריהו ממנה ועדה זמנית חדשה, אשר מתפקידה יהיה לקיים בחירות ממש. לתוך ועדה זו נכנסו הפעם נציגי כל החוגים ואף של צ״צ בכלל.

מחשש פן הפעם תתקימנה הבחירות כדת וכדין והניצחון יהיה לצד המתקדמים התחילה ה„כת״ כדרכה להטריד את השלטונות בשורה של מלשינות נתעבות על ראשיהם של צעירי ציון כעל גרורי הקומוניזם. ברור, כי גרעיני האשמות כאלו נקלטו יפה בקרקע „השחור״ של המשטר הרומני, ושבוע לפני הבחירות נתבטלה הועדה „הקומוניסטית״ כביכול ושוב חזרו הפטריוטים למשול בכפה.

3 שנים רצופות משנת 935 — 938 עמדו שנואי העדה ושונאי הדמוקרטיה בראש הקהילה בסקוריאן, שלטו בכוח הפריץ ונגד רצון הציבור, כספי הציבור הוצאו לנזק הקהילה, רבבות שקלי כסף של המוני העם בוזבזו להכנת כלי נשק למלחמה באותם ההמונים עצמם, להרחבת ההגבלות ולשלילת אותן הזכויות, שאף תחוקת הממשלה זכתה בהן. אותה התמיכה הזעומה שהוקצבה למראית עין למען מוסדות העיר הגוססים נאכלה ע״י מחריביה ותליניה של האוטונומיה בדרך, לשם קפריזות קרתניות ולשם ביטול בחירות דמוקרטיות. ביה״ס „תרבות״ פאר העיר, הספריה העירונית, תנועות הנוער וכמובן גם הקרנות הציוניות, הוכרזו כמוסדות האסורים בהנאה מתמיכת הקהילה. יתר

על כן, נעשה הכל מטעם ועד הקהלה למען הצר את צעדיהם.

אך בסוף שנת 1939, כשראש תליני הקהילה הדמוקרטית נעזב מרוב חבריו, ואף השילטון הליברלי נוכח בכשלונו הגמור, פוזר ועד הקהילה ומונתה ועדה זמנית חדשה אשר בה שוב השתתפו נציגי כל החוגים. לשמחת כל תושבי המקום לא היה גבול, וכעבור כמה חדשים נתקימו בפעם הראשונה בחיים הציבוריים של סקוריאן לאחר מאבק של שנים, בחירות חפשיות לקהילה. יש לציין, כי הפעם לא נבחר אף אחד מאנשי ה„כת". לצערנו הרב לא האריך הועד הנבחר הזה הרבה ימים. עם הכיבוש הסובייטי בשנת 1940 חוסל המוסד הזה כשם שחוסלו כל המוסדות היפים שלנו, אשר בעמל כה רב, עמל שנים, הקימונו לתפארת.

פרשת המאבק מסביב לארגון הקהילה בסקוריאן הכתה גלים סוערים בחיים הציבוריים של ביסרביה היהודית, והיא רשומה כאחד הפרקים השחורים בדברי ימיה של הקהילה היהודית בביסרביה. העתונות האידית והעברית, כגון: „אונער צייט" ו„ערד און ארבעט" בקישינוב, „טשערנאוויצער בלעטער" בצרנוביץ, „טריבונע" בבוקרשט „שורות" בבלצי, כל אחד לפי דרכו ולפי רוחו הוקיע את קלון מחריבי הקהילה בסקוריאן ועם זאת הרימו על נס את מלחמת הגבורה של חוג המתקדמים עם צעירי־ציון בראש, אשר ללא פחד וללא רתיעה מפני מלשינות עמדו על המשמר, נלחמו וניצחו.

בילוי הזמן של יהודי סקוריאן

בילוי הזמן של יהודי סקוריאן היה מיוחד במינו. לא זכתה סקוריאן לא לבתי קפה ולא לתיאטרונות, וגם בתי שעשועים אחרים לא היו בעיר. אף קולנוע היה חסר בעשרים השנים הראשונות של המאה הנוכחית. בלילות חורף הארוכים, לילות סגריר וסופות שלג היה היהודי מסתגר בביתו ומפיג את שעמומו ע"י תנור חם או מתוך עיון בספר (אם יודע ספר היה) או יושב בחוג משפחתו ושכניו ומשחק בדומינו או בקלפים. ובלילות קיץ הקצרים, עת האויר הדחוס והרווי אבק וצחנה בבית שם מחנק לגרונו, יצא לטיל לבדו או עם בני משפחתו על יד גנו של הגנרל „לישן". הנה בא לשאוף קצת אויר צח וליהנות כביכול מזיוו של „העולם הזה". לתוך הגן עצמו פנימה לא העז לבוא מפחד הכלבים עזי הפנים שרבצו ליד השער ושמרו עליו. בשבתות ובחגים היו מרחיקים לטייל והיו מגיעים עד ליער הקובלצ'יני, היו שבים משם מאובקים כאילו חזרו מדרך רחוקה, ועל כן מי שהפרוטה היתה מצויה בכיסו סר אל חנות הגזוז „גרנד" ומשיב את נפשו במנת גלידה קרה. ב„גרנד" זה הופיע

כעבור זמן מה מקלט הרדיו הראשון בעיר ובמחיר כמה פרוטות אפשר היה לקבל זוג אזניות ולהקשיב לחדשות העולם.

בתקופת הפליטים היו חובבי התיאטרון שביניהם מהנים מזמן לזמן את הקהל הצמא, ב„הצגה" (ספקטקל בלעז). מצאו באכסניה של האלמנה פינבלט אורוה גדולה, שכל ימות החול היו מתאכסנים בה העגלונים שבאו לסקוריאן, ובלילות שבת ובמוצאי שבת הועמדה לרשות השחקנים. לכבוד ההצגה היו מנקים את האורוה, מתקינים בה מקרשים מעין במה, וסדין לבן היה ממלא את מקום המסך. ואף שההצגות לא היו משוכללות מבחינה אמנותית, בכל זאת היו נוהרים אליהן המונים. האולם, כביכול, היה מלא תמיד מפה לפה, והשחקנים זכו למחיאות כפים בלתי פוסקות. מבחינה זאת יכלו להתחרות אפילו עם שחקני „הבימה". אצל יהודי סקוריאן בימים ההם היה משחקם זה מעין שיא האמנות.

ראה היהודי חיים אברמוביץ, יהודי שכל ימיו התפרנס ממלאכות קלות, כי התיאטרון הוא עסק מכניס רוח, עמד והפך את מחסנו הגדול למין אולם להצגות. התקין בו במה קבועה עם מסך כדרך בתי תיאטראות בעיר, והזמין אליו את החובבים. מאז היו מזכות את סקוריאן בביקוריהן גם להקות מקצועיות מחוץ למקום. להקה שבאה לסקוריאן קנתה לה זכות ישיבה, כמעט זכות אזרח לזמן ממושך. לולא בואה של להקה חדשה מי יודע אם בכלל היתה הלהקה הקודמת עוזבת את העיר. כך היתה דרכם של אנשי סקוריאן: משהתרגלו לדבר, קשה היתה עליהם הפרידה ממנו.

גם אספות ציבוריות, כגון לפני בחירות של הרב מטעם, ראש העיר, ועד הקופה עממית ובסופו של דבר הקרנות הציוניות, שעד אז נערכו בבית הכנסת הטורגובי, עברו לאולמו של אברמוביץ. כך הפך אולמו של אברמוביץ למין „תלפיות".

במשך הזמן הצטרף לאברמוביץ זה, בחור צעיר מ. זיצר שמו, אשר התגלגל לסקוריאן עם אחת הלהקות, והשתקע בה. כאדם קרוב לחוגי השחקנים בא בדברים עם להקות שונות וביניהן אף מפורסמות. אף קולנוע קבוע סידר באולם, שפעל בפרקים שבין להקה ללהקה, מאז היה מקום קבוע להפגת השיעמום.

אך לא ארכו הימים והשלום בין השותפים הופר. מה עשה אז זיצר הלך ושכר לו את האורוה הגדולה של הפריץ פלבסקי יחד עם שדרות העצים שמאחוריה, תיקן ושיפץ את האורוה וגדר את השדרות שמאחריה. את האורוה הפך לאולם הצגות ואת השדרות למקום טיול בימי הקיץ החמים.

אותו יום שבת, אשר בו נפתחו השדרות, היה מעין חג בעיר. אנשי העיר מקטן ועד גדול באו להשתתף בפתיחת הגן, שהפך במשך הימים לשם נרדף עם גן העיר.

עוד קודם לכן היו נוהגים ארגונים שונים, בעיקר ארגונים ציוניים, לשכור אחד הגנים המעטים שהיו בעיר ולהכריז על יום טיול בו. צרים וקטנים היו הגנים הפרטיים בסקוריאן, ומספר עציהם היה מצומצם ורובם יבשים. לא חסרו ביניהם גם שיחים דוקרניים ובכל זאת צריך היה לראות את התורים הארוכים שהזדנבו ע״י הקופה למען זכות בכרטיס כניסה לגן זה, אשר על פי רוב היה הקהל עומד בו צפוף, האויר היה בו דחוס, ויהודי שיצא משם לאחר „טיול" בו, היה טבול בזעה כמי שיצא מבית מרחץ. אף על פי כן לא מנע הדבר מן היהודי לבוא גם בפעם הבאה למעין טיול כזה. כי על כן צמא היה לדבר „מבדח" ומרחיב הדעת, לשינוי אורח החיים הקפואים בסקוריאן. משום כך היה מוכן אף לקנות ובכסף מלא לא רק בילוי זמן ממש אלא אף צל של בילוי זה. ברור, כי לאחר הקמת אולם „זיצר", סר חינו של אולם אברמוביץ ועד מהרה נסגר וחזר לקדמותו — מחסן ככל המחסנים. אולם גם תחת ידו של זיצר היו סובלים לא מעט. את אולמו לא אהב להשכיר ולכל דבר צריך הוא להיות שותף. רצה ארגון או מוסד לערוך נשף או חגיגה לטובת צרכי הארגון או המוסד, היה מוכרח את חלק הארי באחוזי ההכנסה להפריש לזיצר. באה להקה העירה — תרומה ומעשר לזיצר. התחילו הלהקות להוקיר את רגליהן מסקוריאן ואף המוסדות התחילו לוותר על חגיגותיהן, שהכנסותיהן נאכלו בחלקן הגדול ע״י בעל האולם. המצב הזה נמשך עד שנבנה האולם הגדול שע״י ביה״ס „תרבות", אשר מן הרגע הראשון עמד לרשות כל פעולה תרבותית, ומאז כל הרצאה, כל נשף, כל משפט ספרותי וכן כל חגיגה נערכו בו. בימים ההם נתארגנה ע״י הסניף „תרבות" קבוצה דרמטית מבין בוגרי ביה״ס והגמנסיה, אשר במשך שנים נתנה הצגות מן הרפורטואר הספרותי לטובת המוסד וליתר צרכי „תרבות" במקום. להקה זו חינכה וטיפחה כוחות תיאטרליים מוכשרים, אשר במשך הזמן היו בלי ספק תופסים מקום על במות תיאטרליות מפורסמות, לולא השואה שקיפחה את חייהם הרעננים. עם אלה נמנו החובבים נטע שרמן ז״ל, יצחק כהן ז״ל, ויבדלו לחיים פנינה הורנשטין, דב גרוסמן ואחרים, אשר התמודדו אפילו להציג את „טוביה החולב" ו„קשה להיות יהודי" לשלום עליכם, ובהצלחה רבה.

בעיקר נחוגו באולם זה כל החגים העבריים. מי שלא ראה את טקס ההקפות בליל שמחת תורה באולם, — לא ראה שמחה יפה מימיו. מכל חוגי

הקהילה למיניהם, מרב העיר ועד חברי „השומר הצעיר" באו לשמח בערב זה של שמחת תורה, שהיתה בו גם שמחה וגם תורה, ופעם נקלעה אלינו בחג זה אורחת מארץ ישראל והודתה, כי שמחה טבעית כזאת לא ראתה אף בארץ.

כך נערך באולם מדי שנה בשנה נשף הפורים המסורתי שהיה קודש לצרכי תרבות. גם ה„סדר" הציבורי מטעם הסניף „צעירי ציון" נערך בו כל פסח. לכל החגיגות האלו נמשך קהל רב, ומתוך „לא לשמה" באו „לשמה" ונרכשו רבים כידידי הציונות והתרבות לכל ימיהם.

מובן שהאולם הזה היה פתוח לכל ארגוני הנוער הציוני במקום, בעיקר בימי חג ועצרת. אבל לנוער מאורגן זה היה עוד מקום מיוחד לבילוי זמנו. נוסף על מועדוניהם המיוחדים, אשר בהם בילו את הזמן בשיחות, בשירה ובריקודים רכשו להם עוד מעין מקום מרכזי לכולם — את ה„שיפוט", זה היה בקעה נאה וארוכה בין שני רוכסי הרים מתפתלים לא רחוק מן העיר. באמצע בקעה זו עברה אמת מים, וליד אמת מים זו בבקעה קבע לו כל ארגון את מקומו. מקומות מיוחדים היו שם לגורדוניה, לשוה"צ, לנוער הציוני, לדרור, לביתר ואף לפרחי הקולטור־ליגה. הנה באו כאלו להנפש קצת מעמל ההרצאות והשיחות, הויכוחים והשירה, אבל על פי רוב בא כאן בחיק הטבע ההמשך ועוד ביתר שאת, ולפעמים גם לשם פורקן עודף המרץ התעורר ויכוח כללי בין ארגונים שונים שלא תמיד נגמר בשקט ובשלום.

כמה סודות כמוסים של חיי נעורים שנתקפחו מרחפים שם בין רוכסי ההרים ההם, כמה גורלות נחתכו ע"י פלג המים שם וכמה חידות סתרים נשארו תקועות בין הסלעים ההם!

וכיצד היו מודיעים או מכריזים בסקוריאן?

לוחות מודעות עוד לא היו בעיר, וכל דבר חדש היה מתפרסם באמצעות הכרוז, שהיה מעין לוח חי ונע. שנים רבות שימש בתפקיד זה ראובן הכרוז. זה היה יהודי עיור למחצה, מתון בהילוכו ובעל חיתוך דיבור כמתוך חבית ריקה. ומפיו של יהודי זה היו מקבלים תושבי העיר את החדשות. כשראו את ראובן זה צועד באמצע הרחוב, פוסע את פסיעותיו הרחבות והקצובות ידעו, כי דבר חדש בפיו, ואז הופנו כל העינים אליו וליווהו עד המקום הקבוע להכרזותיו (מעין במות קבועות לו ללא כל סימן) וכשפתח ראובן את פיו נשתתק כל העולם. לעזאזל כל המודעות הצבעוניות שבערים הגדולות. קולו

של ראובן המתון והקצוב עלה על כולן, היה נישא למרחקים וחודר אף לפני ולפנים של מסתרי הבתים. ואילו נתנה זכות הבחירה ליהודי סקוריאן לבחור בין מודעות קיר לבין הכרזותיו של ראובן, היה בלי ספק הרוב נוטה אחרי ראובן.

אכן, לא פעם בישל יהודי זה בהכרזותיו דיסה כזו, שקשה היה לעכלה בשל תערובת המינים שלא תמיד הצליחה אצלו. חסכן היה ראובן מטבעו, בעיקר בלשונו, ועל כן אם נזדמנו לו שתים או שלש הכרזות ביום אחד, היה כורכן יחד וב„חדא מחתא" היה מודיע על שלשתן יחד. לא פעם היה מזווג „מת מצוה" עם אספה כללית שלפני בחירות. פעם אחרת צרף להכרזה על הרצאה אמבטיות חמות — בבית המרחץ, פעם שלישית כרך את פתיחת ביה"ס עם פתיחת בית שחיטה חדש. ליצני הדור היו דורשים את צירופיו כמין חומר ומסמיכות הפרשיות עשו מטעמים להנאת הציבור. ופעם הביא אפילו את הציבור לידי בהלה ממש.

היה מעשה ולסקוריאן בא ציר הפרלמנט הרומני מ. לנדאו להרצות לפני הבחירות אל הפרלמנט. כמובן, בין המוזמנים הראשונים היה הכרוז ראובן, הלא בלעדיו לא תוכל להתקיים שום הרצאה. התחיל השעור עם ראובן בענין ההכרזה: עליו היה להכריז, כי הערב ירצה באולם אברמוביץ הדפוטט לנדו מקישינוב. קשה־תפיסה היה ראובן והיה רגיל להחליף את האותיות. וכשנזרקה מפיו, לאחר שמיעה ראשונה, שגיאה, לא תעקרנה לעולם. כלל היה: מלה שעלתה פעם על לשונו של ראובן לא תורידנה עוד. גורל כזה קרה למלה „דפוטט". משום מה נפלטה מפיו בקריאה ראשונה „לפוטט", החליף את ה„ד" ב„ל" וללא תקנה. את המלה לקציה רצה לבטא דוקא בפתח לקציה. ולאחר שעה של חזרה ושינון יצאה מפיו הכרזה כזאת.

„הערב יקרא ה„לפוטט" „לונדון" לקציה באולם אברמוביץ שבקישינוב".
מכיון שהדברים לא היו מובנים כל צרכם ובהבלטה יתרה נשמעו המלים „לונדון" „קישינוב" „לקציה" החליטו אנשים, כי הנידון הוא אקציה וניתך מכל הצדדים מטר שאלות: מי מחלק אקציות? איפה מוכרים אקציות, מקישינוב? אקציות מלונדון. פונים אל ראובן, והוא שותק. דרכו היה לא לענות ולא להפסיק בין הכרזה להכרזה, כיהודי חרד בין קריאת שמע לתפלת שמונה עשרה. ממשיך לו ראובן לצעוד עקב בצד אגודל עד שמגיע לתחנה הבאה ושוב אותה ההכרזה ללא שינוי קל. זכרון נפלא היה ליהודי זה. לא היה מאבד אף טיפה, לא היה מפיל נדנוד קל משעורו ששינן לעצמו.

לאחר מותו בא במקומו כרוז צעיר ליב קלינגל שמו, ובאמת כשמו כן

הוא, היה מצלצל בקולו כפעמון. כקודמו אף הוא לא ידע צורת אות, אבל תמורת זאת היה שונה באופן הילוכו. בניגוד למתינותו של ראובן היה ליב פחזן ומהיר תנועה. לפתע פתאום היה מופיע בלב הרחוב, מצלצל בקול הפעמון שלו בחטיפה והיה נעלם. איש לא ראהו בבואו ואיש לא ראהו בהעלמו. לא פעם היו מתאוננים על כרוז זה ובשעת מעשה היו מזכירים את ראובן ומונים את שבחיו. „חבל על דאבדין" — אמרו.

ראו הארגונים השונים שהכרוז החדש גורם תקלה רבה קמו ועשו כמתוקנים שביתר הערים והתחילו להשתמש במודעות, רובן באותיות כתיב ומעוטן באותיות דפוס. התקנה הזאת חלה כמעט לפני חורבן הקהילה. לא זכו יהודי סקוריאן ליהנות הרבה מתקנה זו.

סיום

אלה הם דברי ימיה הקצרים של קהילת „סקוריאן" בתקופה של בין מלחמה למלחמה, ימיה הטובים והרעים גם יחד. כצל האוחז בעקב האור ורודף אחריו לבלעו, כן אחז כל הימים היצר הרע בעקב היצר הטוב, החלק ההורס רדף אחרי החלק הבונה, הצד העריץ הצר את צעדי הצד החברתי, אבל לא יכל לו, כי על כן היסוד היה איתן, החומר היה טבעי והמלט היה חזק ועל כן הדבק היה טוב כדי לעמוד בפני גלי הזעם אשר התרוממו כל פעם לבלעו. אך עם הסיפוח הסוביטי, ביוני 1940 הוכרע הכוח המשולש הזה, ועם בוא הגלים הזידונים של קלגסי היטלר בעוד שנה, נשבר הכוח כלו. קהילת סקוריאן נמחתה מתחת שמי ד', בניה הוצגו קודם ככלי ריק ואחרי כן ככלי מלא בושה וחרפה, עד כדי אבדן הפרצוף האנושי. בעירום ובחוסר כל הוגלו מקנם, ערומים ויחפים, רעבים ומוכים גורשו ונדדו עד אפיסת הכוחות ממקום למקום למעבר לדניסטר, בהשאירם על הדרכים האבלות קרובים וידידי נפש, מזי רעב ומדוקרי חרב, כמאכל לכלבים ולעוף השמים. רק חלק קטן, פחות מעשיריה, אשר ידע להתגבר על העינויים הלא־אנושיים ברחבי טרנס־דניסטריה, שב מעמק העכור מדוכא ומושפל עד עפר. ברובה הגודל התלקטה שארית הפליטה — אלו השבלים הבודדות — אחת־אחת במדינת ישראל. אכן, מפוזרות הן אלו 600 נפש, עם שרידי חרב, בכל חלקי הארץ, אבל הזכר של חיי עבר יפים מאחד אותם לחטיבה אחת, ושנה שנה מתאספים הם בכנוסם להתיחד עם הדמויות היקרות, שהלכו לבלי שוב. ע"י כך קבלו עליהם שרידים אלה להנחיל לעצמם וגם לדורות הבאים את יופי דמותם ואת הוקרת זכרונם של כל אלה שהיו וחיו וקודם זמנם, באורח לא אנושי ואכזרי, נעקרו מתוכם.

זאב אגרת

ה ש ו א ה

נרשם ע"י ז. אגרת **מפי עדי השואה:**

ש. פקר, מ. בלינדר, ע. קויפמן, ר. סטוליר, נ. גלוז, ש. פיש, ו. בר־רצון (ברוצ'ין), א. פקר.

מפי שינצי פקר

בשישי ליולי 1941 נכנסו החילים הראשונים מחיל החלוץ הרומני־גרמני לסקוריאן.

פחד מות אחז את האוכלוסיה היהודית למראה חיל החלוץ הרומני־גרמני שנכנס לסקוריאן. כל אחד חש, כי צעדי השואה ממשמשים וקרבים, בעיקר, כשראו, שתכף לאחר הופעת הצבא התחילו זורמות קבוצות של אכרי הכפר הקרוב. הקבוצות התרכזו באמצע השוק ולפי האות התחילו במלאכת השוד. הקרבן הראשון היה ביתו של מיכאל ברמן — בעל חנות של שעונים ותכשיטים שונים. כנראָה לקחו את לב הפורעים תכשיטי הזהב. מכאן הלכו הפורעים מבית לבית ומחנות לחנות. ראשית מעשיהם היתה ניפוץ שמשות ושבירת דלתות, ואחר כך שוד והריסת כל מה שנזדמן בדרכם. גם ביתו של הד״ר זיסמן נפגע באותו יום. ביום השני גבר קצב הפרעות, אל איכרי הכפר הקרוב הצטרפו איכרי יתר הכפרים הסמוכים, כגון קלוקושנה, אנדראוץ, אוקינצה, ואחרים. ובראש וראשונה הקצפים. הפורעים באו בעגלות והוציאו מן הבתים כל מה שאפשר היה להוציא, אף את הרהיטים. לא השאירו בבתים מחוט ועד שרוך נעל. כמובן, עזבו היהודים את בתיהם וברחו על נפשם, על פי רוב מחוץ לעיר, הסתתרו בנחלים ובבקעות, בשדות ובגנים. יש לציין, כי אלה שברחו ובקשו מקלט אצל ידידיהם הנוצרים, גורשו משם בחרפה, וקשה לדעת אם מתוך פחד, ואם מתוך אכזריות ושנאה כבושה. כך גורש הד״ר זיסמן, כשבא עם משפחתו לבקש מחסה אצל ידידו הנוצרי הד״ר נימן. עמדה אשת הרופא בפתח ביתו ולא נתנה להם לעבור על הסף — דבר שחתך אחרי כן את גורל המשפחה האומללה. לשבחו של הד״ר נימן יש להגיד, כי התחנן לפני אשתו, שתרחם על ידידיו האומללים, אבל ההיא, שהיתה מפורסמת בשנאתה ליהודים עוד מאז, עמדה כחומה ולא נתנה להם להכנס.

באותו יום נפלו הקרבנות הראשונים. החלל הראשון היה נטע שרמן, אשר נורה על יד ביתו של פינוס בידי חיל רומני. חמד החיל האכזר את נעליו המצוחצחות של שרמן ובדרך זו הוא זכה בהן. כנראה חפש לו שרמן מחבוא ברחוב צדדי זה ומצא כאן את מותו. באותו יום נורו חיים לומצינסקי ובנו

של שלמה בליכמן, בנו של ליב רידר ומשה זלדין. כששקטו הפרעות או יותר נכון, כשנתרוקן הכל, חזרו האיכרים לבתיהם עמוסי כל טוב, ואז חזרנו גם אנו לבתינו, ולעינינו נתגלתה אז תמונה נוראה: הרס וחורבן, אף קירות הבתים היו הרוסים, כי על כן האמינו השודדים, שהיהודים החביאו את זהבם ואת כספם בתוך הקירות. הסתובבנו ערומים ויחפים, רעבים ומדוכאים. הרוב נשאר רק בכתנתו לעורו, בתוכם גם הד״ר גרבר, אשר לאחר מכן נספה בטרנסטדניסטריה. כשוך חמת השוד הודיע השלטון, כביכול, שכל יהודי יקבל פרוסת לחם. הלחם חולק בבית דוד הסנדלר, שגר ברחוב השוק. בעיני ראיתי את בתו היחידה של ליב רידר הולכת לקבל את מנת הלחם. בדרך פגשוה שני חילים גרמנים סחבוה לאחד הבתים ההרוסים, ושם התעללו בה. חילים אלה מצאו אחר כך בדרך את הדיין חיים פלאהם והכוהו מכות רצח בקתי רוביהם. אחר כך התחיל הרעב הנורא. חלק גדול מיהודי עירנו התפרנסו מאבק הקמח שאספו בטחנה המקומית. את הקמח שהיה מעורב בעפר אפו ואכלו. הרעב הלך הלוך וגבור ועשה שמות בקרב האוכלוסיה היהודית, אשר נשארה בערום ובחוסר כל. אמנם נוסד ועד זמני, אשר מקום מושבו היה בביתו של ירמיהו שרמן ובראשותם של הרופאים גרבר ולנדו, אבל טרם גילה הועד סימני חיים וטרם הספיק להתחיל בפעולה, באה הפקודה הנוראה, שעלינו לעזוב את סקוריאן.

יום אחד הקהילו את כל יהודי המקום במגרש הרחב של העיר החדשה (הפרור החדש) ובפקודת המושל הצבאי גורשנו לבריצ׳יאן. הלכנו ברגל מהלך של 20 ק״מ. קשה לתאר את העינויים של הזקנים, החולים והטף, שהיו מוכרחים להדביק את מלויהם, שרכבו על סוסים.

בבריצ׳אן מצאנו עוד יהודי המקום בבתיהם. כנראה, סבלו הם פחות מפגעי השוד. ישבנו בבתיהם יחד אתם כשבועים. היחס של יהודי בריצ׳יאן היה יפה — אנושי. כנראה, האסון המשותף קרבנו לאחים בצרה, והם חלקו אתנו את פרוסת לחמם האחרונה.

פתאם באה הודעה, כי יהודי סקוריאן חוזרים לבתיהם. שמחנו מאד, אף כי ידענו שבתינו הרוסים, אבל עצם המחשבה שחוזרים עודד. כל הלילה הלכנו בכיוון לסקוריאן ועם בוקר הגענו עד לשערי העיר. פה עצרונו ולא נתנו לנו להכנס פנימה. כעבור כמה שעות הפנו אותנו פתאם לעבר הדניסטר. קולות האנשים בקעו שמים, ובעיקר קולות האמהות עם תינוקותיהן על זרועותיהן. עיפים ויגעים שרכנו את דרכנו עד שהגענו לפנות ערב לכפר קוזלוב, אשר מעבר לדניסטר. גשם שוטף נתך ארצה, ואנחנו נשארנו בחוץ כל

הלילה. באותו לילה מתו כמה אנשים זקנים, אשר לא יכלו לעמוד בפני התנאים הקשים. מקוזלוב שלחו אותנו למוהילוב. פה חלקו אותנו לכמה מחנות. מחנה אחד הוחזר לביסרביה ונשלח לידיניץ מקום שם הוקם מחנה הסגר גדול. מחנה שני נשלח לורטוז׳ין. אלה שנשלחו לידיניץ נשארו שם בערך 6 שבועות עד לאחר החגים.

בימים ההם נתקבלה פקודה מאת המושל המחוזי לטהר את אדמת ביסרביה מיהודיה, ואז התחילו לדפוק אותנו שוב לעבר אוקראינה. ערומים ויחפים. מעונים ורעבים, היינו נאלצים לסחוב את עצמותינו השבורות בגשם ובקור הסתו ימים ולילות עד שהגענו לעיר ימפל (אוקראינה). בדרך בורה השיל ספיבק ולא רחוק ממנו נפל גדליה קרימר, הנקרא איש ווזדאוץ. נתקלנו בדרך זו בהרבה גויות, אשר קשה היה להכירן, והן היו מאכל לכלבים.

פרק מיוחד הוא היער בקסאוץ — בית הקברות הגדול לאלפי יהודים ולאלפי טרגדיות של אנשים אומללים ואמהות אומללות, אשר כרעו ללדת על אדמה רטובה תחת כפת השמים ללא כל טיפול רפואי ואף סתם אנושי. יש לציין בכאב את היחס האכזרי של איכרי הכפרים, אשר במשך עשרות בשנים חונכו כביכול על מליצות יפות של אהבת האדם באשר הוא אדם. במגלים ובכילפים קדמונו וקצרו בנו על ימין ועל שמאל לצחוקם וללעגם של שומרינו. אולם בזה עוד לא היה די. גל הצרות גבר עם בואנו לימפל. אין בכוח אנוש לתאר את כל מה שעבר עלינו במקום הזה, שהוא היה השער לגיהנום עלי אדמות, הנקרא בשם טרנסדניסטריה.

מימפל התחילה הנדידה הנוראה. במשך שבועות נדדנו בקור החורף האוקראיני מכפר לכפר ומעיר לעיר עד שהגענו סוף סוף אל המנוחה כביכול, אל מחנה ההסגר המפורסם במעשי אכזריות — פבליבקה. שם הכניסונו לדיר של חזירים, גדול ומרווח, אבל פתוח לכל הרוחות ללא דלתות וחלונות. בינתים הגביר את קרתו החורף הזועם, ואנחנו ערומים ויחפים. שכבנו צפופים על הרצפה הקרה ותחממנו בגויותינו איש את רעהו. מי שזכה בסחבה לכסות את מערומיו ולחמם קצת את גופו המגולה היה מאושר. הרעב, הקור והזוהמה עשו קנוניה ביניהם ופגעו בנו בנשקם הכבד — מגפת הטיפוס. בכפר עצמו לא היתה לנו דריסת רגל. שומרי הגבולות הביטו עלינו בשבע עינים, ומי שהעז לפרוץ את הגדר והתחמק מן המחנה, צפוי היה לסכנה הן מצד שומרי החומה והן מצד איכרי הכפר. בלילות היו מבקרים אותנו פראי האוקרינים, שהיו מקימים את הגברים ממשכבם ומענים אותם עד מות מתוך דרישה שיתנו להם את שארית כספם, ומשלא יכלו להוציא מידיהם לא כלום היו

מוציאים אותם ערומים החוצה ומכריחים אותם להתעמל בבוץ ובקור. באחד מתרגילי התעמלות כאלה הרגו את אשתו של ירמיהו שרמן ואת בנה בנימין שחטו. רבים מאתנו קפאו בקור. בעיקר פגע הקור ברגלים, ועל כן שכבו רבים ולא יכלו לזוז ממקומם. רגליהם קפאו ולא יכלו פשוט לקום. מן האנשים שהיו קרובים אלי במחנה הזה ומתו במיתות משונות הם: יעקב הויכמן ומשפחתו, יהודה פלישמן ומשפחתו, מנדל קהת ומשפחתו הלמן ומשפחתו, אריה הורנישטין ואשתו ריזל, ישעיהו הונורצקי ומשפחתו, רחל שנידר עם שתי בנותיה, מרים וחיה, גם חתנה בויקל מת, מרדכי ויסברג, אשת ב"צ הוכמן — אסתר, אשת שלמה חלפן, חיים וחינה גרינברג, פיגה ומינה טנדס, יחיאל פקר ושני בניו טוביה ומנדל ועוד רבים מאנשי סקוריאן שקשה לי לזכרם. אני עצמי לא פיללתי שאהיה עוד בין החיים. בדרך נס ניצלתי.

עבר החורף ותור האביב הגיע. מספר הנשארים בחיים היה קטן. האיכרים לא שבעו, כנראה, דמנו, והחליטו לחסל אותנו כליל. בלילה אחד הציתו את המחנה מכל העברים. רק מעטים נמלטו אל הכפרים הסמוכים. במקרה הייתי גם אני ביניהם. כאלמנה עניה וחלשה הייתי צפויה למות בטוח לולא חמלתם של אנשים טובים עלי והם יוסף קויפמן, צבי אלשטוט ויוסף שכטמן, שעזרו לי בעת צרה, וע"י כך ניצלתי.

כל זה רק חלק קטן, ממש כטיפה מים הצרות, אשר עברו עלי ועל כל אלה שהיו במחנה ההסגר פבליבקה.

מפי מרדכי בלינדר

במשך היומים הראשונים נורו בסקוריאן כ־90 יהודים. עם כניסתם לסקוריאן פנו השלטונות הרומנים אל אכרי הכפרים קולוקושני, אוקניצה, דנז׳ין, קובולצ׳ין ווסיליב — כפרים שהצטינו בשנאתם ליהודים מאז, שיבואו לעשות פרעות ביהודים, ושכרם יהיה רב. בתחילה לא נענו האיכרים להזמנה זו. פחדו פן יחזרו הבולשביקים ויעשו בהם שפטים, אבל לאחר שהרומנים יחד עם הגרמנים הפצירו בהם והציעו את עצמם ללכת לפניהם ולהיות להם למגן, נאותו רבים מן האכרים. במשך 3 ימים רצופים שדדו ולקחו מכל הבא בידיהם. לאחר שניצלו והריקו את הבתים, התחילו לרדוף אחרי היהודים ברחובות, להפשיט מעליהם את בגדיהם ולהניחם אך עם הכתונת לעורם. רבים מן הפורעים פנו בצחוק אל קרבנותיהם ואמרו: „היכן אלוהיכם, יבוא ויושיעכם מידינו! כנראה אף הוא מאס בכם ועל כן לא יקם את נקמתכם מידינו״!

ביום השלישי הוציא המפקד הצבאי פקודה, כי על כל היהודים לבוא אל בית הקברות היהודי, ומי שלא יופיע — אחת דתו להמית. כשבאנו אל המקום המיועד צוה לחיליו המזוינים להקיף אותנו. והוא עצמו יצא והודיע: הואיל ומבין היהודים ירו ופגעו באוירון רומני, על כן הוא דורש שיוציאו הנאספים תו״מ מקרבם את הפושע, ואם לא — יירו כולם במקום״.

כמובן לא נתמלאה דרישתו, כי על כן הדבר היה בדוי מראש. אז נתן פקודה לירות בנו. נפתחה אש עלינו, אבל אף אחד לא נפגע. הכדורים עפו מעל לראשינו. כנראה, אך לצון חמד לו האיש. עם תום המשחק המחריד הכריז, כי טוב לבו לא נתן להרגנו, אבל הוא מתרה בנו, שאם יישנה הדבר לא תהיה לנו כל חנינה.

בלב פועם קבלנו את האזהרה וחזרנו, כביכול, הביתה, ערומים ויחפים, רעבים ובזויים.

למחרת היום נקראנו שוב לבית הקברות, והפעם אך הגברים בלבד. התמונה היתה נוראה. מחנה של אנשים ערומים, אבלים וחפויי ראש, הובל בלוית משמר מזוין, ומאחריו מחנה של נשים וטף, אשר לא ניתן לו להתקרב

אלינו. צעקת המלוות בקע שמים, כי שמועה נפוצה, כי לפי פקודה מגבוה יירו הפעם כל הגברים. כשהגענו לבית העלמין ניתן צו לשכב על האדמה, ולחילים נתנה פקודת „אש". ניתך מעלינו מטר של אש וגם הפעם אף אחד מאתנו לא נפגע, אבל במחנה הנשים היו התעלפויות וקולות עלו עד לב השמים, ושוב אותו המשחק: הודיע, כי גם הפעם הוא סולח.

ביום השלישי כנס שוב את כל הגברים המבוגרים על יד העיריה וציוה עליהם להעביר תבות עם נשק מסקוראן לכפר וולושקוב — מרחק של 10 ק"מ. משא כל תבה היה 70 ק"ג, ואת המשא הזה נשאו בשנים וברגל. החילים על סוסים דפקונו ללא הרף וללא כל תחנה, אוכל לא ניתן לנו כל היום. בערב החזירונו הביתה ומי שפיגר מלכת אחרי הרוכבים ספג מכות ביד רחבה כיד החילים הטובה עליהם.

ביום הראשון לכניסת הגרמנים העירה ניסיתי בשבילים עקלקלים ודרך סמטאות אפלות להגיע לביתו של הד"ר זיסמן למען אטכס עצה אתו על המצב. בביתו של הד"ר מצאתי את כל בני המשפחה, ביניהם גם את גיסו שמשון זיסמן ואשתו ליובה. כלם היו מדוכאים והיאוש נשקף מעיניהם. דעתו של הד"ר זיסמן היתה כי במצב שכזה אין טעם לחיים עלובים ובזויים. טוב מהם המות ומוטב להפטר מחיים כאלה בעוד מועד ובכבוד. למסקנה כזו, הוסיף, הגיע גם הד"ר גרבר, אשר מזמן מחזיק בכיס בגדו כדורי רעל. לדעתו של הד"ר זיסמן הסכים גם גיסו שמשון. אבל נשיהם — סופיה וליובה — התנגדו לכך. לדעתן, את המות אין לאחר לעולם.

נפרד מהם ולא פילל כלל, כי דעת הגברים תכריע ותנצח, למחרת היום לא היו ארבעתם בחיים עוד. כנראה ניסו עוד את הקלף האחרון: לבקש מחסה בבית הד"ר נימן, וכשגם הקלף הזה לא הצליח (לפי השמועה גורשו מן הבית ע"י אשתו של נימן שהיתה מפורסמת בשנאתה ליהודים), נפלה ההחלטה הגורלית. ארבעתם נקברו בקבר אחד ללא לויה, ועד היום נשאר קברם ללא כל ציון.

בימים ההם התחבאה משפחת בלינדר עם עוד משפחות יהודיות ברחובות הגויים. כל הזמן התפרנסו משיירי האוכל, שהשכנים הנוצרים הגישו להם בגנבה.

בסופו של דבר ניצלה משפחת בלינדר ואתה יחד עוד משפחות אחדות בחסדו של קצין רומני, אשר אתו היה בלינדר זמן קצר עוד לפני הפלישה הסוביטית במקרה בקשרי מסחר.

וכך היה המעשה. זמן קצר לפני הפלישה הסוביטית לביסרביה היה

הקצין הנ״ל עושה עסקי מסחר עם בלינדר, היה קונה ממנו בהמות לאספקת הצבא הרומני. בפעם האחרונה נשאר לו חייב כמה אלפי ל״י. הדבר היה ביום ה׳, 21 ביוני שנת 1941. אור ליום ו׳ כלומר, 22 ביוני הודיע הרדיו על יציאת הרומנים מביסרביה וכניסת הסוביטים. כמובן, נואש בלינדר מן החוב, והנה ביום ו׳ אחרי הצהרים נודע לו, כי הקצין נמצא בבנק „ביסרביה״, ומוציא משם את שארית כספו. מיהר בלינדר לבוא אל הבנק ומצא את הקצין עומד כולו רועד וחיור כסיד. בראותו את בלינדר אמר, כי בא לסלק לו את חובו, אבל יש לו בקשה: הואיל והוא הולך בדרך לא ידועה לו ללא כל פרוטה בכיס, יעשה אתו חסד וישאיר אצלו בתורת הלואה או פשוט במתנה ששת אלפים ל״י, ואת החסד הזה לא ישכח לו לעולם. בלינדר הסכים להצעת הקצין נוכח לעגם המר של רבים, אשר ניבאו כי את כספו זה לא יראה עוד לעולם. הקצין הודה לו ונסע, ובשעת צרה נזכר בו ואת דברו קיים.

יום אחד, כשכל בני משפחתו של בלינדר היו סגורים בביתם מפחד הפורעים המשתוללים, נשמעה פתאום דפיקה על הדלת. בלינדר ניגש בלאט אל החלון ומבעד חרכי התריס ראה את הקצין עומד על יד הדלת. הוא נתן לו להכנס, וכשראה הקצין את בלינדר ואת בני משפחתו ערומים, נבהל מאד ולא יכל לפתוח את פיו. הוא ציוה למשרתו להביא להם תו״מ לחם ומצרכי מזון שונים, גם מעט כסף נתן לו והבטיח, כי בעוד יומים יבוא ויביא להם דברים נוספים. אמנם עמד הקצין בדיבורו, אבל כשבא ביום השלישי לסקוריאן לא מצא אותם עוד בעיר, כי על כן ביום ההוא בשעות הבוקר גורשו כל יהודי סקוריאן לבריציאן.

שמונה ימים שהו בבריציאן. גרו יחד עם יהודי בריציאן בבתיהם. משם עברו לכפר קוזלוב. מחוסר דירות בכפר או מתוך סרובם של האיכרים לאכסנם בבתיהם היו מוכרחים לשכב שם על האדמה תחת כיפת הרקיע ללא אוכל וללא שתיה ואף ללא אפשרות לעשות את צרכיהם. כל מי שהעז להרים את ראשו נורה מיד במקום. לאחר שלושה ימים הרשו להם לגשת אל פלג המים, שהיה בקרבת מקום. שם צוו לעשות את צרכיהם ומשם הותר להם לקחת גם מים לשתיה.

מקוזלוב נשלחו קבוצות קבוצות, בת מאתים איש כל אחת וחולקו בין הכפרים. כעבור כמה ימים יצאה פקודה חדשה: לכנס שוב את כל היהודים הנפוצים בכפרים ולשלחם לעיר מוהילוב. במוהילוב שוב מיינו אותם, חלק מהם הוחזר לסקוריאן וחלק כ־5000 איש בערך נשלח לסקזניץ. במחנה האחרון

היה גם בלינדר עם משפחתו ומשה בביטש עם משפחתו. פה סבלו מרעב באופן נורא. התפרנסו בעשבים ובסלק רקוב.

בהיותו בסקזניץ בא אליו שליח מיוחד מטעם הקצין הנ״ל ולקחו למוהילוב. בדרך למוהילוב נסע אתו ראש העיר של מוהילוב ומפיו נודע לו, כי בצידי הדרכים ובעיקר בתוך שבלי התבואה נקברים אנשים חיים, בעיקר אלה שעיפו מעמל הדרך ואין בכוחם להמשיך את דרכם הלאה ברגל. אמנם, מרחוק ראה הרבה יהודים יושבים על האדמה ומאפיסת כוחות אינם יכולים לקום. ביניהם הכיר את הרבנית, אשת ר׳ פנחסל ברוצין, את שלמה שוסטר ואחרים. אבל לא יכל להגיש להם כל עזרה, כי הוא בעצמו היה בסכנה, ורק חסותו של השליח הגנה עליו. פתאום הופיעו מבין השבלים 3 יהודים ופקדו עליהם לרדת מעל העגלות ולשכב בין השבלים עד שיודיעו להם, כי הם יכולים לזוז. כשעה הסתתרו בין השבלים, וכל הזמן שמעו הדי יריות. נשתתקו הקולות ואחר כך הופיעו מכוניות אחדות אשר עברו ביעף. באחרונה הופיעו אלה שלושת היהודים, אשר רמזו להם, כי הם יכולים כבר לזוז. כפי שנודע להם היו יהודים אלה קברנים.

בחזרם ממוהילוב, לא מצא בדרך אף נפש חיה אחת. הדרך היתה זרועה כולה שירי בגדים ונעלים.

במוהילוב נודע לו מפי הקצין בסוד, כי מטעם השלטונות העליונים הוחלט ליגע את היהודים בדרכים בצורה כזאת שאף אחד מהם לא יישאר בחיים. על כן יעץ לו לעבור עם משפחתו למוהילוב ובחסותו ינצל. לשם כך העניק לו רשיון מיוחד בכתב ובלוית חילים העביר את משפחתו ואת משפחות קרוביו למוהילוב.

כעבור כמה זמן נסע הקצין יחד עם בלינדר לסקוריאן למען יוכל להציל חלק מרכושו שטמן בקרקע חצרו לפני הגרוש. אמנם חלק מרכושו נמצא והעביר בעזרת הקצין למוהילוב. הוא ציין בצער, כי בבואו לסקוריאן ניסה להכנס לביתו של בימבולוב מי שהיה ראש העיר לפנים, וכל פעם לפני הבחירות הדגיש את אהדתו ליהודים — כעת ביקש ממנו מקום לנוח מעמל הדרך, אבל הלז מנע ממנו את הכניסה, תחת זאת קבל אותו בסבר פנים יפות בסרב — מי שהיה נושא המכתבים בסקוריאן, אף שהיו מרננים אחריו לשעבר, כי שונא יהודים הוא.

באמצעות הקצין הסתדר מר בלינדר במוהילוב והתחיל לעסוק במכירת עיתונים. במכירה זו שיתף אחר כך כעשרים משפחות מיוצאי סקוריאן, שמצאו בעסק זה כל זמן היותם בטרנסדנסיטריה את פרנסתם. יש להתפלא,

כי דוקא במוהילוב ובסביבתה התהלך הכסף הרוסי ומחיר כל רובל רוסי היה 40 ל״י רומני. בענף זה עסקו אחר כך רבים מהיהודים והעשירו. אגב, כל אלה שהיו בסקזניץ הוצאו אחר כך ליער הקרוב. חלק מהם נורה וחלק מהם גוע ברעב, בקור ובזוהמה, ביניהם הושמדו יחיאל רחמן ומשפחתו, יצחק ספרא, ב״צ וסרשטין והמשורר מרדכי גולדנברג.

כמובן, היו בין היהודים גם אחים נפשעים, אשר ניצלו את אסון אחיהם ועזרו בעקיפין ובמישרין לפורעים לבצע את זממם. אחד מאלה, שעל מצפונו רובץ עול כבד בגלל מותם של כמה מיוצאי סקוריאן, הוא בנו של מיכל קצב. אחד מקרבנותיו היה יהודה פלישמן ומשפחתו. יכתב האיש הזה לדראון עולם.

מפי עטיל קויפמן

ביום הראשון לכניסת הרומנים העירה הועמדו שני טנקים ליד ביתו של הד"ר מלמוד, במגרש שלפני מצבת הזכרון ע"ש הקצין פורקש נערכה אספת עם גדולה, בה הסיתו הנואמים את ההמונים ביהודים מחריבי הארץ וקראו לעשות שפטים בהם. התערבו איכרי סקוריאן בויכוח לטובת היהודים והתחילה התכתשות רצינית בין איכרי אוקניצה לבין איכרי סקוריאן. אלה האחרונים פחדו פן יחזרו הקומוניסטים לסקוריאן ואז יתנקמו בהם, אבל לאחר זמן, כאשר התחיל הצבא הרומני לזרום על ציודו המלא, וכאשר נודע, כי הסוביטים חצו כבר את הדניסטר ונסוגו בחפזון ובאי סדר. הצטרפו גם איכרי סקוריאן למחנה הפורעים והתחילו יחד אתם לשדוד את רכוש היהודים בקנה מידה גדול. השוד התחיל ברחוב השוק — מחנותו של מיכאל ברמן, חנות של תכשיטים ושעונים, ונמשך בערך שבועים. במשך הזמן העלילו על התושבים היהודים, שהם כאילו גזלו מידי אחד החילים את רובהו ואת יתר כלי נשקו. נלקחו כ־10 בני ערובה וביניהם ברוך אלקנוביץ — הרב מטעם האחרון בסקוריאן — ואברהם סקרינצקי. במשך ימים לא נתנו להם לא אוכל ולא משקה, ואך ביום הגרוש הכללי שחררום מבית הכלא וצרפום למחנה המגורשים. כשיצאו מבית הכלא היו שניהם לבנים כשלג, תוך ימים אחדים זרקה בהם שיבה.

הדבר היה בליל שבת של השבוע הראשון. גשם שוטף ניתך ארצה, ופתאום הופיעו רוכבים על סוסים וגרשו את היהודים מכל הבתים, כשהם כולם ערומים ויחפים. גרשום ודפקום עד לבית הקברות. פה הקיפו אותם חילים מזוינים במכונות יריה וכפשע היה בינם לבין המות. אך ברגע האחרון הופיע רוכב על סוס ובידו כעין פקודה להרפות מן היהודים ולשחררם.

בשבוע השני הוציאו שוב את כל התושבים היהודיים לרחוב בתי הכנסת ושם ערכו כעין מכירה פומבית של כל יהודי סקוריאן. כל איכר קנה לו יהודי אחד וברשותו היה להפשיט את כל בגדיו ואף לחלוץ את נעליו ואחר כך לעשות בו כטוב בעיניו. יש לציין, כי הפעם הסתפקו האיכרים אך

במהלומות קלות בלבד. את הנשים, את הנערות ואף את הילדות הכניסו לבתי הכנסת, מקום שם טמאון.

לאחר שבועים ימים אספו את כל היהודים, אנשים, נשים וטף על יד ביתו של איזיק קריגספלד ומשם גרשום ברגל לבריציאן. לנו בוזדואוץ. שם התנפלו עלינו „הפרמילטרים" (מעין גדנע שלהם) והכונו מכות רצח. לא מנעו את עצמם גם מהתעללות: בבקר הגענו לבריציאן. את יהודי בריציאן מצאנו עוד בבתיהם, ויש לציין את היחס היפה של יהודי בריציאן אלינו. את פרוסת לחמם האחרונה חילקו אתנו. כעבור שבוע החזירונו כביכול, אבל פתאום באישון לילה כיוונו אותנו לעבר הדניסטר — לעבר הכפר קוזלוב. כעבור יום הגיעו אלינו גם יהודי בריציאן. לנו בבקעת הכפר. ירד גשם סוחף בלילה ההוא, ואנשים טבעו במים וביניהם גם ילדים.

ביום השני הכניסונו למוהילוב, וכעבור יומים שוב לבסרביה, על הגשר מעל לדניסטר עמדו הגרמנים והכו את היהודים מכות רצח. רבים מן היהודים נפלו לתוך המים וטבעו. הנשארים בחיים הגיעו לורטוזין, שם שהו 6 שבועות בתנאים נוראים ובעבודות פרך. מן הגברים דרשו להעלות אבנים גדולות וכבדות על ההרים הגבוהים שעל גדות הדניסטר, וכל מי שלא עמד במבחן נורה במקום. בשל התנאים הקשים בורטוזין פרצה עד מהרה מגפת טיפוס ודיזנטריה, אשר הפילה יום יום מאות אנשים. הרעב והקור, הזוהמה והצפיפות עשו שמות. מ־1520 איש, שהיו במחנה ורטוזין נפלו כמחציתם. אחר כך גורשו מחנות מחנות לפי מספרים מסומנים. המחנה שהלך בכיוון מוהילוב השאיר בדרך חללים רבים, האחרונים בשורה מצאו בדרך אברי אנשים וגויות אכולות ומכורסמות ע״י כלבים, ואלה שהלכו בכיוון רזינה נורו כולם כאיש אחד. מכל אנשי סקוריאן שהלכו בדרך זו, כלומר בדרך רזינה, נשאר בחיים אך אחד, והוא שלום ברונשטין. מפאת היותו הבריא ביניהם הצליח לעמוד בכל הנסיונות הקשים.

ממוהילוב נדדו בדרכים לא דרכים, בשדות וביערות כחודש ימים עד שהגענו למחלבה באובודיבקה. בדרך זו, כלומר ממוהולוב לאובודיבקה הכניסו אותנו ליער קסאוץ. ביער זה שהינו שלושה ימים. הקור גבר, אוכל לא ניתן לנו, וגם מים לא ניתנו. פעם הביאו חבית מים לחלוקה בין האנשים הצמאים והרעבים. התנפלו האנשים על החבית והיתה סכנה שהמים ישפכו ואף אחד לא יהנה. התערבו החילים בענין והכו על ימין ועל שמאל, בסופו של דבר היה דם הפצועים רב מהמים שבחבית.

ביער בקסאוץ באה ועדה, אשר דרשה מן היהודים את שארית הכסף

והזהב אשר הצילו אתם. התחילו החיפושים. חפשו בכל מקום ואף במקומות הנסתרים שבגוף, בעיקר אצל נשים. בעקבות החיפושים האלה רבו החללים. מאחרי גדר ותחת כל עץ התגוללו גויות, והשובים לא נתנו לקברם. מספרים, כי באותו יער ניסה ר׳ יצחק ספרא לעשות חסד של אמת עם אחד החללים, נודע הדבר לשלטונות ונקרא לחקירה. תוצאות החקירה היו מכות רצח.

מיער קסאוץ נדדו לאובודיבקה. שם הכניסו אותנו לדיר של חזירים. בימים ההם היה כבר החורף במלוא תקפו. הדיר היה פתוח ללא דלתות וללא חלונות. לאנשים לא נתנו לצאת לעשית צרכיהם וגם את המתים לא נתנו להוציא לקבורה. כך שכבו יחד מתים וחיים, איש איש על יד מתו, איש איש על יד צואתו, איש איש ופרעושיו וכיניו ללא אוכל וללא משקה במשך שבועים.

מאובודיבקה שלחו חלק לציצלניק. שם הפיצו אותנו בין הבתים, אבל כמעט כולנו חלינו במחלת הטיפוס. שם מת חיים קלינרמן, שלום שוחט, ברטה יתום ועוד רבים.

כעבור שבועים יצאה פקודה לזוז. הקימו את כל החולים ממשכבותיהם ובחום גבוה נשלחו ערומים ויחפים שוב למחנה באובודיבקה. ע״י אובודיבקה נמצא קולחוז דובינה. בקולחוז זה מת ל. גינצבורג, בריש פצ׳ינה אברהם סקריניצקי, סוניה דרז׳י ופרידה ברנשבסקה. בדרך לאובודיבקה ראינו בשדה את שמואל שברץ ואת אשתו מניה, שניהם מונחים גוססים. ביום השני הביאום מתים לאובודיבקה. באובודיבקה מת הד״ר גרבר ובנו בוזי.

מאובודיבקה הגיע חלק מיוצאי סקוריאן לברשד. בברשד הופיעו ספסרים יהודיים והודיעו, כי כל מי שיש לו תכשיטים יקבל תמורתם בית לדיור. כמובן כל זה היה מעשה מרמה, כי לא מצאו אף בית אחד ריק. נמצאה אך חורבה אחת בלי דלתות ובלי חלונות, ובחורבה זו הצטופפו כל הגולים.

בברשד נתארגן מעין ועד או קהילה, בראשה עמדו אנשי בוקובינה אשר סבלו פחות מיהודי בסרביה, ואליהם התיחסו השלטונות ביתר אמון. מאז הוקל קצת המצב, בעיקר לאחר החורף הראשון. אנשים התחילו לאט לאט להסתגל לתנאים, לקשר קשרים ולפעמים אף קשרי מסחר עם האוכלוסיה האוקרינית. בעיר זו ישבנו בערך 3 שנים עד שחזרנו עם נסיגת הגרמנים לבסרביה.

מפי רבקה סטוליר

ביום א׳ 1941/6/7 בבוקר השכם פרצו שני טנקים רומניים לתוך העיר. בהם ישבו כמה חילים וביניהם הקצף צוירוב. הוא הכריז ברוסית: כל היהודונים הם פקידים קומוניסטיים, מות להם! אחריהם הלך מחנה של איכרי העיר ובראשם הכומר המקומי. אליהם נלוו גם אנשי הכפרים קולוקושני, אנדריאוץ ושאר הכפרים הסמוכים. ע״י מצבת הזכרון שברחוב הוולוסט נערכה אספת עם גדולה, ובה נשמעו נאומי הסתה ביהודים הקומוניסטיים. אחרי האספה התחיל השוד בכל חלקי העיר, וכנהוג — בלווי יריות ורציחות. הקרבן הראשון היה מתתיהו גוטניק, ואחריו בנו של ליב רידר. גויותיהם הירויות נמצאו על הגשר הקטן שע״י הבית הישן של הת״ת המקומי. את חתנו של חיים קוגלמן הרגו בפתח ביתו. באותו יום נהרג משה זלדין, שנורה ע״י ביתו כשחזר מקבורת אשתו זלדה שמתה יום לפני כן.

שדדו וגזלו. הפשיטו מעל אנשים את בגדיהם והשאירום ערומים ויחפים הוציאו הכל מן הבתים, ומה שלא יכלו לקחת אתם השמידו השודדים במקום.

את הביקור הראשון ערכו השודדים בשוק. במשך היום שדדו את כל החנויות. לאחר זה עברו ליתר הרחובות, בהם היו בתי מרזח וחנויות, ורק לפנות ערב הגיעו לפרור החדש. בערך בשעה 9 בערב התדפקו על הדלתות הקדמיות של ביתה באותה שעה הסתתרו בביתה השכנים הסמוכים: משפחת ברש, חרדק, פרלמוטר, פיש ואחרים. נשמעו קולות מבית שרמן. הצטמצמו כלם בחדר האחורי. פתאום נשמעה התפוצצות חזקה בלווי צעקות נוראות: „בולשביקים, פתחו את הדלת״. ברחו דרך הפתח האחורי והתפזרו בין חצרות שכניהם הגויים. היא ובתה דורה זחלו על הבטן עד שהגיעו לגנו של עורך הדין מימי. התחבאו בין השיחים. אבל אשתו של מימי הרגישה בהן ונסתה לגרש אותן באמתלא, כי היא חרדה לנפשה. נפלו לרגליה ובקשוה שתרשה להן להשאר. אולי ע״י כך ינצלו. ספרו לה, כי בביתו של פסי חתן השוחט נמצא יהודי צעיר והרגוהו בו במקום. נכמרו רחמיה עליהן והרשתה להן להשאר בין השיחים. התחיל לטפטף גשם ותחת הגשם השוטף ישבו כך כל

הלילה. לפנות בוקר שקטו קצת הרוחות. כנראה עיפו השודדים מעמל היום. התקרבו הן בלאט אל ביתן ומצאוהו כלו ריק. אף כסא לשבת עליו לא נשאר. הכל לקחו השודדים אתם. פתאום הופיע קצין רומני בלוית נער נוצרי. שניהם התנפלו עליהן וניסו לאנסן. הרימו קול צעקה. בתה התעלפה מתוך התרגשות רבה, אבל הקצין לא נרתע כלל ובמקל שבידו התחיל להכותן עד זוב דם. למראה הדם נתעורר עוד יותר הרוצח שבו, כוון מולן את האקדח וציוה עליהן לצאת החוצה, כדי לירות בהן. צעקו עוד יותר, ואמרו שמכאן לא יצאו. יירה בהן בבית.

בינתים נשמעו קולותיהן ברחוב. לא רחוק מביתן חנה מחנה צבאי וקורפורל פשוט, ששמע את צעקותיהן זנק הביתה, ובראותו את מעשה הקצין איים עליו ביריה, אם לא יסתלק מכאן. לפי דבריו נמסר כל האזור לרשותו ואין לזר, ויהא אף קצין, כל רשות לפעול בו. נכנע הקצין, ושניהם עזבו את הבית. נשארו הן לבדן בבית, שוכבות על הרצפה ובוכות, אשה לקראת רעותה. אחר כך לקחה ומרחה את פני בתה ביוד ואת שפתיה לכלכה בדיו כדי לכערה יותר. בכל זאת כרסמה עוד הדאגה בלבה: מי יודע פן יבואו אחרים ויתעללו בה. מה עשתה? הכניסה את בתה אל המחסן, שהיה מלא קליפות חמניות, כסתה אותה בקלפות עד למעל ראשה והשאירה למעלה פתח קטן למען תוכל לשאוף אויר. כך שכבה בתה בתוך הקלפות 3 ימים ושלושה לילות רצופים ללא אוכל וללא טיפת מים. והיא גופה הסתתרה בין גבעולי הסרפד שבחצר על יד המחסן, כדי לשמור על בתה מקרוב, כדי לשמוע את נשימתה.

ביום הרביעי ניסתה לגשת אל האמבטיה לקחת משם מעט מים, כי הגישה אל הבאר הקרובה היתה בחזקת סכנה. (היו מקרים ונשים ניסו לגשת אל הבאר, והתוצאות היו מרות מאד: אונס ורציחה.) הרגיש בה אחד השודדים ומהר להוריד מעליה את בגדיה. התחילה לצעוק ובשארית כוחותיה התאמצה להחלץ מתחת ידו. היא ניצלה, אבל בידי השודד נשאר שרוול חולצתה והמסרק שהוצא מתוך שערות ראשה וכמובן יחד עם פקעת שער.

כך השתוללו השודדים במשך שבועים ימים, שדדו וגזלו, אנסו ורצחו. כל מי שנזדמן להם בדרכם שלם מחיר יקר. מאלה שנשארו בחיים הפשיטו את בגדיהם והשאירום ערומים ויחפים. ככלבים מורדפים ומעונים רצו האנשים מחור לחור כדי למצוא מקום סתרה לנפשם. בדיוק עם תום השבוע השני הוציאו אותן מן הבתים והוליכום דרך שדות ויערים מורדפים ללא הרף ע״י מלוים נאציים, שהכום מכות רצח.

הצטרפו גם הן — היא ובתה — אל מחנה הגולים. ערומים ויחפים

רעבים וצמאים תעו בשדות וביערים, לנו במכלאות צאן ובדירי חזירים ולא פעם גם תחת כיפת הרקיע. בכפר מדינקוביץ מת מאפיסת הכוחות חתנו של שמעון קימלפלד זוניס ובקרבת בריציאן נורה יעקב הנפח מרחוב ברנובה.

הגיעו לבריציאן, אבל לא שהו שם הרבה זמן ותכף החזירו אותם לסקוריאן, מחנות מחנות חזרו. זה לא ידע על זה. אין מלים בפיה כדי לספר את כל התלאות שמצאו אותן בדרך זו. ע״י לישביץ נשברו רגליה של רבקה איפלמן. השודדים הפכו בכוונה עליה את העגלה עם המטלטלין של האנשים הזקנים, שהיו עמוסים עליה, כדי לשדדם, הספיקה להגיע עד קוזליץ, ושם מתה. עמד בעלה דוד על יד הגויה והתחנן לפני השובים שיתנו לו לקברה לכל הפחות, אבל הם בעטו בו בבוז והשליכו את הגויה המתה של אשתו בשדה מאכל לכלבים. באותו הכפר הכניסו את כל הגולים לתוך בקעה עמוקה. שם ישבו שלושה ימים רצופים בגשם שוטף ללא כל אוכל. רבים מתו בקור וברעב, על פי רוב מתו התינוקות. לא יכלו לדעת מי מאנשי סקוריאן היו בין המתים, כי על כן במחנה היה ערב רב של יהודים מכמה ערים. מבריציאן ומידינצי, מסקוריאן ומליפקני.

לאחר שעבר הגשם התחילו שוב להריץ אותם בשדות, אנשים נפלו כזבובים, כי כל מי שפיגר ללכת בורה במקום. עברו את הדניסטר והגיעו לכפר סקזניץ, במרחק 12 ק״מ ממוהילב. שם הכניסום למין קולחוז לשעבר. מסביבם הקימו גדר של תיל. בקולחוז זה היו גם גרמנים, והם התנקמו בגולים באופן אכזרי. על כל צעד ושעל ירו. לעיניה ירו שם את איטה פרימן ואת אשת פלברג מרחוב טורגובי. חטאם היה בכך שלא עצרו כוח ללכת עם המחנה. עברו ימים אחדים ושוב החזירום לביסרביה. הוליכום דרך ימפל. גם בימפל נרצחו יהודים רבים, אבל לא יכלו גם הפעם להבחין מי מן המתים היו מאנשי סקוריאן. קולות הפצועים בקעו שמים. מימפל הריצו אותם לורטוזשאן מחוז סורוקי. לאחר שכיבה ממושכת תחת כיפת הרקיע אכסנום בחורבות הבתים של יהודי ורטוזשאן שגורשו. בכניסה לאחד הבתים נהרג זלמן גרויסמן ע״י אחד החילים, שחשק בבגדיו הטובים. באותו יום נהרג גם דוד ויגדרזון (אשתו ובתו מתו שם אחר כך). שם מתו גם ישראל קלינמן וחתנו, בנו יוזי ואשתו מתו אחר כך. כעבור ימים אחדים מתו גם נחמה שולמן, אשתו של איזיק קריגספלד, דוד אפילמן, פתחיה שטרנברג, טוביה ויסמן ואשתו, חיים לומצינסקי, את בנו אברהם הרגו.

משם הריצון שוב אל הדניסטר. חצו את הנהר והגיעו לאובודיבקה. שהו

שם יומים. באובודיבקה מתו משה צ׳יקליג, בוזי גרבר, מרדכי לרנר נורה, מתו גם מסיה כהן ושני ילדיה. בתה לאה נאנסה ומתה.

עוד בדרך לברנובה נורתה בתיה שולמן, השיל ספיבק. בכלל מתו ונהרגו בברנובה כ־300 איש, ביניהם רבים מסקוריאן.

באובודיבקה נהרג ברוך אלקנוביץ, הרב מטעם האחרון בסקוריאן, בציבוליבקה מתה משפחת מנדל קהת. הראשון נפל הצעיר במשפחה ליפא, אחריו הבנות תמר ולילה והאב מנדל בעצמו. הבן הגאון עזי (עזריאל), נרצח. ובאחרונה מתה האם רעיה מתוך ענויים קשים של צום ממושך.

בכפר טרקנובקה גרו בדיר של חזירים. כל פעם התפרצו לתוך הדיר זאטוטי האוקרינים בלווי חיילים רומנים והתעללו בהם והכום ללא רחמים. אוכל לא ניתן להם ואף מים אי־אפשר היה להשיג, כי על כן שומרי המחנה לא נתנו לאנשים לגשת אל הבארות לשאוב מים משם.

הגיעו ימי אוקטובר. גשם וקור, עירום וחוסר כל. רבים לא יכלו לעמוד בתנאים אלה, בעיקר החלשים והחולים מתו בציבור. מת יחיאל רחמן ואשתו רחל, שלמה רחמן ואחותו שרה, ראובן טרכטנברוט, זלמן חדצ׳ניק, יהושע ויס — בעל חנות של צרכי ברזל ועוד רבים. בימים ההם היתה היא עצמה כבר חולה, צמודה למטה ועל כן נעלמו ממנה פרטים רבים ממאורעות הימים ההם. היא יודעת, כי במחנם שיצא מסקוריאן היו לפי אומדנותו של הד״ר גרבר ז״ל כ־7000 איש וחזרו כ־300. על מספר זה הודיע להם כשחזרו בשנת 1944 ראש העיר קולדרר, לפי דבריו נרשם אצלו מספר זה.

בינתים הגיעו ימי החורף הקשים. חלשים ומעונים, קפואים ורעבים נדדו כצללי מתים עלי אדמות. רבים מהם בקשו למות. טוב היה בעיניהם המות הגואל מכל צרה מחיי סבל כאלה. גם היא — אחת מרגליה קפאה מקור ולא יכלה לזוז ממקומה. לא פעם בקשה את בתה שתשאיר אותה בדרך, בשדה הרחב, כשם שעשו אחרים להוריהם החלשים, והיא תציל את עצמה, אבל בתה מאנה, „באשר תהיי את — אהיה גם אני" אמרה. במשך שבועות נשאה אותה על גבה, לפעמים עזר לה בנו של שבתאי הירקן עד שהגיעו לברשד. שם מצאו חדר ובין 24 אנשים גרי החדר השכיבו אותה על הרצפה כמעט ערומה.

שכבה לאנחות, אבל גם פה לא הונח לה. כל פעם פרצו החדרה שודדים, שדרשו כסף, חפצים, בגדים וכשלא מצאו הכו מכות רצח. שכבה ימים ללא אוכל ומים, פעמים אף בין מתים, אשר גועו ברעב וקור, ולא היה מי שיקברם. לא פעם סיכנה בתה את חייה בצאתה כמתגנבת מתחום הגטו אל אחד הכפרים

לבקש פרוסת לחם או ממליגה בשבילן. תמורת זאת היתה עובדת אצל איכרים בבית ובשדה. חמלו עליה האיכרים והעניקו לה זוג אנפילאות. חממה בהם קצת את רגליה החולות.

לפני חג הפסח של שנת 1942 השיגו, תודות לטיפולו של חיים מילמן, חדר קטן. בחדר הזה יכלה לחמם קצת מים לרחוץ את רגליה החולות וע"י כך לשוב לאט לאט לאיתנה. כעבור 8 חדשים נרפאה מעצמה ללא כל טיפול רפואי מצד מישהו. מאז יכלה בתה לצאת כל יום לעבודה ולהביא לחם שעורים להחיות את נפשן, ולא רק שלהן, כי אם של כל השכנים החולים.

לאחר שלש שנים של רעב במלוא מובנה של המלה טעמה בפעם הראשונה טעם של לחם דגן בעיר קריזשופול. שם מצאו את אחותו של לוי בורשטין, אשר כבדה אותן בלחם זה.

קשים ללא נשוא היו ימי הטרנסדניסטריה. כל יום היו צפויים למות אכזרי. בדרך נס נשארו בחיים. רבים יצאו ומעטים חזרו. ואף במעטים אלה צרה היתה עינו של ראש העיר קולדרר — בשובם לא התביש להעיר, כי בכל זאת לא פילל, שמספר רב כזה ישוב. מרוב חמלתו עליהם כבד אותם ב־3 כוסות קמח, בבקבוק קטן של שמן מקולקל, אשר נעזב בטחנה ע"י הרומנים בעזבם בבהלה את העיר.

כן, לאחר כל העינויים והיסורים היתה קבלת פנים כזו מצד בא־כות השלטון הסוביטי למפת נפש כפול.

מפי נחמה גלוז.

לאחר ששהינו בבריציאן כמה ימים התזירו אותנו בדרך לסקוריאן. חלק מאתנו נתעכב משום־מה על יד הכפר נסלבצ׳י שעל הדניסטר. פה ישבנו 5 ימים תחת כיפת הרקיע. לנשים נתנו קמח תירס ולגברים מעט טבק. לא נתנו לבוא במגע עם אנשי הכפר, אבל מי שהצליח להבקיע לו דרך אל הכפר הוענק על ידי התושבים מכל טוב וביד רחבה. בכלל התיחסו איכרי נסבלצ׳י יפה. במקום הזה נפלו הרבה אנשים פשוט מעיפות ומעינויי רעב. והחילים הרומניים גמרו אתם מהר, ירו בהם, ואת גויותיהם השליכו לתוך הנהר. בין הנופלים היו ב״צ קרנצין ואשתו. מנסלבצ׳י גרשו אותנו למוהילוב. כאן ישבנו שלושה ימים על שפת הדניסטר ללא כל אוכל. מובן, גם פה לא נתנו לנו לבוא במגע עם תושבי העיר. כנראה, גם החילים עצמם עיפו בטרדות הדרך, שמרו בעיקר את הדרך העירה, אבל השמירה מאחורינו היתה חלשה, על כן ברחו רבים וחזרו לסקוריאן. על יד הבנין של בית המטבחיים פגשום אנשי השלטון ולא נתנו להם להכנס העירה. רק לאחר שמסרו את כל התכשיטים שהיו בידיהם הרשו להם להכנס אל הרחובות הצדדיים. שהו בסקוריאן אך יומים. ביום השלישי נתקבלה פקודה לגרש את היהודים לידינצי. בידינצי ישבנו 4 שבועות בבתי היהודים שנתרוקנו מיושביהם. במשך כל הזמן ישבנו כבגיטו. אך שעתים ביום ניתנה הרשות לאיכרות להתקרב לגדרי התיל למען תמכורנה לנו דברי מאכל. תמורת המצרכים קיבלו מאתנו בגדים ותכשיטִים. בידינצי הודיע לוי בורשטין יום אחד לצבי ספיבק, כי ביום המחרת תמלאנה לו שבעים שנה. למחרתו הוא מת. בהושענא רבה אותה שנה גרשו אותנו מידינצי. 32 יום הלכנו ברגל עד שהגענו לימפול. התפרנסנו ממה שמצאנו בשדות. באחד הבורות מצאנו סלק ומזה התפרנסנו. בדרך מת משה שוחט, וּבנו קברו בעצם ידיו. בימפול החזיקונו יומים, ואחר כך גרשונו למחנה המפורסם פ ב ל י ב ק ה.

למעלה משלש מאות איש, שנשארו בחיים, אוכסנו בדיר של חזירים ללא חלונות וללא דלתות. תנאי הדיור והמזון היו איומים. היו אנשים, שידעו

להסתגל לתנאים, נלחמו והתגברו על המצב, אבל היו כאלה והם הרוב, שמן הרגע הראשון נפלו ברוחם, נכנעו לגורל ונפלו לבלי קום.

היא עצמה התפרנסה מהגשת מים חמים ליהודי בוקובינה, וע״י כך קיבלה מהם מעט מזון להחיות את נפשה ונפשות בני ביתה. בכלל, מצב אנשי בוקובינה היה יותר טוב. להם הרשו השלטונות לקחת אתם חפצים שונים.

על עינויי הרעב והקור נוספו עוד מזמן לזמן התעללויות הרוצחים. לילה אחד פרצו לתוך הדיר שני חילים רוכבים על סוסים, השכיבו את האנשים על הרצפה בשורה ועברו עליהם מתוך רכיבה על סוסיהם. לאחר זה הקימו את הגברים ממקומותיהם וכל מי שהחזיק עוד מעמד צריך היה לרקד על גופות האנשים השוכבים.

לילה אחר באו חילים רומניים ודרשו מאנשי המחנה זהב ואיימו, שאם לא ינתן להם מבוקשם יהרגו את כולנו. מסרו להם את השעון של זאב קרדונסקי, והם הלכו להם. כעבור שעתים חזרו ודרשו עוד זהב. כשלא היה עוד מה לתת להם הוציאו את זאב קרדונסקי, שחשדו בו, כי הוא מסתיר את זהבו, והרגוהו.

לילה לפני מותו קרא מ. קהת לה, לג׳ גלוז, והחזיר לה את ההלואה בת 500 לי ואמר: בין כך אנו מתים ואיני רוצה לבוא לעולם האמת כבעל חוב. באותו לילה הוא נפח את נפשו. לאחר מותו של מנדל החליטה אשתו רעיה לצום עד שתוציא את נשמתה. לא הועילו כל אמצעי לחץ נגד החלטתה. היא עמדה בה עד הסוף. בינתים חלו הילדים. לאחר מותו של עזי מתה רעיה. לאחרונה מתו שרה ותמר.

הנורא בעינויים היה העינוי בצמא. ע״י הדיר היתה דוקא באר, אבל על ידה עמד שוטר מזוין ולא נתן לשום איש לגשת אליה. היו מוכרחים ללכת אל היער במרחק של כמה ק״מ ולהביא משם מים מן הפלג השוטף שם. רבים מן האנשים החלשים שהלכו בשליחות זו שקעו כנראה בשלג ונקברו שם. עם הפשרת השלגים נגלו הרבה גויות אדם מתחת לשלג ולקרח.

לדעתה, אם נשארו בכל זאת עוד יהודים חיים במחנה, הרי יש בזה להודות לתושבי המקום האוקרינים, אשר ביניהם היו כאלה שגילו יחסים הוגנים לאומללים.

מאלה שהיו במחנה פבליקה מתו:

1 השיל ספיבק נורה בדרך — לא יכל לרוץ כפי שנדרש ממנו.

2 אריה הורנשטין ואשתו ריזל בת הרב מחמלניק מתוך עינויים קשים.

3 חיים קויפמן בעלה של יוכבד קויפמן נהרג.
4 פינחס ברונשטין ומשפחתו נפלו באובודיבקה.
5 דוד ברובסקי עם משפחתו מתו ברזינה.
6 חינה וחיים גרינברג מתו בפבליבקה.
7 שלום ברגרניק נורה ואשתו ברינה עם ילדה מתו.
8 אשת יעקב בן עטי לונה (עגלון) עם שלושת ילדיה מתו.
9 דוד בן עטי־לונה מת.
10 ישראל שנידר, אשתו ובתו מתו.
11 חיים שנידר, אשתו וילדה מתו.
12 יצחק שנידר עם שני ילדיו קפאו בקור.
13 ליב גרובמן, אשתו וארבעת ילדיו קפאו.
14 נת אנטילמן עם אשתו ושלושת ילדיהם מתו.
15 שמואל אנטילמן, אשתו עם שלושת ילדיהם מתו.
16 כלתו של שמואל מינץ ובתה מתו.
17 אהרן פלדברג ואשתו קפאו.
18 אליהו פלדברג ואשתו מתו.
19 אשת שלמה חלפן, אחותה ובתה מתו.
20 מרדכי ברוכיס ואשתו יצאו מדעתם. בתם פיגה עם ילדה מתו.
21 חיים צבי שורצמן, שתי בנותיו וחתנו מתו.
22 מרדכי האמר הפיל את עצמו לתוך באר ומת.
23 וינשינקר ריזי, בתה וילדה מתו.
24 סימה שנידר, בתה עטיל וילדה מתו.
25 בנימין אקרמן ואשתו גיטל נורו.
26 שלמה שנידר ובתו מתו.
27 ישראל קלופ ואשתו מתו.
28 יצחק שנידר ואשתו חוה מתו.
29 לרנר שפרה עם שני בניה מתו.
30 שנקר רבקה, סלובה וצ׳רנה מתו.
31 חיה וטובה שנידר מתו.
32 פורטנוי מלכה עם בנה מתו.
33 קרימר גדליהו, יצחק קרימר, אשתו, שתי בנותיו ונכדה מתו.
34 יהודה שנידר, אשתו ושלושת ילדיהם מתו.
35 דובריש שנירמן ובנה יעקב מתו.

36 בתה מלכה עם שלושת ילדיה נספו ביער קסאוץ.
37 אשת משה רחמן וילדיה מתו.
38 משה חנא ברנר, אשתו חינצה ובתם שרה מתו.
39 יוכבד גוטניק ובתה מתו.
40 פריל גוטניק, בתה, בעלה וילדם מתו.
41 ד"ר גרבר מת.
42 לאה שורץ ושני ילדיה מתו.
43 בנימין שורץ ואשתו מתו.
44 חתנו חרדק, אשתו ובנו מתו.
45 אלטר גרמן, בתו, חתנו ונכדו מתו.
46 שלמה יקיר, אשתו ובתם קפאו בקור. נקברו בקבר אחים באובודיבקה.
47 שלמה צימרמן .עם חמשת ילדיו מתו.
48 ואחרון־אחרון יהודה פלישמן, אשתו ובתו הדסה מתו ברעב. האחרונה מתה הדסה. לאחר מותה מצאו אצלה 55 מטבעות זהב. בעד לגימה אחת של מים היא בקשה לשלם לפני מותה 5 רובל זהב, אבל קברני המחנה (ביניהם היה גם בנו של מיכל קצב) לא נתנו למלא את מבוקשה. קיוו שלאחר מותה יירשו את כל זהבה.

מבין 300 אנשי סקוריאן שרוכזו במחנה פבליבקה נשארו אך מעטים ואף אלה אך בנס.

שינדל פיש

כאשר פרצה המלחמה בשנת 1941 לא פיללנו כלל, כי הרוצחים יעקרו אותנו מבתינו. ידענו, כי יסורים קשים נכונו לנו מידי הרומנים, אשר הפעם יתנקמו בנו. ידענו, כי שוד וגזל, פרעות ורציחות יהיו מנת חלקנו, אבל חשבנו, כי כל מי שישאר בחיים, ישאר במקומו, בביתו. אמנם יחיה חיי צער ודוחק, אבל במקומו.

לא כך עשו הרוצחים. נוסף על השוד ועל הרציחות, לחם חוקם של הרומנים מאז, — החליטו להכותנו במקום הרגיש ביותר; לעקרנו ממקומנו ולדוננו בנדודים אין סוף ממקום למקום.

בימים הראשונים, עם התקרב הקרבות לגבול סקוריאן החליטה כלתי, אשת בני משה, להעביר לפי שעה את בנה הקטן בגיל שנתים לאחיה שגר בכפר מרימניבקה. היא חשבה, כי בגלל היחסים הטובים עם איכרי הכפר יינצל אחיה מהפורענות ובזכותו תינצל אף היא וילדה. אנחנו, — אני, בתי, בעלה ובני — החלטנו לנסוע לאוטקי ולעשות שם את ההכנות הדרושות לקראת יציאה לפנים רוסיה, וכשהכל יהיה מוכן להודיע גם לכלתי, ואז תבוא היא עם ילדה להצטרף אלינו. אתנו נסעו משפחות ליברמן, י. רחמן ואחרים. ישבנו באוטקי ימים אחדים. בינתים נעצרה התקפת הרומנים, ואנו חזרנו לסקוריאן. לאחר ימים אחדים נתחדשה התקפת הרומנים וביתר מרץ. וכשראינו, כי הרוסים מתכוננים בבהלה לנסיגה נפלה עלינו אימת מות. החלטנו גם אנו לשוב לאוטקי ומשם להמשיך יחד עם הרוסים. בני מהר אל הכפר מרימנובקה לקחת משם את אשתו ובנו ולצאת לאוטקי, מקום שם ניפגש.

יצאנו לדרך, אבל לא יכלנו כבר לנסוע. כל הדרך היתה תפוסה ע״י צבאות הרומנים, שירו על עוברי דרך ללא כל אבחנה.

בינתים בא בני עם משפחתו בדרך אחרת לאוטקי. באותו יום היתה הפצצה קשה על אוטקי ועל מעברות הדניסטר. הסתתרו הם במרתף עד תום ההפצצה וכשיצאו ולא מצאו אותנו החליטו לחזור לאחיהם, אבל כשחזרו אל הכפר לא מצאו את אחיהם ומשפחתו בכפר, כי בינתים חדרו הרומנים אל הכפר, וראשית מעשיהם היתה לגרש את כל היהודים מהכפר. מה עשו בני

וכלתי ז יצאו לדרך במחשבה להצטרף לאחד ממחנות הגולים, אשר יפגשו בדרך. אולם במקום מחנות גולים פגשו בחילים רומניים, והם הכום מכות רצח. ממכות אלו מת בני משה ז״ל בדרך, ובכפר הסמוך השליכוהו לאחד הבורות ללא כל ציון על קברו.

אני, בתי רחל, בעלה ובנם בגיל 5 גורשנו מסקוריאן ויחד עם כל יהודי סקוריאן נדדנו בדרכים 6 שבועות רצופים. בקור ובגשם ללא אוכל ובגדים התגוללנו כל הזמן תחת כיפת הרקיע. הקרבן הראשון בקבוצתנו היה יחיאל רחמן ז״ל, כאיש ידוע חולי לא יכול לעמוד בפני התנאים הקשים. למחרת היום מתה אשתו רחל ולאחר שלושה ימים מתו שלמה רחמן ואחותו שרה נפוחי רעב וקור. כעבור יומים מתו יוסף ברש ואשתו.

בדרך הגרוש לורטוז׳ין אבדו בנותיו של יחיאל רחמן — בוזי ונוניה. אני עצמי נמצאת כיום יחד עם משפחת בתי באמריקה אצל בתי פוליה.

מפי יצחק בר־רצון

פגישתי האחרונה עם אנשי סקוריאן ועם בני משפחתי.

בימים ההם — בראשית אוגוסט 1941 — ואני במחנה סקזניץ יחד עם פליטי הקהילות ידינץ, ליפקן ובוקובינה, כ־20 אלף נפש. בשישי באוגוסט נפצעה בתי פצעים אנושיים ע״י חייל רומני. ואני ככל אב רחמן, לא שמתי לב כלל לחומרת הזמן ולסכנת דרכים ויצאתי עם הפצועה למוהילוב, מקום שם נמצא בית־חולים. המחשבה להגיש לבתי הפצועה עזרה רפואית גברה על כל החששות של סכנה. למזלנו עברנו את הדרך בשלום. בפתח העיר נתקלתי בקצין העיר, אשר כפי שנודע לי אחר כך היה מפורסם כגרמני במעשי אכזריותו כלפי יהודים. אימת מות אחזתני למראה האיש, ואכן, דבריו הראשונים היו קשים, אבל בראותו את הפצועה נתרכך קצת לבו ושלחנו אל בית־הספר התיכון שברחוב פושקין, מקום שם הוקם מחנה ליהודי בוקובינה. גם מספרם היה בערך 20 אלף נפש. הקצין בעצמו הקצה בשביל הפצועה חדר קטן וגם לי הרשה להימצא אתה בחדר. למחרת היום העבירונו לבית חולים אחר, אשר ברחוב בולניצ׳ני. במחנה זה נודע לי, כי לא רחוק משם — בשטח של בית החולים למחלות מידבקות — נמצאים גולי סקוריאן. שוב שמתי את נפשי בכפי וכעלות השחר יצאתי לדרך.

אחוז פחד וחרדה יצאתי לחפש את אחי. מצאתים צפופים ומכווצים, מדוכאים ומושפלים וביניהם גם את משפחתי: את אמי רחל, את אחותי מלכה — אלמנת הדיין ר׳ שלמה הליר, את בנה הרב ר׳ דוד ובתה ינטה. גם אחי יחיאל ומשפחתו, דודי הרב ר׳ חיים פלאם ומשפחתו, גיסי ר׳ מרדכי עם שלושת בניו. אשתו — אחותי שרה — לא היתה ביניהם. אמרו לי, כי היא נמצאת במחנה אצל מכירים. יתכן שכבר אז לא היתה בחיים, אבל את הדבר העלימו ממני. בן אחותי מנדל ומשפחתו נספו יחד עם יהודי פלשטי. במקרה הדביקם האסון בימי ביקורם בבית חותנם — הרב מפלשטי.

קרובי ידעו כבר על האסון שקרני — על רציחת אשתי בידי הרומנים

ופציעת בתי. ישבנו יחד ובכינו. הם בכו לאסוני ואני בכיתי לאסונם, וכלנו יחד לאסוננו המשותף.

נפרדתי מהם מתוך תקוה להיפגש אתם בשנית למחרת היום. לפני הפרידה נפלה אמי על צוארי ובכתה מר. דבריה האחרונים היו: אהה, בני, מי יודע אם עוד נתראה ?" לבה האמהי אמר לה, כי זוהי פגישתנו האחרונה. חושה לא הטעה אותה וחששה נתקיים. זאת היתה באמת פגישתנו האחרונה. לא זכיתי עוד לראותה עד עולם, כי באותו ערב, אור ליום ה׳ — שמונה באוגוסט — עברו הרוצחים במחנות, הקימו את כל הגולים, הוציאום מן הבתים וגרשום מן המקום. לאחר מכן נודע, כי רובם ככולם נספו בדרכים: מי ברעב ומי ביריה. עצמותיהם פזורות בשדות הטרנסדניסטריה הרחבה, ואף לקבר ישראל לא זכו.

בתי הצעירה — עדינה — נקלעה במקרה באותה שעה על יד בית־החולים. הבחין בה חייל גרמני והתנפל עליה. ניסה להכניסה בכוח לתוך שורת המגורשים, אבל בדרך נס התחמקה מפניו ומצאה לה מפלט בבנין בית־החולים ובאופן כזה ניצולה. מאות משפחות נפרדו אז ונשלחו לכיוונים שונים.

כן נתגלגלה אחותי דובריש עם משפחתה לבין יהודי ליפקן. יחד אתם נדדה בדרך — לא דרך עד הגיעם שוב לגבולות ביסרביה. עברו את הדניסטר על יד ריבניצה־רזינה. רבים מהם נפלו בדרך, אכולי קור ונפוחי רעב. כך הגיעו הגולים בדרך נדודיהם לסקוריאן, מקום שם הוכן מחנה ריכוז ליהודי חוטין. אחותי דובריש עם משפחתה ויחד אתם עוד שתי משפחות מצאו להם משכן בחורבת בית אבי. כחודש ימים גרו בחורבה זו עד שביום אחד גורשו שוב לאוקרינה. במרחק 3 ק״מ מן העיר נפלה אחותי ונפחה את נשמתה, והרוצחים לא נתנו לקברה. וכך נשארה גויתה באמצע הדרך. לאחר מכן מת גם בעלה — משה שפירא ז״ל, ושלושת בניהם צבי, מרדכי ויחיאל התגוללו הרבה שנים כיתומים נעזבים עד שבאמצעות עלית הנוער הגיעו ארצה. כיום הם שלשתם בין בוני הארץ ולוחמיה. השתתפו בקרבות בימי מלחמת השחרור, ואחד מהם נפצע.

יום אחד יצאתי ממחבואי, ועל אף כל הפחדים, אשר בחוץ תאכל חרב ובבית אימה, הלכתי לחפש מעט חלב או מעט מזון בשביל בתי החולה. אנו הבריאים, כביכול, לא מאסנו אף בכל תחליף של מזון: סלק מתולע או תפוח אדמה רקוב היה מעין מאכל מלכים בשבילנו. העיר היתה ריקה מאדם ואף מתושביה הרוסים. והנה בדרך הילוכי נתקלתי באשה זקנה שוכבת על אם הדרך ונאנחת. בתחלה לא הכרתיה, אבל כשהתקרבתי אליה נוכחתי,

כי היא פיגה — אשת ר׳ מרדכי מירשוב. היא היתה עיורת משתי עיניה ובמצב של גסיסה. כשקראתיה בשם התחילו שפתיה דובבות: מנדל, ילדי, איכם? לא יכולתי לעזור לה במאום. מקור דמעותי נפתח ואבך למראה רב בכי. בכיתי עליה, עלי ועל גורל כל היהדות הביסרבית.

אך הלכתי ממנה — והנה לקראתי רב־סמל רומני, בא מעבר אוטקי, ובידו ככר לחם לבן. לא הבלגתי ברוחי למראה הלחם המגרה (עד כמה גדול כוח הרעב, שהוא מסיח את הדעת מן הסכנה הצפויה). פניתי אליו בבקשה שיפריש לי מן הכיכר להחיות את נפשות ילדי הרעבים והחולים, והוא במקום לחם שלף את אקדחו וכיונו למולי. „איך תעז, יהודון ארור", צעק, „לבקש לחם מחייל רומני?" את המשך גידופיו וחרפותיו לא שמעתי עוד, כי על כן סר אלי מר המות, ראיתיו ממש פנים אל פנים. התחלתי להסוג אחור מתוך עקיבה אחרי כל תנועה מצידו. וכשראיתיו הופך את פניו ללכת הודיתי לאלוהים, אשר הצילני הפעם מידי משחית. לאמיתו של דבר, לא הפחידני עוד המות, כי חיים כאלה — טוב מהם המות, אבל למען שתי בנותי רציתי עוד לחיות.

כ־30 מטר התרחקתי ממנו. פתאום שמעתי קול מאחרי. זה היה שוב קולו של החייל, אשר קראני לגשת אליו. רגע חשבתי לברוח, אבל בדעתי התחשבתי וחזרתי ממחשבתי זו, כי ידעתי שאם לא הוא הרי כדור אקדחו ישיגני. עמדתי על מקומי כמאובן. פנה אלי בקול רך: „מה אמרת? שני ילדיך רעבים. למענם אתן לך לחם, נזכרתי, כי גם לי יש ילדים בבית — במונטניה. הימים — ימי מלחמה ושעת חירום. מי יודע מה ילד יום ומה גורלם שם? הא לך!" פרס חצי כיכר ונתן לי.

במוהילוב נשארו אז כמאתים יהודים, אשר התחבאו במרתפים. ביניהם גם משפחת מרדכי בלינדר. הרשות להשאר ניתנה רק לחולים, כלומר עד שימציאו להם עגלות. באותו יום הגרוש נוספו לבית החולים 25 חולים ועל ידם כשלושה קרובי המשפחה.

ביום השבת — ה־9 באוגוסט — עם שחר הגיעו לבית־החולים שני אוטו־משא ובהם חמשה בחורים יהודיים. קצין העיר נכנס לבית־החולים והודיע, כי כל החולים יעברו לבית־חולים אחר. ובשחוק על שפתיו הוסיף, לבית־חולים יותר מודרני. גם את קרוביהם הבריאים צוה להעלות על האוטו ואגב הבטיח להם שם עבודה קבועה. בראותו אותי שאל: ומה שלום הבת? ניגש אליה, העיף עין עליה ואמר: את תשארי פה. באותו רגע נפגשתי עם מבט עיניו של אחד הבחורים היהודיים. הבחנתי בו אות ארגעה, אבל הקצין הרגיש בזה ונתן את עינו הזועמת בבחור האומלל.

תוך רגעים מספר העמיסו על האוטו־משא את כל החולים, הם וקרוביהם — 70 נפש במספר. הוציאום אל השדה, אשר שם כבר חכה להם בור פתוח. בבור הזה מצאו את קברם כל אלה שהוצאו יחד עם חמשת הבחורים אשר ליוום. ביניהם נמצא גם שטנדר מינואיץ, הוא ואשתו.

עד היום קשה לי לדעת: מהי הזכות שעמדה לי ולבנותי, בימים ההם.

יש לציין, כי אכזריותם של הגרמנים והרומנים מצאה להם בעלי־ברית טובים במלאכי הטבע הרעים, כאילו נדברו ביניהם, שבכוחות משותפים ימהרו לכלותנו. כבימי המבול נפתחו ארובות השמים וגשמים עזים ליוונו כל הדרך. שארית הפליטה, שכל אחד מן הגולים הציל אתו בצרורו הדל, נרטבה והרקיבה. ופרוסות הלחם העלו עובש. אדמת השחור של ביסרביה ואוקרינה הפכה בוץ ממאיר. לרבים מהגולים בלתה שמלתם ונעליהם נשארו תקועות בחמר המידבק. רעבים ויגעים שרכו את דרכם בכבדות, ואלה שפיגרו בלכתם כובדו בכדור.

אגב, כאשר המון יהודי ידינץ וליפקן, עמדו על יד בית־הקברות הנוצרי במוהילוב נתקלתי בדוב רובינשטיין מסקוריאן, כשהוא שבור ורצוץ, וכל עוד נפשו בו סוחב את רגליו. הוא רמז לי, כי יש לו למסור לי דבר־מה, אבל באותו רגע קמה בהלה. אנשים התחילו לדחוף איש את רעהו מתוך ריצה והוא נעלם מעיני, ומאז לא ראיתיו ולא שמעתי עליו.

מפי אליעזר פקר

בשובי

שבתי מטרנסדניסטריה תכף לאחר נסיגתם של הנאצים מביסרביה. בימים הראשונים פחדו היהודים לחזור לבתיהם, כי לא האמינו עוד, שתבוסת הנאצים שלמה ולא יחזרו עוד. נוסף על כך היו הדרכים עוד בחזקת סכנה. אבל אני, פחדן לא הייתי מימי, על כן החלטתי לצאת לדרך. הצטרפתי לאחד הגדודים שאחז את דרכו לעבר סקוריאן וביום 3/4 שנת 1944 באתי לסקוריאן כראשון לחוזרים. כשעליתי על ההר האוקניצאי הנשקף על פני סקוריאן, חשכו עיני וליבי נתכוץ בי מרב כאב וצער. ראיתי לפני שממה. בכניסתי העירה עברתי על יד בית הקברות היהודי. ברגע זה הרהרתי: סמלי הוא הדבר, אבל גם בית הקברות נפגע. החיות בצורת בני אדם שפכו את חמתם גם על משכן המתים: הגדר פרוצה, המצבות שבורות ורבות מהן חסרות לגמרי. זעה קרה כסתני למראה הרחוב הראשון—רחוב הקצבים. מדרכותיו היו כולן מרוצפות מצבות, שנלקחו מבית הקברות היהודי. הכרתין לפי צורתן ולפי האותיות שעוד לא נטשטשו לגמרי מעליהן.

משם נכנסתי אל הרחוב הברנובי. הבתים — רובם הרוסים ומעוטם פרוצים ללא דלתות וחלונות. כמובן הכל היה ריק ללא נפש חיה.

עברתי אל רחוב השוק, הרחוב הסואן תמיד וההומה מרוב אנשים. גם פה אותה העזובה. דממת מות מסביב — אין נפש חיה. לפי זה שספרו לי אחר כך היו בימי הנאצים כמה חנויות פתוחות ע״י איכרי המקום, אך עתה עם כניסת הרוסים נפלה עליהם אימת השלטון החדש ויברחו לנפשם.

כשניגשתי לביתנו, שהיה במרכז השוק, מצאתיו סגור. הדלת הקדמית נשארה שלמה וקשורה בחוט תיל. נסיתי לפתוח את הדלת, אך רעד עבר בכל גופי. ידי כאילו יבשו ולא נענו לי. אימת מות נפלה עלי ואף צלי הפחידני — אחד שריד מעדה כה גדולה, אחד חי בין המון צללים של מתים. מתוך בכי עצור ברחתי מן המקום ושמתי את פעמי לעבר ראש הרחוב. על יד ביתו של ליבזון פגשתי בנפש חיה ראשונה — בשוטר אוקריני, כנראה

הפקד הלז מטעם השלטון החדש לשמור על שיירי הבתים. הסתפק הוא אך במבט זועם עלי ולא אמר לי כלום.

נכנסתי לרחוב הטורגובי. פה מצאתי איכרים אחדים, אשר בראותם אותי התחילו להסתודד על חשבוני, אך לא פנו אלי אף במלה. מרחוק הכרתי אחד הקצפים, שהיה לבוש פרוה שחורה אשר מבעד לכנפותיה הציצו זנבות עורות של נמיות, מי יודע, הרהרתי, פרותו של מי היא?

הרעב התחיל מציק לי. מעל מסעדתו של זיצר לשעבר ראיתי שלט תלוי ומבעד לחלון הפתוח נישאו ריחות נעימים של תבשיל חם. הריחות האלה גרו עוד יותר את תאבוני והחלטתי להכנס ובשארית כספי לאכול ארוחה חמה, אבל שתי הטבחות, שקבלו את פני בפתח, הודיעוני, כי המסעדה פתוחה רק לפקידי השלטון הסוביטי ולא לאיש זר. זאת היתה קבלת הפנים החמה בשובי לעיר מולדתי.

חזרתי משם לביתנו. אמרתי, מוכרח אני לראותו בפנים. אימצתי את כל כוחותי ופתחתי את הדלת. ברגע הראשון נדמה היה לי כאלו אבי המנוח יושב בראש השלחן ומסביבו כל בני משפחתנו כמנהגנו בכל שבת ומועד. הרגשתי, כי עצבי מתפקעים מרוב כאב וצער, ואם לא אמהר לצאת מי יודע מה יהיה בסופי.

עזבתי מהר את הבית. בידים רועדות קשרתי שוב את הדלת בחוט התיל. התרחקתי מן הבית כשדמעות נוזלות מעיני. כל פעם הסבתי את ראשי אל הבית העזוב, כאילו ידעתי כי בפעם האחרונה אני רואהו ולא אוסיף לראותו עוד. בסמטת בית הכנסת הברודי זרקתי לו מבט אחרון ונפרדתי ממנו לעולם.

נכנסתי לרחוב הוולוסט. פה הסתובבו שוטרים אוקרינים ועל הגשר בכיוון הפרור החדש הסתדר ליציאה גדוד של הצבא האדום. על דגלו התנוססה הסיסמא: קדימה מערבה!

הצטרפתי לגדוד ויצאתי את סקוריאן, שנשארה שוב ללא נפש חיה יהודית.

* * *

אלה הם סיפוריהם של עדי ראיה מבעד לסדקים שבגדרות החצרות או מבעד לחרכים שבתריסי החלונות. כמובן, הנסתר רב בהם על הנגלה, הסתום—על הפתוח, המקוטע—על השלם. קטעי סיפורים של 5—6 עדי ראיה, כל אחד בפינתו החבויה עם כל השוני שבחויותיו המזעזעות הריהם אך כטיפות מים השואה הנוראה שהציף את קהילת סקוריאן על אוכלוסיתה בת 5000—6000 נפש מישראל. צער הכלל אינו נמדד אך בצער הפרט. היקפו ועמקו הוא הצער של כל ציבור היחידים ואולי עוד יותר. וציבור זה שהוא למעלה מ־90% של כל האוכלוסיה אינו כיום בחיים ולעולם לא יהיה ביכלתו לתנות את צערו ואת אשר עבר עליו. אך שברי אנחות וקטעי תינויים הגיעו אלינו — השאר ירד עם היורדים לירכתי בור ויחד אתם נקברו רזיהם הרבים.

מכל זה ניצלו אך בנות קול של בני בלי שם, והן נישאות באויר ומפעם לפעם לוחשות על האוזן: מעשה בגולים נודדים שגילו בחוש הריח שלהם גויות של בני אדם המתגוללות בתוך כוכי התנורים ומעלות את צחנתן. ומעשה באחרים שעשו דין לעצמם, ומעשה באב, שעזב את ילדו בן השנתים באמצע הדרך, מאין כוח לשאתו עוד על כתפיו, ומעשה בבעל שעזב את אשתו הגוססת בשדה הפתוח והוא עצמו ברח להציל את נפשו, ומעשה באנשים, שנאנסו בלחץ השונא לשתות את מימי רגליהם, ומעשה בשני ידידים שנאבקו עד זוב דם בשל פרוסת לחם מעופשת, ומעשה, כי בשל סמרטוט לכיסוי הרגלים היחפות והקפואות בקור החורף הקשה קם איש על חברו ורצחו נפש, ומעשה בהתאבדויות. התאבדו אשתו ובתו של משורר בישראל, התאבד הרוקח של העיר, התאבדה משפחה מיוחסת, ומי יודע כמה התאבדויות עוד קרו בדרך הנדודים הארוכה באין רואה ובאין שומע, ומעשה בהתעללות סיטונית בבנות העיר, ומעשה ומעשה עד בלי סוף. וכל זה נעשה לעיני השמש ולעיני העולם הרחב. נתעוררה החיה שבאדם והתפרא עד כדי טמטום המוח וטשטוש הפרצוף האנושי. ואתה עומד קופא ודומם לשמע סיפורי זועה אלה ומשתומם: היתכן? במחצית המאה העשרים? אמנם כן, לצערנו הרב כך היה, ויותר ממה שידוע לך, רב מה שאינו ידוע, שנעלם ממך ולעולם לא יודע.

ז. איגרת

ציון לנפש אלצה שכטר — ברמן ז״ל

1. ציון לנפש יקרה — חנה לרנר—לידרמן.
2. אלצה שכטר—ברמן — ק. ספקטור.
3. לדמותה של אלצה שכטר—ברמן — ז. אגרת.

חנה לרנר – לידרמן

ציון לנפש יקרה

(אלצי ברמן לבית שכטר ז"ל)

בבואי לציין את דמותה, עולה בדמיוני תקופת נעורי בסקוריאן. אלצי האצילה רבות עלינו בעצם אישיותה המקסימה, והיתה לרבים מאתנו כעין אחות בוגרת וצעירה כאחת. שכל חריף ולב חם היו קשורים ושלובים בה. בלבביות יתרה היתה פוגשת רחוק כקרוב וביחסה הכן והגלוי רכשה לה ידידים רבים, ומשיכה מיוחדת הרגישו כלפיה בני הנוער שמצאו בה בכל עת אוזן קשבת לכל התלבטויותיהם.

בעצם אישיותה השופעת אור ומרץ היה עידוד וסעד לכל נפש צעירה, אף שבפני רבים היתה לחידה.

השכלתה היתה עצמית ביתית, אולם הודות לשאיפתה העזה להכיר ולדעת, רכשה לה ידיעות רב־גווניות והתפתחות רב־צדדית. על אף יום עבודה ארוך למדי היתה מרבה בקריאה והיתה בקיאה בספרות הקלסית

הרוסית והאידית, שממנה ספגה את עממיותה העסיסית. פעמה בה רוח בלתי נלאית ותמיד שאפה לחידוש ומקוריות. ברצונה לרכוש תרבות עברית מקורית נסתה להרחיב את ידיעותיה בשפה העברית. מסירותה למשפחתה היתה ללא גבול והיתה משתדלת להעניק להם רווחה ונועם. גישתה הלבבית לסובבים אותה היתה יוצרת אוירה, אשר פתחה את לבות אלה שבאו במחיצתה לספר ולגלות את המעיק עליהם.

היתה עובדת מאוחר בערבים, כי ביום היה ביתה כעין בית מדרש ולא בית מלאכה. בחברה הרב־גוונית היתה היא הרוח החיה ומדביקה בעירנותה. היתה לה אמונה גדולה באדם, בחשוף מפליא של סגולותיו וכשרונותיו. תמיד שופעת חיים ועוקבת אחרי המתרחש סביבה.

היתה לה גישה נכונה ומעמיקה להרבה בעיות אנושיות ובחות דעתה היו מתחשבים גם אנשים בעלי שיעור קומה.

מאירה פנים לכל ותמיד מוכנה להקשיב ולעזור באהבתה את האדם באשר הוא. היא השתייכה לאותו סוג אנשים המרגישים צורך נפשי לפעול, להפעיל ולעשות למען הזולת. כל זה נעשה מתוך ערנות כנה.

היתה לה גישה מקורית לסגנון החיים ונפשה סלדה מכל המוסכם והשגרתי, באופן רשמי לא השתייכה לשום מפלגה, אבל ידעה לתמוך בכל היפה והמתקדם בתנועות חברותיות. ראויה לציון אהבתה לילדים, נפש הילד דבקה בה, כי חשה בה ידיד נפש.

בקבלה חינוך מסרתי בבית הוריה, ידעה למזג את רגשותיה אלו בדביקות לטבע בכל גלויה. ביתה בארץ היה פתוח לכל עולה חדש כלותיק, משמש כעין גשר בין סקוריאן ובין ישראל.

בחייה המשפחתיים הקצריםהיתה מסורה וכנה והעניקה אושר לבעלה ובנה. היא היתה אחת הדמויות המאירות הנדירות, ולכן כה מורגשת ההתיתמות בקרב משפחתה וידידיה.

זכרה חרות בלב כלנו.

אלזה ברמן—שכטר ז״ל

בת טובים. אביה פישל החזן ז״ל היה בר־אוריין, בעל לב חם ופיקח. בדיחותיו, שהצטינו בחריפות יתרה והיה בהן משום שיחת חולין של תלמידי חכמים, הצריכה למוד, היו עוברות מפה לפה לא רק בסקוריאן, אלא גם בעירות הסמוכות.

על ניגוניו, ביחוד ניגוני הימים הנוראים, הערבים שהיו ספוגים צער וביטחון כאחד, היו חוזרים גדולים וקטנים. כל ימיו היו שרשרת ארוכה של צער, סבל ומחסור, אבל הביטחון היהודי לא עזבו. הוא היה מאותם יפי הרוח ועשירי הנפש שהעניות אינה מנוולתם. גם אמה הישישה של א. תבדל לחיים, מצטיינת במדותיה היפות וביחוד בחריצות שאינה יודעת גבול ובאה לעזר לכל מי שזקוק לעזרתה, ולפיכך היה בית הוריה של א. מקלט ומחסה לכל קשה יום, לכל נרדף, שהיה מסתתר מעיני המשטרה הצרות בהשתמטו מעבודת הצבא, לכל פליט שברח מאוקראינה לסקוריאן אחר הפרעות ועוד. אלזה ספגה לתוך נפשה הרגישה גם את הצער וגם את הביטחון, יחד עם כל מידותיה התרומיות, שירשה מהוריה. ירשה מאביה את ההומור, והוא שעמד לה בשנות חייה, שכולן, פרט לאחדות היו רעות. בשנות ילדותה ידעה סבל ומחסור. את השכלתה רכשה לה מחוץ לכתלי בית־הספר ועפ״ר גם בלי עזרת מורים. כשרונותיה הטובים, שכלה הבהיר, הגיונה הישר ושקידתה הרבה עזרו לה לרכוש השכלה כללית ועברית. היא היתה בקיאה בספרות הרוסית וגם את הספרות העברית ותולדות ימינו ידעה. משחר נעוריה היתה עובדת בתפירה, כדי לפרנס את עצמה ולעזור למשפחתה. כשאביה מת (היא היתה אז רכה בשנים) הוטלה עליה כל מעמסת המשפחה (אמה ואחותה הקטנה) והיא נשאה בדומיה את סבלה, לא התאוננה ולא פנתה לעזרת קרובים וידידים ולא עוד אלא שהיא היתה מוכנה תמיד להושיט את עזרתה לכל מר נפש שגורלו המר לו. כשרבו פליטי אוקראינה בסקוריאן נפתחו דלתות בית אמה האלמנה לרווחה לקלוט את מחוסרי הבית. רבים מפליטי אוקראינה, שעברו את סקוריאן זוכרים גם עכשו, בהיותם כבר מבוססים בארצנו, את חסד הבית הזה, שאלזה היתה בו עמוד התווך. בארץ (עלתה בשנת 1932)

הוסיפה להתפרנס ולפרנס את אמה ממלאכת התפירה. וגם כאן היה ביתה פתוח לכל עולי סקוריאן ולרבים מהעירות הסמוכות, למצוא מחסה עזרה בימים הראשונים לעלותם, כשחבלי ההאחזות בארץ היו רבים וקשים. שתי פנים לחייה; סבל, צער ויגון מכאן, וחריצות, תבונה, צניעות ואצילות מכאן. היא לא היתה מאותם האנשים הקונים את עולמם בשעה אחת וכל ימיהם הם נהנים מפרותיה של אותה שעה גדולה. אלוזה קנתה לה את חלקה בחיי העולם במשך שנים רבות של סבל ותלאה ע״י מעשים, שלכאורה קטנים הם, אבל בכל אחד מהם גנוזה היתה גדלות נפשה, כל אחד מהם העיד על טוהר לבה ועל עושר רוחה. כל חייה מיום שעמדה על דעתה, היו בבחינת קרבן תמיד אחד על מזבח האהבה והרחמים. את כל ההוד שבתפארת נפשה תרמה ליסוד שבחסד שעליו רוצים אנו לבנות את בנין חיינו, בנין עדי עד. מעט ורעים היו ימי שני חייה (בת 50 היתה במותה). כשזרחה שמשה וזכתה לחיי משפחה מאושרים ולרוחה כלכלית, שאפשרה לה לקיים את תורת החסד מנחת, באה המחלה הממארת ושמה קץ לחייה הזכים. קודם זמנה מתה. תפארת חייה באמצע נפסקה.

ק. ספקטור

זאב איגרת

לדמותה של אלצה שכטר—ברמן ז״ל

עֲנוּי עולם, אלמי נפש
רוקמי חייהם בסתר, צנועי הגות ועלילה
ממעטי דברים ומרבי תפארת — — —
אט־אט תעברו בנתיבות חיים. — — —
פיכם לא יביע גדולות וכפסם לא תיצר רמות.
לא יד לכם במערכות חוזים.
ולא נחלה בבתי משכית — — —
ואולם חייכם — מיטב חזיונכם,
נתפארת — עצם היותכם.
(יהי חלקי לביאליק)

כזו היתה אלצה לבית שכטר. ענוה וצנועה, ממעטת דברים ומרבה מעשי תפארת. אט־אט עברה בנתיבות החיים, חייה חזיון דורות, ועצם היותה — תפארת לה ותפארת לנו. מעשיה בסתר, בצנעא באין רואה ובאין שומע. ללא כל פרסום וללא כל צל וכונה של פרסום פכּו ימיה כמי השילוח ההולכים לאט. לא לשם התפארות עשתה מה שעשתה בחייה הקצרים, כי אם מתוך נטיה פנימית, נטיה נפשית לעשות כך ולא אחרת. אלצה עבדה את קונה, את מצפונה, את נפשה ואת הזולת מאהבה ושלא על מנת לקבל פרס, כי כך היתה מטבעה, מטבע בריתה. על כגון אלה אמרו לפנים: „מל״ו צדיקים הם, נסתרים הם״.

ואכן כזאת היתה אלצה. אם בדורנו נשאר עוד זכר לעמודי עולם אלה, הרי לאלצה היה חלק בו וחלק לא קטן. בכל מעשיה ובכל הליכותיה היתה כאחת מהם, כאילו מחומר יקר זה קורצה היא, כאילו בחומר זה מקור מחצבתה.

וטעות לחשוב, כי רק מי שחי במחיצה אחת עם האדם הוא מכיר אותו,

קבוצת עולי סקוריאן עם אלזה שכטר ז"ל בשנת 1934.

ויודע להעריכו כראוי. לפעמים יקרה ההפך הגמור. קרבתו של האדם פוגמת, מאפילה, ואילו פגישה מקרית דוקא היא קובעת את ההערכה הנכונה. לעולם לא יוכל האדם להקיף במבטו את גדלו ואת יפיו של העץ בקרבת מקום, צלו של העץ מאפיל ומפריע, ואילו ממרחק מתגלה העץ בצורתו המלאה. בערך לפני 30 שנה הכרתי את אלצה והכרתיה לא מתוך קרבה בעבודה צבורית ציונית ולא מתוך קרבה חברתית, אלא מתוך מקרה. והרושם הראשון היה: נפש עדינה ואצילה, נפש בעלת תכונות נעלות ומידות תרומיות, לב טוב ורגיש ואפיני הוא הדבר. כל רושם ראשון עלול להשתנות במשך הזמן, כי על כן מתעה הוא כאילו בחיצוניותו ובשטחיותו, ואילו ביחס לאלצה לא נשתנה כלל. להפך, במשך הזמן עוד גבר. כל הזדמנות נוספת וכל פגישה נוספת

חזקה את הרושם עוד יותר. אחת ממידות ההיכר של תכונות האדם היא כיסו, והשני — כעסו. בשתי מידות אפשר היה להכיר את היסוד הטוב והאנושי שבאלצה. לא עושר היה מנת חלקה בחיים. אדם עובד היתה כל ימיה. מנעוריה עמלה יומם ולילה, בזעת אפה — בחינת „אדם לעמל יולד" — עבדה, ובשעות הלילה המאוחרות, כשעוזרותיה גמרו את עבודתן, ואנשי הבית עלו כבר על משכבם לנוח מעמל היום, היתה עוד אלצה מאחרת לשבת ולעבוד, וכשעברת בחשכת הלילה בסמטתו של דב רובינשטין וראית אור בודד מנצנץ בחלון הבית, וידעת, כי אלצה עוד יושבת כפופה על מחטה. ולא מפאת דחק פרנסתה או להיטותה אחרי כסף הרבתה לעבוד. כשלעצמה הסתפקה במועט, אבל מה? — בכסף אפשר לעזור כל כך הרבה לאנשים, לאומללים ולנצרכים, לקרובים ואף לרחוקים. בכלל לא נחשב הכסף בעיניה לכלום. עליה יש לקרוא: „פזר־נתן לאביונים וצדקתו עומדת לעד". פזרנית היתה מטבעה וידה פתוחה לכל, לכל פושט יד ולכל דורש. תרומותיה לכל דבר שבצדקה, לכל ענין ציבורי — ציוני — תרבותי — היו מן הראשונות ומן ההגונות ביותר, והעיקר, שניתנו בעין יפה והיו מלוות חן וטוב לב. אתה לא עמדו מעולם על המקח, אלא להפך, לא פעם צריך היה להתוכח אתה על נדבת לבה היתרה.

והמידה השניה — כעסה, איש לא ראה בכעסה, והיא הלא מרת נפש היתה כל ימיה. בת צחוק נעימה היתה נסוכה על פניה ואת כל אדם קבלה בסבר פנים יפות. ואם כעסה פעם, בטוחני, כי אך לרגע בבחינת „רגע באפו", ואז בלי ספק מיהרה לרצות ולפייס. טוב לבה לא נתן לה לשאת טינה על מישהו. בכל היתה מאשימה את עצמה, מצליפה ומענה את עצמה כאחד הקדושים, ואף את מנת הכעס המצטבר באדם שפכה על עצמה. ומכאן גם האמון הרב שנתנה בכל אדם באשר הוא אדם. זמן קצר גרנו בשכנות, ואני זוכר, כאשר מישהו מן השכנים פנה אליה בבקשת הלואה היתה אומרת לו: „הואל־נא לגשת אל הארון ולקחת מה שדרוש לך". מעודה לא ידעה כמה כסף יש לה בארון. את חשבונותיה הכספיים ידעו אחרים, והיא סמכה על כך. בכל אדם ראתה אך את הצד הטוב שבו, את החיובי, וכשדברו בחברה רעות במישהו היתה היא תדיר בין מליצי הטוב והיושר, המלאך הטוב שעמד לימינו של כל נאשם להגן עליו. ועל כן רבים כבדוה ועוד יותר אהבוה. כבדוה בגלל יושר לבה, ענותה וצניעותה, ואהבוה בגלל נדיבות לבה, בגלל מידת הכנסת האורחים, ועל הכל — בגלל עזרתה בצר לכל נצרך.

לכאורה גדלה ונתחנכה לא בין אצילים. בית הוריה היה בית יהודי

פשוט ובכל זאת גנוני אצילות ניכרו בה. זכורני, פעם ביקר בסקוריאן הסופר זלמן זילברצויג לרגל עניני התיאטרון היהודי, נתכנסו ערב אחד אל ביתי כמה חברים לבלות במחיצת הסופר שעה קלה. בין הבאים היתה גם אלצה. ישבה והקשיבה, מזמן לזמן פנתה ליושב לצידה, כדרכה, בהערה קצרה, בכל זאת לאחר מכן שאל הסופר עליה והוסיף: „נראית לי זאת כהאינטליגנטית בכולם."

עין הסופר לא הטעתו. כזו היתה אלצה.

ושמונה עשרה שנה חיתה בארץ. נתנסתה בהרבה נסיונות קשים ומרים, ובסוף ימיה כשבאה כבר אל המנוחה ואל הנחלה קפץ עליה רגזה של מחלה ממארת, אשר לאחר עינויים קשים הורידתה שאולה. והיא בס"ה בת 50.

נאספה אל עמה, ואל ציבור הנפשות הקדושות והטהורות של קהילת סקוריאן אשר נספו במערבולת השואה, נוספה עוד נפש אחת תמה וזכה, אשר הלכה מאתנו, קודם זמנה ומתוך יסורים גופניים ונפשיים. רצה הגורל ואלצה אוהבת חברה בחייה תשאר בודדה במותה. וכשעצמה את עיניה באחרונה לא היה איש מקרוביה בחדר בית החולים, בה נפחה את נשמתה. לא היה מי אשר ישים את כפו על עיניה העצומות לעולם.

כך חיתה ומתה אלצה. חייה היו קודש לאחרים ועל כן גם זכרה יהיה קודש לאחרים ולא ישקע לעולם בנבכי העבר. יוצאי סקוריאן באשר הם — בארץ ובחוץ לארץ — יעלו את זכרה המבורך וישמרוהו לעד.

ז. א.

זכרונות

ז. איגרת

בעל הלב החם

היה זה יום חורף קר וקודר. מתוך נעירת הרגלים מהשלג וכעכוע עמוק פורץ אל ביתי ר׳ יצחק ספרא ואחריו נגרר בן אדם מכורבל באדרת שער. ראשו מורד וכלו רועד. התפלאתי מאד לביקורו של ר׳ יצחק ספרא שלא היה כלל מבאי ביתי. מה לו ליהודי חרד ולציוני ולאפיקורס כמוני? מזה הסקתי, כי, בלי ספק, דבר נחוץ מאד הביאהו אלי. הזמנתיו לשבת, אבל הוא אחזני בשרוול בגדי ורמז לי, כי אבוא אתו אל חדר אחר — דבר סתר לו אלי.

נכנסנו אל החדר השני, והוא התחיל לגולל לפני את פרשת ביקורו. מעשה ביהודים פליטי החרב הנאצית, שהגיעו אלינו בעירום ובחוסר כל ויש להושיעם. אחד מאלה הוא האורח הזה, אשר נמלט עם חברו מהתפת הנאצי בזלצברג שבאוסטריה. ברחו משם בעוד נפשם בכפם וכתנתם לעורם. משפחותיהם נשארו בצרנוביץ, והם שני הגברים יצאו אל אחיהם בביסרביה לבקש מהם תמיכה להוצאות הדרך לא״י. את נכונות הדברים חיזק במכתב שהביאו הפליטים בידיהם מאת הרב הגאון י. ל. צירלסון ז״ל מקישינוב. בחתימת ידו ובחותמת הרבנות הראשית של ביסרביה אישר הרב את דבריהם, ובקשתו, אם כן, ממני, שאצא אל חברי הציונים שבמקום לאסוף תרומות למענם. לדעתו הרי ענין כזה הוא ענין ציוני, ענין העליה לא״י, ומי חייב במצוה זו אם לא הציונים?

ניסיתי לחקור את פשר הדבר, מדוע לא פנו הפליטים האלה אל המרכז הציוני שבקישינוב או בצרנוביץ אם פניהם מועדות לא״י, ואם כן מדוע לא הביאו גם מהמרכזים האלה המלצה שהיא. אבל ר׳ יצחק ספרא לא נתן לי להרבות בשאלות.

— אל תשאל במופלא ממך. זוהי עובדה, ומכתבו של הרב וחותמתו מעידים כמאה עדים ציוניים. האם פלוני־אלמוני הציוני נאמן עליך יותר מהרב הכולל? בודאי מישהו הפנה אותם אל הרב, וכי בגלל זה כבד עוונם מנשוא? אל תרבה בשאלות. עת לעשות — הפרו! יש לקיים ללא חקירות

נוספות את המצוה המשולשת: פדיון שבויים, פיקוח נפש וישוב א״י. הוא עצמו לא היה מוותר כלל על מצוה זו שנזדמנה לידו אלמלא מצוה אחרת, שלרגלה ביקר זה אתמול כמעט בכל בתי העיר. יודע הוא, כי ביקורו מחדש לא יביא את התועלת הרצויה לענין זה. ונמצא, כי בגללו יפסידו אלה האומללים.

נסיתי עוד להסס ולדחות את הענין ב„צריך עיון״ ובנימוק של טרדה פרטית וציבורית, אבל לא יהודי כר׳ יצחק ספרא תדחה ב„לך ושוב״. ר׳ יצחק ספרא מכיון שנתן בך עין, לא תמלט ממנו. ושבעים פנים של שכנוע בדבריו: „מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה״, ו„אין מסרבין לגדול״, ומי גדול כעני מישראל, ונוסף לכך, עוד פליט־חרב.

לא יכלתי לעמוד בפני ההתקפה — התקפת הבזק — ונכנעתי. יצאנו אל החדר השני. האורח יושב לו בפנה, כשעיניו מושפלות כשהיו. ניסיתי לקשר אתו שיחה על המתרחש שם, על גורל אלה שנשארו, והוא כמי שכפאו שד. כלו מכווץ ורועד, נותן תשובות מקוטעות, לפרקים מסתפק בנענועי ראש. חושך את לשונו, כמי שירא פן יכשל בה. אבל ר׳ יצחק ספרא חש לחלצו מן המבוכה וברמזו עליו לוחש על אזני: „ראה והבט לאיזה מצב מביא את האדם דכדוך נפש ודכאון רוח.״

בסופו של דבר סכמנו, כי ביום המחרת לאחר עבודתי בביה״ס, אני אגש לקיים את המפעל. בשעת הפרדה ע״י הדלת אני אומר לו: „פתיתני ואפת״! ותוך כדי דיבור מרגיש אני, כי ר׳ יצחק ספרא יוצא את הבית בלי מעיל החורף שלו. חשבתי שהוא שכח אותו בחדר, והעירותי לו על כך, אבל הוא שוב רמז לי על האורח. התבוננתי, והנה: נכון הדבר. אדרת השער שעל האורח היא של ר׳ יצחק ספרא. אחר כך נודע, כי בראותו את הפליט קופא מקור, פשט מעל עצמו את אדרתו ומסרו לו. וכששאלוהו ומה ילבש הוא, ענה: „אינני פליט — בתוך עמי אני יושב ולא יתנוני בודאי לקפא בקור. מה שאין כך פליט״!

למחרת היום קיימנו את המפעל ובהצלחה רבה. עצם הדבר, שהפליט הוא מקרבנותיו של היטלר י״ש, עשה את פעולתו, ויהודים תרמו ביד רחבה. כ־1500 ל״י נאספו באותו יום, תוך שעות אחדות, וכשמסרנו בערב את הכסף לידי הפליט בנוכחותו של ר׳ יצחק ספרא קפץ האחרון משמחה, גפפני וחבקני. „מצוה גדולה קיימת״ אמר, אבל גם אני שותף הייתי לה. כל הערב היה במצב רוח מרומם, כמי שהשיא את בתו היחידה והצליח בשידוך. ישבנו לעבד תכנית גם ליום הבא. ר׳ יצחק ספרא ערך רשימה של אנשים שעלינו

עוד לבקרם. אבל הפליט עמד על כך, שמחר עליו לחזור לצרנוביץ, מקום שם השאיר את בני משפחתו. כל שידוליו של ר׳ יצחק ספרא לא הועילו. הפליט עמד על שלו. הכסף שנאסף יספיק לו ואין כל צורך לנצל עוד אנשים.

ר׳ יצחק ספרא העניק לו צידה לדרך ולמחרת היום ליוהו עד התחנה הקרובה. הפליט הבטיח לכתוב ולהחזיר לו את האדרת כשיבוא לצרנוביץ. עברו ימים ולא נתקבל ממנו שום מכתב. תחת זאת הופיעה הודעה בעיתון „אונזער צייט״ בחתימת ידו של הרב י. ל. צירלסון בזו הלשון: „נודע לי כי יהודי המתחפש כפליט סובב בערי ביסרביה עם מכתב המלצה ממני. הריני מוסר מודעה, כי המכתב מזויף כלו. שום מכתב לא ניתן על ידי לשום איש״.

ההודעה הדהימתני. מהרתי אל ר׳ יצחק ספרא עם העיתון ביד. ברגע הראשון הופתע גם הוא, אבל תו״מ התאושש והתחיל מנחם אותי, יתכן גם את עצמו: אתה מבין: „רחמנא לבא בעי״ „העיקר היא הכונה״, וכוונתנו הלא היתה רצויה, יבושם לו ליהודי זה, בודאי, נצרך היה, ואולי בת היה צריך להשיא, או כדומה לכך.

וכשפגשתיו כעבור כמה ימים ביום חורף קשה, נחפז ברחוב ללא מעיל חורף, ידיו הקפואות תחובות בשרוולי בגדו הקיצי, כלו רועד וקופא מקור, לא התעכב על ידי, אך הסתפק בזריקת כמה מלים לעברי: „ובכל זאת איני מתחרט. כנראה כך נגזר מהשמים. הכל אני מקבל באהבה״. ואז חשבתי: כמה חום פנימי יש ליהודי זה, שבקלות הוא מתגבר על הקור החיצוני.

כזה היה ר׳ יצחק ספרא ז״ל, איש סקוריאן.

חיים שחר ז״ל.

אני והסבתא

ואני עדין ילד קטן ומחכה בכל יום לביאת הגואל...

בחלומות, בחזיונות ליל, אראה את פניו הקדושים, את שערות זקנו הלבנות את עיני הקסם שלו, כלו אומר כבוד. עוטה מעיל בד תכלת־ארגמן אראהו, רכוב על סוס לבן בראש ההר שבעירתנו הקטנה...

ובחלוף הליל, בזרח השמש על הארץ תגוז לה התמונה ורק רשמיה נשארים חרותים וקלוטים עמוק במוחי, ונפשי אחוזה געגועים קשים אליו... לגואל.

ויום יום אלך לי אל סבא, אספר לו את חלומותי, והוא — על זרועותיו יקחני. על ברכיו יושיבני, ילטפני, ינשקני, ובקולו הנמוך־הצרוד יתחיל לספר לי את ספוריו על אודות הגואל. וכמה ספורים לסבא, הוי מה רבים הם! ומה יפים הם ספוריו של סבא — מה מקסימים! מספר הוא הרבה על העבר, על מה שהיה בזמנים קדומים, ויותר על העתיד — על מה שיהיה באחרית הימים. ומה אהב את ספוריו של סבא וביותר את ספוריו על אודות הגואל! על ברכיו אשכבה. ידי הקטנות מסתבכות בזקן־תלתליו. אזני נטויות להקשיב. פי פעור ובתאוה רבה אבלע כל מלה, כל הגה היוצא מפי סבא. ויש שבתוך־כך ארדם בזרועות סבא ובשנתי אמשך לרקם את ארג מחשבותי — רשמי חזיונות הל יל ...

*

ימים עוברים, שנים חולפות. הולך אני וגדול, וסבא הולך וזקן... ושנינו, אני וגם סבא, מוסיפים לחכות, מצפים בכל יום לביאת הגואל...

וככל אשר ירבו הימים ירבה מספר הספורים של סבא, ואני גם אני אדע לספר ספורים...

ובאחד הימים ואני וסבא עסוקים שנינו ב„סוד הגאולה״, ומספר סבא את ספוריו על אחרית הימים. על „גלגול מחלות״, על עפר הארץ הקדושה, על

ציון ועל הגואל. ומטעים סבא את המלים „ובא לציון גואל" ומגלה הוא לי שבקרוב יסע לחונן את עפר הארץ הקדושה ולמצא מנוחה באדמתה...

ואספר לסבא את ספורי גם אני ואביע לו את רצוני הגדול לנסוע שמה. שומע סבא את ספורי, מבין ואינו מבין, מאמין ואינו מאמין...

וביום בהיר אחד ואני וסבא עושים את דרכנו לארץ־ישראל. שנינו מקסמים מרעיון הגאולה, מהסוד הצפון, לדעת כל אחד מאתנו, באדמה הקדושה...

וסבא זקן מאד, חלש ורפה־כח, ואני צעיר לימים חזק ומלא כח־עלומים. והוזה סבא וחולם על מות, על קבר ועל גאולה וחולם גם אני על חיים, אף על קבר ועל גאולה...

מעזבוננו

על קבר אם

...ובכל שנה ושנה, בהגיע ימי חודש אלול, היו מתעוררים בקרבי רגשי געגועים אליה... ומציקים היו לי הגעגועים האלה ולוחצים את לבי עד מאד — השקט לא יכלתי!

ובהציק ללבי הייתי משכים לי באחד מימי אלול, יוצא בחשאי את העיר, יורד לי בהחבא אל הבקעה ולבית־העלמין שמתי פני, למקום שם קבר אמי...

ושם בבית הקברות, בין מאות מצבות ישנות, השקועות למחצה בעמק האדמה וטובעות באזוב, הייתי מוצא את קברה.

אבנים גדולות מסודרות ברבוע, ולפניהן אבן אחת זקופה ועליה כתובת — זהו קבר אמי.

ונופל הייתי לפני מצבת אמי ומשתטח עליה והרבה דמעות הורדתי על האבנים. התגלגלו דמעותי ותרדנה ארצה ותשקענה עמוק עמוק באדמה...

אחרי עמדי לפני הקבר זמן רב רוח לי. והנטל הכבד המעיק על לבי במשך שנה — הוסר.

בנפש שקטה הייתי נפרד ממנה ושב לי הביתה, כששמש נעימה־ חביבה של שלהי דקיטא פוגשת בי, מכסיפה את רסיסי דמעותי התלויים בעיני כטללי פרחים...

*

ורוח נשאתני ותביאני לארץ אבות...

ואעזוב את משכן מגורי, את אבי, את קרובי, את אחי ואת אחיותי ואבוא לארץ חמדתי.

ותהי לי אדמתי, שבחיקה נפלתי, לאם, ויהיו לי עמקיה — לקרובים וגבעותיה — לידידים, ואחים־אחיות היו לי פרחי הארץ ושושניה...

אלול...

עם תקיעת השופר הראשונה התעוררו בקרבי אותם הרגשות, אותם הגעגועים תקפוני: לבקר את קבר אמי, לשוחח עמה ולהריק את דמעותי המעיקות ולוחצות את לבי.

ומיום ליום תגבר תשוקתי לבקר את אמי, מצוקת לבי תגדל משעה לשעה ומנוחה לא אדע.

ובאחד הבקרים, בהעיק העגמה על לבי עד מאד, יצאתי מתחום העיר ואבוא בשדמות בית לחם, ושמה בדרך אפרתה — שמתי את פני אל קברה — קבר אם — עמי...

*

אדי הבקר הולכים ונמוגים, ושמש צנועה מופיעה — מקדמת את פני בחן.

מקבר א מ נ ו אני שב, במקום שם דמעות הזלתי. שקטה היא נפשי, וללבי כל כך קל, כל כך...

סליחות

דפק־דפק, דפק־דפק!

קול דפיקה נשמע על דלת ביתנו ואחריו קול־ניגון צרוד: „קומו לסליחות״! — שם השמש השב דופק במקלו העבה — מעיר לסליחות.

הדפיקה האחרונה. השמש הלך לו והד קול צעדיו על המדרכה נשמע ברחוב הנרדם.

דממה וחשכה שולטת בכל. שוכב אני במטתי, ולבי דופק בחזקה. אבא נעור ומתלבש. גם אמי יורדת דומם ממטתה. בבית מתחילה תנועה שקטה. שביב אור הבריק: אבא מדליק נר ומדביקו על קופסת הגפרורים, וצללים שחורים מרצדים ונעים הנה והנה על פני הקירות.

ער אני. צנוף ככדור אני שוכב ומתחת לשמיכה אביט על כל הנעשה.

— אבא! אני קורא — קחני גם אני אל בית הכנסת.

אבא מפנה ראשו הנה והנה ושואל כמתפלא:

— האתה הוא ?... מדוע לא תישנה ?

— אנא, אבא, קחני עמך, אף אני רוצה לומר סליחות !

בת־צחוק של חבה על שפתי אבא.

— מהר בני, התלבש ! הוא קורא אלי.

קפיצה אחת ואני כבר על רגלי, מתלבש במהירות.

רגעי־מספר עוברים ושלשתנו בחוץ. תחת כפת־תכלת טהורה אנו צועדים דומם אל רחוב בתי־הכנסיות...

נוצצים כוכבי־זוהר בשמים, רומזים זה לזה כאומרים : שור ! יהודי קטן צועד בלוית הוריו אל בית־הכנסת לסליחות. ואני מבין רמיזתם. אחוז בחבלי קדושה נעלה נשא אני על כנפי דמיוני, דמיון פעוט, בידי האחת — הסליחות והשניה מחזיקה בכף אבי...

רחוב בתי הכנסיות. מבעד חלונות בתי־התפלה מציצים הרבה נרות דולקים המתחלפים זה עם זה בשיחת־רמזים. מעזרת־הנשים נשמעות בכיות וגניחות. מכל העברים תשתפך הנהרה. כל הסביבה דומה לעולם של קדושה וזוהר, שרק יצורים קדושים ישלטו בו ואינם כדאים לו אלה „המפגרים" הסרוחים עתה על משכבותיהם...

אמי עלתה בשלבים לעזרת־הנשים, ואני ואבא נכנסים לבית הכנסת. התפלה התחילה. גם אני בין הקוראים ל„אל מלך יושב על כסא רחמים".

שנה אחר שנה עוברת ואני שנה שנה לסליחות אקומה. עוד פעם דמיונות, עוד פעם עולמות נעלים, — שוב קדוש בין קדושים...

*

— קום, בני, קומה לסליחות !...

פוקח אני את עיני ורואה לפני את אבי עומד וטליתו בידו, מוכן ללכת לבית הכנסת, האם עומדת גם היא עטופה במטפחת ודומם נאנחת.

— תנני, אבי, לנוח ! — הרף, אבא, לישון רצוני !...

הלך לו אבא, גם אמא הלכה ואני על מטתי סרוח, לאזני מגיע קול אנחתם בסגרם את הדלת אחריהם...

כוכבי־זוהר נוצצים בשמים. עולמות קדושים שולטים ברחוב בתי־הכנסיות, יצורים קדושים בו, ורק אחד נעדר...

ירושלים, תרע"ד.

י. סקבירסקי

מפנקסו של שליח

ביקורי התכופים בסקוריאן לרגל ענינים ציוניים גרמו לי תמיד נחת רוח מיוחדת. כל פעם שאני מעלה על לבי את זכר סקוריאן אני שומע את הד הדופק הציוני, אשר פעל ביתר עוז בעיר זו. בעיקר ער היה לכל פעולה ציונית הנוער הציוני, אשר נתחנך על ברכי מחנכים למופת כזאב איגרת, הילל דוברוב ואחרים, נוער זה ידע ליצר מסביבך אוירה של חברות חמה ובגרות מדינית־ציונית בשל ביקוריך, ולא פעם אוחזים בעקבות זכרונות נעימים, זכרונות מסוג אחר, המעלים צחוק על שפתותיך.

אכן, בזמן האחרון היו נוהגים כבר בסקוריאן להודיע על ביקורו של שליח באמצעות מודעות דפוס, אבל בכל זאת נשארו עוד אנשי סקוריאן נאמנים לנוהג המסורתי וכזכר לעבר שמרו אמונים גם למנהג ראשונים להשתמש בשרותו של הכרוז העירוני — זה היה יהודי רזה בעל פנים צמוקות וחמוצות, הטובעות בים של שער, אשר לפי מקצועו היה אופה, ומלאכת ההכרזה היתה אצלו מעין מקצוע לואי. ויהודי זה שהיה „עם הארץ" מדאוריתא, גרם לנו — השליחים — לא מעט צרות צרורות בהכרזותיו. אמנם את תוכן הכרזותיו היו משננים אתו היטב היטב בעל פה, ואף רושמים לו על גבי הניר, אבל מבלי יכולת לקרא את הכתוב היה יהודי זה מערבב את היוצרות והיה מבשל מין דיסה כזו, שעיכולה היה קשה מאד.

וזכור לי מקרה, באתי לסקוריאן בעניני מגבית בלויתו של הח' מ. א. אביגל (לפנים ביגל) נציג ועדת התרבות שע"י ההסתדרות העובדים הכללית בארץ. לכבודו ולכבוד א"י הכרזנו על הח' מ. ביגל כעל ראש המדברים באספה, ומשום כך נמסר שמו כעיקרי לכרוז. מצא כנראה השם ביגל שפירושו „כעך" חן בעיני האופה הסקוריאני ועוד יותר כשצרף אליו את התואר א"י, ויצאה על כן מפיו הכרזה מסולסלת מקוצרת ומשונה כעין זו: הגיע אלינו ביגל מא"י, שמשמעותה בעברית: „הגיע אלינו כעכים מא"י", והקול נשמע בכל חוצות העיר, ברחובותיה ובסמטאותיה העקומות והמפותלות.

תמהו יהודי סקוריאן על המצאת הציונים, שכבוד כה רב ייחסו לכמה עסקנים שהגיעו מהארץ, תמהו ולעגו, אבל בכל זאת, ואולי לשם סקרנות, באו בהמונים להתחקות על שורש דבר ולראות בעיניהם את הכעך הא״י, מה טיבו ומהו צורתו. ומה גדל יאושם, כאשר עמדו על טעותם, בראותם לפניהם לא כעך מא״י כי אם יהודי קטן־קומה, שבא מן הארץ ושמו „ביגל״.

ובלשכה הראשית של קה״י מקובל היה שאת המגבית השנתית לקה״י בסקוריאן עורכים ב„ימים הנוראים״ ומכמה טעמים. אכן הימים היו ע״פ רוב ימי סגריר. הסתו עמד בכל תקפו. בלילות היו מבקרים את העירה נשיאים ורוח ואף גשם — שליחיו המושבעים של הסתו הביסרבי — אבל ביום היתה עוד השמש מלטפת בקרניה החמות ומכסה ברצי זהב את השלכת העשירה, ונעים היה לבקר בלוית עסקני העירה את התורמים, שהיו מקבלים אותנו בסבר פנים יפות.

בכלל הפך ביקורה של המשלחת לקה״י חויה מיוחדת לעירה ושמש מעין הזדמנות ממדרגה ראשונה להפגין את רוח הציונות לפני הציבור. ע״י פגישות בימי החג באו העסקנים במגע ישיר עם ההמונים, אשר בימים אלה מלאו את בתי התפלה עד אפס מקום, ואלה שמשו במה רצויה לתעמולה הציונית. הקירות הקודרים של בתי הכנסת, הרוח הנכאה של המתפללים והניגון העצוב של החזן הכשירו את הקרקע לזריעה ציונית ולחדירת הרעיון הציוני בלבות „עמך״, אשר כל ימות השנה אין לבם נתון לבעיות ציבוריות בכלל.

החזית השניה במערכת מלחמתנו בסקוריאן היתה האינטליגנציה המקומית. את לבה של זו האחרונה אי אפשר היה לכבוש בנאומים מפוצצים סתם ובהתלהבות בלבד. בפני חוגים בעלי הכרה אלה צריך היה לגלות את האוצרות היקרים של התחיה הלאומית, ואת הרעיון הציוני צריך היה לבסס על אדני המחקר המודרני. את הבעיה היהודית המסובכת אפשר היה להתיר אך בכור ההתוך של הויכוח החי והער, ואת זה השתדלנו לעשות. באספות ובהרצאות ניסינו בהתקפות מצח להרוס את מצודות המגן של ההתבוללות השמאלית, אשר על פי רוב התעטפה באצטלא של תיקון עולם.

הדו־קרב עם מנהיגי המפלגות המגוונות ענין את הנוער הסקוריאני, אשר ככל נוער בעל הכרה חיפש תשובה על שאלות, שהדריכו את מנוחתו. ועל כן נמשך בכל ישותו להרצאותינו. במרכז שיחותינו וויכוחינו עמדה תמיד הנקודה של חלוציות והגשמה עצמית, אשר היתה כסלע איתן בלב ים, ואליו נופצו כל גלי ההסתערות של יריבינו.

מאליו מובן, כי התוצאות היו תמיד לזכותנו. שירת הנצחון של הוויכוח נשתזרה על פי רוב בשירי ציון ובניגוני חסידים ולפעמים אף בריקוד של „הורה" עד כלות הנפש. בחוץ עמד ליל סתו קר וגשום, אבל בפנים בתוך המועדון הציוני, פרח האביב הא"י והפיץ את ריחו המשכר.

ברור, כי לאחר הכשרת הלבבות כזו, אשר הקיפה כמעט את שכבות האוכלוסיה היהודית, קל היה לכבוש את הכיס היהודי, אבל האמת נתנה להאמר, כי בשטח זה לא יכלנו לעשות גדולות כאשר עשינו, לולא אנשים בעלי השפעה אשר הלכו והורו לפנינו את הדרך אל הבית היהודי. ואנשים כאלה נמצאו בסקוריאן בשפע, והם אשר עשו את מלאכתם באמונה ובמסירות נפש שאין דוגמתה. ימי ביקורנו בסקוריאן הוכרזו כימי גיוס ו„עתודות" לציוניה. ראשי העדה התנדבו מאליהם לעבודת הקודש. מה לי פרנסה ומה לי עסק, זאב איגרת, — הרוח החיה של העבודה הציונית בסקוריאן — נתן גט פיטורין לבית ספרו לכל ימי המגבית, ן. בריכמן נעל את חנותו וג. דימנט נפרד מה„גרה" שלו, וכן החרו החזיקו אחריהם טובי העסקנים הציוניים, ואף פרחי הכהונה הציונית שמשו אותנו בקודש וסיעו להצלחת המפעל — כל אחד על פי דרכו, לפי כוחו וכוח השפעתו.

והתהליך של המגבית עצמה? — עסקני סקוריאן תפסו בחושם הבריא, כי העיקר הוא לא בקבלת הפרוטות לקה"י, אלא בהחדרת הרעיון הציוני של האזרחות הקבועה במדינת ישראל „בדרך" ובהכרה מלאה של החוב לשלם מסים למדינה זו. משום כך היתה כל פרוטה לא רק תרומת הכיס, אלא תרומת הלב והנפש. כל תרומה כזו היתה מעין טבעת זהב בשרשרת של חינוך ציוני.

כך הונחו בלילות האפלים של הגלות המרה היסודות של גשר המשיח ע"י חילים אפורים בעירות כסקוריאן, אשר במשך הזמן הפכו להיות צבא הגאולה של מדינת ישראל. בחוגי החסידים מתהלכת אגדה, כי הרבי אינו חושש כלל מפני הגשם, אין אימתו עליו, כי טיפותיו נופלות מימינו ומשמאלו של הרבי, ואילו מעל לראשו זורחת תמיד השמש בגאונה. כשהיינו בוססים בימי הסתו את הבוץ הסקוריאני לא שמנו לב כלל אל הרחובות השוממים ואל הבתים העקומים, אל השמים הקודרים ואל האנשים המודאגים. עינינו היו נשואות אז לשמי התכלת של הארץ ובאפנו נשמנו את האויר הצח של הררי יהודה והגליל, ועל הכל רחפה לפנינו רוח גיבורי ישראל זקופי הראש ונטויי הגרון הכובשים את השממה.

ורבים מגיבורים אלה פוגשים אנו כיום ברחבי הארץ הנבנית. הירא והחרד לדברינו אז הניס את עצמו ואת משפחתו בעוד מועד הנה, ניצל בעצמו

והציל גם אחרים אתו. אבל החלק הגדול מיהודי סקוריאן לא זכה לכך. אחר לבוא ונפל קרבן בידי אכזרים. לזכרם ולשמם תדמע העין ותהמה הנפש. בלבנו המלא געגועים ואהבה לנאהבים ולנעימים נשא את זכרם עד עולם.

ב. י. מיכלי

שני ביקורים בסקוריאן

א

חורף תרפ״ח. הצטרפתי לקבוצת חברים מקן „השומר הצעיר״ באטאקי, שערכה טיול לסקוריאן. עד אוקניצה — ברכבת, מכאן ואילך — ברגל. הטיילים שלנו, עליזים־מתרוננים, לא חששו לקור, לשלג, לרוחות השדה. נוסעי הרכבת, מבני־ברית ומשאינם בני־ברית, לטשו עיניים לזאטוטים מוזרים אלה, שהתעלמו מכל הסובבם והפליגו בשירתם הנלהבת הרחק־הרחק מכאן. ביחוד גדלה השמחה לאחר שירדו מן הרכבת והתחילו ללכת ברגל. מעתה נפרצו כל הסייגים. שוב אין עין זרה צופיה בהם. עדים רק שמים וארץ וחלקות־חורש. כדורי שלג התעופפו, החטיאו או פגעו במטרות החיות שזעו וחמקו, להנאת הפוגעים והנפגעים כאחד. ובעיצומה של המהומה התלקחה הורה בלב השדה, זרועות השתלבו בזרועות ובחלל הדהדה שירת־ציון אדירה.

הגענו לסקוריאן סמוך לחצות. הכל דמם מסביב, מכונס ומשוקע בשנת, אך למחרת בערב חשתי בדפקה של העיירה. ברחובותיה המושלגים נהר הנוער, מי לטיול, מי לשיחה, להרצאה, למסיבה בסניף. מאולם „השומר הצעיר״ בקעו קולות של שרים ורוקדים. היתה רוח נעורים מסביב. אין זאת כי אם הגענו לפתחה של קהלית נוער זוטא, האוצלת אורה וחדוות־חיים גם מעבר לגבוליה. שונה מזה היה מראה ביום: שאון והמולה של עגלות־אכרים, של חנוונים וסוחרי־תבואה ואומנים, המתרוצצים בחפזון ובעמל רב יביאו לחמם. ואילו שר של ערב חשף את הפן האחר של העיירה, זו המתפרצת מסגור־מציאותה, העורגת לחיים אחרים.

עשרים וחמש שנים עברו מאז ועדיין רעננים בזכרוני רשמיו של אותו ביקור, שהיה אמנם ביקור־חטף, אבל הוא שחקק בלבי את דמותה של סקוריאן היהודית. עיירה זו הצטיינה בחיוניות מפליאה, בתנופה רבתי, שיצרה אשליה של היקף כפול ומכופל, בפעלתנות מתמדת, שבנין והרס היו כרוכים

בעקבותיה. הבנין — מצד נאמני הציונות, שחרגו מן המסגרת הקיימת והשתדלו לעשותה גשר לעבור גאולים; ההרס — מצד שונאי ציון, מימין ומשמאל, שדבקו בקיים, אם מתוך אמונה בהתמדתו ויציבותו ואם מתוך חתירה להפיכתו. הצד השווה שבהם: לעג ואדישות ואיבה לחזון הציוני, מתוך בטחונם המופלג שנצח ה,כאן' לא ישקר. אולם באותם הימים היה צפון גרעין חיובי גם בשלילתו של השמאל. חיובית היתה התנערותו מן הפיליסטריות, חתירתו לאיזה מתוח־חפץ, אפילו אם התברר אח״כ שזה היה רק חזיון־מדוחים. אם לא שאף להמיר את הוויית־הגולה בהווייה אחרת, מולדתית, הרי השתוקק לפחות לשנותה, למעט את גילוייה השליליים. בזיקתו אז לתרבות יהודית, עממית היה משום תריס נגד ההתבוללות. היתה כאן אהבה ללשון יידיש, לספרותה, לעתונותה, לתיאטרון שלה.

הנוער היהודי בסקוריאן יצאו לו מוניטין גם מחוץ לתחומה. היתה זו אחת המעטות בעיירותיה הנידחות של ביסאראביה היהודית, שמצרי הווייתה לא הביאו את הנוער לידי שממון וניוון. להיפך: התלבטות מתמדת זו במבוא סתום, ללא מוצא לעתיד, היא שהתסיסה והמרידה אותו. נוער זה, הציוני והקומוניסטי כאחד, עקר את יהודי העיירה משלוותם, מאשליותיהם. הראשון הצביע על חוסר המוצא בחיי גולה ורקם מתוך כיסופים את חלום עתידו; השני הוקיע את נגעי המשטר הקיים ושאף לתיקון העולם, וגם עולמנו הקטן בתוכו, במלכות הקומוניזם. היריבים התנגחו בהלכות, שאפו להיבנות אחד מחורבנו של חברו, האשימו זה את זה בתלישות, בהתנכרות. וכך זכתה העיירה לתסיסה מתמדת, שלא נתנה לה לקפוא על שמריה. בויכוחים אלה ניתן פורקן לנוער מתלבט, הצמא לחיים, לעבודה, ליצירה.

תפארתה של העיירה היתה בעיקר על החינוך העברי המסועף: בגן־הילדים, בבית הספר, בגימנסיה, בשיעורים פרטיים, בשיעורי־ערב מבחינה זו יכלו להידמות אליה רק עיירות בודדות במרחבי המדינה הרומאנית, שביסאראביה היתה רק איפרכיה אחת שלה. ברחובותיה נשמעו צלילי הלשון העברית. להרבה בתי־אב הגיע עתון עברי, ספר עברי. וכי היכן יכולת עוד למצוא נערים ונערות כאלה שלה, המצויים אצל ספרות ההשכלה ומטיילים להנאתם במשעוליה של ספרותנו החדשה, המסתייעים בפסוקי אחד העם וברנר וא. ד. גורדון ומקנחים בפרקי שירה, ישנים וגם חדשים? וכי היכן יכולת עוד למצוא נוער נלהב כזה, שסביבתו החורגת לא קיצצה כנפיו והוא מקיים ומבצר בתוכה מציאות אחרת, עברית?

לא כפתק מרקע נפל החינוך העברי לסקוריאן. שיחק לה מזלה ומחנכים

מובהקים (מלכה וק. ספקטור, זאב אגרת, ולהבדיל בין החיים והמתים — נ. פולישצ'וק ומרדכי גולדנברג ז"ל) עמלו על תקנתו, מתוך מסירות ועקשנות למופת. מה יודעים עתה על חיבוטיו וליבוטיו של בי"ס עברי בגולה זו שבמזרח־אירופה. הכל מסביב התנכר לו. המורים והשלטונות הרומאניים עינו אותו מלכתחילה, ציפו בגלוי למשבתו. אולם גם מבית לא אירשוהו ולא אימצוהו באהבה ובאמונה. לפלגותיו נחלק הבית: השמאל דחהו ולעג. בי"ס יהודי, שיידיש שולטת בו — מילא, אך למי יש צורך ב„לוקשן־קוידש"? המתבוללים נרתעו ממנו, בראותם בו גורם המחזק את מגמת ההתבדלות היהודית ומרחיק את שעת הרצון להתמזגות עם העם הרומאני ותרבותו. ואילו „עמך" פסח על שתי הסעיפים. כל אמא חלמה על גימנסיה ואוניברסיטה. מה יעשו איפוא הבת והבן אם היכלי־השכלה אלה ינעלו חלילה שעריהם בפני גומרי ביה"ס העברי? וקושי נוסף: החינוך הרומאני ניתן חינם אין כסף, ואילו ביה"ס העברי היה עליו ליצור את תקציבו יש מאין. האחראים לו היו תמיד טרודים בפעולות הצלה, בתיחבול תחבולות, בעריכת נשפים והצגות, בתיכנון הגרלות ומגביות־חירום, כדי לסתום לפחות את הפרצות הגדולות שאיימו בהתמוטטות. והיה צורך בעבודת־נמלים ממושכת, בהתמכרות ללא גבול, באמונה עזה ובעקשנות עד שהגיעו למה שהגיעו. היד האחת עשתה במלאכה, בעוד היד השניה נאבקת עם המחבלים וההורסים מבית. אך עמל הנאמנים לא היה לשוא. במסירותם כי רבה הצליחו להקים סכר נגד גלי הטמיעה החזקים. מעידים על כך יוצאי סקוריאן בארץ, שנקלטו בתחומים שונים של בנין ויצירה, בעיר ובכפר.

ב

קיץ תרצ"ט. ביקורי האחרון בסקוריאן, סמוך לעליתי ארצה. לכאורה, הכל כשהיה. החיים מוסיפים לזרום במסלולם הקבוע. אותה תנועה ואותו קצב. ביום ניכר רישומם של שוחרי הפרנסה למיניהם. כל הרגליים רצות אל השוק, אל התחנה ומחסניה, אל אסמי התבואה והחנויות ומרתפי היין. ובערב — קול נערים ונערות, מתגודדים ברחובות, מטיילים בחורשה, מחרידים אותה ברעמי צחוקם ושירם. האם לא כך נתגלתה לי העיירה גם בשנת תרפ"ח? ואף־על־פי־כן... אין הדמיון החיצוני עשוי לחפות על התמורה הגדולה. אכן, היתה רוח אחרת מסביב. איזו עגמה תלויה בחלל, איזו אוירה של „כלות הכל". גם אל פינה נידחת זו חדרו צלליו הקודרים של הסיוט המאיים על העולם. ואמנם, כעבור שבועות מספר הפך הספק המר לודאי. קלגסי הנאצים

פתחו במסע כיבושיהם, בהביאם חורבן וכליון על יהדות אירופה. ידע, כנראה, הלב היהודי מה שניבא.

אולם מקורה של מועקה זו לא היה רק במרחקים, בסוּעת־הדמים שנתרגשה מחוץ לגבולות. מצודתה של גרמניה המנואצת היתה פרושה גם על רומאניה. המשטר במדינה זו, שגם בשנים כתיקנן לא הצטיין ביציבותו, התקרב בתנודות אל הקצה הטוטליטארי. שיירי הדמוקראטיה, שהיתה עלובה גם בקיומה הפורמאלי, חוסלו לחלוטין ע"י התחוקה החדשה. זה היה אחרי תקופת שלטונם הקצרה של גוגה־קוזה, אלופי האנטישמיות ברומאניה. אולם גם אלה שבאו אחריהם השאירו בתקפן את הגזירות שהללו גזרו על הקיבוץ היהודי ברומאניה. פורענות רדפה פורענות. קשה היתה פגיעתו של „חוק האזרחות". גם יהודים שהם ואבותיהם נולדו בארץ זאת נתחייבו להוכיח את הדבר בעשרות תעודות, אשר בעצם השגתן היו תלויים בשרירות לבם של פקידים עוינים. לכך היתה אמנם תרופה בדוקה ומנוסה: דורון. אך מה יעשו עניי ישראל, שלא יכלו לעמוד אף במסים „הכשרים" שהוטלו על כל מיסמך ומיסמך? נוסף על רקעו המדיני הסתמנה בחוק זה מגמה כלכלית מפורשת: לנשל מפרנסותיהם את היהודים שיפסידו את אזרחותם. ורבים היו חלליו של חוק זה. גם בסקוריאן נתקלת באלה שכבר ניטלה מהם אזרחותם או שזו שנוייה עדיין במחלוקת של דיינים מומחים. ומכאן דאגת „מה נאכל" במשמעותה המחרידה ביותר. ופרענות שניה: נסגר העתון היומי היחידי ביידיש („אונזער צייט"), שהיה שופרם הנאמן של יהודי רומאניה, לוחם מלחמתם ומדריכם במעגלי הציונות. על ידי כך ניטלה בעיקר לשונם של יהודי ביסראביה, האמונים על יידיש. מעתה נתגלו אנוסים במהדורה חדשה — „אנוסי לשון". ופורענות שלישית: הונף הגרזן על החינוך העברי. עדיין הוא תלוי באויר. טרם הורד על קרבנו במלוא כוח־המחץ. אך הגזירות המתרגשות עליו מעידות על הצפוי לו ממשטר הזדון.

ואין פלא איפוא שנתערער בטחונה של העיירה ופגה שלוותה. הרוחות הרעות פגעו גם בנוער והקדירו עליו את עולמו. הוא ראה את עצמו במבוי סתום, ללא מוצא, ללא קרן־אור. עוד לפני כן הוטלה קרחה גדולה במחנו ע"י האכזבה בציונות, ארץ ישראל. „השומר הצעיר" נעזב מטובי מדריכיו וחבריו, שלא מעטים מהם צלחו את הדניסטר ועברו אל ארץ־המהפכה הנכספת. גם אלה שלא נתפסו לסיטרא הקומוניסטית נתרופפה אמונתם בעתידם. כי הנה שערי הארץ נעולים. רק בודדים מצליחים לחדור מבעד לסדקים המעטים. חלוצים שגמרו את חוק הכשרתם מתנוונים באפס מעשה. הם

שרפו את כל הגשרים שחיברום לחיים אלה, בעטו במקורות הפרנסה של הוריהם. כל מעייניהם היו בארץ החדשה. הכל בהם היה דרוך ומכוון לקראתה. והנה הם נמקים עתה בתוחלת ממושכת ועיניהם כלות אל הסרטיפיקאט, שמי יודע אימתי יגיע ואם יגיע בכלל. ואם גם חזרו בהם, יסתלקו ממשאת נפשם ויתאמצו להשתלב במעגלי הכלכלה שמאסו בהם תחילה — רק לשוא יהיו מאמציהם. מדיניות הנישול של הממשלה חסמה את כל הדרכים, סתמה את כל הסדקים. וכך העמיק היאוש במחנה הנוער. מן הציונות ערקו אל הקומוניזם ומשניהם כאחד — אל הריקנות המוסווית בנשפי ריקודים ומשחקי קלפים. העין הבוחנת לא יכלה שלא לראות את המעושיות שבמיצהלת־נעורים זו, שכל כוונתה להחריש את היתוש המנקר בלב.

באותם ימים שוחחתי ארוכות עם חותני, המשורר מרדכי גולדנברג ז"ל, שגר אז בסקוריאן. הוא, שהיה רוכב בערבות הדמיון, הפליאני אז בגישתו המפוכחת לעולם המתקרב אל חורבנו. ניתוחו היה מעמיק, ריאליסטי בהנחותיו ואכזרי במסקנותיו. הוא לא האמין בנס, בפלא, הוא ראה את יהודי אירופה כנתונים במלכודת, שאין ממנה מפלט. לא היתה לו אשליה גם ביחס לעולם הדמוקראטי. לדעתו לא יריב עולם זה את ריבנו, לא ינקום את נקמתו, לא יפתח את שערי הארץ ליהודים הצפויים לכליה. היה עצב רב בקולו. כל חזותו הביעה דכאון. הוא לא שעה עתה לגילויי נוף, שתמיד היו מרהיבים דמיונו ומרנינים נפשו. הוא דיבר כאיש שגזר־דינו נחתך. כל ימיו ביקש לעלות ולא נסתייע הדבר. גם הפעם לא ראה כל סיכוי לעליה, בעיקר בשל חסרון סרטיפיקאטים. את עצמו ראה כחותר בהתמדה אל חוף הארץ, בלי להגיע אליו. כעת דעך בלבו זיק התקווה האחרון. נתברר לו בוודאות של גורל, שאין מנוס מפניו: לעולם לא יגיע אל החוף הנכסף.

בצאתי מסקוריאן ליוותה אותי כסיוט חזותו הקשה של מרדכי גולדנברג ז"ל. לא עברו אלא שלוש שנים וכל יסורי השאול באו כתומם על המשורר ועדתו.

ב. י. מיכלי

ז. אגרת

השלטון של גוגה-קוזה בסקוריאן

אור לאחד בינואר 1938. סופת שלג מתחוללת בחוץ, ושריקת רוח מיללת בחלון, קור מקפיא חודר מהחוץ, ונורא ממנו הקור בלב פנימה. צמודים יושבים אנו ע״י מקלט הרדיו מתוך ציפיה לדבר המלך לעמו לקראת ראש השנה שלהם, כמנהגו כל שנה.

אכן, ידענו כי בשורות טובות לא ישמיענו הפעם. אשר יגורנו כבר בא. זה שלושה ימים מהותת ומשתולל „צמד־חמד גוגה־קוזה על יד הגה השלטון הרומני, שנמסר לו מידי המלך הזה. בכל זאת ביקש הלב עוד עוגן הצלה, ביקש להאחז בקנה קש צף על פני המים הזידונים, ביקש הצלה פורתא של נחמה בחלום שוא: אולי לצון חמד לו המלך העיקש בבחירתו זו הפעם. אולי יגלה עתה את הקלפים, ירים את הצעיף ויגלה את הלוט, אולי ירעיף עוד כמה נטפי תקוה על הלב המאובן.

רגעי ציפיה קשים היו הרגעים שלפני חצות הלילה. בחדר קטן מצטופפים ע״י התנור הלוהט עדה של יהודים ודממת מות מסביב. מישהו ניסה להפסיק את מועקת הדממה ולפתוח בשיחה, אבל היא נחנקה בראשיתה. אין הלשון נשמעת ואין הלב נתון לשיחה בשעה שהוא שותת דם. דממת אבל כבד הקיפה והקפיאה את הכל. כל הויתנו היתה נתונה אך למחוגי השעון, שזחלו כאילו להכעיס באיטיות יתרה מאשר תמיד.

והנה נשמע אות הזמן. קול צרוד בוקע ועולה מתבת הרדיו. תחלה בליל מלים בלתי ברורות, ואחר כך צריחות בנוסח המוכר והמקובל בימים ההם. ביטויים כמדקרות חרב גלשו מעל הלשון הכבדה והעידו ברורות, כי המפנה החדש במדיניות הארץ אינה כלל פרי של ליצנות, כי אם דבר רציני, עובדה קיימת. הפעם נכנס היין ויצא לעיני כל העולם הסוד, הסוד הגדול של העריץ הקטן בנטיתו האנטישמית.

באותו חצות לילה חרד כל לב יהודי באשר הוא, בעיקר ברומניה. ליל התקדש השנה החדשה הפך לליל זועה, ואף בבתי אלה מן היהודים

בסקוריאן, אשר רגילים היו מאז לחוג את ראש השנה שלהם בצוותא עם ידידיהם הגויים, שבתה הפעם השמחה. אף אחד מידידיהם אלה לא נענה הערב להזמנה. בנפרד חגגו הערב את ראש השנה שלהם, ומי יודע אם שמחתם השנה לא היתה יותר שלמה.

וזכורני, כי בשובנו הביתה לאחר חצות, לאחר ברכת־קללתו של הוד מגננו, שבורים ורצוצים, נעלבים ומדוכאים, הצצנו לעבר בתיהם של יאהודים אלה, והנה הם כלם שקועים באפלה, כאילו אבל כבד אפפם בעיצומו של חג. עוד יותר נתכווץ הלב ולא מתוך חמלה על אלה שחגם הושבת, אלא על עצמנו.

וביום השני נודע, כי בביתו של הד״ר ז. ישבו האורחים היהודיים כאבלים. השלחן היה ערוך כל טוב כבשנים הקודמות. הכוסות מלאות, אבל היד לא הושטה לנגוע בהן. עד חצות ישבו ושתקו, ובהגיע הזמן הורמו הכוסות, אבל בלב מכווץ מצער ומעלבון הורדו למקומותיהם מבלי טעום, ולאחר נאומו של המלך קמו בשקט והתפזרו.

והתחילו הימים הרעים. יום יום וגזרותיו, יום יום ובהלותיו. פוטרו הפקידים היהודיים מכל המשרדים הממשלתיים והמוניציפליים, פוטר המזכיר הותיק של העיריה, חיים קלינרמן ז״ל, אשר במשך 20 שנה רצופות שמש במשרה זו, פוטר סגן ראש העיר י. רחמן ז״ל, גורשו בפקודת השלטון כל עורכי הדין היהודיים מבית המשפט ואף מאגודתם המקצועית. נאסרו ביקורי הרופאים היהודיים בבתי הנוצרים, נאסרה מכירת הרפואות בבתי המרקחת היהודיים לחולים נוצריים, הוצאו כל העובדות הנוצריות מבתי היהודים, נפתחו חנויות מכולת בכפר ובעיר למען לא יצטרכו הנוצרים לבוא במגע עם היהודים. וברחוב התחיל להשתולל הנוער של משמר הברזל. מילת הגנאי „זשידאן״ הותרה ונישאה על כל שפה, הונף הדגל של „צלב הקרס״ על כל משרד ממשלתי.

נוסף על כך יצאה הגזרה, שכל חנוני יהודי מוכרח להחזיק את חנותו פתוחה בימי שבת וחג יהודי, ומי שעבר על פקודה זו נענש עונש חמור, באסר הדיבור באידית ברחוב. והיה מעשה וליב רידר, יהודי אדוק ובעל חנות לדברי ברזל ניסה להערים על הפקודה. מה עשה? התישב באחת השבתות בפתח חנותו ועל כל בקשות הקונים ענה, כי המצרך המבוקש אזל מחנותו. נודע הדבר לראש העיר החדש ובא הוא בכבודו לקנות דבר ממנו. וכשהלז ענה לו כדרך שענה לכל המבקשים, התחיל ראש העיר להצליף בספר שבידו על ראשו של החנוני והטיל עליו קנס כספי גדול. והיה מעשה שני, ויום טוב שבצ׳ינקה, בעל חנות לקמח יצא באחת השבתות לפנות ערב לבקר

את גיסו משה גולדנברג שגר בפרור החדש ולבוש היה בגדי השבת שלו, פגש אותו ראש העיר הקוזאי ושאל אותו על מי עזב הוא את חנותו. וכשהלז ענה לו, כי אשתו נשארה בחנות והוא הולך לגיסו לרגל מסחרו, נזף בו ראש העיר ובהראותו על בגדי השבת שלו גזר עליו שבבגדיו אלה הוא רוצה לראותו כל השבוע בחנותו. כמובן, גם עליו הטיל קנס כספי. כן נאסרו השעורים לעברית בגמנסיה היהודית. שוטרים התחילו לבקר בבתי־הכנסת בשעת התפלה, אסור היה ליהודים ללכת בשלושה ברחוב, ועוד גזרות מגוזרות שונות התרגשו לבוא, לולא הקץ שהקיץ על השלטון הזה, שימי קיומו היו בסך הכל 44.

עם נפלו של השלטון נשמה לרווחה קהילת סקוריאן, יחד עם כל היהדות הביסרבית. ימי נפילתו של השלטון חלו בערך לפני פורים, ושמחת יהודי סקוריאן באה לידי ביטוי בנשף הפורים המסורתי של אותה שנה. מי שלא ראה את שמחת הנשף ההוא לא ראה שמחה יפה מימיו.

צבי בראונשטין

איך עירתי?

הורי גרו בכפר רומנקאוץ, הסמוך לסקוריאן, אבל רשום הייתי בספרי הלידה של הרב מטעם בסקוריאן וקשור הייתי למקום לא רק כנרשם אלא גם, ובעיקר בשל יחסים אישיים עם רבים מאנשי המקום ובפרט בשנים האחרונות שלפני עליתי ארצה.

את רוב שנות נעורי ביליתי מחוץ למקום, כי על כן כל מי שנפשו חשקה בתורה מוכרח היה לגלות למקום אחר. לאחר שנות למודי ברוסיה חזרתי לבית הורי בסוף שנת 1918, לאחר היותי שם עד למהפכות פברואר 1917 — אוקטובר 1918.

עזבתי מאחורי את „גן העדן התחתון" ובן לילה נעשיתי אזרח טוב ונאמן" של הוד מלכותו מלך רומניה.

היה זה בחדשי החורף הראשונים, קור ועצבות שמשו אז בערבוביה ובחצותי את הדניסטר נדמה היה לי, כי בעקבות הקור הטבעי אוחז קור נוסף, מלאכותי, קור מדיני — גם הנוף העשיר הביסרבי כאלו התאבל הפעם ושקע ביון העצבות והדמעות. ניכר היה, כי סיפוחה של ביסרביה „ברצונה הטוב" למולדתה הגדולה לא היה בלב שלם. השלטון בסקוריאן היה אז בידי צבא הכיבוש. מתוך רצון להוכיח את גבורתם הצבאית בימי שלום ביימו הקצינים האצילים התמרדות האוכלוסיה, כביכול, נגד השלטון החדש למען יוכלו להראות את נחת זרועם ולהפיג ע"י כך את שעמומם. נערכו עונשין דרקוניים, הכל לפי מנהג רומניה ולהנאת שליטיה. לא נרתעו אפילו מהחזיק את נכבדי הקהילה היהודית בבורות עמוקים במשך שלושה ימים בתקופת החורף ולא חרדו מהעניק 25 מלקות לכל יהודי שנראה היה בעיניהם כחשוד. כל זה היה מעין חזרה למשחק הגדול, שעתיד היה לעלות על הבמה בעוד 22 שנה. בורסיי ישבו אז שליטי העולם וחתכו גורלות לעמים ולארצות. גם לנו נרמז משם ניצוץ ל תקוה, אבל בעירות הנידחות של ביסרביה השתוללו בינתים יצורים מתועבים הצמאים לדם, ובאצטלה של מתקני עולם ובשם עושי השלום

במרומים הנהיגו סדר לפי טעם רומניה. עברו כשנתים. החיים נכנסו למסלולם. היהודים התרגלו למשטר העריץ והסתגלו לתנאיו. בינתים התחילה להתפתח הפעולה הציונית. בכדי לחדש את פעולתי בשטח ההסברה הציונית ברוח התכנית ההלסיגפורסית יצרתי קשרים עם העירות שבצפון ביסרביה. מטעם המרכז של המפלגה היהודית הוטל עלי לארגן את תאי המפלגה במחוז חוטין ולהדריך את הציבור היהודי שבמחוז לקראת ייצוגו הראוי במוסדות המוניציפליים ולקראת יצירת הקלוב הפרלמנטרי היהודי ברומניה.

ברגע הראשון נראה היה הדבר כעין צעד נועז של מהפכה בקו המדיני של יהדות רומניה, המפולגת והמפוצלת לפי המפלגות הזרות במדינה, אבל החינוך העברי והמסורת הציונית של יהדות צפון ביסרביה סיעו בהחדרת הרעיון הזה ללבות היהודים ושמשו ערובה להצלחת הפעולה.

כמובן, הבנה מלאה לרעיון זה מצאתי גם בסקוריאן. באמצעות פגישות ואספות פומביות באתי במגע ישר עם כל חוגי היהודים שבסקוריאן פרט כמובן לאלה, אשר מתוך קנאה עוורת ועקרות ציבורית, היו מתנגדים מושבעים לכל פעולה ציבורית פוריה כשרה וישרה. יש לציין, כי השפעתם היתה אפסית, ועל כן עבר קו הפרעתם בדרכים עקלקלות, בדרך של אכילת קורצא... ומלשינות.

מסיבה זו היתה עבודתו של ידידי ז. אגרת קשה מאד, כיושב ראש המפלגה היהודית במקום התבלט יותר מאחרים ועל כן היו כל חיצי היריבים מכוונים כלפיו. נוסף לכך ראו בו אנשי השלטון בעירה כוח דינאמי הפועל בכיוון לאומי שלא לפי רצונם. משום כך נקלטה היטב במוחם דיבת המלשינים והתחילו להציק לו ולהצר את צעדיו בכל. הדברים הגיעו עד כדי עלילות נתעבות בבולשביזם, וסכנת פטורין מהוראה וגרוש מסקוריאן היתה צפויה לו. רק תודות ליחסים האישיים שלי עם מנהל מחלקת החינוך הרומני ניצל ידידי זה מתיק שחור בבולשת הרומנית ומתוצאותיו האיומות.

יש לציין, כי נמצאו גם אחדים מחסידי אומות העולם, אשר עמדו להגנתו של החבר אגרת. והם: שופט השלום במקום הא' נובוסיסקי וראש העיר מר בימבולוב. אלה שנים נוכחו בסופו של דבר ביושר פעולתו ויצאו בגלוי להגן עליו מפני כל צר ומסטין יהודי.

אכן הרוב המכריע של יהודי סקוריאן קבלו עליהם את מרות המפלגה היהודית בכל הענינים הכרוכים בחייהם הציבוריים כמקומיים כמרכזיים מן הרגע הראשון. ואף אלה שבראשונה היו רחוקים ממדיניות יהודית עצמאית הצטרפו אחר כך לאור המציאות למפלגה היהודית. הנה הרופא זיסמן ז"ל אשר

בראשו וברובו נתון היה לבית החולים היהודי שבנה וטיפח במשך שנים של עמל רב, היה גם הוא לתומך ברעיוננו. בעקבותיו באה כל האינטליגנציה היהודית. וכדאי להזכיר בזה את המעשה שקרה בימי הבחירות לפרלמנט בשנת 1931. הבחירות נערכו על טהרת המסורת הרומנית. על יד אולם הבחירות עמדו שוטרים ולא נתנו לנציגי המפלגות הבלתי רצויות לשלטון להכנס פנימה. תוצאות הבחירות נקבעו מראש ונתפרסמו ברבים לאחר הספירה של קולות, המבוימת ע״י נציגי הממשלה בלבד.

בכל זאת עלה כמעט תמיד בידי נציגי המפלגה היהודית ל„חדור" לאולם הבחירות פנימה ולשמור על קולות היהודים שלא יעברו באורח פלא לקלפי המפלגה השלטת. לעצמי הייתי נוהג תמיד לבחור בייצוג רשימתנו במקום „המסוכן" ביותר.

מובן שהשלטונות היו מפקחים עלי בשבע עינים ימים מספר עוד לפני הבחירות, ובכל זאת הייתי מצליח כל פעם להופיע במקום הראוי ובזמן הדרוש. באותו יום הבחירות הצלחתי להגיע לסקוריאן בשעות הלילה שלפני יום הבחירות, אולם לא הצלחתי הפעם לחדור לתוך אולם הבחירות. התאכסנתי בבית יהודי בלתי חשוד ושם קבעתי את מטה הפעולה. כל הנוער עמד לרשותנו בשרות הקשר. על ידי נוער זה העברו הוראות לקהל הבוחרים לא ללכת לקלפי כל עוד יעדר נציגנו באולם הבחירות.

רק בשעה 6 בערב הצלחתי לחדר לאולם. התערבתי בין קהל האכרים הבוחרים ולפתע פתאום הופעתי ע״י שלחן הבוחרים עם כל תעודות המנוי ותפסתי את מקומי ע״י שלחן הנשיאות, להפתעתו של יו״ר — שופט אנטישמי, אשר עם כל שנאתו ליהודים התיחס בכל זאת בכבוד לעבודתי הציבורית.

הידיעה המשמחת על חדירתי לתוך אולם הועברה על ידי הנוער לכל חלקי העירה, ובן רגע התחילו זורמים גושים מלוכדים של יהודי סקוריאן לקלפי.

השתתפתי בספירת הקולות, וכשהגענו לשכבת הפתקים האחרונה נוכחנו כי כולם היו של המפלגה היהודית, ומספרם היה כמספר הבוחרים היהודים, אחד מהם לא נעדר.

לחץ השופט את ידי וברכני במלים: „מסור נא את הערכתי ליהודי סקוריאן". אולם עיניו אמרו אחרת. שנאה ואזהרה כאחת. ברם יחס חיובי זה מטעם יהודי סקוריאן לענינינו הלאומיים אינו מקרי כלל. הוא פרי של עבודת חינוך ממושכת, של חרישה עמוקה וזריעה מבורכת בשדה החינוך והציונות מצד מחנכים מנוסים ומסורים לתנועת התחיה, אשר עירתנו

נתברכה בהם, הלא הם המורים ק. ספקטור בתקופה הראשונה וזאב אגרת בתקופת עשרים השנים האחרונות. הם הם שחינכו דור שלם של חלוצים, בנים על אבות בכל שטחי החיים הלאומיים, ומתוך פעולה הסברתית ומעשית הכשירו אותם לקראת עליה. רבים מאלה נמצאים כיום בארץ ותרמו לא מעט לבנין הארץ ולהפרחתה ולשחרורה.

פעלו לא מעט שליחי הקרנות הלאומיות, בעיקר הרצאותיו של מנהל קה"י בבסרביה יצחק ברגר ז"ל, אשר כל ביקורו וכן ביקוריהם של יתר השליחים היו ימי חג לעירה.

אינני יכול לגמור את זכרונותי מבלי להזכיר עוד מקרה אחד מחיי בסקוריאן.

זה היה ערב עליתי ארצה. נסתימה אז פעולה חשובה בסקוריאן — נחנך הבנין החדש לביה"ס „תרבות" אשר לאמתו של דבר היה בית תרבות, כי כל מוסדות תרבות, כגון גן־הילדים, ביה"ס העממי, הגמנסיה, בית הכנסת שערי ציון, חדר הספריה וכן אולם לאספות, שוכנו בו. במסירות מיוחדת ובשקידה רבה עמלו יהודי סקוריאן עד שהקימו את הבנין המפואר הזה. זכיתי להשתתף בחנוכת הבית", אשר נהפכה לחגה של כל העירה. כל מי שלא ראה את שמחתה של סקוריאן באותו יום לא ראה שמחה מימיו ומשום כך לא ידע גם להעריך את עצמת האבדה שאנו מבכים עד היום.

כאיש סקוריאן שותת לבי דם, נוכח החורבן הנורא שעלה בגורלה של עירתנו. יחד, עם כל אלה אשר עמדו אתי במערכה על גיבוש חיים ציבוריים עצמאיים במחוז חוטין, אני מתיחד עם זכרם של יהודי סקוריאן הטובים והישרים, אשר להטו באש קודש לחיי חופש וחרות ונספו ללא עת בגלי השואה.

איך את עירתי?

נקים לך מצבה חיה לדורות במולדתנו, זכרך ישאר חרות בלבותנו לעד.

סוניה זמיר — מסדה.

זכרונות.

מוקדש.
להורי ואחי היקרים שנפלו קרבנות
בטבח הגדול שפקד את יהודי מזרח
אירופה.

כפר מולדתי הקטן אשר על גדות הדניסטר, מוקף נוף הלוקח לב ביפיו: יערות, הרים, גבעות ועמקים, מנזר מתנוסס על סלע משקיף על פני כפרנו הקטן — נ פ ו ר ו ט ו ב ה.

אבי חוכר יערות ושדות היה. חויה מיוחדת היתה לי באותו זמן, להביא לאבי את מנתו ליער, ברכיבה על סוס צעיר ואציל. היער נמצא על הר גבוה, כמה עונג גרם לי אז הטיול על סוסי בין נקיקי הסלעים, על פני העצים המרשרשים בתוך היער, — עדיין לא הבינותי אז, שגם רעות יכולים להביא כל אלו. קטנה הייתי ותמימה, בטחתי אז בכל אדם, בכל עץ ובכל סלע.

הורי לא היו אמידים, — ככל יהודי הכפר. בקושי רב עלה להם להקנות קצת תורה לבניהם. המאמץ הגדול ביותר היה מצדם, להביא מורה מהעיר הקרובה. והיו בין המורים כאלה, שיכולה אני עד היום להזכירם לשבח. כי על כן ראו בעבודתם אידיאל, בראותם אותנו צמאים לתורה, בלב ונפש התמסרו להוראה, לפי המושגים בימים ההם, והודות למאמץ כזה יצאו גם עילויים מכפרנו, שברבות הימים יצאו שמם ברבים. תנועה ציונית מאורגנת לא היתה בכפרנו אבל רוב היהודים בכפר היו ציונים, קראו עתון והתענינו בחיים הצבוריים ומעורים בו.

כעת, כעבור עשרות בשנים, חושבת אני, כמה חד־גוניים היו אותם הימים. לעתים רחוקות קרה איזה מאורע יוצא מכלל חיינו הכפריים. על־כן כשבנות הפריץ שלנו, למשל, באו לבלות את הקיץ בארמונם שבכפר ראינו בזה מאורע חשוב: „הבנות הולכות, הן באות, הן מתרחצות בנהר, עובדות

אפילו בשדה״! אכן, כל זה רק לשם תענוג בלבד. אבל אנחנו הקטנים בסקרנותנו הילדותית היינו נוהרים אחריהן... ואם זכינו לביקורן בביתנו — כי הרי אבי ז״ל היה מכובד בכפר — ואפילו הפריץ בעצמו היה בא לשתות כוס חמין אצלנו, אזי רבתה השמחה. כי בימים ההם תלויים היינו בחסדו של הפריץ עם פרנסתנו הדלה.

בני הכפר לא ראו כל עתיד מבטיח טובות בכפרנו הקטן, לכן כל אחד חיפש דרכים לסדור חייו. והנה בהיותי עדיין קטנה מאד, החליטו שניים מהאחים שלי לנדוד למעבר לים, לארץ רחוקה והיא „אמריקה״, ולהם עדיין לא מלאו אז עשרים שנה. רבים היו הצעירים שרמז להם האושר והעושר בארץ זו. למרות היותי קטנה, זכור לי יום נסיעתם עד היום. הורי היו עצובים, והרבה זמן עבר עד שהתנחמו. רק כשהגיעו מכתבים ראשונים על בואם בשלום למקום, שקטו קצת. הורי היקרים, תמיד דאגו לטובת בניהם בלי לחשוב גם על עצמם.

כעבור מספר שנים עזבה אותנו אחותי הבכירה. אמנם בתנאים יותר טובים, כי היא כדרך כל בת ישראל, התחתנה. אולם ממשפחתנו שמנתה שבעה בנים ובנות נשארנו שלושה: שתי בנות ובן אחד. מאז גמרו הורינו אומר: לעזוב את הכפר ולעבור לעיר הקרובה סקוריאן. וביום בהיר אחד היה זה למציאות. להורי לא קל היה המעבר, אנשים שהגיעו לגיל העמידה, רגילים לחיי כפר ישרים, היה המעבר הזה קשה מאד. אולם לנו — הילדים — נפתחו מעינות חיים. תנועות נוער ציוניות, טיולים, שיחות יום, שיחות לילה, מושבות קיץ, קולנוע בצותא, קריאה בספרים עם חברים. כמה ענין היה בזה בזמנו: כשאני משוה את זה למצב ילדינו היום, אני רואה את ההבדל הרב. אנו האמנו באדם, בעולם ובכל אשר בו.

בעירנו סקוריאן, היו תנועות ציוניות כמו: צעירי־ציון, שפעלו יפה למען הקרן־הקימת וקרן־היסוד. היו מביאים מרצים, שהרצו על נושאים ציוניים, אפשר להגיד לשבחם שפעלו רבות. היו גם תנועות נוער ציוניות: גורדוניה, השומר־הצעיר. אני הצטרפתי לסניף „גורדוניה״. ובמשך הזמן היינו אני יחד עם חבר אחד מנהלי הצופים שבסניפנו. ואנחנו עדיין בני חמש־עשרה. אמנם חסר היה לנו הניסיון לכך ועוד יותר ההשכלה. אבל דבר אחד היה לנו: הרצון הטוב. והקטנים דבקו בנו כבמלאכים גואלים. החומר שהייתי מגישה להם היה דל ביותר — בהשואה למה שאנחנו מגישים לילדינו (בני־הקבוצות) ממש על מגש של כסף — ספור אשר בעצמי תרגמתי מחוברת עברית — הרי לא ידעו הילדים שום שפה אחרת חוץ מידיש — שיר, ריקוד,

והיה זה הריקוד „ילד־ילד" הקבוע יום יום. אבל נתקבל ברצון ע"י הילדים. אינני חושבת שעוול עשיתי להם. הם ידעו להעריך כל רצון טוב מצדנו לגביהם.

נהוג היה לסדר פגישות מחוזיות מדי פעם, כל פעם בעיר אחרת, וזה היה רעיון טוב. נפגשנו צעירים מכמה עיירות. הקשר היה יעיל מאד, כי עד היום, רבים מאתנו ממשיכים בחיים משותפים בקבוצות וקבוצים. חרותה בזכרוני פגישת־צופים שבמחוזנו, אשר נתקיימה בעירנו סקוריאן. היה זה ביום שבת, יצאנו עם שחר יחד עם אורחנו ליער הרחוק מהעיר. בילינו יום תמים במשחק, בשירה, ברחיצה במי־מעין קרים, וכשהגיע הערב החלטנו לחזור הביתה. והנה הפתעה לא נעימה: בצאתנו מהיער עברנו בדרך שמצדי הרים. על ההרים התאספו שקצים בני הגויים. ופגשונו במטר אבנים. אנחנו עם הילדים הקטנים תפסנו במהרה שמצבנו לא משמח, כי על כן בסביבה של שונאי ישראל אנחנו. התחלקנו, החברות עם הצופים שלנו נשאו רגליהם „ויברחו", והבחורים נשארו להתגונן ולחפות עלינו. וכך יצאנו בנס כמעט שלמים מטיולנו זה. אני אומרת „כמעט", כי כמה מבחורינו נפצעו פצעים קלים מפגיעות האבנים. כך נגמרו כרגיל השמחות שלנו בארצות הגולה. תמיד רדפונו ורגמונו באבנים, חטאינו קשים היו — „יהודים היינו"... האנטי־שמיות שלטה כבר אז במדה לא קטנה גם בסקוריאן והסביבה.

זוכרת אני את נסיעתי הראשונה למושבת קיץ. נחשבת הייתי בסניפנו לתמימה, לנחבאת אל הכלים. לאמיתו של דבר לא כן היה. אכן, נבדלתי קצת בזה, שהרבה חברים נהגו קלות ראש ברגשי הוריהם ועשו כטוב בעיניהם. אבל אני נהגתי אחרת. הורי, שבת זקונים הייתי להם, לא הסכימו להתנהגות חפשית. וכשבקשתי רשות לנסוע למושבת־קיץ, שהיתה בסביבה מרוחקת ביותר במדינה, לא נתנו הסכמתם, אך כשהגיע השליח ממושבת הקיץ לאסוף כספים, תמיכה למושבה אשר בקושי התקימה, נתתי לו את כל העזרה. הלכתי לאסוף כספים בבתים, ואפשר לציין בסיפוק שכל הציונים שבעירנו הקטנה סקוריאן, נענו בעין יפה.

לבסוף בקשתי את השליח המכובד בעיני כל, שינסה דבר עם הורי, ביחס לנסיעתי למושבה. באותו זמן חשבתי שכל חיי תלויים בזה, כדרך כל הצעירים, אולם גם זה לא עזר. כל הלילה בכיתי, והחבר השליח היה נרגש מאד לצערי. בנסעו כתב לי גלוית נחמה, בתקוה שכעבור שנה יבינו הורי אחרת וירשו לי לנסוע. וכך היה. כעבור שנה הרגלתים לרעיון שאני נוסעת למושבה, והפעם עמדתי על דעתי והודעתי ברורות, כי עקשנותם הפעם לא

תצליח, והורי נאותו. כעת כעבור שתי עשרות בשנים אני חושבת: הנה נלחמתי כלביאה — הכדאי היה? דל ביותר היה החומר שהוגש לנו שם, מעט חויות של צעירים... ו...רעב.

כעבור שנתים לערך, בהיותי בת שמונה־עשרה שנה יצאתי להכשרה. יצאתי... ופה באמת נלחמתי, וזה כבר היה על משהו רציני בחיי. באותו זמן היה לנו מושג מה על האידיאל החלוצי והציוני. כמו כן הבינונו את מצב היהודים בארצות הגולה בכללו, לכן חרדתי כשנודע לי שהורי חותרים לקראת חוף אחר, שלי לא היה כל רצון להצטרף אליהם. הורי רצו שמשפחתנו לא תתפורר עוד ולנסוע יחד לאמריקה — לאחים שלנו, אבל אני נמשכתי לארץ־ישראל. ועל כך נלחמתי. החלטתי לצאת להכשרה ולעלות לארץ־ישראל.

שנאת ישראל ששררה בעירנו סקוריאן ובסביבה, לא הבטיחו לנו טובות. עד היום אני זוכרת את צורר היהודים שבעירנו פופוני, אשר היה ממרר את חיינו. כשהיה קצת שתוי, מוכן היה, בזמני שלום, להרוג את כל היהודים. משום מה היה סר לעתים קרובות לביתנו. לא פעם היה תועה בדרכו לביתו ונכנס לביתנו, ואז היה הופך אותו, בקושי רב ובעזרת ידידיו ובני משפחתו עצרו בו ממעשים יותר קשים, וכל זה כשבמדינה היה שלום והיה חוק ומשפט.

ממורמרת הייתי ברגעים כאלה עד עומק נשמתי, ובמחשבותי אז הגעתי למסקנות. שאין מנוחה ליהודים בגולה כי־אם במדינה שלנו. בתקופה ההיא עוד רחוק היה החזון של מדינה עצמאית. בכל זאת היה ברור לנו הצעירים, שאם לא ארץ־ישראל אין לנו עתיד שיבטיח קיום אנושי לעם ישראל. לכן לא הסכמתי לנסוע לארץ־גלות שהיא, וכך, באחד הימים, קמתי ונסעתי להכשרה בלי הסכמת הורי. כמה עגמת־נפש גרמתי בזמנו לדורי היקרים!

הורי בטלו את נסיעתם לאמריקה. אודה, כי על כך אני מצטערת עד היום. עקשנותי ועקשנות יתר הבנים מנעה מהורי את נסיעתם לאמריקה.

לו היו נוסעים יתכן והיו נשארים בחיים.

ואני את שנותי המזהירות ביותר ביליתי בהכשרה, בין הרבה צעירים, צעירות, כלם נחמדים ומלאי חיים. לא שעות העבודה הרבות שעבדנו קשות מתוך עמידה בבית־החרושת, השפיעו על רוחנו. לא השכר הזעום, ולא תנאי הדירה הגרועים ביותר שם, כלנו היינו אידיאליסטים, באשר כח רצון עז היה לנו, לכך גרם גם הגיל הרך. כשנגמרה עונת העבודה בבית החרושת נאלצנו

להתפזר. ורק כעבור כמה חדשים התאספנו למקום הכשרה חדש בעיר המחוז ב ל צ י. בשני המקומות של הכשרה, בליתי כשנתיים. כמה סבלנו אז? ומה נתנה לי? עד היום איני יודעת. רעבים היינו מבקר עד ערב ומערב עד בוקר, הבחורים יצאו עם שחר לחטוב עצים בבתי היהודים, אבל מרחמנות חזרו כלעומת שהלכו. מרוב חמלה על החלוצים, מסרו את העבודה לגויים... ורק לעתים רחוקות היו מקבלים עבודה אצל יהודים ציונים.

לרוע מזלי, קבלתי באחד הימים חום. וכשהבאתי את „המציאה" להורי, התברר שזו מחלת „טיפוס". נאלצתי להשאר בבית עד החלמתי, וכשחזרתי להכשרה התקרב זמן התגשמות האידיאל שלנו: עליתנו ארצה.

באחד הימים באו שליחים מהמרכז ובשורה בפיהם: נתקבלו סרטיפיק־טים, ואנחנו בתור לעליה. ערכו מיון בינינו ונקבעתי בין הראשונים לעליה, ומזלי שחק לי שקבלתי סרטיפיקט בודד, באשר אז, לשם ניצול הסטיפיקטים עלו זוגות במקום יחידים.

הגיע זמן הפרידה מהורי ומבני משפחתי — קשה ועצובה היתה הפרידה — וכך עליתי ארצה. היה זה בתחילת שנת 1935. את הורי היקרים לא זכיתי לראות מאז. ובשנת 1940 הם נפלו קרבן — כפי שנודע לי — להתעללות הנצים.

ובימים כשהגיעתני הידיעה על מותם, הייתי כבר נשואה ואם לבת.

לא יחידים היו במותם. רבים מיהודי עירנו נפלו, אם במחנות „טרנסדניסטריה" או בדרכים בשעת הבריחה מהטבח הגדול, אבל אצלי היו הם יחידים, כי רק אב אחד ואם אחת לאדם.

ז כ ר ם י ה י ה ק ד ו ש ל כ ל נ ו ל ע ד!!!.

גן הילדים הראשון בעירתי

היה זה מאורע חשוב ורב משמעות בעירה — גן ילדים עברי בשביל ילדי סקוריאן. לא רבות היו הערים והעירות בבסרביה שזכו בתקופה ההיא למוסד חנוכי בשביל הילדים בגיל הרך, הדבר היה בבחינת לוקסוס. הואיל והקמת מוסד כזה היתה כרוכה בהוצאות רבות. רק הודות לקבוצת הציונים בסקוריאן, עם משה גלזר ז"ל בראש, שהיו מסורים בלב ונפש לרעיון הציוני ולאידיאל של תחית השפה העברית, הוקם המוסד בשנת תר"פ (1920) ואני הוזמנתי לעבוד בו כגננת.

מי שלא עמד במחיצתם של ראשי־מחוללי המהפכה הלאומית בסקוריאן, לא יבין את הפלא הגדול שהתחולל בעירה עם הקמת גן ילדים עברי.

התרגשות של המבוגרים והקטנים בשעה שהביאו את הריהוט לגן, אשר שוכן אז בבית פעסיו שכטר ז"ל; היתה רבה.

ילדים בגיל 6—4 נעשו למפיצי השפה העברית בבית, ברחוב. השפעת הגן נעשתה מורגשת בכל מקום. הילדים הביאו אתם לביתם את השיר העברי הראשון ואת המלמול העברי, שגם האמהות והאבות הושפעו מהם, ואפילו העוזרות הנוצריות שהיו מלוות את הילדים לגן אף הן קלטו מלים עבריות ספורות מפי הילדים, כן היו מברכות אותי בבואן ובצאתן מהגן במלה „שלום".

אף כי ידענו כי חוטאים אנו לחוקי הפדגוגיה הכללית בדרכי ההינוך של הילד הרך, הקרבנו מספר חדשים על מזבח השפה העברית ובלבד שנשיג את המטרה שהצגנו לנו: תחית הדבור העברי בפי תינוקות של בית רבן.

בעבודה מסורה ומתוך אהבה עמוקה לרעיון התחיה טפלנו בילד כבשתיל הרך, והשתדלנו להקנות לו הרגלי תרבות וערכים לאומיים בשפה העברית. ואמנם כעבור 3—2 חדשים אפשר היה להכיר את הניצנים הראשונים.

הילדים שהרגישו את עצמם כמו בחממה, התחילו למלמל בעברית בשעת משחקיהם החפשיים, וחיי הגן נהפכו להם למקור שמחה ועונג.

הישג חברותי גדול שימש הגן, שטושטשו בו הבדלי מעמדות. הילד של בעל מלאכה התחנך יחד עם הילד הבורגני. היה זה תנאי מפורש מצדי,

כי שליש המקומות בגן ינתן למקרים סוציאליים, ואפילו יהיה הכרח לשחררם לגמרי מתשלום שכר לימוד. הגן רכש לו מקום כבוד בעירה ובמשך הזמן נעשה לילד — טפוחים של כל דרגות התושבים. החגיגות בגן הכניסו תוכן ושמחה לבית. הן עמדו במרכז ההתענינות של האוכלוסיה. הכל רצו לחזות בפלא הגדול. ילדים בגיל 6—4 שנים דוברי עברית. ולא רק תושבי העירה היהודים התענינו במוסד זה, כי אם גם אחדים מהאינטלגנציה הרוסית התחילו להתענין בו.

זכורות לי כמה אפיזודות בקשר לגן העברי בעירה, והנה מועטות מהן:

היה זה ביום קיץ, ואני נמצאתי אז עם הילדים בגינה. עסקנו בהשקאת הפרחים (הגן עבר אחר כך לבית אברהם וינזוף ז״ל). באותה שעה עבר נוצרי אחד מבעלי האחוזה לשעבר בשם ביבר, שהיה ידוע בעירה לא כאוהב ישראל, אך בתור משכיל רוסי (נדמה לי כי גם סופר היה) גלה התענינות בפלא הלשון. עמד ע״י הגדר והקשיב לשיחתי עם הילדים; לבסוף פנה אלי בשאלה: „באיזו שפה את מדברת עם הילדים?״ אמרתי לו: „בשפה העברית״. „היש הרבה יהודים המדברים בשפה זו?״ שאל שנית. ספרתי לו בקצרה על התנועה הלאומית שלנו ועל שאיפתנו להחיות את לשוננו הלאומית. אמר לי: „המשיכי לדבר עם הילדים, רוצה אני להקשיב לצלצול השפה הזאת״.

ועוד מקרה:

באחת החגיגות של הגן, היה נוכח ד״ר ניימן, נוצרי אף הוא. באמצע ההצגה עלה על הבמה ובקש ממני לתת לו למתנה אחד הצעצועים (גרזן עשוי קרטון) — (הילדים העבירו אז משחק של „חוטבי עצים ביער״). הוא הוסיף „צריך להזמין הנה את המורים שלנו שיראו כיצד לחנך ילדים״.

לפני עלותי ארצה הלכתי להפרד ממנו (הוא היה רופא בית של משפחתי) וכשאמרתי לו, כי אנו עוזבים את העירה ועולים לארץ־ישראל אמר: „הכיצד, ואני חשבתי לשלח את בני לגנך״. עד כדי כך!

שנות עבודתי בגן לא היו לריק. הילדים אשר קלטו את ראשית הקריאה בשפה העברית בגן, המשיכו אחר כך בגמנסיה העברית „תרבות״, אשר הוקמה אף היא הודות למרצם הרב ומסירותם ללא גבול לתחית הלשון העברית של המורים הראשונים. הם המשיכו לטפח את הזרעים שנזרעו בנפשות הילדים בגן עד שנתנו פרי הילולים וגדל דור דוברי עברית בעירה.

כשבקרתי כעבר 13 שנה בסקיריאן, פגשתי את חניכי, שהגיעו כבר לגיל בגרות, והזכרונות המשותפים לכלנו חזקו את רגשי האהבה ההדדית בינינו.

זוכרת אני את הפגישה הראשונה עם שנים מהם באחת מתחנות הרכבת לפני תחנת סקוריאן. נדמה לי שזה היה ברומנקוהוץ, ואני אז נוסעת מצרנוביץ לסקוריאן לראות את בני משפחתי. ישבתי בקרון וצפיתי לפגישה אתם. כשהרכבת התעכבה באותה תחנה נכנסו שני בחורים, עמדו ממולי והסתכלו בי, בבת צחוק קלה על שפתי הסתכלתי גם אני בהם והנה אחד משני הבחורים התקרב אלי ואמר לי „דודה מלכה" ונפל על צוארי: היו אלה וולצי שורץ ויהודה׳לה פלטניק ז"ל. הם ספרו לי, כי זה שלשה ימים הם יוצאים יום יום לרכבת כדי להקביל פני, שכן הודיעו להם הוריהם, שאני עומדת לעבור בדרך זו. שרתו אז בצבא הרומני, ונשלחו לתחנת רומנקוהוץ. אני לא הכרתים. פגישות כאלו היו לי גם בבואי לסקוריאן. הילדים — ילדי הגן לשעבר — התחילו להתאסף מכל המקומות ששם שרתו בצבא ובאו לראותי. ביליתי אתם ימים מספר. הם הרגישו את עצמם כילדים קטנים ובקשוני לשיר שוב אתם אותם השירים שלמדתים בילדותם. היו אלה זכרונות גיל לכלנו.

היכן הם עתה? לא כלם זכו להגיע הנה ולהיות בין הלוחמים והכובשים. לא כלם זכו להיות כאן בין הבונים והנבנים. עצמותיהם של רבים מהם פזורות בשדות בסראביה ואוקראינה — זועק הלב על דאבדין!

מלכה ספק ור

שושנה זלצמן

קטעי זכרונות

משפחתנו הגיע לסקוריאן בשנת 1919. הגענו כפליטים מאוקראינה, אבל בסקוריאן היינו קשורים עוד מאז, עוד מלפני כמה שנים, כי אבי היה סוחר יערות, וכל עסקיו היו שם. הביתה היה בא כאורח רק לחגים. לא פעם באה המשפחה להתארח אצלו.

זוכרת אני, כי פעם בחופשת קיץ באנו, — אני ואחותי הבכירה סוניה — לבלות את החופשה בסקוריאן, ורשמים נעימים נשארו לנו מאותו הזמן. העירה כשלעצמה לא היתה יפה כלל. הרחובות היו אמנם רחבים, אבל מלוכלכים. כביש לא היה אף ברחוב הראשי. הבתים צפופים זה על יד זה ללא עץ וצמח. המדרכות, כביכול, עשויות היו ברובן אבנים בלתי מסותתות, וריוח גדול היה בין אבן לאבן וצריך היה לקפץ מאחת לשניה. בעיקר היתה צפויה סכנה להולך בלילות האפלים ובימי הגשמים, כי הרחובות לא היו מוארים, אבל תחת זאת היו היהודים שם טובים, בעלי לב חם ובעיקר הצטינו בהכנסת אורחים. מצאנו פה חברה נעימה. אמנם תיאטרון או קולנוע לא היו בסקוריאן, אבל הנוער התארגן ויצר בעצמו מעין חוג דרמתי, ומדי שבת בשבת היו מציגים מחזה, והציבור הצמא קיבל את ההצגות הפרימיטיביות בהתלהבות רבה. כמובן, במקום אולם השתמשו במחסן, אבל זה לא הפריע, כי לא המקום הוא העיקר, כי אם האוירה וההרגשה.

בשבתות ובחגים היו יוצאים לטיל על יד הפרק של הפריץ, אבל הצעירים הרחיקו ללכת עד היערות והכפרים שבסביבה. אצל איכרי הכפרים מצאנו מכל טוב, פרות בגנים של עצי פרי, ירקות, כורות, מקשאות ועוד. גם אכרי הכפרים היו אדיבים ולא נמנעו מהעניק מכל טוב לצעירים, שברובם היו בני מכריהם.

הכפר הקרוב ביותר ישב על הר גבוה ולרגלי ההר עבר נחל צר — שיפוט שמו. המים זרמו בו בכות כי על כן יצאו מהמון מעינות שבין הסלעים. איכרי הכפר ניצלו את כוח המים הללו ובנו על שפתו טחנות קמח. על שפת הנחל צמחו הרבה עצים וירק רב, והנה בא הנוער הצמא לירק ולריח הטבע לבלות את זמנו, וביערות נוסף על בילוי זמן זה עוד דבר מה — רכיבה על סוסים ולקוט של תות שדה.

משום כך, כשמשפחתנו נאלצה לעקור את רגליה מאוקראינה בגלל הפרעות שפרצו שם ובגלל היותנו מנותקים מאבינו, שמחנו מאד כשנודע לנו שאנו עוברים לסקוריאן. קשה לתאר את ההרפתקאות, שעברו עלינו בדרך הקצרה והקשה הזאת. כשאך הגענו לגבול נפלנו תכף בידי המשמר הרומני אשר הוליך אותנו כאסירים מכפר לכפר עד שהגענו לבלצי, שם נפגשנו במקרה עם ידידים של אבא, אשר טיפלו בנו והוציאונו מבית הסוהר. כשבאנו לסקוריאן לא מצאנו את אבא במקום. לרגל מסחרו יצא לזמן מה לבוקרשט.

ברגע הראשון היינו מיואשים, אבל אנשי סקוריאן לא נתנו לנו לפול ברוחנו ובאו לעזרתנו, ומכיון שאת כל משפחתנו — 9 נפשות — לא יכלו לאכסן בבית אחד, לכן חלקו אתנו בין ידידי אבא. גם לאחר שאבא חזר מדרכו עבר עלינו עוד זמן רב עד שהמשפחה התאחדה, כי הדירה שאבא הכין בשבילנו היתה עוד תפוסה ע״י הדואר המקומי.

קבלת הפנים החמה ע״י אנשי סקוריאן והטיפול הרב בנו עשו רושם כביר לא רק עלי, כי אם על כל בני המשפחה.

באותו הזמן באו עוד פליטים אחרים, לא היה בית שלא היו בו פליטים. משום־מה מצאה סקוריאן חן בעיני הפליטים ואליה נהרו יותר מאשר לערים אחרות. אכן אנשי סקוריאן גילו דאגה רבה לפליטים לא רק בעניני דירה, אלא גם בעניני כלכלתם וכשרותם האזרחית.

האוירה בסקוריאן היתה בכלל חברותית. היחסים שבין אדם לחברו היו מצוינים, ממש כיחסים משפחתיים, וזה ניכר היה הן בשעת שמחה והן בשעת צרה. זוכרת אני את ימי מחלתו ואת יום מותו של משה גליזר ז״ל. ימים ולילות עמד קהל רב על יד ביתו כאילו באו לשמר על רוח אפו ולהגן על חוט חייו שלא יקופד לפני הזמן. אמנם חביב היה האיש על כל יודעיו, כי הוא היוזם של החינוך העברי בסקוריאן, הוא המשליט את הלשון העברית כלשון מדוברת לא רק אצלו בבית אלא גם ברחוב. הוא היה הציוני הראשון בעיר, אבל יחס כזה אפשר היה לראות לגבי יהודים אחרים.

בחגים ובמועדים נפגשו לא רק בבית־הכנסת, כי אם גם בקלוב הציוני, בעיקר רבה היתה השמחה, כשבא אורח לשבת או לחג — אורח מטעם ההסתדרות הציונית או מטעם הקרנות.

כיצד אפשר לשכח למשל את חגיגת שמחת תורה בסקוריאן, שירה וריקוד עד אור הבוקר. התנועה הציונית אחדה בהרבה את יהודי סקוריאן. אנשים נשים ונוער מצאו להם עבודה בשדה הציונות. מי — באיסוף כספים למען קק״ל וקה״י, ומי בחינוך ובתרבות ואף שגם בסקוריאן היו מפלגות

שונות, אבל לי נדמה כי היו יותר מחולקות לפי הגילים מאשר לפי השקפות. הזקנים היו כלליים, הצעירים — צעירי־צוון והנוער־גורדוניה או השוה״צ *. קיים היה קלוב ציוני, מקום שם התאספו חברי כל המפלגות לאספותיהם ולדיוניהם. בידינו, כלומר צעירי־ציון, היתה מרוכזת הפעולה התרבותית. יסדנו את הספריה וניהלנו אותה, ארגנו הרצאות, נשפים ספרותיים, הצגות, מסיבות, שיחות ובאחרונה ריכזנו בידינו גם את עניני החינוך, בכלל את כל הפעולות הציונית.

יש להודות, כי מרץ רב השקיע בעבודה זו הח׳ זאב אגרת, שריכז את כל הפעולות הציוניות ואף את עניני החינוך והנוער. יחד אתו פעלה קבוצת חברים מסורים שהקדישו את זמנם ומרצם לעבודה הציונית. אם זכרוני אינו מטעני היו אלה: ש. שוחט ז״ל, מ. לרנר, ח. ברש ז״ל, האחים בריכמן ז״ל, ש. יוסליביץ ועוד. ראויים כל אלה, ששמם וזכרם יהיה חרות בספר סקוריאן.

בחינוך העברי בסקוריאן הכה שרשים עמוקים עוד לפני כן המורה ספקטור. כתלמידתו אני זוכרת היטב את שעוריו, בהם עורר בנו את הרגש הלאומי והציוני. עד היום מצלצלים עוד באזני דבריו בכל פרק של התנך או ההיסטוריה שלמדנו מפיו. אבל בימיו היה כל זה אך חלום. במשך הזמן גברו הסיכויים להגשמה ומשום כך גברה גם הפעולה, העיונית והמעשית יחד.

כמקבילה לפעולה ציונית התעוררה באותה תקופה גם פעולה נגדית אנטיציונית. בגמנסיה עבדה באותו זמן המורה בתיה זילבר, אשר השקפותיה היו אנטיציוניות ואותן השתדלה להקנות לתלמידיה. ברור, כי חלק מן הנוער הלומד נסחף בזרם תעמולתה. נמצאו מבין תלמידיה אחדים, אשר בניגוד לתנועה החלוצית, יצאו אל העיר הגדולה על מנת לעבד בבתי החרושת. כדי לקיים את תורת מורתם בגופם, להבדיל, גם הם עוסקים בחלוציות.

חסידיה של מורה זו היו מעטים. רוב הנוער נשאר נאמן לעמו ולשאיפותיו ומשום כך נתפרסמה סקוריאן כעיר העומדת על רמה גבוהה של פעולה ציונית, תרבותית וחלוצית. עד היום מתגאה אני בזה ולבי מלא שמחה נוכח העובדה כי מספר גדול של הנוער הסקוריאני חי וקיים בארץ וכי גם אני הייתי בין אלה, שלא סטו מן הדרך הישרה והיטו שכם להקמת מדינת ישראל ולבנינה. זכרם של כל אלה, אשר חינכונו והובילונו בדרך של הגשמת רעיוננו הנשגב יחרת על ידינו לנצח.

---

*) בזאת לא צדקה המחברת, כי על כן בכל מפלגה היו חברים בני גילים שונים, פרט כמובן לתנועות הנוער, שהיו מרכבות אך ורק מבני הנוער.

צבי בוטניק
תולדה

על "גורדוניה" בסקוריאן

כבעד ערפל רחוק וסמיך — הנני מנסה להעלות מחדש את פני עיירתנו סקוריאן — זו העיירה, בה ראינו לראשונה אור עולם, בה עברו עלינו חויות הילדות והנעורים, בה ספגנו לתוכנו את כל הוי החיים של עיירה גלותית טיפוסית על אורותיה וצלליה, על שמחותיה ותוגותיה; זו העיירה, בה טופחה בנו התחושה היהודית והאנושית לשנוי אורח חיינו, לכיסופי גאולה של עמנו וארצנו, להעלאת שאיפות הנוער היהודי מעל החיים האפורים והקשים של חיי נוער עברי בגולה.

מה שציין את הנוער היהודי בסקוריאן, על כל שכבותיו ותנועותיו — הריהי האי־הסתפקות ביש, המרידה במציאות המרה והקשה והשאיפה ללמוד ולדעת, לקרוא ולחתור לקראת ליבון בעיות ושאלות. מעט מאד „נוער זהב" היה בסקוריאן. הרוב המכריע של הנוער היה מאורגן בתנועותיו — ואף כי הדרכים היו שונות — הרי הקו המציין את כולם, היא רוח ההקרבה העצמית והמסירות ללא חת, הצמאון לדעת ומסירות המדריכים והמורים ללמד את הנוער ולתת לו חזון ודרך לחייו.

דומני, שהסניף הראשון לתנועת הנוער שקם בסקוריאן היה של „ה ת ח י ה". זוהי תנועת נוער ציונית, כללית שמטרתה היתה חינוך הנוער הציוני ברוח האידיאלים הלאומיים ווהחברתיים. ויזכרו לטובה מדריכנו הראשונים: ז. אגרת, מרדכי ספרא, דוד רידל, חייקה שכטר, בתיה הוכמן ועוד, אשר הקדישו את כל זמנם ואונם, לארגון נוער יהודי ראשון בעירנו, לענינו בעתון וספר, (לפעמים גם ללמדו קרוא וכתוב) ולקשרו לחזון תקומתנו וגאולתנו.

עם הפילוג שחל בתנועת „התחיה" והקמת שתי הסתדרויות נוער בבסרביה במקומה, קמו גם אצלנו שתי תנועות: **ג ו ר ד ו נ י ה, ו ה ש ו מ ר ־ ה צ ע י ר.**

בעוד ש„השומר־הצעיר" ריכז בתוכו בעיקר את הנוער הלומד — בני העשירים והאמידים — ריכזה „גורדוניה" בתוכה בעיקר את הנוער העממי, העובד, שהיה מוכרח בתוקף תנאי החיים להפסיק בגיל צעיר את לימודיו ולהיות לעזר בכלכלת הבית והמשפחה. לא מעטים מנוער זה מצאו בתנועתנו ובסניף את חדות ילדותו ומשובת נעוריו, השכלה, חומר קריאה וסדן נרחב למרץ הנעורים ולמאויי ההגשמה החלוצית.

כתנועת נוער עממית חלוצית, ראינו את תפקידנו בארגון הנוער המקומי, הכשרתו הציונית הסוציאליסטית, הכנתו לחיי עבודה והגשמה בארץ. ועם עריקת סניף „השומר־הצעיר" משורות הציונות, נשארנו תנועת הנוער שנשאה בעול הפעולה החנוכית, ההסברה הציונית, הפעולה למען הקק"ל, הפצת שקלים וכו'.

וחיים תוססים, מלאי תוכן והתלהבות, ציינה את כל שנות קיומה של גורדוניה בסקוריאן. כבר משעות הערב המוקדמות, בקיץ ובחורף, בימי שלג וסגריר, בוץ וגשמים, המה הסניף מבני נוער, על שכבותיו וגדודיו, שעסקו בשירה ורקודים, בשיחות ובהקראות, במשפטים ספרותיים ופוליטיים. השבתות היו קודש לטיולים ולהפלגות בצותא ליערות הסביבה. היער הסקוריאני והקובלטשיני המפורסם) ועל כולם יזכר ה ש י פ ו ט הסקוריאני — אותו עמק מופלא אשר שימש (למרות הפרעות השקצים שבסביבה) מקום התכנסות, פגישות ופעולות שונות של רוב הנוער הסקוריאני.

רבות ומקיפות היו פעולותינו: ארגון נשפים, משפטים ספרותיים, פעולה למען המגביות, פעולה ענפה ומשותפת עם סניף צעירי־ציון בעירנו — זו המפלגה האחות שלנו במקום. אנשי סקוריאן השתתפו בכל הפגישות, הכנוסים והועידות הגליליות והמרכזיות של תנועתנו ושל „החלוץ" ברומניה.

תקופה חדשה החלה בחיינו עם היציאה ההמונית של חברינו להכשרה חלוצית, ועליתם ארצה. אמנם הקדימו אותנו עוד בודדים שעלו מסקוריאן הרבה שנים לפנינו, ויזכרו לטובה אותם מורי הדרך, חלוצי סקוריאן: יוסף פרסמן, שמעון גלייזר, דוד רידל ועוד. חוט אחד מקשר את ראשוני חלוציב אלה שעלו מסקוריאן ועד לאחרוני החלוצים שהגיעו אלינו באניות ההעפלה, ושרידים בודדים לאחר החורבן האיום של עיירתנו, ששתתה את כוס התרעלה עד תומה יחד עם כל קהילות בסרביה.

זכורני, שנת 1929. מאורעות דמים בארץ. מתיחות איומה למקרא כל עתון המגיע לעיירה על מסגרותיו השחורות. והנוער העברי בגולה בקרא על אף הכל — ל ע ל ו ת ו ל ב נ ו ת, ובזרם חשמלי נדלקנו כולנו לארגון

הנוער בקבוצות הכנה ליציאה להכשרה ולעליה. חות ההכשרה „מסדה" ע"י בלצי, מקום הכשרתן של רוב חברינו, נהפכת לנקודת כיסופים והערצה, בה נפגשו חברינו עם עבודת השדה והאדמה, רפת וגן, בהמות עבודה וחריש, דייש וקציר. חברינו הראשונים עולים ארצה, ובאיזה תוחלת, קנאה ותקוה לוינו אותם בדרכם ארצה.

רבים היו אז המתדפקים על דלתות תנועתנו, ליציאה להכשרה ולעליה. הסניף מתרוקן ממדריכיו שעלו ארצה, ומשמרת חדשה של מנהלים וחברים בוגרים תופסים את מקומם.

לא מעטים היו הקשיים בדרך פעולותינו. העיקה עלינו בעיקר יחס השלטונות לפעולותינו. לא פעם נאסרו חברינו ונסגר הסניף, לחדשים ושנים רבות. אבל פעולתנו לא נפסקה אף פעם. בתים פרטיים של חברים שסיכנו את הוריהם שמשו לנו מקומות מפגש בערבים. היערות, השיפוט הגנים הציבוריים שימשו לנו מקומות פעולות וכינוס.

ורבים הם היום בני סקוריאן אשר תמצאם היום בכל פינות הארץ, בקבוצות ובמושבים בערים ובמושבות, בסדנאות, במשטרה, ורובם ככולם ממלאים תפקידים חשובים בחיי הארץ והמדינה.

זאב איגרת

איש מלחמה

מי לא הכיר בסקוריאן את „איש המלחמה". הכירו אותו לפי הילוכו המשונה ולפי תלבשתו המרושלת, לפי אופן דיבורו ולפי כד השמן, שהיה בן לויתו הקבוע ברחוב. מרחוק נדמה היה לך, כי גוש מגושם ובלתי מחוטב מתנועע לאט־לאט לקראתך, כשהוא מתנודד כשיכור מצד אל צד. יצורי גוו המוצקים והנתונים בחמילתו הקצרה ובמכנסיו הרחבים והמשומנים „שיוו לו צורה של פסל חום־כהה הנוצץ לאור השמש, ומשנתקרב אליך עלה במוחך לא פעם רעיון מוזר, כי גוש מבריק זה, אשר קרני השמש משתקפות בו והוא צועד לקראתך, עלול לרמסך תחת כובד משאו או למצער לפגע בך. ומבלי משים היית סוטה מפניו הצדה. משום כך היית פוגש אותו תמיד יחידי. הלכו אנשים לפניו, צעדו בזהירות מאחריו, אבל לא מימינו ולא משמאלו. סכנה להמצא בקרבתו מכמה טעמים. גם נשימתו הכבדה ושעולו החזק, שתקפו תמיד בין בחרף ובין בקיץ ונגמר מתוך נעימה של צרידות עמוקה, הילכה עליך אימים. ולא פעם נרתעת לאחוריך כמפני תותח משוכבד המתעתד לירק בפניך את מנת האש העצורה בקרבו.

ובימי ראשית האביב, עת שחור הבוץ הסקוריאני משתרע ברחובות לאורך הרחוב ולרחבו, והוא מצטחק בקרני השמש המלטפות של ערב פסח, היית פוגש אותו לפרקים עם שני כדי שמן: אחד בימינו ואחד בשמאלו, כי על כן תור השמן אז הגיע — הפסח, שלנו והפסחא שלהם. פניו מיועזים ומשומנים כפלים וקשה להבדיל ולהבחין אילו מהן הן טיפות הזיעה ואיזו מ הן הן טיפות השמן. בשעה זו היה מתמזג הוא כלו עם בוץ המבריק למין גוף אחד, ולא ידעת אם הגוש המתהלך משתקף בראי הבוץ, או להפך, הבוץ עם שברי הקרנים של השמש משתקף בו.

ודברן היה האיש מטבעו ואוהב שיחה מאין כמוהו. ושני נושאים היו חביבים עליו ובהם היה הוגה תמיד, וכשפתחת באחד היה מסיים בשני, ולעתים קרובות לא סיים כלל. כמעין נובע היה שופע זכרונות מימי מלחמת העולם

הראשונה, בה השתתף מיום הראשון לפריצתה ועד יומה האחרון. אכן טבל האיש באש כל החזיתות ואף את טעם השבי וההרפתקאות הכרוכות בו ידע. ועל כן מלא וגדוש היה כרמון, וימים ולילות יכול היה האיש לשבת ולחרוז זכרונות ללא עיפות. מעלה מקרה על מקרה, מרכיב מאורע על גבי מאורע, שוזר ספור בספור מעשה משזר, והכל „בדידי הוה עובדה", בעיניו ראה, באזניו שמע ובידיו עשה, כאילו כל דרכי המלחמה הנוראה הצטלבו בו, והוא היה מרכזם — התחנה המרכזית שלהן. וטכסיסי המלחמה היו נהירין לו יותר מאשר למצביאים של שני הצדדים הלוחמים יחד.

לעתים היה מבקר את המצביאים עצמם קשות, כי אלו השכילו לשאל בעצותיו היו בלי ספק שני הצדדים „מצליחים" ומנצחים... הכיצד? — במופלא ממך אל תשאל. ודי היה לך שתגע בקצה אצבעך או מתוך רמז קל בימים ההם... ובעיניו של האיש יתלקחו זיקי אש, קמטי פניו יתישרו, ובת צחוק של שמחה וגאוה יחד ימתחו על פניו. את כד השמן יעמיד על הארץ, ויהא זה אף באמצע הרחוב, ומתוך זחיחות הדעת יתחיל להוציא את מעינות זכרונותיו חוצה, והם — כמים שאין להם סוף, ואם לא תבקש סליחה ממנו בעוד מועד, תדע, כי זמנך אבוד, למחוז חפצך איפוא לא תגיע בזמן הקבוע, ועליך יהיה לחזור בשקט בדרך, בה באת.

ומשום כך זכה להקרא בפי כל „איש המלחמה". לחנם תוסיף לכך את שמו הפרטי — לא לצורך הוא כלל, אף התינוקות של בית רבן לא היו זקוקים לו. „איש המלחמה" זה שמו המפורש ואין שני לו.

והנושא השני החביב עליו זהו סוציאליזם. בנעוריו היה נמנה עם הקבוצה הסוציאליסטית בסקוריאן. נעימים עליו הזכרונות מהימים ההם, ועליהם גאותו. מחברי אותה הקבוצה נשארו אך שנים: הוא ויו"ר הקבוצה, ומדי דברו בקבוצה, חזקה עליו להזכיר מתוך יראת הכבוד גם את היו"ר. מי ידמה לו ומי ישוה לו? כל הסוציאליסטים והקומוניסטים בימינו הם כקלפת השום נגדו. ומשום כך, אם הגורל אנה את האיש לרגל ענין של מה בכך לביתך, ואתה לא נזהרת בלשונך, ואגב אורחא, מתוך שיחה קלה אתו, נגעת בעניני החברה של היום, וידעת כי האיש יתישב איפוא בהרחבה באחד הכסאות, ואפילו לא תזמינהו לכך, ויתחיל לגולל לפניך את יריעת החברה של אז, של 1905, יריעה אשר הוא וחברו היו"ר רקמוה בחוטי זהב ומשי במשך שנים. ובעל זכרון נפלא היה איש זה. כל פרט מונח היה אצלו כבקופסה. שר הזמן לא שלט בו כלל. מקרה למקרה, מעשה למעשה, ושעות עוברות, אתה מפהק, מסתובב כדלת על צירה, עוצם עינים ופותחן, והוא לא ייעף

ולא ייגע, לא ישים כלל לב, כי לא איש כמוהו יהא זקוק לשומע. העיקר אצלו הסיפור, עצם הסיפור, כשלעצמו. ומשנפתח מעין זכרונותיו אין מעצור לו עוד. אף הוא בעצמו אין בכוחו להשתלט עליהם. והיה בטוח כי בלילה ההוא תדד שנתך, מעיניך. עד אור הבוקר ישב ויערם ערמות של זכרונות, ויכול אתה לעקם בחטמך כאות נפשך, לרמז על עיפותך. הוא לא ירגיש בדבר עד שתבקש ממנו סליחה בפה מלא, ואף אז יפטר ממך בהבטחה, כי עוד ישוב להמשך הסיפור בהזדמנות הקרובה.

ובשבת ובחג היה עצם ביקורו בביה״כ לא לשם תפלה, כי אם לשם שיחה נאה, ושיחה נאה אצלו שוב בשני הנושאים החביבים עליו. והואיל ואין שבת שאין בה חידוש בביה״כ או בעולם הרחב, הרי הוא מוצא לו סמוכין איפוא בחדשות השבוע לאחד משני נושאיו, כורך מעשה בזכרון מעשה דומה, והפעם להנאת ליצני ביה״כ שהיו מעוררים אותו לשיחה זו בכונה כדי למתוח אותו. מותחים ובעצמם נשמטים לאחוריהם ומשאירים את המאזינים התמימים לאנחות.

וכשהוא מתלהב לעברו הסוציאליסטי, ומישהו מעיר לו על עמידתו מן הצד ודוקא בימים שהסוציאליזם נמצא על סף ההגשמה, אינו בא כלל במבוכה ועונה: אנחנו (בלשון רבים, והכונה לו ולחברו היחיד) לא נלך בדרכי אלה הבריונים, שעיניהם לשוד ולגזל. אנחנו (שוב בלשון רבים) הננו סוציאליסטים טהורים. ויש, ומישהו מתחיל להתלוצץ בו ולהסביר למאזינים כי יש טעם להתרחקותו מן הסוציאליזם. הלא זה בשל מעמדו כבעל בית חרושת לשמן, אז הוא מתנער כארי ומתקצף, מוכן לקרע את המתעלל בו כדג, ובשעת מעשה הוא שולח לפניו את שתי ידיו המיובלות מעבודה ומראה לקהל: הסתכלו בידי „הבורגני" הזה. אני פועל יותר מכל הפועלים בעולם, לי אין שעות קבועות לעבודה. יומם ולילה ללא גבול אני עובד. שקול אני כנגד שני פועלים יחד.

ולקרנות ולמגביות הציוניות היה תורם. ואת בניו חינך דוקא בביה״ס „תרבות" ומסור היה למוסד ללא גבול... אף את כושר המלחמה שלו גילה לא פעם במאבק על קיום המוסד ודוקא על טהרת הלשון העברית. אך קרה פעם וסכסוך קל פרץ בינו לבין אחד מחברי הועד, ובשעת כעסו פלט: היודעים אתם מי אני? אני סוציאליסט לשעבר! הייתי פעם נגד הלשון הקלריקלית וגם היום אני יכול להיות נגד הלשון הזאת. אכן, אני באמת נגד הלשון וביה״ס הבורגני.

כמובן, פרצו אנשים בצחוק, והוא, כדרכו אינו שומע את קול הצחוק,

מניע בשתי ידיו כבמשוטים, דופק באגרוף על השלחן ומרעים בקולו: „אני מואס בכם ובעברית שלכם!"

משקיטים אותו ואומרים לו: נכון, לא יאה לסוציאליסט לחנך את בניו בבי"ס קלריקלי ועליך להוציאם משם. מתלקח הוא עוד יותר וצועק, על אפכם ועל חמתכם יבקרו בני בבית ספר זה. הגם בבני תתנקמו? לא במהרה תפטרו ממני. מאז נוסף לו על שני נושאיו הקודמים עוד נושא שלישי, והוא „החנוך הפסול".

הולך הוא כדרכו ברחוב, כד השמן בידו, וכשפוגש בדרך בידידו ושואלו לשלומו — מעמיד הוא את כד השמן שלו על הארץ ומסב את השיחה כלפי החינוך הפסול בזמננו. שני נושאיו הראשונים נדחקו הפעם הצדה מפני הנושא החדש, בבחינת „וישן מפני חדש תוציאו". בסיום דבריו הוא מאים: חכו נא, יגמרו בני את חק למודיהם בביה"ס הזה, אז אראה להם את כוחי. את ביה"ס אפיל, מוכרח אני להפילו.

אמנם את ביה"ס לא הפיל, אבל איומו בא. ביה"ס נפל עוד לפני שבניו גמרוהו. מלאכתו נעשתה ע"י אחרים במהירות הבזק הסוביטי. ומאז נעתקו מלים מפיו. שקע בבדידות ואלם, וכששאלוהו לסיבת שתיקתו ענה: כל העולם שותק ומוכרח אף אני לשתק, ממש בלשונו של הנביא: „לכן, המשכיל ידם בעת ההיא".

זאב איגרת

ד מ ו י ו ת :

1. דייני סקוריאן
2. ר׳ א. אוירבוך
3. ל. בורשטין
4. ר׳ י. ברורמן
5. י. ברכמן
6. מ. לרנר, ז. בריכמן, .׳ ברש, ש. יוסליביץ, ר. טרכטנברוט ומ. קוטולינסקי
7. לדמותו של המשורר מ. גולדנברג
8. מ. גליזר
9. מ. גלוזמן
10. נ. דימנט
11. ר. וא. הורנשטין
12. לדמותו של מ. הק
13. א. וינשטין
14. הד״ר נ. זיסמן
15. ש. זיסמן
16. ה. ספיבק
17. נ. פולישוק
18. מ. קהת
19. י. קויפמן
20. י. רחמן
21. ש. שוחט
22. י. בריל

דמויות שונות

1. בוטניק — צ. בוטניק
2. ר׳ ל. רופא — יונה בידר
3. ר׳ ח. י. דיין — ש. דיין
4. מ. הק — מ. שטרנברג
5. ה. ספיבק — מ. ספיבק
6. ח. שחר — ק. י. סילמן
7. ח. שחר — ק. ספקטור
8. א. קרוסרסקי — י. בידר

לזכר נעדרים

1. ז. אהרונזון
2. ז. גרויסמן
3.
4. ש. וב. קרימר
5. י. בסטריצקי
6. י. גולדנברג
7. ד. זילברמן
7. ר׳ ל. זיבר
9. מ. ופ. זילבר
10. ש. ופ. מלמוד
11. משפחת טינקלשטין
12. פ. כהנוביץ
13. משפחת יתום
14. משפחת ליסקר
15. משפחת נ. לרנר
16. מלמוד אברהם
17. מ. סוסמן
18. ז. נויברג
19. פורטנוי בנימין
20. י. פקר
21. ז. קריפמן
22. ש. וצ. קרוסרסקי
23. משפחת שמואלביץ
24. משפחת שמיד

זאב איגרת

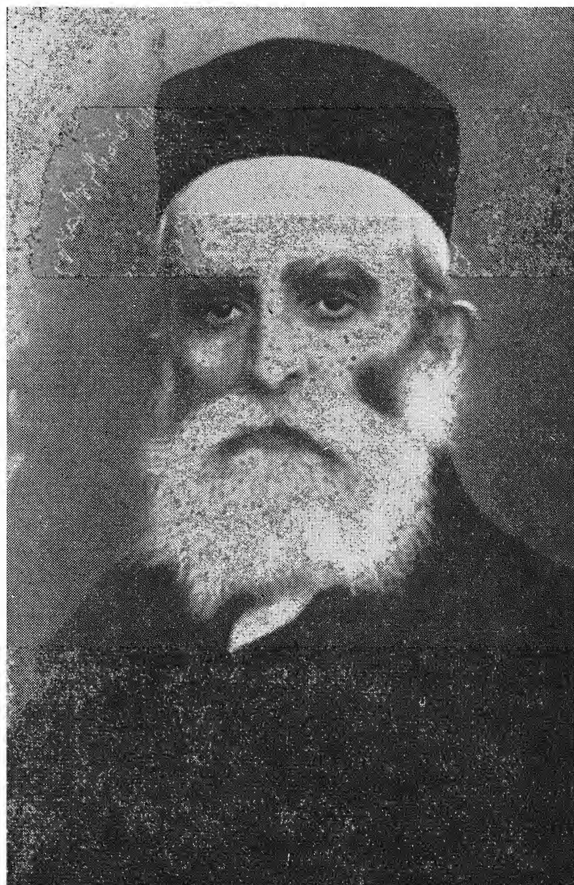
דייני סקוריאן: ר׳ פינחס ברוצ׳ין, ר׳ שלמה הלר ור׳ חיים

בין הדמויות היפות בסקוריאן, אשר שמשו כסמל נאה לפני הדור ובבואה לקהילה כולה, היו שלושת דייניה, בני שושלת אחת. ראש השושלת ר׳ חיים פלאם היה דיינה הראשון, אשר לפי המסורת של המשפחה ישב על כסא הדיינות בשנות החמשים של המאה שעברה, כנראה בימים ההם נוסדה העיר, מה שהולם את השערתי בפרק הראשון. אגב, אומרת המסורת, כי מתוך ענותנותנו היתרה בחר ר׳ חיים בשם דיין ולא רב, והשם הזה נשאר גם ליורשיו בדורות הבאים בסקוריאן. לאחר פטירתו בשנת 1877 ישב על כסאו בנו ר׳ יחיאליקל, אשר לפי המסורת מפי זקני הדור, היה איש בעל מידות תרומיות ,למדן מופלג וירא שמים, בעל עמדה ציבורית ותקיף בדרישותיו כלפי ראשי הקהלה.

לאחר פטירתו בשנת 1896 ישבו על כסא הדיינות שני חתניו, ששניהם היו ראויים מכל הבחינות לאיצטלא זאת. בנו היחיד חיים היה עוד צעיר לימים, בס״ה בן 14, והתחנך עד ימי בגרותו בהשגחת הגיסים. הקשיש שבהם היה ר׳ פינחסל ז״ל, המכונה ברוצין, יהודי ענו וצנוע בכל דרכיו, פיקח ובקי בהויות העולם, מעורב בין הבריות ועם זאת רחוק ומתרחק מעניני ציבור, ושני לו וצעיר ממנו בשנים גיסו ר׳ שלמה הלר ז״ל, חריף ובקי גדול בכל מכמני הספרות הרבנית, נואם ומוכיח בשער, מחבר של 2 ספרים — הראשון בשם „מאמר לחיזוק תלמוד תורה״, והשני מאמר „לחיזוק שמירת שבת ולחיזוק גמילותחסדים עם מאה ושש עשרה שאלות בדרך „היכי תמצי״ בארבעה חלקי שלחן ערוך״ (אגב, ספר זה האחרון שיצא בדפוס ברדיצ׳ב בשנת תרע״ג נמצא בארכיון של אגוד יוצאי בסרביה).

שני דיינים אלה היו פאר הקהילה. נוסף על כל סגולותיהם הרוחניות, מידותיהם התרומיות וענותנותם היתרה, הצטיינו עוד ברדיפת שלום ואף פעם לא התערבו לא בריב המפלגות ולא במחלוקת ציבורית. ואף בימים הסוערים של ארגון הקהילה, כשכל העיר היתה כמרקחה ובערים הסמוכות היו כלי הקודש בוחשים את הקלחת הציבורית, עמדו הם מן הצד, אף ששינוי

הדין ר׳ פינחס ברוצ׳ין.

זה נגע אליהם באופן ישר. משום כך היו מכובדים על תושבי המקום. ר׳ שלמה נפטר בשנת תרצ״ב ור׳ פינחסל נפטר בשנת תרצ״ד. *)

משתי המשפחות המסועפות האלו ניצלו רק שנים: משה יחיאל בנו

של ר׳ שלמה הלר, עם משפחתו ויצחק בר־רצון בנו של ר׳ פינחסל, עם משפחתו. שניהם נמצאים בארץ. הגיעו עם העליה האחרונה. ר׳ חיים פלאם, הצעיר שבשלישיה, נשאר בחיים, הלך עם הגולה לטרנסדניסטריה וחזר משם. בשנת 1945—1950 שימש כרב כולל בצרנוביץ, ואחר כך נעלם: לפי הידיעות שהסתננו משם, גורש בזמן האחרון לסיביר.

הדין ר׳ שלמה הלר

* ז״ל הרב פינחס בר׳ מרדכי בורוצ׳ין נולד בירשוב פודוליה בשנת תרכ״ם. בשנת תרנ״ו נתקבל לרב עיר סקוריאן, נפטר בכ״ח טבת שנת תרצ״ד.

ז. איגרת

ר׳ א. אוירבוך

יהודי בעל הדרת פנים ויפה נפש, ישר לב ותמים דרך, חם המזג וער הרגש, דובר אמת ודורש צדק, למדן ובעל מידות תרומיות, ציוני נלהב ולוחם לתרבות עברית, אדוק ומשכיל כאחד — אלו הן מסגולותיו העיקריות של אלטר אוירבוך ז״ל. צנוע ושקט בחייו היום יומיים היה מתנער כארי למלחמה נגד כל מסלפי הדמות של הציונות ושל התרבות העברית. לא פעם היה מעמיד בסכנה את מעמד פרנסתו ע״י התערבותו בסכסוך מפלגתי, אבל מסירותו לחינוך העברי ונאמנותו לעצמו לא ידעה כל גבול ולא נתנה לו לבגוד במצפונו. ומשום כך היה לעתים קרובות מזניח את עסקיו בשל עניני החינוך. ולא רק נאה דורש היה האיש, כי אם גם נאה מקיים. על אף היותו אדוק בכל הליכותיו, לא יכל בכל זאת לעשות שקר בנפשו, בהוכחו, כי ביה״ס החילוני מיסודה של „תרבות״ עולה מכל הבחינות, החינוכית והלאומית, על הת״ת המקומי. משום כך העדיף אותו לחינוך בנותיו, ואף ניהל תעמולה רחבה לטובתו. אכן בגלל זה העמד לא פעם כמטרה לחצי המחנה האדוק מחד וגרוריו הציונים הכלליים מאידך, אבל לא איש כא. א. ירתע. מעל במת בית הכנסת היה מוכיח בשער וללא חת היה מוקיע את ההתחסדות העיקשת, אשר מתוך קנאה עיורת אינה רואה נכוחה.

והאדם הנפלא הזה נתיסר בסוף ימיו ביסורים קשים. בשנת 1940 בימי שלטון הסובייטי הקצרים, נחטפה בתו חמדה בידי סוכני הנ.ו.ק.ד. בצ׳רנוביץ בעוון השתיכותה להנהגה הראשית של גורדוניה. במשך חדשים התדפק האב האומלל על דלתות המשרדים השונים לדעת לכל הפחות את מקום המצאה, וללא תוצאות, עקבותיה נעלמו. הספינקס הסוביטי שתק כדרכו ולאב האומלל לא ניתנה האפשרות לדעת על גורלה. האסון שהומט עליו הרס כליל את בריאותו, ולאחר שהוגלה עם בני ביתו לטרנדניסטריה לא יכל להתזיק שם מעמד זמן רב וישב לאלהים את נפשו, והוא עוד צעיר לימים... כל בני ביתו נספו עמו אך בתו חמדה — זו שנחטפה — לאחר שנים של עינויי מות במאסר

וגלות ממושכת בערבות סיביר נתגלגלה בדרך פלאים לארץ, וכיום היא חברה בקבוצת חניתה.

ז. א.

חברי הועד של „תרבות" עם ר' א. אוירבוך בשנת 1934

זאב איגרת

לוי בורשטין ז״ל

מחשובי העיר היה. זקן בשנים, אבל צעיר ברוחו. טוב לב ואהוב על הבריות. בשנים הטובות שלו היתה ידו פתוחה לכל, בעיקר לקרנות הלאומיות, ואף בימים הרעים, שבאו אחר כך עליו, לא סרה ממנו רוחו הטובה. ציוני מסור היה כל ימיו, דוקא לעת זקנה גברה פעילותו הציונית. זכותו היתה בארגון הנוער הציוני בסקוריאן וטיפולו בו עד הימים האחרונים, היה מצטער צער רב בראותו כל מפלגה בנויה ומבוססת על הנוער שלה, ורק המפלגה של הציונות הכללית מושפלת בגלל חוסר בסיס זה. בימי הבחירות לקונגרסים הציוניים היה הוא היו״ר המושבע של ועדת הבחירות על אף היותו נמנה עם הציונים הכלליים. מכובד היה אפילו על יריביו, אשר הוקירוהו בגלל נאמנותו לציונות. ידעו שכל מעשיו הם לשם שמים ללא כל שמץ של פניה צדדית.

אף הוא היה בין הגולים לטרנסדניסטריה, אבל זמן רב לא החזיק מעמד. בתחנה הראשונה מסקוריאן כרע האיש וימת.

זאב א—ת

ר׳ יעקב ברורמן ז״ל

בכותל המזרחי של הקהילה היהודית בסקוריאן תפס מקום נכבד בזמן האחרון השו״ב ר׳ יעקב ברורמן ז״ל. יפה־נפש ועדין־רוח, איש התורה והמוסר, בעל מידות תרומיות וטוב־לב, נעים־שיחה ונעים־זמירות, ועל הכל ציוני נלהב ובעל מסורת צרופה — היה מקובל על יהודי סקוריאן ורצוי לקהילה, אשר בה כהן כשו״ב וכבעל תפלה ותיק ורגיל עשרות בשנים. כנראה, ניצוצות הקדושה של מורשת אבות מחד וגנוני האצילות של אחיו הקשיש ר׳ שמחה ברורמן, אשר יצק מים על ידיהם של גדולי אודיסה כאה״ע וח״נ ביאליק ז״ל. מאידך—הם הם שהשפיעו על עיצוב דמותו הרוחנית של רבי יעקב והבדילוהו מיתר השו״בים שבעיר.

ובימים הנוראים; כשר׳ יעקב ברורמן עבר לפני התבה, היה ביה״כ הקורילובצאי מלא מפה אל פה. מכל בתי הכנסת שבעיר נהרו המונים לשמע אל הרנה ואל התפלה של ר׳ יעקב, שהיתה רוויה כיסופי קודש. לא פעם נדמה לך, בהקשיבך למנגינותיו המלבבות והמעוררות בלב רגשות נעלים של התרוממות הנפש — מחד והרהורי תשובה — מאידך, כי רגליך עומדות בהר אלוהים והנך מאזין לשירת הלויים בבית־המקדש.

שנים אחדות לפני השואה הוזמן לברזיל למשרת רב העדה בסן־פאולו. בלחץ בני ביתו, ובעיקר בלחץ בנו הבכור שהשתקע שם, קיבל את ההזמנ אבל במכתביו משם הדהדו געגועיו החזקים למקור מחצבתו.

אכן ע״י הגירה לברזיל ניצל ניצל מן השואה, אבל לא ניצל מן המות. גם שם, כנראה, לא הונח לו. במהרה הגיעה הידיעה, כי ר׳ יעקב נפטר, והוא עוד במיטב שנותיו.

עם מותו נסתלקה דמות, שהיתה סמל החביבות והרוך, צירוף נאה של תורה ומעשים טובים.

יהא זכרו מבורך.

זאב א—ת

יוסף ברכמן ז״ל

לפני 19 שנה עלה ארצה. מראשוני החברים, הנאמנים והפעילים בסניף „צעירי ציון״ בסקוריאן בסרביה. עובד מסור לקרנות הלאומיות כתורם ומתרים, אבל עיקר פעולתו היתה מסירותו ללא לאות למען ביה״ס העברי בעיר. חלקו בשטח זה היה לאין ערוך, כי לוחם נלהב היה ברכמן לרעיון זה עד כדי מסירות נפש, ודוקא בימים הקשים למוסד זה, בימים שחזון התרבות לא היה נפרץ ומספר עסקניו היה מועט. ואם ביה״ס העברי בסקוריאן היה אחר כך למופת והאריך ימים יותר מאשר ב״ס אחרים בסביבה, הרי חלקו של ברכמן היה לא מעט בכך. לא פעם היה עוזב את עסקיו ויוצא למלחמת מצוה במתנגדי ביה״ס. וכשהגיע זמנו לעלות, לא מתוך הכרח כי אם מתוך רצון, לא היה נרתע על אף גילו ומצב בריאותו, למד מלאכה למען יוכל להתקיים בארץ מיגיע כפיו. ביום היה מנהל את עסקיו ובלילותחורף הארוכים למד את מלאכת הנגרות, וכך היה נאה מקיים יותר מנאה דורש. בשנים הראשונות לבואו ארצה עבד בבנאות ומצא בה את ספוקו. עזב את העבודה אך בפקודת הרופא, אבל התגעגע עליה תמיד „ומעשה אבות סימן לבנים״. שני בניו, אשר נתחנכו על ברכי התרבות העברית עוד בחוץ לארץ וברוח העבודה בארץ, הגשימו את חלום אביהם במלואו. שניהם מצאו את דרך חייהם בקבוצה עד היום.

מת הוא מיתה חטופה — מיתת נשיקה, בשנת ה־50 לחייו. חבריו לעבודה וידידיו כאן בארץ ישמרו תמיד בלבם את זכר יוסף טוב־המזג וחם־הלב. יהא זכרו ברוך !

זאב איגרת

מרדכי לרנר, זוסיא בריכמן, חיים ברש, שלמה יוסליביץ, ראובן טרכטנברויט ומשה קוטולינסקי ז"ל.

אלה ששה היו מן הקבוצה הראשונה, שנענתה לקריאתו של כותב הטורים הללו בענין הנחת היסוד של צעירי־ציון בסקוריאן, והם היו גם מן האחרונים, אשר סתמו את הגולל על סניף תוסס זה לאחר שהגלו עם יתר החברים לטרנסידניסטריה. במשך 20 שנה תמימות — משנת 1920—1940 — עמדו אלה על המשמר. התגברו על חבלי הלידה של הסניף, אשר בימים הראשונים נפתל ממש נפתולי אלוהים על קיומו, ואחר כך בימי הגאות גברו חיילים ומרץ בלתי רגיל להרחבת היריעה של הפעולה עד כדי פרישת רשת ההשפעה על הציבוריות בסקוריאן בכללה. במשך הזמן גדלה המסגרת של הסניף והקיפה מאות חברים. חברים יצאו, וחברים באו, ואילו אלה הראשונים

זוסיא בריכמן ומשפחתו.

ראובן טרכטנברוט ואשתו יטה.

עמדו על משמרתם כשומרי הסף של הסניף ועקבו אחרי כל תזוזה שהיא בחוץ ובפנים. מתוך נאמנות ומסירות בלתי רגילה פקדו על רוחו של הסניף ושמרו על נשמתו, שלא יבולע לה ח״ו. ואף בימים הקשים ביותר — בימי השפל של תקופת גוגה־קוזה החשכה ובימי השלטון הסוביטי המדכא — לא הפסיקו אלה את עבודתם הברוכה ולא נרתעו אף מתנאי המחתרת הקשים. כל פעם שהתרגשה צרה לבוא או כשהיה צורך לכבש עמדה חדשה במערכת הציבוריות בסקוריאן, ניתן האות לאלה הראשונים, והם נזעקו ובאו ליצר את חומת המגן או להקים את משלט ההתקפה — הכל לפי צורך השעה. ויש להודות, כי אלה הששה יחד עם אלה המעטים, אשר בדרך נס נשארו בחיים ונמצאים כיום בארץ, עמדו תמיד במבחן. לא היתה אף החלטה אחת ביחס למפעל זה או אחר, שאלה הששה יקבלו על עצמם את ביצועה וייכשלו. ותהיה זאת החלטה לגבי הקמת הספריה או הקמת בנין לביה״ס ולגן הילדים, החלטה בענין מפעל השקל או מגבית לקרנות, החלטה בענין ארגון הקהלה הדמוקרטית או המפלגה היהודית, הקמת סניף הכשרה במקום או מפעל מיוחד למען המפלגה, ובעיקר ענין הבחירות לקונגרס הציוני — אלה הששה היו

מקובעי הגורל של המפעל, מן העושים והמעשים יחד. כדברם וכמעשם כן יקום!

בכלל היו אלה מעין „מטה עליון" של הסניף, בין שהיו באותו זמן נמנים עם חברי הועד או לא. עצתם היתה המכרעת בכל. נוסף על כוח עשיתם ומסירותם, מרצם ואחריותם לכבוד המפלגה, היו הם הראשונים לא רק בעבודתם ובגופם להתרמה, כי אם גם הראשונים בתרומתם ובממונם, וזה נתן להם את העוז ואת הזכות לדרוש במצפון נקי גם מאחרים.

לצערנו הרב לא זכו הם כרוב החברים, להגיע בעוד מועד ארצה. עניני המשפחה ריתקום עוד לבית אבותיהם. לא פיללו כלל כי השואה מתדפקת כבר על חלונם, וכי מלאך החורבן עומד כבר מאחורי הכתלים ולוטש את כלי מפצו.

יהא זכרם שמור בלב כל אלה, אשר שכם אחד עמדו אתם במערכה.

טרטנברויט ראובן בן מתתיהו נולד ב־1891, אשתו איטה בת יעקב נולדה בשנת 1902. הגלו לטרנסדניסטריה לכפר טרקנובסקה מחוז בלטה ונספו ע"י גרמנים בשנת 1941.

זאב איגרת

לדמותו של מרדכי גולדנברג ז"ל.

בין אלפי החללים, חללי חרב ורעב, של קהילת סקוריאן, אשר נמחתה מעל פני האדמה בעטים של טמאי אדם, נפל גם הוא, איש האשכולות, המשורר והמורה מרדכי גולדנברג ז"ל. בתוך עמו ישב ועם עמו נפל. בשם „המשורר הצנוע כנוהו אנשי הבקורת, וככינויו כן היה. נחבא אל הכלים, פשטן ועניו, טוב עין וישר לב. בת צחוקו הנעימה כבת צחוקו של ילד תמים רחפה תמיד על שפתיו, כשם שרחפה גם על שירתו העסיסית וכשם שלא סרה מעל סיפורי הערבה שלו. נוח לבריות היה מטבעו, ואיש לא ראהו מעולם בכעסו. כזה היה ביחסו למבוגרים וכזה היה גם ביחסו לתלמידים. דרך חייו כדרך הוראתו. חוט של חן ושל הומור קל וחביב היה מתוח על כל דבריו וכתביו. ופורה היה האיש מאין כמוהו, קל וזריז ביצירתו הספרותית, וידיו רב לו בשתי השפות — עברית ואידיש. מלוא חפנים שירה ופרוזה פזר כאחד נדיב בכל הבמות הספרותיות, בהן קנה לו זכות אזרח. מ„התקופה", ועד ה„עולם", מ„הדואר" הניו יורקי ועד ה„בדרך" הורשאי ועד הבמות השונות

בעברית ובאידיש בבסרַביה גופה, — בכולן השתתף ולכולן העניק מפרי רוחו.

וכדרכו בשירה, כך היתה דרכו בהוראה. קב ונקי! כל הסגולות המשובחות שמונים במורה מחנך היו בו. כשרון, מסירות, דיקנות, אהבת הילד והמקצוע, ועל הכל ידיעות רחבות ומקיפות. על כן רבים אהבוהו. תלמידיו ראו בו לא רק מורה טוב, כי אם חבר גדול, אשר הקרין עליהם מזוהר נפשו הטהורה, וחבריו ראו בו לא רק חבר טוב ונאמן, כי אם גם מורה גדול, אשר העניק להם מאוצרו הברוך והאציל עליהם מרוחו העשירה.

אכן לא מעט קראו את יצירותיו, פחות מאלה הכירוהו פנים אל פנים ועוד פחות ידעוהו כבעל נפש יפה ועדינה, כי על כן צנוע היה האיש מעודו, לא אהב את הפרסום, על עצמו לא השמיע, וגם לאחרים לא נתן לעשות זאת, על כן הלם אותו השם, אשר בו הכתירוהו.

תחילתו היתה בשקט, אמצעותו בצנעא וסופו בערפל. עד היום 13 שנה לאחר פטירתו, לאחר מותו הטרגי, אין יודעים ברורות באילו נסבות נפח האיש את נפשו. כנסתר חי וכנסתר מת. את האלוהים התהלך כל ימיו ונעלם, כי „לקח אותו אלהים ואיננו".

בעיירה נידחת שבבסרביה נולד, בה ראה את עולמו, בה גדל ובה יצר, מלשדה ינק את מזונו הרוחני ואל טבורה היה צמוד כל ימיו כאותו אדן השדה אל בטן האדמה. בשמחתה שמח ובצרתה צר גם לו, והד בטוי לרגשותיו אלה נתן במאות שיריו העדינים וסיפוריו הנלבבים, שחותם ההוי הביסרבי טבוע עליהם. בחיק עיירתו השתעשע עם בת שירתו ובחיקה הוציא את נפשו הטהורה. מימיו לא שאף לגדולות, והעיר הגדולה על כל ברקה וזהרה — משאת נפשם של משוררי זמננו — לא משכה אותו אליה. נוחיותה והבטחותיה לחיים יותר קלים לא הקסימו את לבו. וכשהגורל אנה לידו חילופי מקום החליף עיירה אחת בחברתה, את אוטקי בקפרשטי, ואת קפרשטי בסקוריאן, ואל הכרך הגדול לא שעה, אם כי לא פעם רמז לו בלהטי קסמיו הרבים.

ואף א"י, אשר געגועיו אליה היו עזים ואליה ערגה נפשו בכל בימיה הטמירים; אשר אל נופה ואוירה נמשך בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו; אשר עליה התרפקה בת שירתו והיא שעשועיו בכל חלומותיו היפים — אף היא לא עמד לה כוחה לעקרו ממקום חיבורו ולהזיזו בבת אחת. אמנם אף שיחה אחת לא עברה בינינו מבלי שיזכיר את עליתו המקווה ארצה. במשך שבע השנים של עבודתנו המשותפת בביה"ס „תרבות" בסקוריאן לא חדל מחלום על היום המאושר הזה וכמה מגדלים נהדרים בנה בדמיונו בקשר עם ישיבתו הקבועה בארץ! אבל חלומו זה לא בא! כנתון בין שני צירים

נמצא הוא כל ימיו בין שני כוחות — עיירה מולדת, וארץ מולדת. מדי פעם בגבור עליו רוח הכמיהה לארץ אבות נסה להערים על עיירתו — אהובתו, למען הוציא מלבה כל חשש של בגידה. והוא מדבר על לבה כעל לב אהובה: לא לצמיתות ולעולמים יעזבנה, אך יסייר את הארץ, אך יראה אותה בעיניו, יחבקה, יחונן את עפרה ואחר כך שוב ישוב אל אהובתו הראשונה — עירתו הבסרבית, אבל לצנועין היה מגלה בחשאי: „ואם לא אשוב האם יש בזה משום בגידה הלא סוף סוף הכפר והמושבה בארץ אינה אלא אחותה של עיירתי!" אולם גם ערמתו זו לא עמדה לו. כל ניסיון קל של עקירה מן העיירה עלה לו במכאובים נוראים, ממש בדמים. ועל אף כל התכניות שתכנן במשך השנים האחרונות וההכנות שעשה לקראת העליה, לא יצאה לפועל. על סף ההגשמה של מאוייו נחרב עולמו. יד אכזריה באה וקפדה את חוט חייו הרעננים, ובין הנופלים נפל אף הוא. יחד עם אחים, אשר להם הקדיש כל חייו את עטו וכשרונו, מת ובקבר אחים מצא אתקבורתו.

ונבואה כאלו נזרקה מפיו וכאלו מזלו חזה את סופו. זכורני, כשנפרדתי ממנו בשעת עלייתי ארצה, כחדשים לפני הכיבוש הסוביטי, תקפהו פתאום היאוש ודבריו האחרונים היו: „חשבתי שיחדיו נעלה אל בית ד', אבל כנראה גם אני נכללתי בגזרה הטרגית: „במדבר הזה יפלו פגריכם".

והמזל בכלל הפך לו עורף בכל. כשמרכז „תרבות" בביסרביה החליט להציב לגולדנברג ליובל שנת החמשים שלו, שחל בשנת 1938, יד וזכר בשירתנו ע"י הוצאת כרך אחד של שיריו בשם „רשפים בערבה", והעתון „אונזער צייט", שהופיע בקישינוב הקדיש גליון שלם ליובל זה, אשר בו השתתפו בהערכות כמעט כל סופרי ביסרביה, הרי, לרע מזלו, של בעל היובל, הוחרם באותו יום העתון ע"י ממשלת „קוזה" הארורה, והגליון שהיה מוכן כבר למשלוח לא ראה אור ואף גולדנברג בעצמו לא ראהו. ולעולם לא אשכח את בת צחוקו הנעימה, בה קבל את הידיעה על החרמת הגליון. „אין מזל לישראל" אמר מתוך צחוק, ובעיקר אין מזל למשורר ישראל. מה איכפת היה לקב"ה אלו דחה את גזרת הסגירה ביום אחד או לו הקדים את לידתי ביום אחד.

רק פעם אחת ראיתיו שמח, וזה היה ביום שהדואר הביא לו את ספרו מכורך בכריכה נהדרה. ומי שלא ראה את גולדנברג באותו בוקר חורף מעונן — לא ראה איש מאושר מימיו. הצנוע הגדול קרן וצהל לקראת מתנתו מתוך התרפקות עליה כילד קטן על אמו. אז נתגלה לפני הילד התמים שבגולדנברג בכל גדלו והיקפו.

אכן הילד שבו שמח, אבל אך לרגע, כי עד מהרה נוכחנו, כי שמחתו מהולה בתוגה. 25 שנה חכה עד שזכה לכינוס מעט אך ב„פאת מטה", רשפים בודדים, וכמה יהיה עליו לחכות עד שיזכה לאוסף מלא של כתביו, שיריו וסיפוריו הפזורים על „שבעת הימים" ואין להם גואל. הספק הזה קסס כעש את לבו, אם כי „לבא לפומא לא גליא", ופעם נזרקה מעין הברה סתומה מפיו: „ואולי בהתחלה זו טמון גם הסוף של שמחתי". מי יגיד לי אם אזכה עוד ליובל שני והדבר מובן. כל ימיו פחד גולדנברג את מר המות ואת תהום הנשיה, ועדים הם חרוזיו הקצרים:

מפלצתי חדלון ופחדי השכחה,
איך אעשה וזכרי לא ימח עד עולם?
קיר נצח לפני בו צפרני אתחב
ואחרת בו שמי לזכרון.

לא רצה גולדנברג להשכח ולהיות נחלת החדלון. בכל מאמצי כוחו נלחם בקיר הנצח של המות, אך מרוב ענותנותו לא דחק את הקץ והסתפק במועט. בקובץ הקטן של שיריו ראה אפסקצהו של חלומו הגדול. ותיתי לו לועד המיוחד להוצאת כתביהם של סופרי בסרביה, אשר שם לו למטרה להוציא את כל כתבי מ. גולדנבג. בינתיים הוציא שני ספרים, ספר שירים וספר סיפורים. זכה גולדנברג לאחר מותו למה שלא זכה בחייו. וזכותו זו תהיה נחמה לנשמתו הצרורה בצרור החיים של יוצאי סקוריאן, אשר בה חי, פעל ויצר.

ז. א—ת

משה גליזר ז"ל

בין ציוני סקוריאן תפס מקום בראש משה גליזר ז"ל, איש בעל לב יהודי חם, שהיה שופע אהבה ומסירות ללא גבול לא"י וללשון העברית. כל מעיניו היו בציונות ואם בסקוריאן נוצר יחס של כבוד לעברית ולציונות הרי חלקו של גליזר היה חלק הארי בכך. אמנם לפי מצבו החברתי נמנה באופן רשמי עם הציונים הכלליים, אבל למעשה היה סתם ציוני, עמד מעל לכל מפלגתיות. העיקר היה אצלו הפעולה למען א"י ולא איכפת היה לו ע"י מי נעשתה וע"ח מי נזקפה. וכשניסו חבריו למשוך גם אותו לזירת המלחמה נגד הצעירים המעפילים לעלות על הר העבודה, היה הוא מרגיעם בדברי נחת: „מי יתן והיה כל עם ד' נביאים". צרות עין מפלגתית היתה ממנו

והלאה, ועל כן כל עוד חי זה האיש משה, היה המחנה הציוני בסקוריאן שלם ואחד.

עשיר ובעל עסקים רבים היה האיש. וזמנו היה מוגבל. בכל זאת קבע לו גם עתים לתורה ולדברי ספרות. עתון עברי, ירחון עברי או ספר עברי חדש מצאת אצלו, והוא — ידו פתוחה לכל, והיה כל הצמא לדבר ספרות וציונות ובא אל משה ושבר את צמאונו. ביתו היה הראשון בסקוריאן להנהגת הלשון העברית כלשון הדבור, ועל כן כנוהו בצדק בשם „בן יהודה הסקוריאני". בכלל היה הראשון בכל, ואף תרומותיו לקרנות הציוניות היו הראשונות והגדולות ביותר. זכורני, בהגיע לסקוריאן המשלחת הראשונה לקה"י והיה דרוש אחד, אשר יתן את האות, ישמש דוגמא ויקפץ כ„נחשון" לתוך ים התרומות ויבקיע את הדרך לאחרים, נתנו חבריו את עיניהם בו, וחברו לעבודה נחום דימנט ז"ל הוסיף „ממך בראה וכן נעשה". דפק גליזר ז"ל על השולחן ואמר יודע אנוכי כי אתם מתכונים לחמשת אלפים ל"י — אני תורם — 10.000 ל"י וכששם את הכסף על השולחן, אמר „ועתה הגיע תורכם". בימים ההם בשנת 1921 היה הסכום הנ"ל עצום.

את בניו חינך לא רק ברוח הציונות אלא לאהבת הארץ, לאהבת העברית ולקראת עליה לא"י. הוא בעצמו ליוה אותם ארצה. פעמים היה בארץ וכל פעם לקח אתו אחד מבניו והשאירם בארץ. בדעתו היה להעביר את בניו אחד־אחד, ואחר כך יעלה הוא עם אשתו.

אבל לא זכה האיש. בקיץ 1925, כמה חדשים לאחר שובו בפעם השניה מן הארץ, חלה במחלת הטיפוס ומת. בן 47 היה במותו.

ז. איגרת

משה גלוזמן ז"ל

במשך 20 שנים נחשב לגזבר המושבע, וכמובן, בהתנדבות, של מוסדות הציבור בסקוריאן. הוא הגזבר של בית החולים העירוני, והוא אחר כך גם הגזבר של הקהק" ולבאחרונה גם הגזבר של הסניף „תרבות". ועד יוצא, ועד נכנס, וגלוזמן נשאר עומד על משמרתו. הדבר הזה כשהוא לעצמו מעיד על ידשר לבו, נקיון כפו ונאמנות רוחו של האיש. אדם המטפל בכספי הציבור ולא יעיר על עצמו כל חשד, הריהו מהדברים הבלתי־שכיחים, ואכן חוש הציבור כחוש שדי. ישר לב היה בכל, וכזה היה ידוע גם בעולם המסחר. ידעו, כי דברו של משה גלוזמן הוא דבר אמת, ואין כל הרהור אחריו.

אף הוא נמנה עם הציונים הכלליים להלכה, אבל לא למעשה. וכך היו דבריו תמיד: כסוחר — מקומי בין הציונים הכלליים, אבל כציוני וכאיש מעשה — מקומי בין צעירי־ציון. רק יום אחד בשנה או בשנתים גילה את נאמנותו לכלל ציונות — ביום הבחירות אל הקונגרס הציוני בחר ברשימה של המעמד שלו. והאיש משה, אף שלא צעיר לימים היה, בימי עליתי ארצה. כבן 60 היה אז, וללא כל מקצוע וללא הון, מוכן היה בכל זאת לעלות. „מוכן אני לעסוק בכל דבר קשה ואף דבר שאינו לא לפי כוחי ולא לפי כבודי ובלבד להיות בארץ יחד אתכם". „לבי אומר לי, כי סופנו כאן לא יהיה טוב". דברים אלה השמיע בשעת הפרידה ממנו. לבו לא הטעהו. מזלו, כנראה, היטיב לראות.

לא זכה האיש וכרבים כמותו נפח האיש את נפשו על אדמת טרנסדניסטריה הטמאה.

זאב א.

נחום דימנט ז"ל

מאבות הציונות הכללית בסקוריאן וקנאי לעקרונותיה. מהתורמים הראשונים והמתרימים הקבועים לקרנות ולכל מפעל ציוני, עסקן ציבורי נאמן וער לכל ענין לאומי. בעל לב יהודי חם ונוח להתרגשות. נואם בחסד ומכובד על כל יודעיו, אבל כל ימיו טרוד היה האיש בעסקיו המרובים, ועול הטרדות הפרטיות הכביד עליו. חיי החול האפילו לא־מעט על ניצוץ הקודש שבו ולא נתן לו להאיר במלוא כוחו.

עוד לפני המלחמה הראשונה ביקר בארץ. חשב להשתקע בה, אבל משום מה לא איסתיעא מילתא, חזר ושקע שוב בעסקיו. את בנו זאב חינך ברוח לאומית, שלחו להשתלם בארץ, אבל המלחמה שפרצה אז, גרמה שיחזור ויגמור את חוק למודיו כמהנדס בצ'כוסלובקיה. לפני הפלישה הסוביטית שימש כמהנדס עירוני בסקוריאן.

בשנים האחרונות משך נחום דימנט את ידו מהעבודה הציונית מתוך נימוק של זקנה שקפצה עליו. עם בוא השלטון הסוביטי החרמו כל נכסיו המרובים והוא עצמו הפך לשמש כשליח אצל השלטונות. בכל זאת לא עמדה לו זכות זו. הוזכר לו חסד נעוריו לעבודה ציונית ונתחיב גלות. זמן מועט לפני פרוץ המלחמה בין רוסיה לגרמניה הגלה כציוני וכבורגני לסיביר

יחד אתו הגלה בנו ואשתו. נודע לנו כי סבל שם מחסור ורעב. לפי הידיעות שנתקבלו מת הוא שם שבע עני וצער.

שתי בנותיו עם משפחותיהן נמצאות בארץ.

נולד בוולושקי (כפר ע״י סקוריאן) בשנת 1873. מת בסיביר בשנת 1948. אשתו שרה לבית גרויסמן נולדה ב־1872 בסקוריאן. גם היא נספתה בסיביר.

זאב איגרת

אריה וריזל הורנשטין ז״ל

נצר מגזע רבנים, הדור הששי של הבעש״ט, חתנו של הרב הגאון ר׳ משה סלובודינסקי וגיסו של הרב ר׳ מרדכי סלובודינסקי מחמלניק ושאר בשרו של הצדיק מסקוירה — זוהי שלשלת היוחסין שלו, אבל יותר מיחוס אבות היה יחוס עצמו: בר אורין וישר דרך, איש ענו וטוב לב, בעל מידות תרומיות ועליז נפש. אם אמרו פעם. „יאה עניותא לישראל״ נאמרו ברובם לגבי אנשים מטפוסו של אריה הורנשטין. כל ימיו היו רעים. מצבו החמרי היה קשה. את ימות החול היה מבלה כפקיד ביערות אשר בסביבת סקוריאן.

אריה וריזל הורנשטין

שם בדממת היער היה מתבודד עם נפשו, אבל כשבאה שבת באה בעקבותיה גם השמחה. פרחה לה בדידות החול ותוגתו העמוקה, ובמקומה באה שמחת הנפש, השמחה שבציבור בגוניה המרובים, בבית ובבית הכנסת. וכשאריה עבר בליל שבת לפני התיבה שבבית הכנסת הבויאני והריע בקולו „לכו נרננה" נדמה היה, כי יחד אתו מרנן כל היקום ומרקד לפני שבת המלכה עם „לכה דודי" שלו, יחד אתו נסחפו בגלי ההתלהבות שלו כל באי בית־הכנסת והתעוררו לשירה עילאית. ובליל שמחת תורה, כשהוליך כחזן אחריו את המוזמנים להקפות וסלסל בקולו את ה„עוזר דלים הושיעה נא", מי לא הודבק על ידי נגונו העליז ולא יצא בריקוד. ולעומת זאת לב מי לא נשבר ל„הנני העני ממעש שלו".

והיהודי הזה, שהיה אדוק ודבוק במסורת אבות היה ציוני בכל לבבו ובכל נפשו. לא בוש לבוא בליל הפסח אל ה„סדר" הציבורי שנערך ע"י הסניף צעירי־ציון ולהכניס בניגון ה„הגדה שלו נעימה של פטריארכליות במסיבה ולהשרות בה את שכינת הסדר המסורתי. כזה היה אריה הורנשטין.

לעת זקנתו נתיסר ביסורים קשים. ניטל ממנו מאור עיניו והוא אך בן 60 ולא יותר. ללא משען לחם סבל שנים אחדות עד שהטרנס־דניסטריה ועינוייה נטלה ממנו גם את נשמת חייו. במחנה פבליבקה שבטרנסדניסטריה גוע הוא ואשתו ריזל בת הרב מחמלניק — ברעב ובקור.

יהא זכרם ברוך.

זאב איגרת

לדמותו של מ. הק

כשבאתי לסקוריאן מצאתיו כמורה בביה"ס „תרבות", ומאז שנכנסתי לעבוד אתו במחיצה אחת נתחבב עלי, מן הרגע הראשון. ראיתי בו איש גלוי לב ונאמן רוח, ידיד נפש ואיש רעים, בעל מידות תרומיות ומצניע לכת, איש ישר, ועל הכל טוב לב. בת צחוק נעימה היתה תמיד מרחפת על שפתיו ואף פעם לא ראיתיו כועס, לא על תלמידיו ולא על חבריו, לא בבית ולא בחברה. למשפחת ה„רכיכות" ייחסנוהו מתוך צחוק, ואף הוא צחק לכנויו זה. והיה מעשה, ולחבר המורים שלנו חדר אחד, שהיה נטע זר בחברתנו, התנהג לא כהלכה, וכולנו התקוממנו כנגדו ואף הק אתנו, בכל זאת כשכולנו התרגשנו למעשיו של בר־נש זה, ישב הוא וצחק. שאלתיו: וכי אין הדבר נוגע לך,

מ. הק ז״ל וקבוצת חברי צעירי־ציון ביום עליתו ארצה.

לעורך ובשרך, ואף לנפשך? „כן, ענה, קשה אני לכעוס, אבל כשאני בא לידי כעס אין כבר מעצור לי״. האמנתי לו, נאמן אדם על עצמו, מפני שאין הוא משים את עצמו רשע, אבל שש שנים עבדתי אתו ולא היתה לי ההזדמנות אף פעם לראותו בכעסו זה המדומה.

הק היה מן הראשונים שהצטרפו לכותב הטורים האלה בארגון הסניף של צ״צ והנוער במקום, אבל דרכו בעבודה היתה נבדלת מאחרים. לא

בהטפה ולא בסתם תעמולה היתה דרכו. כי אם בהרבצת תורה ותרבות. כל אחד, טען, צריך לעבד לפי יכלתו ולפי כשרונותיו. לאסף כסף לקרנות יכל כל אדם, אבל לחנך לציונות ולתרבות יכולים אך מעטים. על כן ראה את תפקידו כמורה בחינוך הנוער. בשעות הפנאי ובימי הפגרא היה יושב וקורא לפניהם, ויש להודות, כי כוחו היה רב בהסברה, על כן נמשך הנוער אחריו. התחיל בקבוצה קטנה ובמשך זמן קצר הגיע להמונים.

ואוהב תורה ועבודה היה האיש מאין כמוהו. ימים ולילות ללא הרף היה יכול לשבת ולעבוד, ותודות לכוחו זה הבקיע לו דרך והשיג את מבוקשו; לגמר בית ספר גבוה. לכאורה, איש צמח היה הק. אב לא חינכו ורבי לא לימדו. מתחתיו צמח ומכוחות עצמו ינק. קיים בעצמו את המקרא: „מכל מלמדי השכלתי". למד מחבריו, יותר מתלמידיו ויותר מכל מעצמו. את הדרך לידיעותיו הרבות, להוראה וכן לארץ ולאוניברסיטה בירושלים הבקיע בכוח רצונו הכביר. רק רצון ברזל כרצנו יכול היה לעמוד בפני כל הסבל, שסבל במשך 5 שנות ביקורו באוניברסיטה. ללא פרוטה בא ארצה וללא תעודה נתקבל כתלמיד למחלקת היהדות. ללא תמיכה וללא עבודה קבועה החזיק מעמד במשך כל השנים עד שסיים את חוק למודיו. בפני פרשת חייו בתקופת היותו תלמיד האוניברסיטה, לפי ספורו הוא עצמו, היו מחווירים סבלות האקסטרנים והמתמידים למיניהם. תקופה זו הטביעה כנראה את חותמה על מצב בריאותו, שנתרופפה ללא כל תקנה, וקודם זמנו הלך האיש לעולמו, בהיותו בן 58, והוא אך החל אז לחיות. על סף חלומותיו שהתחילו להתגשם הלך, ממש את האלהים התהלך ואיננו.

ז. איגרת

אפרים וינשטיין ז"ל

יליד סטרא־אושיצה שבפודולה. בא בשנת 1920 עם גל הפליטים מאוקראינה לביסרביה, כבעל השכלה עברית וכללית הסתדר כפנקסן בחברת „סוקום־ספרט" ובצעדי ענק התרומם בסולם הפקידות בחברה זו עד הגיעו למדרגת מנהל הסניף בסקוריאן.

בשנת 1928 בא לסקוריאן למלוי תפקידו זה, ותכף נכנס כחבר פעיל לסניף המקומי של צ"צ ותפס אחד המקומות החשובים בו. בחמש שנות שהותו בסקוריאן גילה פעילות רבה בכל שטחי החיים הציבוריים — התרבותיים בסניף, בהיותו, בתוקף כהונתו, קרוב לרשות, ניצל את מצבו זה לטובת

עניני התרבות והציונות בכלל ועניני הסניף בפרט. מה שנאסר מטעם השלטונות בכל ערי הסביבה, הותר בסקוריאן. אספות־עם ציוניות, מועדוני נוער, הרצאות, אספי־כספים ועוד — כל איסור לא חל עליהם בסקוריאן. כי על כן הה׳ וינשטין היה האפטרופוס והאחראי לכך. והיה מעשה והמשוררת אלישבע באה לסקוריאן להרצות על הנושא „בין הוולגה והירדן״, וביום ההרצאה נתקבלה הודעה משר המחוז לאסור את המרצה ולהביאה אסורה לחוטין עיר המחוז. — בזכות מי ניצלה המשוררת? הוה אומר: בזכותו של וינשטין. לעיני השלטונות יצאה המשוררת בלוית וינשטין לקישינוב ומשם עזבה את הארץ בעוד מועד, לפני הגיע פקודת המאסר גם לשם.

בסוף שנת הארבעים גר בבריצ׳יאן, שם מצאתו גזרת הגרוש, ניסה להציל את נפשו ונפשות בני ביתו באחד הכפרים, אשר תושביהם הבטיחו להיות סתרה להם, אך לשוא. באכזריות נוראה הומתו שם הוא ואשתו פניה ויחד אתם בנם סיומה ובתם חוה.

ז. איגרת

הד״ר נחום זיסמן ז״ל

בסביבה של התבוללות גמורה נתחנך מילדותו. החיים היהודיים היו זרים לו, ובימים הראשונים היה מתרחק אף מחברה יהודית. כרבים מחבריו הרופאים היהודים בזמן ההוא — ראשית המאה הנוכחית — הביט מגבוה ואף מתוך לגלוג על כל אלה העוסקים בענינים יהודיים, שעליהם אבד כבר הכלח. וכשחזר מהעולם הגדול אל העיירה הקטנה, אל בית חותנו — גביר העיר, — מוכתר בתואר דוקטור, ודעתו זחוחה עליו ועמדתו בציבור מכובדת, נכבד שנים אחדות בביתו ולא התערב בשום עבודה ציבורית, אבל בעורקיו נזל דם של איש ציבור וכרופא בעל מצפון לא יכול לשבת בחיבוק ידים למראה עניי העיר נמקים בחלים והולכים לעולמם קודם זמנם בשל העדר בית־חולים ציבורי בעיר. (בית החולים הממשלתי עמד לשרות כל הסביבה של עשרות כפרים ולא היה בו כדי לספק את השרותים הרפואיים לתושבים היהודיים. נוסף על כך היה המצב ההגייני ושל התברואה במוסד זה למטה מכל בקורת), ומאז שרעיון זה התחיל מנקר במוחו נפתח פרק חדש בחייו. במרץ נעורים ניגש הרופא הצעיר למלאכה זו של הקמת בית חולים יהודי. והאמת נתנה להאמר, כי בזה קנה את עולמו. יזמתו ומסירותו הלהיבה אנשים, אשר באו לעזרתו ובמשך זמן קצר הוקם בסקוריאן בית חולים לתהלה

ולתפארת. בנין מפואר ומשוכלל, ציוד חדיש ושרות מעולה, ועל הכל נקיון מופתי. רופאים מן הערים הסמוכות באו לראות את הפלא הגדול, שיזמה אנושית ללא כל קרן ציבורית ותמיכה ממשלתית יכולה לפעול וליצר.

ופה בדרך זו של עבודה, היתה גם ההזדמנות לד״ר זיסמן להיפגש עם אנשי ציבור שונים וביניהם גם עם ציונים ותיקים. באופן כזה התקרב גם לבעיות הציוניות ולסתם בעיות יהודיות, ומתוך שלא לשמה בא גם לשמה.

יש להודות, כי עם התגלותו הציבורית נתגלו בו הרבה סגולות חוּביות, אבל מטבעו היה אדם בעל אופי חלש. קל היה להיכנע לרצונו של אדם תקיף. בכלל היתה לו חולשה לכבד את החזקים, וכשהוא נתקל באדם בעל תכונות מוצקות היה מבטל תמיד את רצונו מפני רצון האחר. מלבד זאת היה בית חולים זה שייסד וטיפח מרכז חייו, והכל נשקל מתוך אספקלרית טובתו של מוסד זה. מעמדו הציבורי של ארגון זה או אחר ויחסו אל בית החולים קבע את אהדתו של הד״ר זיסמן אליו. מטעם זה ומתוך שיקולים דומים באה פעם הצטרפותו אל הציונות ופעם התרחקותו. די היה, כי בתוך הועד של בית־החולים יגבר כוח אנטי־ציוני וידו תהיה על העליונה במוסד, והד״ר זיסמן יתחיל שוב להתנכר לרעיון הציוני.

בזמן האחרון היתה כבר הצטרפותו לציונות מלאה ומחלטת.

קודם כל השפעתו של גיסו שמשון, אשר לא ידע בכלל מה זאת תנודה רעיונית, והליכתו היתה אך בקו ישר, גם ביקורו בארץ בשנת 1936, השפיע עליו באופן יסודי, וכשחזר מכאן מלא התפעלות, נשבע שבועת אמונים לציונות ולתרבות העברית, שעוד מאז היה פעיל בה.

בצרכי ציבור עסק באמונה. זמן מסוים היהיו״ר הקהילה הזמנית, אבל כשנוכח, כי יסודות זרים והורסים חדרו לתוך הועד, עזב אותו והודיע, כי בעצת רעים לא ילך, אף כי בצעד זה סיכן את התמיכה השנתית למוסד טיפוחיו.

ועוד תכונה יפה היתה בו. ידע ברגע הנכון להודות על שגיאותיו ולשוב מדרכו אם מצא שתעה בה. לא פעם היה מכה על לבו בפומבי והיה מכריז: טעיתי, כי הטעו אותי.

עזרה לו בעבודתו הציבורית אשתו סופיה. אשה פקחית, מעשית, בעלת אופי, ותודות לתכונותיה הניאה אותו לא פעם משגיאותיו.

לפני עליתי ארצה קבל מידי את הנשיאות של קק״ל ולתפקידו זה נשאר נאמן עד הפלישה הסוביטית. לפי הידיעות שהגיעו אלינו התיחסו אליו השלטונות הסוביטיים בחשד בגלל עברו הציוני. בימיהם מלא תפקיד

צדדי, ומשום כך נשאר בסקוריאן עם נסיגתם, אף שידע, כי הרומנים יתנקמו בו בחזרם.

עם שוב הרומנים העירה והתעללותם ביהודים בקש זו זיסמן מחסה אצל ידידו הרופא הרוסי נימן, אבל הלז סרב לקבלו בהודיעו, כי הוא חרד לנפשו. אז בא ההחלטתו הפטלית: לגמור את המשחק עם החיים. יחד עם אשתו ועם גיסתו הלך משם ישר אל בית החולים — ילד טיפוחיו ושם עשו במשותף את חשבון נפשם.

שלושה ימים נאבק על החלטת הגורלית עם אשתו, אשר מאנה להכנע. ראש העיר לשעבר וידידו הנאמן, בולגרי לפי מוצאו, הא׳ בומבולוב הביא להם כל יום בחשאי ובסתר צידה וזרק אותה פנימה בעד החלון הפרוץ. אך ביום הרביעי כשניגש והציץ פנימה ראה את ארבעתם חבוקים בלי רוח חיים.

כך ידע האיש, חלש האופי בראשית דרכו בחיים, למות מות גבורים מתוך אמץ לב וגבורה עילאית.

זאב איגרת

שמשון זיסמן ז״ל

ניצוץ של עדנה היה בו מילדותו, גינוני אצילות ורוך ניכרו בו בבגרותו, ואילו יושר לב וכנות היו מסימניו הבולטים בימי עמידתו. לידתו היתה בסביבה יהודית של הורים עשירים ואדוקים למחצה, אבל גידולו וחינוכו היה לא יהודי. כדרך רוב בני עשירים בתקופה ההיא — העשרת הראשונה של המאה הנוכחית, — נשלח אף הוא בילדותו לעיר הפלך להשתלם בלמודים. בעיר מולדתו סקוריאן לא היה עוד אז בית ספר משוכלל ראוי לשמו. ברור, כי בנכר גדל הנער בסביבה זרה ללא כל חינוך יהודי. הרבי, שנתמנה ללמדו עברית כביכול (תפילה וחומש), הסתפק רק בשכר הלימוד הגבוה, שקבל במועדו, ולנער, שנפתה לדברי חבריו, אשר לעגו ל„אידישקייט״ שלו, נתן חופש גמור. ימי החג המעטים והקצרים, אשר בהם בילה הנער בבית הוריו, לא היה בכוחם כדי לבער את גידולי הפרא של כל ימות השנה, ועל כן אין כל פלא, שהיהדות על כל בעיותיה השונות, היתה לו כספר החתום. ומשחזר לבית הוריו בימי המלחמה הראשונה, וכשהמצב המשפחתי אילץ אותו להשאר סמוך על שולחן אביו, הרגיש את עצמו כתלוש מקרקעו. אכן חברתו היתה חברת גיסו הרופא, שאף הוא היה מתבולל גמור. ובאי ביתו היו ברובם משכילי הנוצרים שבעיירה, אבל חברה זו לא סיפקה משום מה

את נפשו. שתקן מטבעו היה יושב ומקשיב לדברי הלהג של המסובים, ונפשו דאבה עליו.

שנוי גמור בא בחייו מאז שנתמנה בעזרת בני משפחתו כמנהל אחד הבנקים היהודיים. מאז היה בא במגע מתמיד עם ההמונים היהודיים, התחיל להתקרב קודם קרבה פסיבית ואחר כך אקטיבית לענינים יהודיים, התחיל לבקר באספות, להתענין בעניני ציבור, בציונות ובעניני חינוך. באחת האספות למען הקמת בנין לביה״ס „תרבות״ הציע מי שהוא שלא במתכון את ש. זיסמן כחבר הועד. הוא קבל את ההצעה ברצינות ונכנס לועד. ומשנכנס לועד, התמסר בכל חום לבו לעבודה זו. ומכאן היתה הדרך סלולה לתנועה של צעירי ציון, ובמשך הזמן היה לאחד מפעיליה, מאנשיה המרכזיים. כאיש ישר ללא כל התחכמות ועקמומית לב מלא את חובתו בשלמות. נשא בעול העבודה ולא הסתלק משום פעולה ואף השחורה ביותר. בסוף ימיו, לפני הפלישה הסוביטית, היה מן הקנאים ביותר לבית הספר „תרבות״ ולעבודה הציונית. במסירותו וכנותו בעבודה רכש לו עמדה מכובדת בציבור, התחשבו בדעתו בכל שטחי החיים הציבוריים. הגיונו הבריא, עקיבותו ויושר קו פעולתו היה בהם כדי השפעה על חוגים מסוימים.

בחוגי הציונים היו מכנים אותו בשם ה„גר הציוני״, ובצדק נוסיף אנחנו: „גר — צדק״.

וגר צדק זה מת מות גבורים. כשחזרו הרומנים בשנת 1941 לסקוריאן והתחילו להתעלל ביהודי המקום ידע שמשון כי גם תורו יגיע. לא יכלה גאותו הלאומית לשאת את החרפה והעלבון ויגמור אומר לשים קץ לחייו.

ז. איגרת

השיל ספיבק ז״ל

למדן ומשכיל, ענו ושפל רוח, נחבא אל הכלים וישר דרך. פיקח ומעורב בין הבריות. פתגמיו החריפים ומשליו הקולעים היו שגורים בפי כל. ציוני היה בלב ונפש, אבל מתרחק מן העסקנות הציונית ואף מן העסקנות הציבורית. נפשו העדינה, סלדה מן הצללים שבה, כשם שסלדה מן החנונות שעסק בה מתוך הכרח זמן ממושך. החנונות, היה אומר, קוברת את בעליה מכל הבחינות לא פחות מהרבנות. על כן בחר לו פרנסה יותר נקיה — פקידות. בה ראה מנוחה כי טובה ויט שכמו לסבל. במשך 15 שנה שימש כפקיד ראשי בבית משרפות הי״ש. את שלש בנותיו ובנו יחידו חינך ברוח לאומית.

כולם עלו ארצה עוד לפני השואה ועוסקים פה בהוראה. השתוקק מאד לעלות ועל כך התחנן אל בניו, תכורני, כי בהיפרדו ממני לפני עליתי בערב פסח ת"ש, היו דבריו האחרונים: „אשריך שזכית לעליה, ויהי רצון והעולה השני אחריך אהיה אני!".

הגורל כנראה לא רצה, ועליתו אחרה לבוא. כעבור ששה שבועות פלשו הרוסים לבסרביה, וכל השערים ליציאה ננעלו. והאיש השיל ספיבק נרצח בטרנסדניסטריה.

בשנים האחרונות שלפני השואה, כאשר כל בניו עלו ארצה, נכנס כחבר פעיל לתוך שורות התנועה הציונית והיה ער לכל מפעל ציוני בעיר.

ז. איגרת

לדמותו של המורה נחמן פולישוק (נ. פלתי)

כאילן רב פארות ורחב צל, שצמח מתחתיו, גדל האיש בגן התרבות העברית. אוטו־דידקט היה, ויד איש לא טיפלה בו. מתחתיו צמח ויעש פרי הילולים. בקיאותו בים הספרות העברית העתיקה היתה רבה, וידיו רב לו גם במכמני הספרות החדשה, והכל לקח בחרבו ובקשתו. כינור לשוני נפלא היה לאיש, נימיו הוציאו מנגינות לשוניות נעימות.

לאחר יום עבודה קשה כמורה במוסדות חינוך אחדים ובשעורים פרטיים, כמנהג מורה ישראל בגולה, היה מוצא לו את מנוחתו בצל ספריתו הגדולה, יקרת הערך. ספרים רבים קנה לו האיש במשך חייו הקצרים ובחיקם היה לן, ממש דברים כפשוטם. כל פעם שסרת אל ביתו הכפרי, שעמד בקצה העיר מוקף גן גדול, מצאת אותו כפוף על ספריו, ובכיבוד של חידוש לשוני היה מקבל את פניך. על אופן קריאתו המעמיקה יכלו להעיד שולי ספריו, אשר רובם ככולם היו מכוסים הערות שנונות ומבריקות. אבדו הן יחד עם הספרים שהלכו לטמיון. חבל על פניני הערות אלו שלא ראו אור.

וכבן ארבעים שנה הלך האיש לעולמו ומיתת נשיקה מת. חזק ועליז שב מעבודתו. שכב לרגע לנוח ולא קם עוד. בשקט הוציא את נפשו, כשבת צחוק נעימה מרחפת על שפתיו. לפני הרעה שבאה על קהילת סקוריאן ועל בני ביתו נאסף האיש.

יהא זכרו ברוך.

ז. איגרת

מרדכי פלטניק ז״ל

מראשוני המורים בסקוריאן היה. כל ימיו עבד כמורה בת״ת המקומי אשר בעצם היה ממיסדיו, והוא היה גם מן האחרונים בו. יחד עם נפילת המוסד בימי השואה נפל גם הוא.

אכן, הרבה סבל ולבטים נפלו בחלקו של האיש בתקופת עבודתו בהוראה. גבאי המוסד, שהיו ממתנגדי הציונות לא יכלו לסלוח למורה זה, שמשכמו ומעלה היה גבוה מכלם, את דבר השתיכותו לתנועה הציונית, ובעיקר לצעירי־ציון. „חטאו״ זה כביכול, עלה לו במחיר יקר — במחיר ניהול המוסד. אבל פלטניק הענו והנחבא אל הכלים קיבל את העונש באהבה והמשיך בדרכו — הדרך הציונית. מאות תלמידים הקים האיש בחייו ויחד עם הלשון העברית, עם המקצועות הכלליים בעברית, נטע בלבות תלמידיו הרכים גם אהבה וכבוד לא״י. יש להודות, כי עבודתו זו עשתה פרי, כי על כן רבים מתלמידיו קימו את תורת רבם ועלו ארצה.

אדם דגול ונלבב, איש שיחה ונעים הליכות, חובב ספר ותאב־דעת, ישר ומצניע לכת, ועל כלם, שקדן בעבודתו ונאמן לדרכו.

גם הוא נפל בנופלים הראשונים, ידוע חולי היה האיש כל ימיו ובתחנת הגרוש הראשונה כרע ונפל.

יהא זכרו ברוך.

ז. איגרת

מנדל קהת ז״ל

בן לאב־למדן מופלג, ראש מלמדי ישראל בסקוריאן המכונה מרדכי מירשוב — היה, ומאב זה קבל הבן אמנם לא את תורתו הרבה, אבל ירש ממנו את מידותיו היפות ואת אהבתו לעברית ולארץ ישראל. לחינוך העברי בסקוריאן הקדיש את מיטב מרצו, וכשנולדו לו בנים והגיעו למצוות חינוך, לא חשך האיש עמל וכסף כדי ליצור את התנאים הדרושים לחינוך עברי מלא. מפיו חשך את פיתו לשם כך, אבל טענתו, וטענה צודקת היתה, כי סביבה עברית בד׳ אמות של הבית לא תספיק עוד לחינוך שלם. על כן שם את כל מעיניו ביצירת סביבה רחבה. וכשביה״ס „תרבות״, בגלל חוסר

דירה מתאימה, עמד להסגר (הדירה השכורה נפסלה ע״י שלטון החינוך במחוז) אחזה פלצות את כל נאמני „תרבות״. רק מנדל קהת עמד כחומת נחושת באספת החברים וטען: ראו, איש עני אני ואין לי כל, כי אם מגרש אחד שהוא חסכוני היחידי לעת זקנה. את המגרש הזה אני מוכן למסור לרשות הועד חינם אין כסף, אבל בתנאי שעד שנה יוקם עליו בנין מתאים לבית־ספר. קפץ אחריו משה זיסמן ז״ל ואמר: „אם תתנו לי 5 אנשים, אשר יעמדו לרשותי, וישאו אתי בעול הבניה וביצירת קרן הבניה, הבנין יוקם״. כמובן, הצטרפו אליו יותר מ־5 ובתוכם גם מ. קהת, ואלה במשך שנה שלמה לא נחו ולא שקטו. היום היה לעסקיהם הפרטיים, ואילו הלילות וימי השבתות והחגים קודש לעניני הבנין. ובדיוק, לתקופת השנה הוקם הבנין הגדול, אשר עלה על המשוער, והמלאך הרע של השלטון הרומני מוכרח היה שלא לרצונו לענות אמן. גם מ. קהת נמנה עם הציונים הכלליים וכמשה גלוזמן ואחרים התרחק מהם כל ימות השנה, פרט ליום הבחירות אל הקונגרס.

וזכה האיש לבן — עזריאל — שהיה עתיד להיות גאון בישראל. נוסף על ידיעותיו הרחבות בלימודי היהדות ובעברית גמר בגיל 21 שתי פקולטות למתמטיקה ולמשפטים. נואם מצוין היה ומרצה בכמה שפות. כולנו התגאינו בו, בעיקר כותב הטורים הללו, שהיה מחנכו ומדריכו. לא זכה האב וגם אנו לראותו בזהרו המלא. במיתה אכזרית נדון הוא, ואף הוריו וכל בני המשפחה מתו בארץ הדמים.

חבל על האי שופרא דבלי בארעא.

ז. איגרת

יוכבד קויפמן ז״ל

אם נשארה עוד בדורנו גחלת לוחשת של אהבת הזולת באשר הוא אדם שנברא בצלם — הרי יוכבד קויפמן ניצוץ ממנה. כנצר לגזע של רבנים נשאה היא בנפשה את יסוד הטוב ואת שורש העדינות של כל הדורות: צניעות וענות חן, זוך נפש ואצילות רוח, יושר לב וטהר המידות, ועל הכל, עזרה לנצרך בצר לו — אלה הם סימניה היפים של יוכבד קויפמן ז״ל. ולא נגזים כלל אם על כל אלה נוסיף עוד את שאר המידות התרומיות, שספר משלי מונה אותן בפרקו „אשת חיל״. על כן, ידועה היתה בעיר בשם „אם כל חי״. „כאם כל פעולה חיה״, כאם כל סובל וכואב, כאם של כל קשה —

יוכבד קויפמן

יום וביש־מזל היתה דואגת לכל ומטפלת בכל. יהודי מסקוריאן שקרה לו אסון, היתה תחנתו הראשונה בבית יוכבד קויפמן. לפניה היה שופך את מרי שיחו וממנה היה מיחל לקבל את עזרתו. והיא, אף פעם לא הכזיבה. היתה מכתתת את רגליה ממקום למקום למען החיש עזרה לנצרך. ולא קרה אף פעם שהצועק לא יענה, כי מי יעז להשיב את פני יוכבד ריקם?

וכטיפולה בפרט כך טיפולה בעניני הכלל, ידה היתה בכל שטחי החיים הציבוריים בעיר. ושדה פעולתה השתרע מ„בית חולים" עד „עזרת עניים", מ„לינת הצדק" עד „בקור חולים", ממושב זקנים ועד גן הילדים וביה"ס, מעניני תרבות ועד פרנסת עניים, ובעיקר, עד הפעולה הציונית לכל גוניה השונים. בכל מקום היתה היא מן הראשונות, בחינת „זריזין מקדימין".

תמיד היתה היא ב„מצב הכן". את יוכבד קופמן לא היו מגיסים לעבודה. היא היתה מתנדבת, וכך היתה דרכה בעבודה. כל אזור קשה לעניני מגבית, כל עבודה קשה, כל מקום נעזב היתה מקבלת על עצמה ולא היתה ברתעת מפני כל. וכשפתח סניף „תרבות" בסקוריאן בשנת 1936 מושבת קיץ לילדים במקום רחוק מסקוריאן ולא נמצא האיש הדרוש והמתאים לניהול המשק אף במשכורת, התנדבה היא לתפקיד זה למשך חודש שלם על אף מחאת בני ביתה. ועשתה זאת ללא כל משכורת. כך ידעה האשה יוכבד את סוד העבודה הציבורית. מסירותה ואהבתה לעבודה ציבורית לא ידעה כל גבול, ולא פעם הזניחה את עסקיה ואת עניני משפחתה.

והאשה הזאת לא זכתה לראות את הארץ, אשר לה הקדישה את מיטב שנות חייה מתוך עבודה מתמדת ב„ויצו", בקק"ל ובסניף תרבות. אמנם את שני בניה, אשר חינכה לאהבת הארץ, שלחה לפניה ארצה להורות לפניה את הדרך, אבל היא עצמה אחרה מן המועד. השואה הקדימה לבוא ודנה אותה ליסורים נוראים. בטרנרדניסטריה עברה את דרך העינויים הקשים ביותר ובשובה גלמודה משם, רצוצה ושבורה באין תומך בה, נפלה למשכב, אשר ממנה לא ירדה עוד.

יוצאי סקוריאן בארץ לא ישכחוה לעולם.

ז. איגרת

יחיאל רחמן ז"ל

איש המצפון

נולד בכפר לא רחוק מסקוריאן. בילדותו נתיתם מאביו, ואמו האלמנה העניה לא היה באפשרותה לחנכו כראוי, אבל הילד יחיאל ידע לחנך את עצמו. אצל השכנים בכפר חפש ומצא ספרים וכל ספר שנזדמן לו נקרא על ידו. וכשגדל ובא לסקוריאן מצא את מקומו בין משכילי העיר. קרא מכל הבא לידו עד שנתפרסם לבקי בספרות הרוסית ובעברית, ואחר כך גם הרומנית.

עד מהרה נתחבב על כל חוגי התושבים ואף הנכרים בכלל. כסוחר יערות וכחוכר אחוזות אדמה בא במגע עם שכבות אנשים שונות, אבל כאיש ישר נערץ היה על הכל. דברו היה קדוש בעיני כל. שתקן היה מטבעו, אבל דיה היתה להערה קצרה מצדו שתוכית, כי יש לך ענין עם אדם בעל שכל חריף, ער וזריז, שכל שפועל במהירות ובעמקות יוצאת מגדר הרגיל. משום

כך היו פונים אליו ושאלו בעצתו בעניני מסחר וציבוריות. עצותיו היו נאמנות על שואליהן.

בשנת השלושים למאה הנוכחית נהרס מצבו הכלכלי בשל תוצאות הקונברסיה, אשר רוששה אותו כרבים מחוכרי קרקעות. כל הונו והון אחרים ירד לטמיון. והוא עצמו יצא נקי מכל נכסיו. ובשעה שאחרים הפנו את נושיהם לחוקי הממשלה נשאר רחמן נאמן לעצמו. יום אחד כינס את כל מלויו ונושיו והודיע להם, אף כי החוק משחרר אותו מכל חובותיו, אבל הוא אינו יכול לשחרר את עצמו מהם. על כן מוסר הוא להם את שני בתיו שנשארו לו לפליטה ואף כל מה שיש בהם ויחלקו ביניהם באופן יחסי, והוא עם בני ביתו יצאו לגור באשר יגורו. הדברים שיצאו מלב איש ישר, נגעו, כנראה, גם בלבם של בעלי החוב, והם הודיעו, כי נאמן הוא עליהם גם להבא, וכאשר יהא לאל ידו יסלק להם בלי ספק את החוב, ובו ובביתו לא יגעו.

וכשהגיעו בזמן ההוא ימי הבחירות לראש העיר העמידו ידידיו הרבים את מועמדותו ובעזרתם ובתמיכת בעלי החוב שלו ניצח רחמן את יריבו ושמש בכהונה זו 8 שנים רצופות לשביעת רצונו של כל הציבור עד ימי המשטר של גוגה־קוזה. ובנפול המשטר חזר לשמש בכהונה זו. וכמידת ישרו במסחר כן היתה גם מידת ישרו בעבודתו הציבורית, ללא כל רבב וכתם.

וכשהתלקחה בסקוריאן אש המריבה בשל ארגון הקהילה הדמוקרטית, היה רחמן בין העומדים בראש הגוש הדמוקרטי, לא העזו יריביו לידות בו אבן ולהכתים את ישרו. ידוע ידעו כי לא תהיה תפארתם על דרך זו. ומשום כך, כשיד המחנה הדמוקרטי היתה על העליונה והבחירות נתקימו, נבחר י. רחמן כראש הקהל, ובכהונה זו שמש עד בוא המשטר הסוביטי. רחמן היה ראש הקהל הנבחר הראשון בסקוריאן, והוא היה אף האחרון.

חולה מסוכן היה בסוף ימיו. ומערש דויו הורידוהו הצוררים והגלוהו עם יתר הגולה. ובגולת טרנסדניסטריה היה הוא מן הראשונים שנפלו. יחד אתו נספתה גם אשתו ושתי בנותיו, אחיו שלמה ומשפחתו וגם אחותו שרה.

בבור לבו ובעסקנותו הישרה היה מן היחידים בסקוריאן ומן המעטים בביסרביה. על כן כבדוהו בכל הגליל. זכרו חרות ושמור לטובה בלב כל אלה, אשר באו אתו במגע בשדה העסקנות הציבורית. יהא שמו ברוך לעד.

ז. איגרת

שלום שוחט ז״ל

מראשוני החברים בסניף של צ״צ בסקוריאן ומראשי עסקניה של „תרבות״. לא היה שום מפעל ציוני ותרבותי, ששלום שוחט ז״ל לא ישתתף בו כמתרים וכתורם במשך 20 שנים תמימות. מבחינה זו היה מן המעטים בסקוריאן. כמו כן נקרא ונענה גם לכל מפעל ציבורי. ובכל היה פעיל וער. פעילות רבה גילה בהקמת הבנין לביה״ס „תרבות״, בקיום המוסד וכן בקיום יתר המוסדות הציבוריים בעיר, כגון הספריה, גן הילדים ואחרים. בעיקר טיפל בבית הכנסת „שערי־ציון״ ששימש בו כגבאי מיום הראשון להיוסדו.

שלום שוחט

כרבים כמותו לא זכה ש. שוחט ליהנות מזיו הארץ על אף 20 שנות עבודתו המסורה לבנינה. בימי הכיבוש הסוביטי סבל הרבה בשל עברו הציוני והיה מועמד לארץ גזרה, אלמלא המלחמה שהקדימה לבוא. היה בין הגולים לטרנסדניסטריה. גופו החלש לא יכל לעמוד בפני עינויי הגולה ונפח את נשמתו על אדמה זרה.

אשתו מלכה, שהיתה עזר כנגדו הן בעסקיו והן בעבודתו הציונית, וכן שלושת בניו שקיבלו בבית אביהם חינוך ציוני, הצליחו לאחר טלטולים מרובים להגיע ארצה.

יהא זכרו מבורך.

יוכבד בריל ז״ל

מפרחי הנוער הסקוריאני, ממיסדיה הראשונים של הסניף „התחיה״ ואחר כך מהעובדות הפעילות — ממש הרוח החיה של „גורדוניה״ ובסוף ימיה מהחברות הנאמנות בצעירי ציון והמסורות ל„ויצו הצעירה״. מטבעה מחוננת בשכל בריא ובכוח ניתוח חריף, אמיצת רוח ובעלת כוח של שכנוע רב, מעורה בחיי החברה ומקובלת על הכל. ערה ונכונה לעזור לכל סובל ונצרך.

יוכבד בריל

כל עבודה שהוטלה על שכמה נעשתה בדיקנות ובמסירות. שקדנית במעשיה ומתונה במחשבתה, ועל הכל חובבת ספר ושואפת דעת.

מלאת מרץ ושופעת חיים היתה לפני הפלישה הסוביטית בשנת 1940, אבל עד מהרה נשברה רוחה בה, ובלכתה בגלות טרנסדניסטריה לא יכלה לשאת את חרפת הרעב וההשפלה.

יחד עם כל משפחתה נספתה בגיהינום הטרנסדניסטרי.

יהא זכרה ברוך.

ז. א.

יעקב בוטניק ז״ל

בנכר, רחוק ממולדתו וממשפחתו, בבית הקברות הצבאי של הבריגדה העברית, בעיר רעוואנא שבאיטליה, מצא את מנוחתו אחי היקר י ע ק ב ז״ל.

נולד בסקוריאן בשנת 1921. מילדותו פעיל וער, בעל כושר ספורטיבי מצויין ומדריך בסניף המקומי של גורדוניה. עלה ארצה ב־2 לספטמבר 1939 באנית המעפילים „טיגר־היל״ — יום לפני פרוץ מלחמת העולם השניה. הצטרף מיד לקבוצתו, שהעפילה לאחר זמן קצר ל ח נ י ת ה. היה בין בוניה ושומריה הנאמנים ביותר.

הוא רצה להתגיס לצבא עם ראשית הקריאה לגיוסים הראשונים לצבא הבריטי, אבל תפקידיו המרובים בקבוצה מנעו ממנו את הדבר. אולם עם התקבל הידיעה המרה על אבדן אמנו, אחותנו וסבתה בגולת טרנסדניסטריה — לא היה עוד כח בעולם שיכול לעצור בעדו, וכל רצונו היה לנקום את נקמת משפחתנו מידי הצורר האיום שקם לעמנו.

ביקש ללכת ל„קומנדו״ ע״מ לצאת מיד לפעולה, ורק מתוך התחשבות מיוחדת באחריות הלאומית של הקמת הגדודים העברים נאות ללכת לחיל הדגלים העברי. עם היוצר ה ח י ״ ל (החטיבה היהודית הלוחמת) ניתנה לו האפשרות להלחם עם האויב פנים אל פנים, ובזה בא על סיפוקו המלא, במכתביו אשר השתקף הרבים מחזית איטליה, אליה יצא אז.

נפל ביום ה׳ בניסן תש״ה 19 למרץ 1945, ע״י כדור גרמני, בעת התקפה ראשונה של יחידתו (בגדוד השני של החי״ל) על עמדות האויב.

מחיר יקר, יקר ביותר שילמה משפחתנו בשואה האיומה שפקדה את עמנו, אמא, האחות והמשפחה כלה בדרכה לתיפת הטרנסדניסטריה, יעקב

בחזית איטליה ואבא ז"ל, שמחלה קשה הכריעתו, עת בא ארצה לאחר הרבה שנות נדודים בגולת אמריקה. תהיה נשמתם צרורה בצרור כל קדושי ישראל.

צ. בוטניק

יעקב בוטניק

ר' ליב רופא ז"ל

ר' ליב ביידר ז"ל, שכינוהו בשם ליב רופא, נולד בעיר באר שבפודוליה בשנת 1833. עוד בהיותו צעיר ורך נתייתם מהוריו ונתחנך ע"י אחותו בתנאים קשים מאד. היתה זו תקופת ה„קאנטוניסטים" הנודעת לדראון, כאשר „חוטפים"

ר׳ ליב רופא ומשפחתו

ארבו לילדי ישראל, ביחוד ליתומים עזובים, כדי למסרם לצבא ה„צאר״. זמן רב התאכסן בבית נוצרי, מחופש בבגדי „גוי״. לבסוף עזבו הוא ואחותו את עיר מולדתם והגיעו עד לעיר קליס. משם עברו את הדנייסטר ב„מעברה״ לכפר נייפאראטובה ומשם לסקוריאן, שבה השתקע וחי כרופא קרוב לששים שנה עד ליום מותו בשנת 1920.

היתה בסקוריאז משפחה אחת, שממנה יצאה משפחת צוקר המסועפת, שהיא גם קרובה למשפחתנו. בבית שמרל צוקר קיבלו את היתום ליב׳לה, הלבישוהו יפה ושלחוהו ל„חדר״. הילד הצטיין בכשרונותיו ובמשך זמן קצר התקדם יפה בלימודיו. כשנתבגר התעוררה שאלת ה„תכלית״: מה יהיה עליו בעתיד מתוך החלטה עצמית עזב הנער את סקוריאן ונסע לקאמניץ פודולסק. שם נכנס לעבוד בבית החולים היהודי כעובד סאניטארי פשוט. בשל ידיעותיו ושליטתו בשפה הרוסית ניתנה לו האפשרות להשתלם כעוזר „למנתח״. לבסוף גם ניתנה לו דיפלומה על כך. את רוב ידיעותיו ברפואה הוא רכש בעיקר מתוך נסיונותיו בעבודה. ביחוד היה מומחה למחלות ילדים ואורטופדיה. במשך ששים שנה הצליח לרפא ולטפל בדורות אחדים של אנשי סקוריאן והיה חביב עליהם עד שמקטון ועד גדול קראו לו בשם „הדוד ליב רופא״ (דער פעטער לייב). כאשר חלה מישהו בסקוריאן היו פונים תחילה אליו. לאחר קביעת הדיאגנוזה שלו היה מכוון את החולה לרופא המתאים.

שנים רבות היה ליב רופא מכתת את רגליו בביקוריו אצל החולים. רק לעת זיקנה קנה לו עגלה רתומה לסוס לבן וכך היה נוסע לביקוריו. בחורף היה משתמש בעגלת חורף. מי מאנשי סקוריאן אינו זוכרו?

מכל הכפרים שבסביבתנו היו באים לביתו, שהפך כעין בית חולים זוטא. גם בית מרקחת קטן היה לו בבית, שהיה מספק לחולים כל מיני אבקות וכדורים ומשחות. ביחוד חביב היה על העניים. לא זו בלבד שלא ביקש אצלם שכר, אלא גם רשם ונתן להם חינם את התרופות מבית מרקחתו. בשעת הצורך היה גם מוסיף מתנת כסף משלו או בשווה כסף: עוף שחוט, ביצים ותפוחי אדמה, כדי להחיות בהם את נפש החולה העני, שאין ידו משגת לקנותם.

במותו אבד לסקוריאן ולסביבתה אחד מטובי האנשים, שהיה אהוב על כל יודעיו.

בנו **יונה בידר**

ר׳ חיים יונה בר׳ יהושע חשל דיין ז״ל

ר׳ חיים יונה בר׳ יהושע השל דיין נולד בשנת 1848 באוקראינה, בעיירת קליש שעל שפת הדניסטר ומת בסקוריאן בשנת 1931 בגיל של 83 שנים. בילדותו למד בישיבות שונות ומפורסם היה כעילוי בכל הסביבה. בעיקר הצטיין בזכרון נפלא, היה למעלה מכשרון סתם — ממש בור סוד.

ר׳ חיים יונה בר׳ יהושע השיל דין

בבחרותו קבל סמיכות לרבנות, אבל כענו מטבעו ברח ממשרה כבודה זו וכבן עניים (אביו כהן כדיין בעירה) זקוק היה לפרוטה מזומנת — על כן התחיל לעסוק לפי שעה במלמדות, ומלאכתו זו, שהיתה מלאכת עראי בתחילה, הפכה אצלו מלאכת קבע לכל ימי חייו.

לאחר חתונתו התישב ביארשוב — פודוליה וכעבור זמן מה עבר לגור בסקוריאן, מקום שם עסק במלמדות עד סוף ימיו. מכובד היה על ציבור תלמידיו, אשר חונכו בהדרכתו ובהשפעתו על ברכי התלמוד ונושאי כליו. הרבה מתלמידיו נמצאים עוד בברזיל וגם בארץ רבים הם — רובם יודעי עברית.

נוסף על מדת ענותנותו מחונן היה בכלל במידות תרומיות. לא היה אץ להעשיר והסתפק במועט. את תורתו לא עשה קרדום לחפור בו יתר על המידה אלא כדי קיומו הצנוע. בביה״כ, בו היה מתפלל, היה בעל תפילה קבוע, אבל לא על מנת לקבל פרס, מתוך חשש פן ישיג את גבולם של בעלי תפילה מקצועיים.

בסקוריאן היה הוא הראשון, שייסד מעין אולפן בשביל פשוטי העם ובעלי מלאכה, ובכל יום שבת או יום חג היה קורא בפני חוגים אלה מפרשת

השבוע, או מלמדם פרקי אבות, או דורש בפניהם מענינא דיומא וממנהגי ישראל, וכמובן ללא כל תשלום. ההמונים העריצוהו בגלל זה והעלוהו למדרגה של אחד קדוש.

כל ימיו חי הוא חיי עוני ודחקות ובכל זאת, כשהציעו לפניו משרת רב בברזיל, סרב לקבלה מתוך נימוק, כי בברזיל יהיה קשה לו לשמר, כדרכו בקודש, על מנהגי ישראל.

מת הוא מיתה חטופה בערב שבת בצאתו מבית המרחץ. גם בזה ראו מקורביו סימן טוב לנשמתו הזכה שיצאה בטהרה.

צאצאי חלציו, בניו ובני בניו, נושאים בגאון ובכבוד את שמו — השם דיין.

אמי גיטל בת ר׳ זאב מנדל דיין נולדה במוהילוב־פוד. מוצאה ממשפחה מיוחסת וסימני יחוסה ניכרו בכל הליכותיה העדינות. כאשת חיל היתה עזר לבעלה בפרנסת המשפחה. אם אמרו פעם: „בינה יתרה ניתנה לאשה" — הכונה היתה בלי ספק לאשה שכמותה, ואכן, כינוה בשם „מוח גבר". לא מעטים באו לשאול בעצותיה הישרות. ב„עזרת נשים" היתה היא הקרינית, ולמוצא פיה ייחלו רבים. ועל הכל, היתה עוסקת בצרכי ציבור באמונה. כל איש מצוק היה פונה אליה לעזרה, והיא כמידת יכלתה היתה נענית.

יהא זכר הורי ברוך לבני משפחתנו ולכל אלה שהכירום והעריצום בחיים.

בנם **שמעון דיין**
ריו־דה ז'נירו ברזיל

מ. שטרנברג

מרדכי הק ז"ל (גליונות כרך כ"ב תש"ט)

כיוצא המחזורים הראשונים ראה אף הוא את עיקר תפקידו במחקר אוצרות־הרוח של הקדמונים ומזיגתם בכלים עברים חדשים. הוא ראה בזה יעוד גדול ועל כן הקדיש לכך את מרבית הזמן, שחסך משעות־המנוחה הבודדות שנשארו לו לאחר יום עבודה קשה. הוא אהב מאד את הספרות היוונית, לא רק בשל תכנה העשיר, אלא בשל האקלים שבה. נראה היה לו, כי אנו חסרים אותו אקלים אינטלקטואלי, בו מובעים שם הדברים, זו שלוות־העיון המרחפת על היצירה היוונית, זו הלשון המדויקת והשקטה שאינה חוצבת להבות־אש

אך מחממת ומצמיחה. וסבור היה כי יהא זה מעשה רב, אם יסייע בהזרמתה של רוח זו לתוך ספרותנו. הוא הירבה ללמוד יוונית, תירגם והתעתד לעשות בה הרבה. עבודתו האחרונה היא תרגום ספרו של אריסטו על „אמנות הפיוט", שהקדים לו מבוא מבאר ומסביר העשוי לשמש מבוא כללי לספרות היפה היוונית.

שלוש מידות תרומיות קנו להן שביתה בשורש נשמתו. הוא היה אוהב לימוד ועיון, אוהב תורה במובן הרחב של מלה זו. ואפשר לומר, ולא יהא בכך משום הגזמה, כי במידה שיש קרבן באהבת לימוד היה הוא הקרבן לאהבה זו. שנים מרובות חי חיי צמצום ודוחק. תנאי קיומו היו דלים, אך הוא לא ויתר על אותו ענין בו מצא טעם לקיומו. הוא ממש המית עצמו באוהלה של תורה. מטרת לימודו לא היתה קריירה, לא עליה בסולם־החברה, כי־אם הלימוד עצמו, זה שקראו לו אבותינו „תורה לשמה". בימינו אין תופעה זו שכיחה ביותר. מאמריו שכתב, תרגומיו שתירגם, הוכיחו כי קנה ידיעה עמוקה וממצה בנושא אשר עסק ובכל הכרוך בו. קפדנות וזהירות לגבי כל עובדה, כל שורה. הוא ניחן ביושר מדעי במידה שאינה מצויה אף אצל הותיקים שבין אנשי־המדע, ועל כן כל שעשה היה מעשה מבוגר ובשל, נכס ספרותי.

הוא היה אוהב אדם. תמיד שפע חיבה ואהדה, ויתור וסליחה. נזהר להוציא מפיו דבר העשוי לפגוע בכבודו של אדם. לא כל שכן שלא עשה דבר העלול לגרום נזק למישהו. וזאת לא מפני שחסר היה יצרי פעולה ומעשים, אלא מפני שבעומק נשמתו הוטבע יחס של קדושה לכל שנברא בצלם, זו הרגשת־מוסר שרשית הבולמת כל הגבה שיש עמה, או שעלול להיות עמה, מן הפגוע. על אף אמצעי הקיום המצומצמים שעמדו לרשותו היה הוא התומך והעוזר לצנועים שכמותו. הילוה, השאיל, ועוד. ומי לא הכיר את האיש מאולם־הקריאה הגדול של הספריה הלאומית, אשר בסבר פנים יפות נענה לכל שואל והדריך כל שוחר־דעת? מבעד לשלילי, מבעד לשאון, המלווה אדם, הצליח הוא להקשיב ולקלוט מנגינה המתנגנת בנפשו של כל פרט. כי אהב את האדם.

והוא אהב את החיים אהבה רבה. מי שראהו מהלך לאיטו, נושא ספריו, גבו כפוף, ראשו מורכן תמיד כלפי מטה, נתון כולו לדקדוק ותרגום, יתפלאו לשמוע זאת עליו. אך עובדה היא כי האיש אהב חיים במובן הנעלה והעמוק של מלה זו. שונא היה את ההמולה, את הרעש. אך נרגש היה למשב־רוח של בוקר, לנצנוץ של אור, לצפצוף של צפור, ולצחוקו של ילד. הוא אהב את החיים בגילוייהם היסודיים היפים.

היה בו אהבת תורה, אהבת אדם ואהבת חיים. וכולם ינקו ממקור הריתמוס שהלם בנשמתו. פילולוג יבש זה, למה דבק בחקירת ה„משקלים", בבירור הטאקטים של השירה העברית? למה ראה לתרגם דוקא את „הפואטיקה" לאריסטו? הוא אהב את הריתמוס, את הצלילים השקולים. ובאמת, ברגעים שגברו עליו רגשותיו היה נוטל את כנורו שהביא עמו מבסרביה מולדתו והיה פורט לעצמו צלילי ריתמוס.

בתוך עולם זה בו מרובים הדוחפים והנדחפים, הרועשים והנרשעים, דואב הלב על שנפסקו חייו של אחד צנוע ועמל שחייו בטהרה ומעשיו תרומה לתרבות ישראל.

אבי השל ספיבק ז"ל

מוצאו ממז'יבוש, מעירו של הבעש"ט. התיחס על משפחת רבנים חשובה. שמו השיל מעיד על כך. נקרא ע"ש הרב מאפטא אברהם יהושע השיל. בא לסקוריאן לאחר שנשא לאשה את אמי איטה ז"ל, שאף היא לא היתה ילידת סקוריאן, על כך מעיד שם הכנוי של אביה הרב מרדכי מירשוב. קשה לי כבת לתת הערכה אוביקטיבית על אבי המנוח, הדבר הזה נעשה ע"י מר איגרת, אחת ידעתי, כי מכובד היה על כל תושבי עירנו, ובפי כל נקרא בשם „אברך המשי". בעיקר מכובד היה בשל יושר לבו ובשל תורתו וחכמתו המעשית. פתגמיו, אמרותיו ומשליו נשאו על כל פה.

את חייו — חיינו — בנה על יסודות איתנים של אהבה לזולת, אהבת העם והארץ, ובעיקר על הערכים החשובים של תרבות ישראל. 4 ילדים היינו בבית — 3 בנות ובן אחד, ואת כלנו הכין לקראת תפקידנו בחיים, ועל אף מצבו החמרי הקשה לא מנע מאתנו את האפשרויות להשתלם בלמודים. חסך ממש לחם מפיו ותמך בנו כשיצאנו ללמד תורה בנכר.

ארצה עלינו ארבעתנו תודות להשפעתו הרבה עלינו. יומם ולילה ללא הרף דבר בשבחה של הארץ, וכשמישהו מאתנו הציץ ונפגע הרגיש בזה אבא תו"מ וניסה לגרש את ה„דיבוק" מקרבו. זוכרת אני, כי פעם נתפשתי לשמאל, ראה אבא, כי דבריו והוכחותיו אינם משפיעים עוד, אמר: „בתי, עשי לי טובה ועלי לא"י. שם בטוח אני כי תתרפאי ממחלתך", וכך היה. עליתי אני, ואחרי כן עלו יתר אחיותי ואחי.

בעליתנו ארצה ראה עליה גם לעצמו. חשב כי על ידינו יעזר גם הוא. כל זמן היותנו כאן התחנן לפנינו במכתביו, שנעשה דבר מה למענו, להחיש

את עליתו, אבל אנחנו לא עשינו במדה מספקת, ועל כן החמצנו את ההזדמנות ואחרנו את השעה. הוא, שכל כך אהב את הארץ אשר היתה מיטב חלומותיו, נמק בעוני וברעב, בחוליו ובבדידות, ורחוק מאהובי נפשו נפח את נשמתו על אדמה טמאה.

אבי היקר! את יום הולדתך ידעתי — הלא זה ל״ג בעומר, אבל את יום מותך איני יודעת ובודאי לא אדע לעולם. על ערש הדוי שלך לא סעדתיך, את עיניך לא סגרתי, יהא שמך ושם אמנו היקרה ברוך לעולם.

סבי הרב מרדכי קהת, המלמד מירשוב

לא סתם מלמד היה, כי אם מורה במלוא מובנה של המלה. דורות של תלמידים הקים ובכלם פיתח אהבה לתורה ולמעשים טובים, ובעיקר לא״י. ידע לכבד את הזולת, ואף את תלמידיו ידע להעריך. על כן מכובד היה על הכל. טוב לב וענו היה מטבעו. לא דבר גבוהה גבוהה, שנא את השררה וברח מן הכבוד. שמעתי פעם מפי אחד מתלמידיו: „ר׳ מרדכי מירשוב היה מנהל של בית־ספר גבוה ליהדות, מורה למורים היה״.

לפני מותו קרא לבנו יחידו, לדודי מנדל, שגם בו היה ניצוץ של סבי ואמר לו בנוכחות אבי ז״ל: „תדע כי פרנסת המשפחה קודמת לאמירת קדיש״ ובדברים אלה הוציא את נשמתו הטהורה. יהא זכרו שמור לעד.

מניה ספיבק

ק. י. סילמן

לדמותו של חיים שחר (שברץ)

ב ח ל ו ן

השדה אינו רחב ידים
החרישה אינה עמוקה
אבל ערוגה אחת — ונצן בה.

*

בשם ח י י ם ד ו ב ש ו ו א ר ץ נתקלה העין עוד לפני ימים רבים, בימי „החיים והטבע״ ו„הפרחים״ של י. ב. ל ב נ ר ז״ל, שהיה חוסך פרוטות להוצאת עתון לילדים, אם בלוגנסק ואם בוילנה. שווארץ זה, בן איזו עירה שהיא, היה שם מפרסם מנסיונותיו הספרותיים, או פותר חידות וכותב חידות.

*

לימים — בחור צנום שפניו ירוקים כשעוה, אבל עיניו מאירות, היה נראה בין בתי הבוכרים שבירושלים, אותם ימי הלמודים בסמינריון, ימי גירסא דבחרותא, ימי שנינה ושגירה, ימי עוני ורעבון. ימי תעיה וכמיהה.

בלכתי בימים ההם בין הבתים ההם היה עולה לאזני קול אדם צעיר שר בקול נעים, רך ורוטט, — וידעתי, שזהו קולו של אותו צעיר שפניו ירוקים כשעוה.

או שאכל כבר ארוחת ירק, או שהיה שר במקום ארוחת ירק.
רגעים אחדים הייתי מוכרח להתעכב על יד חלונו.
הוא בפנים ואני בחוץ — וככה התודענו.
פנים ירוקים כשעוה כדי כך? —
ועלתה שאלה על הדעת:
— היאריך איש כזה ימים על האדמה?
הוא עצמו היה כתב־חידה.

*

אבל העינים המאירות תעו ובקשו דבר:
— פתרון חידה.

ימי מלחמה קשים לעולם, ימי מלחמה קשים לירושלים ביותר, וימי מלחמה קשים לסמינריון בירושלים עוד יותר.

חיים דוב שווארץ כבר שנה את שמו לחיים דוב שחור, והוא בקש אז את יסוד ה„משתלה".

הוא וחבריו רוצים להוציא ספרות לילדים. כסף אין להם, אבל ספורים יש אצל זה ואצל זה, וצריך לנסות, וצריך לעשות. הוא טרח ועשה חשבונות: הדפוס כך וכך, תלמידים בארץ כך וכך. הדבר צריך להצליח.

ואז הוארו עיניו יותר:
— לחם ממש אין לילדינו בימי המלחמה, ויהיה להם מזון נפשי!
אז אמרתי לו:
— אל תקרא שמך שחור, אלא — שחר...
והוא סבר וקבל.

*

וימים עברו, ומים רבים נזלו מן הירדן אל הכנרת ומן הירדן אל ים המלח. חליפות ותמורות בארץ. מעלות ומורדות, תקוות ואכזבות, כנרת וים המלח.

ובירושלים נבנית השכונה „בית הכרם", ואני והוא בעלי בתים, שכנים זה לזה, חלון מול חלון.

פעמים כל השכונה כבר ישנה שנת ישרים, והסימטא המשותפת שלנו עטופה חשכת ליל חורף.

אני יושב עוד על עבודתי, וכבר אחרי חצות, ובחוץ רוח סועה מסער, ורגש של בדידות תוקפני בפנים.

אני יוצא החוצה. ואני רואה שחלונו של ש ח ר מואר (הוא היה מאחר שבת על עבודתו ב„לוח החבר"), ואני תוקע את קולי בחשכת האלם:

— שחר, שחר!

והוא נתק מעבודתו, מרים עצמו ממקומו נגש לחלון:

— מה? מה קראת לי?

— סתם — אני אומר — סתם, חשבתי כי נרדמת, ואמרתי: אעירה ש ח ר...

והיתה מתפתחת בינינו שיחה. הוא בפנים ואני בחוץ. „החבר" היה משוש חייו ביום ובלילה. אני מדבר על מעלותיו, והוא מדבר על חסרונותיו. הוא, מתקן ולוטש, מכניס שנויים, שכלולים, וי לו עוד כמה וכמה תכניות חדשות.

— ויש עוד לעשות ולעשות.

*

ובערב אחד רגיל, סתמי, נאסף ש ח ר.

והחידה שבה להיות חידה.

חידת החיים והיקום, חידת האנוש על האדמה, חידת הנפש והעמל.

ופעמים אני ניתק מעבודתי בלילה אחרי חצות ויוצא לחוץ ליל חורף, השכונה ישנה שנת ישרים, הסימטא עטופה חשכת בדידות, רוח הומה בזעף בין העצים, —

ובחלון ש ח ר חושך ודממה.

כ' בתמוז, בית הכרם, ירושלים.

ק. ספקטור

מפעלותיו בגולה

מעטים היודעים מפעולותיו של שחר בגולה, בגבולות עירתו ובסביבותיה. בעודו צעיר נטה לעסקנות צבורית. והוא אז רוח החיה בחוגי

הנוער שבסביבתו. למרצו ולרצון הפעולה שלו לא היה קץ. אחרי עבודה מיגעת ומפרכת בשעורים פרטיים היה מארגן חוגים, מרצה הרצאות, משתתף בהצגת חזיונות ומתכנן תכניות לעבודה תרבותית וציונית. בחיבה רבה היה מטפל באגודת „דוברי עברית" שבעירתו והלהיב את כל בני הנעורים להספח על אגודתו.

חיבה יתרה היתה נודעת לו מאז לילד העברי, בו הגה תמיד ובשטח פעולה זה הראה גדולות ונפלאות. לפני 20—25 שנה היה הוא הראשון שהתחיל לארגן ולאגד את כל ילדי העירה סקוריאן (עיירה בפלך בסרביה) לאגודה אחת והתוה לפניהם תכנית רחבה של עבודה תרבותית לאומית: טיולים משותפים, הרצאות, דקלומים, הצגות חזיונות ושיחות על נושאים שונים, ואף גם שם נאה המציא לה: „פרחי התחיה". כל חבריו וידידיו היו מפקפקים בדבר וריפו את ידיו, אבל ח. ד. עמד על שלו, ובשבת אחת נקראה אספה מיוחדת במינה, כל ילדי העיירה, ושחר הרצה לפניהם, והכריז על יסוד האגודה „פרחי התחיה". הקהל הקדוש קיבל בהתלהבות רבה את דבר ייסוד האגודה, ומאז החלה תנועה רבה גם בקרב הנוער מגיל יותר גדול, והקיפה אחר כך את חוגי המבוגרים. „האגודה" נעשתה לשיחת הכל. על חברי האגודה הוטלה החובה לדבר רק עברית. ובמשך הזמן נוצרה אטמוספירה עברית בכל העירה ובסביבה הקרובה לה. הקטנים החלו פונים לגדולים בעברית, והגדולים נענו להם. מתחילה באונס ואחר כך ברצון.

השבתונים (האספות בימי השבתות) התחילו מושכים אליהם גם את ההורים, ומקום האספות נעשה ברבות הימים לבית חובבי השפה ונאמני התרבות העברית.

התנועה העברית הלכה מאז וגברה, פשטה גם בעיירות הקרובות וכבשו לבבות, נספחו אז בני הנעורים מכל המעמדות, ואז הרגישו העסקנים צורך גדול בייסוד בית ספר עברי מיוחד בתכנית עברית רחבה. בית ספר זה שימש אחר כך יסוד לגמנסיה עברית.

העיירה נודעה בכל הפלך כאי עברי. לעסקניה יצאו מוניטין ורק מרצו ואמונתו הנחילו להם את החיל הזה. ח. ד. היה כבר בארץ, אבל לא חדל מלדאג ומלהתעניין בכל הנעשה שם. ארגון התלמידים שיצר ח. ד. נתגלגל אחר כך בארגונים שונים, אבל יניקתם היתה מהארגון הראשון...

חבל על מעין זה שהיה מלא מרץ ורצון שנפסק בלי עתו...

אלחנן (ניוניה) קרוסרסקי

נולד בסקוריאן (בסארביה) בשנת תרנ״ב (1892) לאביו שמואל ולאמו צפורה בת זאב קויפמן (בבה וולול חונה וסיליברס).

בגיל שבע כבר הלך עם הוריו לשמוע את המטיף הציוני הידוע יבזרוב. בגיל עשר למד כבר עברית ותנ״ך וקצת תלמוד ממורים עבריים וביניהם מר יצחק רויטברג ומר ספקטור. בהיותו בן 12 נתמנה מורו יצחק רויטברג לבא־כח הועד האודיסאי בסקוריאן וקבל בעד 10 רובל בולים של קרן הקימת ישראל. הנער קנה בולים של קרן הקימת בעד 10 קופקות והדביק אותם על כל המחברות. כעבור ימים אחדים בא המורה רויטברג ובכה לפני תלמידו כי חברי הבונד והסוציאליסטים בסקוריאן, ובתוכם הבת של פישל החזן, נכנסו לחדרו של המורה רויטברג, שברו את השלחן והוציאו ממנו את הבולים של קרן הקימת. לפי דעתם זה היה פשע למכור בולים של קרן לאומית יהודית בזמן שעל היהודים לשחרר את העם הרוסי הטוב ממזיקיו. הנער בן ה־12 אחז באמצעים חריפים והצליח להכניע את בת החזן וכת דילה, והבולים הוחזרו לבעליו. המקרה נחרת עמוק בזכרונו ואף פעם לא סלח לסוציאליסטים

את ההתנקשות בקרן הקימת. גמר בית ספר מסחרי במוהילב־פודולסק, עזר לאביו בעסקיו ביצוא תבואות מרוסיה וגם כתב בעתונות הרוסית. עלה ארצה בשנת 1913, עסק בעבודות שונות לשם קיום באופן עצמאי ומשנת 1924 מתעסק במקצוע עורך־דין ונחשב מהותיקים בו מעולי בסרביה.

באינציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו של דוד תדהר, כרך ג׳, עמ׳ 1499 ניתנו פרטים על חייו ועבודתו ומתוכם מתברר שלחם תמיד בתור פרט, ובאופן המיוחד לו, נגד חוקי חנק של ממשלת המנדט, ונגד הספר הלבן וגאל הרבה קרקע בשביל קרן הקימת ויהודים פרטיים, ולחם עם הממשלה המנדטורית בעד נמל תל־אביב, עליה, מוסדות ממשלתיים בתל־אביב, חלוקת הארץ וכו׳.

ר׳ זאב אהרונזון ז״ל

נולד בעירה ורבוביץ שבאוקראינה בשנת 1864. בשנת 1866 נשא לאשה את גיטל בת ר׳ משה רוזנבלט. נולדו להם ששה בנים ובת אחת, הנמצאת כעת בארץ. כל ימיו גר ר׳ זאב בסקוריאן, היה בר־אוריין, איש ישר ועשיר כאחד. מכובד על כל תושבי העיר ועל כל יודעיו בכלל.

בשנת 1940 כשברית המועצות פרשה את שלטונה גם על בסרביה היה הוא מן הראשונים שהחרימו את כל רכושו והשאירוהו בעירום ובחוסר כל. הוא — הסוחר הגדול — נאלץ לעת זקנתו להיות סמוך על שלחן בניו. בכל זאת לא נחה דעתם של המחרימים ושבועים לפני פרץ מלחמת העולם השניה הגלוהו יחד עם כל העשירים לשעבר ועם ראשי הציונים במקום לערבות סיביר. יחד אתו הגלתה אשתו הישישה ובנם שמשון שנמצא אותה שעה במקרה בבית אביו. לא הספיקו לקחת אתם שום דבר, כי על כן ניתן להם זמן של 20 דקות להכנות לדרך. מרוב בהלה והתרגשות יצאו ריקם.

לפי הידיעות שהגיעו אלינו מתו האב והאם בעינורים קשים — עינויי רעב, יגון וקור בשנת 1942. על אחינו שמשון אין כל ידיעה.

חבל על דאבדין ולא משתכחין.

בתם **רבקה** וחתנם **יוסף הורביץ**

תל־אביב

זלמן גרוסמן ז"ל

נולד בשנת 1874 בסקוריאן. גיסו ושותפו למסחר של נחום דימנט ז"ל. נחשב בין הסוחרים הישרים שבעיר. בהיותו נתון כלו לעסקיו לא היה מתערב

בעניני ציבור, אבל צרכי הצבור היו קרובים לליבו והיה תומך בהם בתרומותיו ההגונות. כמו כן היה תורם קבוע לקרנות הציוניות. את בניו ונכדיו חינך ברוח הלאומית.

אשתו שרה נולדה בשנת 1885 ואף היא ילידת סקוריאן. בשנת 1941 גורשו לטרנסדניסטריה ושם נספו. ר׳ זלמן נורה בידי חיל פשיסטי, אשר חמד את חליפתו היפה.

בתם בתיה וחתנם שלמה קרימר מתו בעירה קופיגרד שבטרנס־דניסטריה ביום אחד ביום כ״ח אדר תש״ב.

בניהם ליובה ודוד מתו אף הם.

ממשפחת גרוסמן נמצאים בארץ הבן דב ומשפחתו, בתו בלהה ובעלה משה ברונפמן ובתם.

דב גרוסמן ומשפחת ברונפמן

שלמה ובתיה קרימר

יחיאל בסטריצקי

יחיאל בן זאב בסטריצקי ז״ל

נולד בשנת תרמ״ד (1884) בסקוריאן. בילדותו למד בחדר ובנעוריו עד גיל 18 למד בבית־המדרש כמנהג הימים ההם. בצנעא קרא ספרי השכלה ועד ימיו האחרונים נשמרו בביתו כרכי „הצפירה״ ו„השלוח״.

מובן מאליו, כי איש כמוהו דאג לחינוך בניו, שיהיה עברי־לאומי. משום כך לא חשך כסף למען החזיק לבניו את המורים הטובים ביותר. הנאה רבה נהנה ב שמעו את צלצול הדיבור העברי בין כתלי ביתו.

היה מן התורמים הקבועים לקרנות, ולכל מפעל ציוני־תרבותי תרם ביד רחבה. מטבעו היה צנוע בהליכותיו. על כן התרחק מעסקנות ציבורית,

אבל לכל ענין ציבורי היה ער בתרומותיו שניתנו בעין יפה, היה עוזר לעניים בסתר, נזהר מפגע ברגשותיהם, בעיקר של אלה שירדו מנכסיהם.

היה סוחר גדול וישר, בעל יזמה וטעם ועל כן היה מכובד ואהוד על כל אלה שבאו אתו בקשרי מסחר.

בשנת 1940 עם כיבוש בסרביה ע״י השלטון הסוביטי, נעקר מקנו, לאחר שהחרימו את כל רכושו הגלה לסיביר ומשם לא שב עוד.

בני משפחתו — אשתו מחלה ושני בניו ברוך וזאב, הגיעו סוף־סוף בדרכים שונות לישראל, והוא — הציוני הצנוע — לא זכה לכך. לא זכה אף למצבה על קברו הנעלם. יחיאל בסטריצקי מת. אבל, זכרו חי בלב בני משפחתו ובלב אלה שהכירו את מידותיו היפות. יהא זכרו מבורך.

אשתו **מחלה** ובניו **ברוך וזאב**

יעקב גולדנברג ז״ל

איש ישר ובעל תורה, תמים דרך וענו. אשתו חיה בת ישראל כשרה בתם פרומה, שנעזבה מבעלה רישל אלטר שבאמריקה, היתה עסקנית פעילה בצרכי ציבור. בעקר היתה פעילה בועד של תלמוד־תורה ובעבודה למען הקהק״ל. נכדו מאיר גלה כשרונות בציור ובנגינה. כלם נספו בשואת טרנסדניסטריה.

משפחת וינברג הנמצאת בארץ כתבה ספר תורה על שמם ומסרה אותו לבית־הכנסת בנוה חיים.

בלהה וינברג, בניה **יצחק ויואל,** בנותיה **מלכה ושרה**

זילברמן דב ומרים ז״ל

דב זילברמן נולד בשנת 1885 במינקוביץ, פלך פודוליה ואשתו מרים נולדה בשנת 1895 בסקוריאן. איש משכיל היה דב וסוחר ישר. בתם חוה היתה בעלת כשרונות מצוינים. בגיל 21 גמרה את הפקולטה למתימטיקה ובימי השלטון הסוביטי נבחרה כמועמדה לפרופיסור, אבל בינתים פרצה המלחמה

זילברמן דב ומרים

וכל המשפחה גורשה למחנה סורוקה, וכעבור זמן קצר נספו כלם יחד עם בנם הקטן זאב.

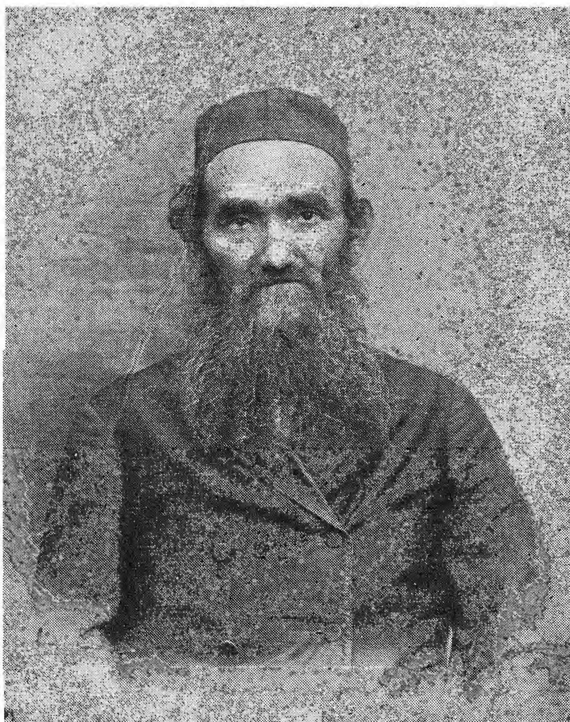
אחותו מ נ י ה, אשת רופא השנים, מוני מלמוד, היתה זמן רב יו״ר אגודת הנשים „ויצו״ בסקוריאן. פעילה היתה בתנועה הציונית. נולדה במינקוביץ בשנת 1890. גם הם נספו בטרנדניסטריה.

המתאבלים: חוה דרומי — קוטליר ומשפחתו,
גלמן פרידה ומשפחתה,
חיה שרנברג ומשפחתה,
אסתר וליב פלדמן מקולומביה,
גיטיל שכטמן ובתה,
חנה ופישל ורדמן מרומניה,
וקסמן אברהם ומשפחתו.
דב ומרים זילברמן
חוה זילברמן

ר' ליב זילבר

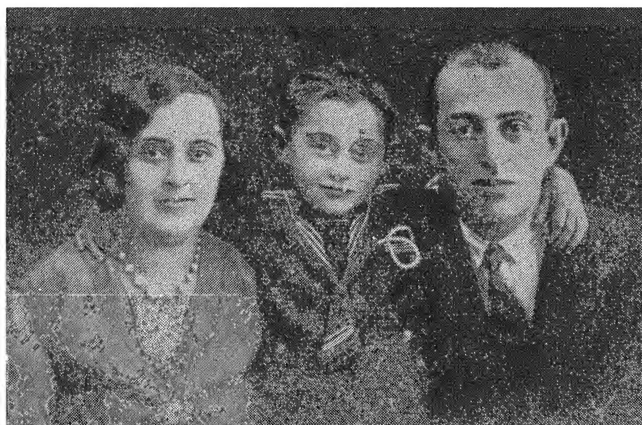
מי מאנשי עירנו אינו זוכר אותו, את האיש ר' ליב זילבר ואת מעשיו? את הפסוק מן התורה „אפס לא יהיה בך אביון" השתדל לקיים בכל מאודו, כל ימיו. את כל נפשו מסר לעניי הסביבה. עוד בימי נעוריו ראוהו בני משפחתו מפזר את כספו. אז למד העלם ליב את מלאכת הצורף, עשה לילות כימים בעבודתו ואת שכרו חילק בין העניים.

נולד בידיניץ בי"ד בכסלו תר"ז ונפטר בי"ד בכסלו תרע"ט.

אשתו חנקה נולדה בשנת 1850 בקליס־פודוליה ונפטרה ב־1921 בסקוריאן.

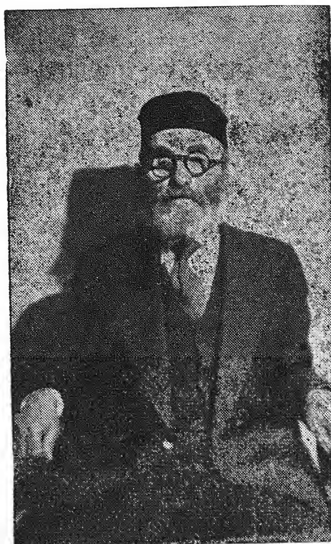
פתחיה, דבורה וסיומה שטרנברג

משה ופיגה זילבר

עסקן בעניני צדקה וממיסדי הת"ת בסקוריאן. חבר הועד של מושב הזקנים וועד הקהלה.. מת באובודיבקה בטרנסדניסטריה.

משה ופיגה זילבר

שלום ופרדיה מלמוד

שלום ופרדיה מלמוד

חתנו של ליב זילבר, למדן ובקי בחדרי התורה שו״ב ומוהל. ב־1914 הגר לאמריקה ומשם דאג למוסדות הצדקה של סקוריאן. היה סגן יו״ר הועד הסקוריאני באמריקה.

א. ארזון

משפחת דוד טינקלשטיין

דוד טינקלשטיין נולד בקליש שבאוקרינה. בשנת 1907 התישב בסקוריאן. בשנת 1941 הגלה ע״י הנאצים לרזינה שעל שפת הדניסטר ושם נספה.

אשתו חיה נולדה בירשוב שבאוקראינה ומתה בשנת 1931 בסקוריאן.

בתו סימה נולדה בשנת 1908 בסקוריאן. בשנת 1932 הגרה לברזיל ובשנת 1944 מתה, בהשאירה אחריה 2 ילדים.

בנו זאב נולד בשנת 1918 בסקוריאן. בשנת 1941 התחתן. ובאותה שנה הגלה ע״י הנאצים ושם נספה.

משפחת דוד טינקלשטין

גיסתו ברינה טלרמן, בתו של ר' יונה דין, נולדה בירשוב שבאוקראינה, הרבה שנים גרה בסקוריאן ובשנת 1942 נספתה יחד עם בעלה מרדכי ושני ילדיה.

בנם **מרדכי**

פרומה כהנוביץ (בלנק) הי"ד.

נולדה בסקוריאן בשנת 1910 להורינו יוסף וחנה. גרה ביאסי שברומניה. בימי המלחמה גורשה יחד עם בעלה ביבי ע"י הרוצחים הנאציים לטירספול שבאוקרינה ושם נרצחו שניהם, 8 חדשים לאחר חתונתם. לצערנו הרב איננו יודעים אפילו את התאריך המדויק של יום פטירתם.

בארץ נמצאות מכל בני המשפחה אך שתי אחיות, אסתר ושושנה.

אסתר

מאיר יתום ז"ל

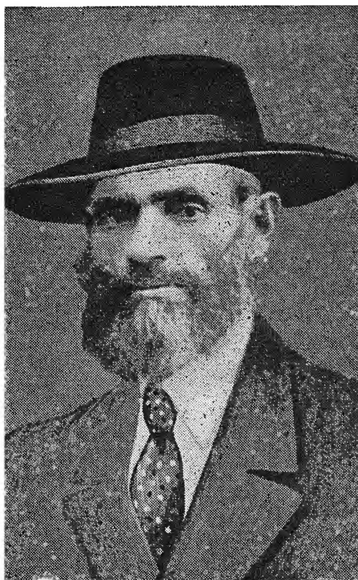
מאיר יתום ז"ל נולד בעיר אושיצה שבפודוליה בשנת 1874. היה יהודי ישר ומשכיל. כל ימיו שמש כפקיד ביערות בסרביה. מכובד היה על תושבי העיר בגלל מידותיו היפות. מת בסקוריאן ב־1930.

אשתו בת־שבע לבית שויצר אף היא נולדה באושיצה בשנת 1878. היא נספתה בשנת 1941 בטרנסדניסטריה ויחד אתה מתה גם בתה ברתה. מיתר הבנים והבנות נצלו: פילה ומינה שיצאו בעוד זמן לברזיליה, בנם היחיד

משפחת מאיר יתום

מאיר יתום ז"ל

צבי, שהיה בבסרביה מפעילי תנועת גורדוניה. גם הוא כיום בברזיליה ועוסק שם בהוראה. רק בתם שושנה נמצאת בארץ.

שושנה יתום

משפחת ליסקר שמואל ז"ל

אבי שמואל ליסקר נולד בסקוריאן בשנת 1883. אמי נולדה במינקוביץ־פודוליה. כל ימיהם ישבו בתוך עמם וחיו חיים שקטים וישרים. דאגו תמיד לביתם ובעיקר להשכלת בניהם. לפני כבוש בסרביה ע"י הסוביטים התכוננו לעלות ארצה, אבל לא הספיקו. בימי הסוביטים נתרוששו ועם שובם של הרומנים בשנת 1941 הגלו יחד עם כל הקהלה לטרנסדניסטריה. אתם הלכו דודי ודודתי—יהושע והניה פילט. גם אחותי חיה, שגרה בימים ההם בצ'רנוביץ מהרה לבוא לסקוריאן והצטרפה למשפחתנו. בעלה גויס לצבא האדום. בורטוז'ן שבבסרביה מתה בת אחותי היחידה והיא הספיקה עוד להקים לה מצבה.

הרבה זמן נדדו ממחנה ורטוז'ן עד שהגיעו למחנה גבוזדיובקה בטרנסדניסטריה. שם מתו רוב אנשי סקוריאן וגם הורי וכל קרובי מתו שם מתוך יסורי מות קשים. האחרון מת דודי יהושע פילט.

יהא זכרם ברוך.

צבי ליסקר

שמואל ליסקר ויהושע פילט ומשפחותיהם

משפחת נסיה לרנר

אמי זכרונה לברכה נתאלמנה מאבי בהיותה עוד אם לילדים קטנים. לא התחתנה שנית, כי את כל חייה הקריבה למען בניה.

אחיותי סויה ודונה עם בעליהן וילדיהן הומתו בידי טמאים.

אחי נתן ואשתו עטיה עם בנם יעקב ובתם מו"ים נהרגו בטרנדניסטריה.

גיסי אברהם הרשקוביץ נהרג בידי איכר נתעב, אשר בידו הפקיד גיסי את כל רכושו. כשבא אליו פעם גיסי לבקש ממנו חלב בשביל בניו החולים הרגו. בניו ראובן ואהרן שעבדו בצבא האדום נקמו את דם אביהם כשחזרו הרוסים לסקוריאן.

אשתו — אחותי ליבה — ושלושת בניה נשארו בצ׳רנוביץ. בניה פרידל ויעקב מתו בגיטו.

אחד מאחי נמצא באמריקה, אח ואחות נמצאים בברזיל, ורק אני ומשפחתי נמצאים בארץ.

נסיה לרנר

צבי (הירש) בן ישראל וגולדה ליטוק ז״ל

נולד בסקוריאן בשנת 1914 ונספה בטרנסדניסטריה בשנת 1942.

צבי בן ישראל ליטוק

מלמוד אברהם ז"ל

אבי אברהם מלמוד נולד בשנת 1880 ונספה בסתו 1941.

אמי גיטל נולדה בשנת 1885 ונספתה בסתו 1941.

אחותי ריצי איזנשטיין נולדה בשנת 1906 ונספתה בסתו 1941 בכפר דינג'ין.

גיסי יוסף איזנשטין נולד בשנת 1900 ומת בכפר דינג'ין בשנת 1941.

אחותי הינדה נולדה בשנת 1924 ומתה בסתו 1941.

דודי מנשה פרל נולד בשנת 1876 והגלה לסיביר ושם נספה בשנת 1941.

בן־דודי אידל פרל נולד בשנת 1908 ונספה בשנת 1941.

בן־דודי מתתיהו (שמואליביץ מוני) נולד בשנת 1915 ונהרג בצבא האדום בשנת 1944.

יהא זכרם ברוך.

דוב מלמוד

סוסמן מתתיהו ז"ל

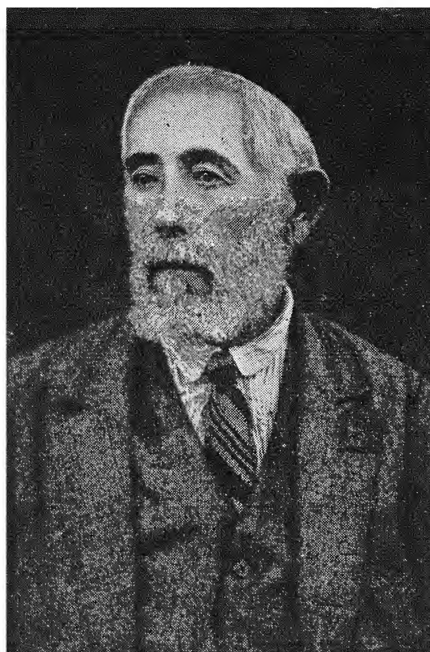
סוסמן מתתיהו בן ניסן נולד בסקוריאן בשנת 1880 ונפטר בשנת 1936.

אמי סוסמן ליבה בת חיים נולדה בסקוריאן בשנת 1883 ונספתה בשנת 1941 בכפר טורנוקבקה מחוז בלטה (טרנסדניסטריה) ע"י הגרמנים.

בנם **מיכאל סוסמן**

סוסמן מתתיהו וליבה

זאב נויברג ז"ל

זאב נויברג ז"ל

נולד בסקוריאן בשנת 1860 ומת בשנת 1936. אשתו רחל ושלושת בניו דוד, שמואל ושלום נמצאים בארץ וגרים בחולון. הבן הרביעי נתן זידל גר באמריקה בעיר בלטימור.

פורטנוי בנימין ז״ל

אבי בנימין פורטנוי נולד בשנת 1872 ונספה בשנת 1941 בטרנס־דניסטריה. אמי פרידה נולדה בשנת 1879 ונספתה בטרנסדניסטריה בשנת 1941.

אחותי פרל ובעלה יוסף קרו ושתי בנותיהם אידה ונוסיה נספו בטרנס־דניסטריה. אחותי היתה בת 44 במותה.

אחותי רבקה נולדה בשנת 1900. היא ובעלה יוסף שכטר נספו בטרנס־דניסטריה.

אחותי שרה נולדה בשנת 1902. היא ובעלה מרדכי מורגשטרן נספו בטרנסדניסטריה.

אחותי מלכה נולדה בשנת 1906 ונספתה בשנת 1941.

יהא זכרם ברוך.

שמשון פורטנוי

יחיאל פקר ז״ל

נולד בשנת 1891 בעירה אֲזרניץ (אוקראינה). משנת 1913 גר בסקוריאן נפטר במחנה הריכוז פבליבקה (מחוז ברשד) בשנת 1941 בחודש דצמבר.

בנו טוביה נולד בסקוריאן בשנת 1919 ונפטר בשנת 1941 באותו מחנה.

בנו מנדל נולד בשנת 1921 בסקוריאן ונפטר במחנה פבליבקה בחודש דצמבר של שנת 1941.

יהא זכרם ברוך.

אליעזר פקר

חיים עזריאל קלינמן ובתו דבורה נספו בטרנסדניסטריה.

זאב קויפמן (וולול חונה וסיליברס)

הבכור של חונה קויפמן (חונה וסיליברס). אביו היה סוחר גדול וחוכר ביח״ר ליין שרף בכפר וסיליב ומשם מוצא כל המשפחה. זאב קויפמן המשיך בעסקי אביו והיה סוחר תבואה וסוחר עצים ידוע, דיקן וישר ומפני העיר. בנו הבכור יעקב קויפמן מליפקני היה אחר כך עשיר מופלג וחסיד הרבי משטופנשטי ונכדו הבכור מיכאל קויפמן התחתן עם בתו של שלום עליכם. ונפטר באמריקה. אשתו היתה אסתר מלכה די בריה, הידועה בנקיונה.

צפורה (בבה) קרוסרסקי בת זאב קויפמן

בתו הראשונה של וולול חונה וסיליברס. היתה בין ראשוני האינטליגנציה בסקוריאן וגם בועד המקומי של אנשי חובבי ציון. מצאנו ב„המליץ" הזכרת שמה. עלתה עם בעלה ב־1913 ארצה ונפטרה בשנת 1947 בתל־אביב.

שמואל דוד

צפורה

שמואל דוד קרוסרסקי

נולד בצ'רנוביץ, פודוליה, בשנת 1873. בגיל 15 נתיתם והיה לסוחר גדול במחוז. בן 17 התחתן עם צפורה (בבה) בת זאב קויפמן ונתישב בסקוריאן. היה כל הזמן סוחר ויצואן בתבואות מכל המינים. בעיקר התמחה ביצוא שעורה לצרכי תעשית שיכר למוסקבה ופטרגרד. היה בין ראשוני חובבי ציון ועזר למטיף הציוני יבזרוב למכור את מניות אוצר התישבות היהודים וכו'. אחרי שידידו ומחותנו שמחה בן זיסיה ברורמן (בן זיסיה שוחט) עלה ארצה ב־1908 ונעשה מורה ומנהל בית ספר לבנות, עלה גם הוא ארצה ב־1913 עם כל המשפחה והתחיל להתעסק במסחר, אבל מחלת הטפוס שמה

ז. קויפמן

קץ לחייו ב־1916 בעזבו את משפחתו בארץ. תולדות חייו ניתנו באינצקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו של דוד תדהר כרך ג׳, דף 1494.

יוסף שמואלוביץ ז"ל

ר' יוסף בן ישראל שמואליביץ נולד בסקוריאן בשנת 1980 להורים שומרי מסורת ישראל ובאותה רוח חינך גם את ילדיו. זמן מסוים היה מן הפעילים בועד ההורים של ביה"ס „תרבות" בסקוריאן, ותרם הרבה לקיומו ולשכלולו של המוסד בימים הראשונים להוסדו. היה ציוני נלהב ותרם לקרנות הציוניות ולכל דבר ציוני כמידת יכלתו.

אשתו הינדה נולדה אף היא בסקוריאן בשנת 1880 וליותה את בעלה בכל מעשיו באמונה כל ימי חייהם. שניהם נספו בטרנסדניסטריה.

בתם איטה, בעלה יצחק סטנובסקי ובתם צילה מתו על קידוש השם בטרנסדינסטריה.

בתמונה מופיע גם אחיני בוריה בן אשר זליג דוקטור, אשר נפל בצבא האדום.

צפורה שמואליביץ

פתחיה שטרנברג, אשתו דבורה ובנם היחיד סיומה.
כלם נספו בטרנסדניסטריה.

משפחת שמיד

אבי המשפחה ר׳ צבי שמיד היה איש נכבד מאד בסקוריאן. כאשר בני המשפחה ברחו מן הבית עם שובם של הרומנים לא רצה הזקן לזוז ממקומו, וכאשר חזרו הביתה אחרי כמה ימים מצאוהו בלי רוח חיים.

בנו קלמן, בנותיו חוה וינטה הגלו לטרנסדניסטריה ושם נספו. שתי בנותיו אלו היו פעילות מאד ב„ויצו" ותמיד עמדו במצב הכן לכל פעולה ציונית.

יהא זכרם ברוך.

אחותם בארץ

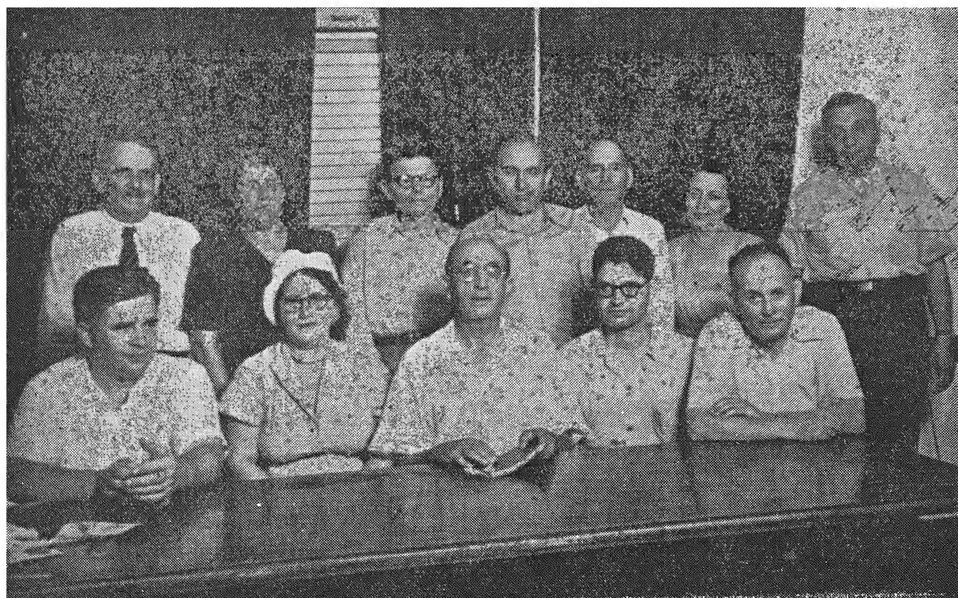

חיים עזריאל קלינמן ובתו דבורה

הכינוס הראשון של יוצאי סקוריאן בארץ 16.7.1951

הכינוס אורגן ע״י הח׳ ז. איגרת, הד״ר י. בידר, הר״ד י. הר־אבן, ד. רידל ואחרים.

מכל חלקי הארץ באו יוצאי סקוריאן: עולים ותיקים וגם חדשים קהל רב. אולם הקהק״ל בת״א היה מלא עד אפס מקום. רבים היו הנשארים בחוץ מהנמצאים בפנים. מסיבה זו ומסיבת רצון הנאספים לשיחת רעים אינטימית לאחר פרידה של שנים, קשה היה לנהל את הכינוס. הרצון לשיחה חפשית גבר על דרך ההקשבה. ובקושי רב עלה בידי הנשיאות להשתלט על המצב, ואך לאחר ההפסקה שהוכרזה, נכנס הכינוס לתוך המסלול הרצוי, בעיקר בחלקו השני.

בתמונה: מימין לשמאל:

יושבים: י. קורן, ד. שיכטרפלט, י. בידר, ד. רידל, ז. איגרת

עומדים: י. פרסל, מ. וק. ספקטור, ל. קופרשטין, ש. ברונשטין, ב. בידר

מטעם מרכז איגוד יוצאי בסרביה השתתפו בכינוס ה״ח י. קורן ול. קופרשטין, גם אורחת מארצות הברית הג׳ דורה שיכטרהלט (מלמוד).

היו״ר פותח את הכינוס ומוסר את רשות הדיבור לברכה לנציגי המרכז ולאורחת שיכטהלט.

אחרי הפסקה קצרה נערכה אזכרה לקדושי סקוריאן ע״י מר יוסף קויפמן. מר ז. איגרת נושא את נאום ההספד על קהילת סקוריאן שנספתה. אגב, מציע הוא בסוף דבריו להנציח את שם הקהילה ע״י הוצאת ספר בשם מגילת סקוריאן, בה ישתקפו חיי הקהילה לפני השואה ותיאור השואה עצמה. כן מציע הוא להקים קופת גמ״ח בשביל יוצאי המקום; ולקבוע את יום ר״ח מ. אב ליום הזכרון לקדושי סקוריאן.

החלטות הכינוס:

א. לקבוע את יום הזכרון כל שנה לקדושי סקוריאן בר״ח מנחב אב. באותו יום יקרא גם הכינוס השנתי של יוצאי סקוריאן.

ב. להוציא ספר בשם מגלת סקוריאן לפי הצעתו של מר ז. איגרת לתכלית זאת נאסף במקום סכום ניכר ע״ח הוצאת הספר.

נבחר ועד:

ד״ר י. בידר, ז. איגרת, ד״ר י. הר־אבן, מ. י. זהר (גליר), ע. זלינגר (פלדברג), א. ארזון, ע. גוזמן, י. קיר (חדרה, הג׳ ספקטור, ש. ברונשטין, י. רוזנבלט, ש. ברונשטין, ע. יהודאית (חיפר).

הכינוס השני של יוצאי סקוריאן בארץ

(ר״ח מנחם אב תשי״ב)

לפי החלטת הכינוס הראשון נקרא הכינוס השני בר״ח מנחם אב באולם המרכז לחינוך בת״א.

באו מכל חלקי הארץ כמאתים איש. את הכינוס פתח מר ז. איגרת. החזן א. אקרמן ערך את תפלת האזכרה. נאומי הספד נשאו ד״ר י. הר־אבן, ז. איגרת, ק. ספקטור וד״ר י. בידר. אחדים מן הנואמים הדגישו את האדישות המסתורית של ארגון יוצאי סקוריאן מעבר לים, שאינו עונה אפילו על פניות הועד אליו. נתעורר החשד, כי מישהו מיוצאי סקוריאן בארץ מחבל ומוציא דבת הועד רעה אל הארגון באמריקה.

את הדו״ח הכספי קרא מזכיר הועד ד. רידל, ואת דו״ח מערכת הספר מסר מר ר. איגרת, אשר הצביע על הקשיים הכספיים, בהם כרוכה הוצאת

הכינוס השני של יוצאי סקוריאן
מימין לשמאל: ד. רידל, י. בידר, ו. איגרת, י. הר־אבן, ק. ספקטור

הספר. הוא קרא לחברים שימציאו חומר בשביל הספר ועוד יותר לתמך בתרומות כספיות למען נוכל לעמד בפני יוקר הניר והעבודה ההולך ומאמיר מיום ליום.

מטעם הועד העלה על נס את נדבת לבו של מר זאב ברמן, אשר תרם מאתים ל"י להוצאת הספר, שיהא מוקדש לזכר אשתו אלצה שמתה בדמי ימיה. נבחרה מועצה:

י. בידר, ז. איגרת, ד"ר יה הר־אבן, צ. רידל, ש. ברונשטין, הגב' ספקטור, צ. ליסקר, ד. גרויסמן, י. בלינדר, י. ספיבק, י. ברוצין, א. פקר (חיפה) א. ליברמן (חיפה, י. יקיר (חדרה), ל. גוזמן.

החלטות הכינוס השני של יוצאי סקוריאן בארץ
(א. מנחם אב תש״ב)

1. הכינוס מעלה ביגון ובהוקרה את זכרם של קדושי סקוריאן, אשר נפלו ברובם בחודש זה לפני 11 שנה כקרבנות המולך הנאצי.

2. הכינוס קובע את תאריך א׳ מ. אב ליום האזכרה לקדושי סקוריאן, אשר בערך ביום זה החלה השואה. תאריך זה נקבע ליום הכינוס השנתי.

3. הכינוס מציין מתוך צער ודאגה את היחס האדיש של ארגוני עירנו בארצות הברית ובברזיל לעניני ארגוננו בארץ.

4. הכינוס קובע, כי רק הועד הנבחר על ידו הוא הנציג היחידי הרשאי לבוא בשם הארגון במו״מ עם המוסדות הציבוריים בארץ ובחו״ל.

5. הכינוס ממלא את ידי המערכת להוציא את מגילת סקוריאן בהקדם האפשרי.

6. הכינוס מקדם בברכה את הצעת מר ז. ברמן לתרום 200 ל״י לקרן הוצאת הספר לשם הנצחת זכר אשתו, מרת אלצה שכטר־ברמן ז״ל.

7. הכינוס מחיב את כל יוצאי סקוריאן להכניס לקפה את מחיר הספר בגבול 3 ל״י, כדי לתת ע״י כך אפשרות להוציא את הספר.

8. הכינוס פונה לכל יוצאי סקוריאן באשר הם להמציא חומר לספר בכל לשון שהיא. מתקבלות גם ביוגרפיות קצרות ותמונות של קרובים שנספו.

9. הכינוס רואה צורך בהקמת גמ״ח ע״י הארגון, כמובן בעזרת ארגוני סקוריאן מעבר לים.

10. הכינוס רואה בעין יפה את הצעת מר איגרת לארגן בכל פורים נשף כדוגמת הנשף המסרתי ביום זה בסקוריאן.

הכינוס השלישי של יוצאי סקוריאן
מימין לשמאל: ד. רידל, י. בידר, ז. איגרת, י. הר־אבן, ק. ספקטור

הכינוס השלישי של יוצאי סקוריאן בארץ

נתקיים בא׳ מנחם אב תשי״ג בביה״ס הכללי בחולון).

אל הכינוס בא קהל של מאתים איש ויותר מכל ירכתי הארץ. הכינוס נפתח ע״י מר ז. איגרת, אשר בדברי פתיחתו צין את הערך ההיסטורי של התאריך הזה עוד מדורות. בין יתר דבריו הדגיש את חשיבות ההנצחה הכפולה של קהילת סקוריאן ע״י הוצאת הספר — ספר תולדותיה וע״י נטיעת עצים על שמה ביער הקדושים.

לאחר ההתיחדות עם זכר הקדושים מדליק מר מרדכי בלינדר, אחד

מחשובי העסקנים לשעבר בסקוריאן, את נר הנשמה, והחזן מר אקרמן עורך את תפלת האזכרה.

הד״ר י. בידר קורא את דו״ח הועד במשך השנה החולפת ומציע לבחור להבא בועד מצומצם. לדעתו תהיה פעילות הועד יותר פוריה אם יהיה מורכב ממספר יותר קטן של אנשים.

על יער הקדושים דיבר בהרחבה מר צבי ברונשטיין, מטעם הקהק״ל הובא במיוחד הסרט על השואה ועל הקמת מדינת ישראל.

הד״ר י. הר־אבן הרצה על „דמויות מסקוריאן״, בעיקר הרחיב את דיבורו על משה גליזר ז״ל.

אף שהכניסה לכינוס היתה הפעם, לפי הודעה מוקדמת, חפשית, בכל זאת כשנודע לחברים מפי הדו״ח על חוסר אמצעים להמשכת הפעולה התנדבו מאליהם והכניסו סכום הגון להוצאות שוטפות.

מהחלטות הכינוס השלישי

1. הכינוס מאשר את הדו״ח של הועד.

2. הכינוס מביע את שביעת רצונו מתוצאות הנשף המסורתי בפורים תשי״ג ומיפה את כוחו של הועד החדש להמשיך במסורת זו.

3. הכינוס פונה בקריאה נמרצת לכל יוצאי סקוריאן, באשר הם שם, שינציחו את שמות קרוביהם ביער הקדושים של קהלת סקוריאן.

4. הכינוס מביע משאלה, שספר סקוריאן יופיע בהקדם האפשרי, על כל פנים תוך שנת תשי״ד.

5. הכינוס מעמיד את הרכב הועד החדש על ששה חברים בלבד.

נבחרו:

ז. איגרת, ד״ר י. בידר, ד״ר י. הר־אבן, ד. נויברג, ד. איגרת־קויפמן וד. רידל.

מאת: ק.ספקטור

מזכרונותי על סקוריאן *

הבא לספר מזכרונותיו על אחרים, על כרחו יש והוא קורע חלון גדול או קטן בנפשו, ועי"כ נתנת אפשרות להציץ מתוך רשות הרבים לרשות היחיד שלו, ואף אני כך. בבואו לספר כאן קצת מזכרונותי על סקוריאן, מוכרח אני לגלות אילו פנות בחיי, שהיו חבויות עד עתה.

באתי לסקוריאן בשנת 1912, בשעת משבר קשה בחיי. עולמי הישן השלם והמבורך, עולם הגמרא והישיבה, נהרס, ועולמי החדש, עולם ההשכלה הזרה, רבו בו הבקיעים הסדקים והפרצים.

חסרה השלמות, התמימות גם האמונה באדם נתערערה. לא הייתי מבחינה זו יחיד בעולמנו היהודי.

זה היה עפ"ר, גורלו של כל בר־בי־רב, שפרש מן התורה. והנה, מה שלא נתנו לי ספרי ההשכלה, מה שלא נתנה לי חברת האינטלגנטים, נתנו לי יהודיה הטובים, הפשוטים ועסקניה הנאמנים והמסורים של סקוריאן.

שתים־עשרה משנות חיי, אולי מיטב שנותי, הקדשתי לעירה ברוכה זו, פרט להפסקות קצרות, ללמד את בניה בעברית.

מאמצים רבים, כחות גוף ונפש, השקעתי בעירה זו, אבל ברור לי כי יותר, הרבה יותר, משנתתי אני לעירה — נתנה היא לי; ולא לשכר עבודתי שקבלתי וגם לא ליחס הלבבי שהיא העניקה לי, אני מתכון. סקוריאן חיזקה בי את האמונה באדם, האמונה ברעות ובידידות, את האמונה — שמוכשר הוא אדם באשר הוא אדם, לעשות מעשים טובים שלא ע"מ לקבל פרס, ויותר מזה: היא חזרה וחזקה בי את אמונתי בערכים המוסריים הנצחיים של האומה. אמונה זו היתה לי לתריס ומגן בשעה, שרוחות רעות עמדו עלי לרוקן את עולמי ולהציגני ככלי ריק. ומדי זכרי מתוך הכרת טובה את העירה הטובה הזאת, עולה לפני עיני רוחי שורה ארוכה של דמויות יקרות, שכל אחת מהן קובעת ברכה מיוחדת עצמה, בשטח מיוחד ובשדה פעולה מיוחד. לא את כולן אני זוכר ברגע זה, אבל אני הוגה ברכות מהן מזמן לזמן. זוכר אני את חבורת העסקנים הציונים ועסקני התרבות העברית הנאמנים והמסורים, את השתדלנים שלא ע"מ לקבל פרס, שהצילו אלפי פליטים, פליטי הפרעות באוקראניה, משיני המשטרה הרומנית האכזרית, מסירותם של שתדלנים אלה לא ידעו גבול; זוכר אני את היהודים הטובים, סוחרים, חנונים, בעלי מלאכה,

* החומר נתקבל לאחר שהספר היה כבר בדפוס.

שלבם היה ער וידם היתה פתוחה לתמך בכל מוסד של צדקה, בקרנות הלאומיות וביחוד בפליטי החרב והרעב שמצאו להם מקלט ראשון בסקוריאן, הסמוכה לגבול.

רבות הן הדמויות הראויות שניחד עליהן את הדבור. אבל ברשימתי זו אתעכב רק על אחדות מהן.

משה גלזר ז״ל

סוחר עשיר, משכיל, ציוני נלהב, חובב השפה העברית ומוקיר תלמידי חכמים. הוא דבר בביתו עם ילדיו עברית. כל בניו ובנותיו קבלו השכלה עברית. בתו הבכירה יוכבד ז״ל, שנפטרה בארץ, למדה עד גיל 13 רק עברית. גם את המקצועות הכלליים למדה בעברית מפי מורה פרטי. היה בזה משום קרבן גדול, מעין „עקידה" בזעיר אנפין. על הילדה הרכה יוכבד נגזרו חיי בדידות, הואיל וכל חברותיה למדו רוסית ודברו רוסית. אמץ־לב רב דרוש היה לאב המסור כדי לעמוד בנסיון קשה זה.

מתוך דאגה לחנוך העברי של בניו בפרט ושל ילדי העיר בכלל לא נח ולא שקט משה גלזר עד שיסד את ביה״ס „התחיה" וגן הילדים „תרבות" ואח״כ את הגמנסיה „תרבות", שביה״ס „התחיה" שימש יסוד לה.

גם על שדה הציונות היה גזלר פעיל מאד. שמחתו היתה רבה, כשזכה להשיא את בתו יוכבד לבן הארץ. הוא עצמו שאף להשתקע בארץ. בשנת 1925 בקר בארץ ורכש לו מגרש לבנין בית, אבל בחזרו לגולה חלה ומת.

ב. נחום דימנד ז״ל

טפוס מיוחד במינו. איש אמיד, משכיל, פקח וממולח וגם הוזה וחולם, ובעל שאר־רוח. שקוע היה כל ימיו בעניני חולין. כל אספה ציונית היתה מוציאתו מעולם המעשה ומעלה אותו לעולם האצילות. רגיל היה לאמר: „כשאני חוזר מתחנת הרכבת (שם עבד כסוכן). אני בדינהום (בדי — אדון במולדדבית העממית), כשאני הולך לבית הכנסת אני ר' נחום, וכשאני הולך לאספה ציונית אני מר דימנד". התאר „מר" בצרוף שם המשפחה סמל בעיניו את התחדשות התחיה.

את בנו יחידו זאב שלח לא״י ללמד בבית הספר החקלאי „מקוה־ישראל", אבל לא הוא ולא בנו זכו להיות בארץ.

ג. בן־ציון וסרשטין ז״ל

גם הוא סוחר משכיל נאמן ומסור מאד לרעיון הציוני ולחנוך העברי, הרבה כחות הקדיש לעבודה הציונית, לביה״ס „התחיה״, לגן הילדים „תרבות״ ולגמנסיה „תרבות״. ידוע היה בישרו ובנקיון כפיו.

בכל מגבית שנערכה בעירה לטובת „החלוץ״, הקה״ק, קה״י, „תרבות״ ועוד היה הוא מראשי העושים.

אפילו הקמצנים שבעירה לא היו יכולים לעמוד בפני תביעתו והיו נותנים בעין יפה. גם ללשון העברית היה נאמן ומסור ללא גבול. רבות פעל להנחלת לשוננו ותרבותנו לדור הצעיר. לא אגזים, כמדומני, אם אומר, ששלשת העסקנים שמניתי היו מעמודי התוך של עבודת התחיה בעירה, אבל גם הם במרצם הרב ובלהט מסירותם לא היו יכולים, בלי ספק, להגיע להצלחה, שזכו לראות בעבודתם, אלמלא התומכים הנאמנים, כגון לוי בורנשטין, משה זלדין, חיים פינשטין, יוסף ברכמן (נפטר בארץ), מניה מלמוד, מנדל קהת, יוכבד קופמן ועוד רבים.

אתעכב כאן עוד על שתי דמויות — טפוסים מקובצים — שרכזו בנשמותיהם מן האור הגנוז שבנשמות אחינו הקדושים והטהורים. לא עסקנים ציונים, גם לא ציונים במובן הרשמי של המלה. ברם, אם ציונות פרושה שנוי ערכים בחיינו ברוח היהדות המקורית, נאמנות לערכי היסוד שביהדות, חזון משיחי — הרי היו הם ציוני־ציונים; לא „כלי־קדש״, אבל אנשי קדש, שכל חייהם, שיחם ושיגם בקדושה ובטהרה; לא משכילים במובן המקובל, אבל אנשי השכלה, שואפי השכלה והשתלמות בכל מעמקי נפשם העשירה.

שנים אלה הם יצחק ספרא והירשל ספיבק ז״ל. שניהם מקומם בעולם האצילות, ושקועים היו בעולם העשיה. *

למראית עין גשמיות, קמח, אמת מדה, ובאמת אנשי רוח, שכל הויתם העידה כי „לא על הלחם לבדו יחיה דאם״.

נראים היו מפוכחים, פקחים ופכחים, אבל עיניהם החולמות שהיו שופעות אור, מן האור הגנוז, וזהר שאינו מעולם החולין, גלו שאינם אלא תועים הוזים וחולמים בעולם התהו, ומקומם לא כאן בין הבריות העלובות, הרודפות אחרי פרנסה. עליהם ועל כיוצא בהם אמר המשורר: יהי חלקי עמכם, ענוי עולם, צנועי הגות ועלילה, אתם השומרים הנאמנים לצלם אלהים בעולם״.

כל פגישה עם אחד מהם היתה לי חויה עמוקה, מקוה מים טהורים, המטהר ומזכך את הנפש.

ולא יחידים היו. סקוריאן הקטנה נתברכה בהרבה טפוסים יפים, הראויים לשמש דוגמא למופת.

יהיו דברי אלה כתשלום חלק קטן מן החוב הגדול שאני חב להם.

יוכבד בריל ז״ל (קוים לדמותה)

מעמקי הזכרון צפים ועולים פרטים, קרעי רשמים המשתזרים ומעלים את דמותה של חברת הנעורים — יוכבד. חרות עדיין בזכרוני אותו זמן — שנת 1917 במוהילוב פודולוסק — בו הכרתיה.

בין המוני הנוער, אשר זרם אז מכל הפינות הנדחות אל הערים הגדולות בצמאון להשכלה, התבלטה היא בעירנותה ועצמיותה.

עדיין מהדהד באזני היתוך דיבורה העז והבטוח. כמעט ילדה, נסעה לבדה כדי לעמוד בבחינות למחלקה ג׳ של הגמנסיה, כי אצלנו בסקוריאן לא היה קיים אז שום בית ספר, הלימודים האקסטרניים היבשים אצל מורים שעל פי רוב לא היו פידגוגים מקצועיים, לא הלמו את מזגה הסוער.. היא שאבה את ידיעותיה ממקורות אחרים כגון: חוגים לספרות ושעורים לעברית אצל טובי המורים שבעירה, ובקריאה עצמית. היתה לה הבנה טבעית עמוקה בספרות והשכילה „לבור את הבר מן התבן״; במיוחד הטביעו את חותמם על אופיה שירי פושקין ולרמנטוב וכן שירי הזעם של ח. נ. ביאליק.

היתה זו תקופה של לבטים וחיפוש דרכים; בהרגישה צורך בכח קולקטיבי ארגוני, בטרם היות בסקוריאן תנועת נוער, היתה היא בין מקימי החבורה „קומנדא״ (חברות בחורות אשר בכוחן עצמיים חתרו לחיים תרבותיים).

חייה התוססים והפעילים של החבורה המלוכדת חרגו מתחומי הפעולות שהתותה לפניה. לא היה שום מאורע מקומי או עולמי שלא יעורר תגובה של ממש. בהווסד תנועת הנוער הציוני היתה היא אחת הפעילות והמלהיבות, הצטיינה בכח ארגוני והיתה ממלאת כל משימה בשלמות ובמסירות. אחרי מאבק ממושך עם הוריה עלה בידה לנסוע לצרנוביץ לקורס לגזירה ותפירה. בהיותה מוכשרת, סיימה את הקורס בזמן קצר. אך בהעדר כל אפשרות

להשתלם במקצוע במקום וסירוב ההורים לתמוך בה מחוץ לבית, נאלצת היתה לסגת מהדרך אשר הציבה לה.

המכשולים והמשברים לא השאירו בה עקבות של דכאון נפשי. רעננות העולמים ובינת הבגרות שולבו בה בצורה שהיתה כדי לשבות את לב האנשים.

נכבד ונקדש את דמותה הקורנת.

אחת מהקומנדא

שלום שוחט ז״ל

שלום בן משה שוחט נולד, בחדש אלול תרנ״ו בידיניץ (בסרביה). נצר למשפחה ענפה ומכובדת. בהיותו בן שש נתיתם מאביו. בתוך המשפחה הרבה בעלי דעות ועצות (סוף, סוף צריך מישהו לדאוג ליתום!) במקום עזרה ממשית או הדרכה מעשית — רק עצות.

ילדותו עברה עליו בידיניץ, בה למד ב„חדר". מספר שנים למד בישיבה במוהיליוב, אך במהרה נאלץ להפסיק את למודיו. מצבה הקשה של אמו אלצוהו לנטוש את חיי הילדות ולהטות שכם לעול הפרנסה.

בהיותו בן שש־עשרה העתיקה המשפחה את מקום מגוריה לסקוריאן.

והנה ניצני הציונות הופיעו ברחוב העירה הבסרבית. ובשורות הנער, קבל שלום על עצמו את עול תנועת התחיה, בלהט נעוריו נרתם לפעולה אקטיבית ומתמסר לה בכל לבו. וכך מוצאים אותו אחרי שנים בין ראשוני „צעירי ציון" בסקוריאן.

בראשית שנות העשרים עוסק הוא בסחר יין. לרגל עבודתו מבקר הוא לעתים קרובות בקישינוב. בקורים אלה מזמנים אותו תכופות למרכז התנועה. כאן נפגש הוא עם ראשי הישוב מהארץ, שומע מפיהם על הבנין הציוני המוקם. באופן כזה היה למקשר חי בין המרכז לבין הסניף הציוני במקום.

בשנים אלה משתתף בהעברת חלוצים־פליטים מאוקראינה לקישינוב בדרכם ארצה.

בשנת תרפ״ה נשא את מלכה — בת משפחת גולדנברג מאטקי (בסרביה), עוזרת נאמנה בדרכו הציונית. כן היה ביתר שאת ממשיך הוא בשנים אלה בפעילותו הציונית, רואים אותו בין מיסדי בה״ס „תרבות", בית הכנסת „שערי ציון" והספריה העברית. בן בוני בנין ה„תרבות", דואג לקיום ביה״ס העברי, תורם ומתרים, למען הקרנות הלאומיות (קק״ל וקרן היסוד).

ביתו פתוח לשליחי התנועה המבקרים בסקוריאן, דואג להגשמה המעשית של רעיון הציונות — עליה. ביזמתו ובתמיכתו עולים ארצה; משפחת אחותו, אמו ומשפחת גיסו, מסבות אוביקטיביות נמנעה עלית משפחתו בשנות ה־30, כתאריך עליה נקבעה שנת 1940—41. אך לא כן חשב שר־ההיסטוריה.

כבוש בסרביה ע״י הרוסים, הוא המונע את עליתו ארצה. משבר קשה עובר עליו כבר בימים ההם, עת נאלץ לילה שלם לשרוף ולהשמיד את כל החומר הציוני שנמצא ברשותו. רוב נכסיו הולאמו. גם רצונו להסתגל למצב החדש נתקל בהתנגדות עזה. בגלל עברו הציוני, היבסקציה המקומית המטירה עליו הלשנות בנוסח הידוע: „היה עשיר מאד, ציוני פעיל, תורם סכומים גדולים לציונות״.

כשפרצה המלחמה בין רוסיה לרומניה ולאחר כיבושה של סקוריאן ע״י הרומנים גורש יחד עם יהודי סקוריאן. עולמו חרב עליו. צער עמו בכלל ומשפחתו בפרט, שברה את רוחו. בכל זאת עודד את הגולים, בעיקר היה עליו לעודד את קרובו — ידיד נפשו — המשורר מרדכי גולדנברג ז״ל, אהבה עזה היתה קימת בין השנים מזה שנים. ברגעים הקשים ביותר, בתקופת רעב, מחלה ומחסור והעיקר בשעה של חוסר בהירות במצב היהודים שלפי כל הסימנים שהצטירו ולפי התנהגות השלטונות, סופם כליה, אסף את ילדיו ואשתו ונוסף לדברי הנחמה הרגילות מפיח תקוה: „על אף הכל יבוא יום ותגיעו ארצה״.

יש להודות, כי תודות לאמנו, אשר מאז ומתמיד ידעה להתגבר על מצבים קשים וקריטיים ביותר ידעה גם הפעם לאפשר למשפחתנו להגיע לישוב יהודי — לעירה צ׳יצ׳לניק אשר באוקראינה. כאן חלה אבינו ומערש הדוי לא ירד. עוד ממשפטיו האחרונים: „והיה ואחד מכם ישאר אחרי השואה בחיים. מטרה אחת לפניו: ארץ ישראל״.

בראש חודש כסלו תש״א נפטר והובא לקבורה בקבר אחים, עטוף טליתו, שאותה הצליח להציל מהשרפה. נקבר בבית הקברות היהודי במקום.

איש ישר ואהוב על מכריו, נוח לבריות ואיש העם. אנשים נצרכים פנו אליו בעת צרה והוא לא השיב את פניהם ריקם. רבים היו דורשי עצותיו כי איש המעשה היה. אבל את רוב מרצו וזמנו הקדיש לציונות.

חלום חייו התגשם בחלקו: משפחתו שנשארה, אשתו ושלשת ילדיו הגיעו ארצה.

ת. נ. צ. ב. ה.

רשימת יוצאי סקוריאן הנמצאים בארץ וכתובתיהם

1. אגרת זאב ורבקה, חולון, רחוב יהודה הלוי 27.
2. ארזון אברהם ושרה, תל־אביב, רחוב השרון 12.
3. אגסי שמואל (ברנישבסקי), נתניה, אשד־אגד.
4. ארצי חוה (שנקר), פרדס־חנה, שכונת נוה־אשר.
5. אקרבוים שבתי, קדימה.
6. אוירבוך חמדה בת אלתר, חניתה.
7. אקרמן, יפו מנשיה, רחוב 273 מס׳ 31.
8. אלקיס בודיה, תל־אביב, רחוב אחד העם 32.
9. אקרמן חגית, מקודם ינטה שטינברג, חיפה, רח׳ סטלה מייד 3 שער תחתון.
10. בוטניק צבי, קבוצת חולדה.
11. בוקלמן אברהם, חולון, המפדה האזרחי.
12. בלינדר מרדכי, ראשון־לציון, שכון מזרחי.
13. בלינדר יצחק, ראשון־לציון, שכון מזרחי.
14. בלינדר חנוך, תל־אביב, רחוב הירדן 5.
15. בוקלמן פינחס, חולון, שכון הותיקים הורו ארנסט 7.
16. ברומברג אברהם, תל־אביב, כפר שלם, רחוב ס׳ 13.
17. ברומברג דוד, רמלה, רחוב ר מס׳ 1.
18. ביסטרידסקי זאב, רמלה, רחוב ל״ד 7.
19. ברמן גולדה, חפיה, רחוב אלממון 31.
20. בירכמן גולדה, תל־אביב, רחוב הגדוד העברי 26.
21. בבנסקי יהודית (מיסי שטינברג), בני־ברק, שכון ההסתדרות.
22. בר־רצון יצחק (בורוצ׳ין), תל־אביב, רחוב גזר 7.
23. ביידר יונה ד״ה, תל־אביב, רחוב רינס 3.
24. ביסטריצקי ברוך, רמת־יצחק, שכון עמידר 121/5.
25. ברונפמן משה (בילה גרוסמן), תל־אביב, רחוב ספיר 6.
26. ברכמן רחל (דנקר), תל־אביב, רחוב כרמיה 16.
27. בלובשטין מינה, גבעת־עליה, רחוב 273 מס׳ 42.

28. בלובשטין מינה, גבעת־עליה, רחוב אילת 1.
29. ביקמן רחל, חדרה, רחוב שאר־ישוב.
30. בלפרמן זיכיוו מנפרטוב, אבן־יהודה. .
31. בלוך משה (בן אייל תלמד), פתח־תקוה.
32. ברחן מחליה, גבעת־עליה, רחוב 184 מס׳ 13.
33. בלובשטין הלל, קרית ישראל, בלבר.
34. ברש ברכה, חיפה, רחוב השלה 14.
35. ברש זאב, תל־אביב, ועד הפועל של ההסתדרות.
36. בן ארצי רבקה (בת אליעזר שמלקיר שורץ), רמת־גן, רח׳ הרב קוק 24.
37. גב׳ בוקרמן, תל־אביב, רחוב השרון 12.
38. ברונשטין צבי (מרימונקוביץ), תל־אביב, דרך חיפה 17 מגורים.
39. גורפינקל שרה, גבעת־עליה, רחוב 4 מס׳ 166.
40. גולדנברג מאיר, קב׳ משמרות, דאר פרדס־חנה.
41. גודמן אריה (ליובה), גבעת־עליה, רחוב 177 מס׳ 8.
42. גרויסמן ברוך (בוריה) תל־אביב, רחוב הרצל 98.
43. גנדלמן חיים, נתניה, בית קורץ.
44. גולדנברג אליהו, הרצליה, שכונת הפועלים.
45. גלוז שמואל, גבעת־עליה, רחוב הראשי 252.
46. גרינברג י., גבעת־עליה, רחוב אילת 1.
47. גריצר שושנה (קננוביץ), נתניה, שכון פועלים.
48. גרלניק יהושע, נתניה, רמת אפרים 31.
49. גלזברג מרים (ספיבק), חיפה, שדרות וגג׳בוד 24 הר הכרמל.
50. גלזר שמעון, קרית־עמל, רחוב הכרמל 10.
51. גולדנברג פישל, תל־אביב, רחוב בורוכוב 42.
52. גרוסמן רחל, קרית־שלום, שכון סלע 23.
53. ביריכמן משה (בן יוסף) קב׳ מעגן מיכאל.
54. בירכמן דוד בן יוסף, קב׳ שדות־ים.
55. דרטר סוניה (גוטסמן), תל־אביב, דרך יפו 263.
56. דרומי עוזיה (קוטלר), תל־אביב, רחוב דיזנגוף 268.
57. דרורי יצחק (ניוסו גרבר), חדרה, שכונת נוה־עובד.
58. דימנט יוסף, ירושלים, רחוב עמוס 10.
59. דרור סוניה (בת אליעזר שמלקיס שורץ), רמת־גן, רחוב הרב קוק.
60. הר־אבן ד״ר יעקב שטינברג, תל־אביב, רחוב שינקין 35.

61. הרשקוביץ שמואל, תל־אביב, רחוב זבולון 44.
62. הק מנדל, גבעת־עליה, רחוב 187 מס׳ 24.
63. הרשקוביץ מרקינזון, חיפה, רח׳ עקיבא 34.
64. לוסטיג חוה הורביץ, תל־אביב, רחוב חובבי ציון 55.
65. הון בנימין, חיפה.
66. הורביץ יוסף, רבקה אהרנזון, תל־אביב, יד אליהו רחוב מרגולין 5.
67. ולדמן צפורה שמולביץ, תל־אביב, קרית שלום שכון סלע 23.
68. ולדר יעקב, חיפה, רחוב יפו 97.
69. ויסמן אברהם, תל־אביב.
70. ויסברויט חיים, פתח־תקוה, שכונת נוה־עוז 10.
71. וינר שרה, חיפה.
72. וינברג יצחק, חדרה, שכונת נוה־חיים.
73. וינברג יואל, חדרה, שכונת נוה־חיים.
74. ויסמן יוסף, תל־אביב, רחוב הקונגרס 9.
75. וינזוף דב, פתח־תקוה, רחוב ברקוביץ.
76. ויסמן דוד, בלומה דימנט, ירושלים, רחוב צפניה.
77. ויסמן בן ציון, אבן־יהודה.
87. ויסברג פנחס וחיים, חדרה, בית שור רחוב שאר ישוב.
79. וינזוף אלחנן, פרדס־חנה.
80. ויניצקי גולדה בת פייגי שרה, ירושלים.
81. זינגרמן ברוריה, תל־אביב, רחוב שטיין 43.
82. זלצמן משה, קב׳ חניתה.
83. זילבר הרברט, טירה, מחנה א׳ מס׳ 3.
84. זיסמן אסתר, גבעת־רמבם, בלוק 3 דירה 11.
85 זלצמן יוסף, כרכור, שכון נוה־עובד מס׳ 10.
86. זהר משה יחיאל גלר, גבעת־עליה, רחוב 410 מס׳ 8.
87. זלצמן אליעזר (בן ברוך), נחלת־יהודה.
88. סילון ליובה, בת וורדון, תל־אביב, רחוב פריש 2.
89. זינגריין ברוך, פרדס־חנה, שכונת תל־צבי.
90. זינגר ירוחם, תל־אביב, רחוב קלישר 44.
91. זגר רבקה, (גוטסמן), תל־אביב, רחוב ברנר 12.
92. זלינגר עטי, פלברג, בני־ברק, שכון עולים.
93. זלוז׳נסקי, קימלפלד, תל־חנן, חיפה.

94. זהר יהודה, (בן משה יחיאל גלר), חולון.
95. חרדק יצחק, חיפה, רחוב הגמל 31.
96. חודיס פייגי, (בת משה בודנר), רמלה, רחוב הראשי 16.
97. טבצ׳ניק חיה, יפו, רחוב א׳ 221.
98. טרובוסבסקי נחום, חדרה, רחוב רוטשילד בית ברוך.
99. טינקלשטין מרדכי, רמת־גן, דרך ז׳בוטינסקי 125.
100 טלישבסקי בתיה, וינזוף, כפר־גנים פתח־תקוה, רחוב לוחמי הגיטאות.
101. טבצ׳ניק יעקב, גבעת־עליה, רחוב אילת 1.
102. טבצ׳ניק גרשון, גבעת־עליה, רחוב אילת מס׳ 6.
103. טרטקובסקי, (בת לוי בורשטין), חיפה.
104. יצחקי חיים, (נסיה לרנר), חדרה, רחוב ירושלים.
105. יהודאי עדה, ספיוק, חיפה.
106. יקיר יחזקאל, חדרה, שכון הותיקים.
107. יעקובי לייב, (בן שלמה מלמד), חיפה, רחוב הלל 8.
108. כהן רחל, (בת יצחק ספרא), חיפה, רחוב גדעון 4.
109. כץ שמואל, (בן שלום כץ), תל־אביב.
110. ליבדון דב, כפר־סבא.
111. ליסלר צבי, תל־אביב, קרית שלום שכון סלע 23.
2 11. לדרמן חנה, (לרנר), תל־אביב, רחוב שלום עליכם 33.
113. ליברמן אהרן, חיפה, רחוב סטנטון 1.
114. ליבנט שלמה, ירושלים, רחוב אלראן בית מרקחת ליבנט.
115. ליבנט בודיה, ירושלים.
116. ליבנט צבי, משק שריד.
117. למדמן זלמן, קב׳ מזרע.
118. לויט שמעון, קרית ישראל, בלוק 30 דירה 4.
119. ליפשיץ חיים, (שושנה יתום), באר־שבע, שכון עממי שלש קומות.
120. מולר אסתר, חיפה, רחוב הנזכרות 1.
121. מיכאלי הדסה, גולדנברג, תל־אביב, רחוב אבן־גבירול 81.
122. מימון חיה, (חיה שכטר), ירקונה, דאר רמתיים.
123. מיטלמן מאיר, קב׳ מעברות.
124. מיטלמן שלמה
125. מיכאלי לאה, שנקר, פרדס־חנה.
126. מילרשטין לאה, דימנט, גבעת־עליה, רחוב 293 מס׳ 9.

127. מרקינזון יצחק, חיפה, רחוב הים 30.
128. מינסקי דבורה, סטולוויר, שכונת בורוכוב, רחוב המפנה בית ליבמן.
129. סטולאיר רבקה, שכונת בורוכוב, רחוב המפנה בית ליבמן.
130. מיוחס אברהם, ראשון־לציון.
131. מיטלמן יוסף, פרדל־חנה.
132. מלמוד בודיה, חיפה, בת־גלים רחוב עליה 20.
133. נתנזון מרים, (בת יעקב הוכמן), קב׳ נצנים.
134. ניברג דוד, חולון, רחוב ביאליק 66.
135. ניברג שמואל,
136. ספרא אלתר, נתניה, שכון הפועל המזרחי.
137. ספרא מרדכי, בני־ברק, רחוב ירמיהו בית אדלר.
138. סוסמן מיכאל, גבעת־עליה, רחוב 412 מס׳ 4.
139. ספקטור קלמן, תל־אביב, רחוב הרמן כהן 12.
140. ספולק ליפשה, חיפה, רחוב הרצל 67.
141. ספיוק יוסף, תל־אביב, דרך חיפה מגורים.
142. סולומון שרה, גבעת־נשר, ע״י חיפה.
143. עירוני מוריה, (פלטניק), תל־אביב, רחוב נצח ישראל 4.
144. פיש מניה, אבן־יהודה.
145. פרנס חיים, ראשון־לציון, בית קייפינסקי.
146. ליבדון מיכאל, רחובות.
147. קורמינסקי מנדל, (ליבדון), רחובות.
148. פרסמן ליפה, רמת־גן, רחוב ביאליק 76.
149. פרסיל אנקי, רמת־גן, רחוב ירושלים.
150. פורטנוי שבתי, תל־אביב, יד אליהו מעונות העתונאים.
151. פורטנוי נפתלי, גבעת־עליה, רחוב 412 מס׳ 4.
152. פידוטה דב, (בת בילה וינברג), חדרה, שכ׳ נוה־חיים.
153. וינברג בילה, חדרה, שכ׳ נוה־חיים.
154. פקר שנדיל, חיפה, רחוב עקרון 19.
155. פקר אליעזר, חיפה, רחוב עקרון 19.
156. פריפלד נפתלי, תל־אביב, רחוב אלחריזי 11.
157. פסח דב, חדרה, שכונת זטרי.
158. פסח יצחק,
159. פסח מרדכי, חולון, רסקו ב׳ 2/30.

160. פישמן בארהם, גבעת־עליה, רחוב 62 מס׳ 4.
161. פריקמן חיים, הרצליה.
162. ברונשטין שלום, הרצליה.
163. פרמן יואל, מקוה־ישראל.
164. פומרנץ זאב, (קויפמן), אבן־יהודה.
165. פורטנוי שמשון, געבתיים, רחוב שינקין 47.
166. פריזמן שלמה, חיפה, רחוב המלחים 124.
167. פרימט העני, (טיקר), חיפה, רחוב לונץ 3.
168. פלדמן יצחק, באר־יעקב.
169. צבלר בת־שבע, גבעת־דמבם, בלוק 3 דירה 11.
170. ציקינבסקי מנחם, חיפה, רחוב פבזנר 66.
171. צימרמן מלכה, פתח־תקוה, שכון פג׳ה 109.
172. קויפמן יוסף, אבן־יהודה.
173. קויפמן יעקב, תל־אביב, רחוב אלכסנדר ינאי 12.
174. קליכמן מרדכי, (בריל), כפר־סבא, שכון סורוגוביץ 14.
175. קרייניק יהושע, נתניה, שכון רמת אפרים 60.
176. קויפמן חיה, גבעת־עליה, רחוב 65 מס׳ 12.
177. קרן־צבי צבי, (לרנצין), תל־אביב, רחוב מהוליבר 27.
178. קויפמן עטיל, תל־אביב, דרך פתח־תקוה בית הרקולס.
179. קויפמן דוד, קרית מוצקין.
180. קורץ יהודית, (בת ויסמן טוביה), חולון, רסקו ב׳.
181. קליינמן יעקב, עפולה, המשטרה.
182. פרידמן יעקב, עפולה, סולל־בונה.
183. קושניר דבורה, חיפה.
184. קנל יצחק, רמת־גן, המקשר בית יהודלדון.
185. קאהן צבי, יפו מנשיה, רחוב 273 מס׳ 31.
186. קלוך אברהם, חיפה.
187. קרוסרסקי אלחנן, תל־אביב, שדרות רוטשילד 44.
188. קיזשנר אברהם, באר־יעקב.
189. ולר סיומה, (בת שלמה בליכמן), קרית עמל, רחוב הבונים 40.
190. קרפט דוד, חיפה, רחוב אלנבי 85.
191. קראירמן סוניה, חיפה, רחוב האמן 15.
192. רידל דוד, תל־אביב, רחוב קצנלסון 7.

193. רידל שרגא, הרצליה, רחוב סוקולוב.
194. רבקיס חיים, פרדס־חנה, שכ׳ נוה־שאר.
195. רייניס דוד, יהודיה, רחוב 2 מס׳ 19.
196. רוזנבלט יצח ,קגבעת־עליה, רחוב 4 מס׳ 121.
197. רכטמן ברוך, חדרה, שכ׳נוה־חיים.
198. רוטשטין יוסף, חדרה, שכ׳ נוה עובד.
199. ראשית סוניה, (גרשנזון), תל־אביב, רחוב שינקין 44.
200. רויטשנקר בלומה, (גרוסמן), גבעת־עליה, רחוב 293 מס׳ 9.
201. קויפמן מינה,
202. רוזנצויג יוסף, גבעת־עליה, רחוב 93 מס׳ 5.
203. רוזנצוויג צאליג.
204. רטר מאיר, גבעת־עליה, רחוב 234 מס׳ 12.
205. וחט מלכה, נתניה, שכון רמת אפרים 60.
206. הרצוג חיה, בת מלכה שוחט, נתניה.
207. שחר לונה, תל־אביב, רחוב אחד העם 78.
208. שטרן חיה, (בת מאיר וינברג), נתניה, רחוב סמולנסקי.
209. שזיפי ניסן, פתח־תקוה, רחוב חפץ חיים 96.
210. שמש שרה, וינברג, חדרה.
211. שכנר יחיאל (קרמר משה), תל־אביב, כפר שלם מאפיה.
212. שטיין משה, תל־אביב, רחוב טשרניחובסקי 28.
213. שנידר משה, גבעת־עליה, רחוב 206 מס׳ 2.
214. שורץ בילה (אשתו של זוסיא הספר), גבעת־עליה, רחוב 7 מס׳ 72.
215. שוחט ישעיהו (שושנה זלצמן), נתניה, שכ׳ יין התכלת.
216. שטינברג מאיר, חיפה, קרית אליה.
217. שחר ישראל, תל־אביב, הסוכנות היהודית.
218. שנידר חנצי, תל־אביב.
219. זמיר סוניה, שטינברג, קב׳ מסדה.
220. שורץ לייב, תל־אביב.
221. שנידר משה, גבעת־עליה, רחוב 206 מס׳ 2.
222. שורצמן שמעון, גבעת־עליה, רחוב 117 מס׳ 15.
223. שטרנשויס יוסף, קרית ישראל, 85/3.
224. שוסטר שמואל, פרדס־חנה.
225. שנידר חנה, (תנוסי שברץ), ירושלים, רחוב בצלאל 3.

226. שנידר שמואל, חדרה, שכ׳ נוה־חיים דירת אמיתי.
227. שורץ יצחק, (נחמה שנירמן), כפר־עטה, גבעת־עטה.
228. שטינברג אהרן, חיפה, ודי ג׳מל 63.
229. שטינברג זכריא, חיפה, ודי ג׳מל 63.
230. וסרמן אברהם, קרית־מוצקין.

תיקוני טעויות

עמוד 21 צ״ל ומסטוה במקום ומסטון.
״ 26 שורה 1 צ״ל על לשון המדינה במקום של המדינה.
״ 27 שורה 27 צ״ל שתהא במקום שתהיא.
״ 28 שורה 13 צ״ל מבין במקום מבן.
״ 32 שורה 1 צ״ל ליפקאן במקום ליפקאי.
״ 36 שורה 20 צ״ל קשרי מסחר במקום את קשרי מסחר.
״ 50 שורה 2 צ״ל ולפני עלית במקום לפני עלית.
״ 55 שורה 14 צ״ל הורביץ במקום רוהביץ.
״ 60 שורה 31 צ״ל גמלה במקום גמלו.
״ 62 שורה 30 צ״ל רוזנהפט במקום רוזדהפט.
״ 65 שורה 13 צ״ל עוד במקום עד.
״ 72 שורה 20 צ״ל גווניו במקום גונוו.
״ 119 שורה 24 צ״ל התפראה במקום התפרא.
״ 138 שורה 4 צ״ל מהי במקום מהו.
״ 161 שורה 1 צ״ל הגיעה במקום הגיע.
״ 164 שורה 17 צ״ל והחברתיים במקום וווהחברתיים.
״ 175 המלה ז״ל צריכה לבוא אחרי המלה ברוצ׳ין.
״ 176 שורה 30 צ״ל טרנסדניסטריה במקום טרנדניסטריה.
״ 193 שורה 7 צ״ל חיוביות במקום חוליות.
״ 194 שורה 3 צ״ל ד״ר במקום זו.
״ 204 שורה 24 צ״ל אשר השתקף במכתביו.
״ 216 שורה 30 צ״ל מאזיקיו במקום ממזיקיו.
״ 217 שורה 12 צ״ל 1886 במקום 1866.

+PXW
(sekiryany)
1954

W-D